

BURAPHA arts

JOURNAL วารสาร
ศิลปกรรมบูรพา

Faculty of Fine & Applied Arts

ปีที่ 20 ฉบับที่ 2 ปีการศึกษา 2560 ธันวาคม 2560-พฤษภาคม 2561

ISSN 0859-8800

๖๒

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิก วัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่)
อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี
อุสา จินทร
มนัส แก้วบุชา
พัฒนาการและการบรรเลงวงเครื่องสายผสมเปียโน คณะเกตุดุริยางค
มหาวิทยาลัย นัจฉาภาวกุล
หลักสำคัญสำหรับการเป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวที
นเรศรินทร์ อุดาการ
จักรพันธ์ ชัยยะ

ที่ปรึกษาและคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทางวิชาการ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สันติ เล็กสุขุม

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ อธิปัทม ตั้งไฉลก

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ เสริมศักดิ์ นาคบัว

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ พิษณุ ศุภนิมิตร

ศาสตราจารย์กิตติคุณ วัฒนะ จุฑะวิภาต

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์

ศาสตราจารย์ ดร.พรสนอง วงศ์สิงห์ทอง

ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์

ศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ พรุ่งใจ

ศาสตราจารย์ ดร.เดชา วรชุน

ศาสตราจารย์ปรีชา เกาทอง

ศาสตราจารย์สุชาติ เกาทอง

ศาสตราจารย์รสนิน กาสต์

ศาสตราจารย์เอกชาติ จันอุไรรัตน์

ศาสตราจารย์พรรัตน์ ดำรุง

รองศาสตราจารย์ ปริญญาดำรงตันติสุข

รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง

รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์

สาขาวิชาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาจิตรกรรม คณะจิตรกรรม ประติมากรรม

และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะ

(การออกแบบอุตสาหกรรม) พุทธศักราช 2558

ภาควิชาภาพพิมพ์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรม

และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

นักวิชาการอิสระ

ภาควิชาอนุมิตศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี

มหาวิทยาลัยศิลปากร

นักวิชาการอิสระ

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะ พุทธศักราช 2550

ภาควิชาศิลปะไทย คณะจิตรกรรม ประติมากรรม

และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สาขาวิชาการออกแบบภายใน คณะมัณฑนศิลป์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาศิลปะไทย คณะจิตรกรรมประติมากรรม

ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สาขาวิชาศิลปะจินตทัศน์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร

ภาควิชาอนุมิตศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต สุรัตน์เรืองชัย
รองศาสตราจารย์ภารดี พันธุภากร

รองศาสตราจารย์เสกสรร ตันยาภิรมย์

รองศาสตราจารย์ภารดี มหาจันทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ทอง ทองนพคุณ
รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง

รองศาสตราจารย์สถาพร ตีบุญมี ณ ชุมแพ

รองศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยโท พิชัย สดพิบาล

รองศาสตราจารย์อุดมศักดิ์ สาริบุตร

รองศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์
รองศาสตราจารย์ ดร.เนื่ออ่อน ขวัญทองเขียว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิศักดิ์ สีนุรักษ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชชา อุทิศวรรณกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนธร กิตติกันต์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทองวิทย์ พิมพ์วรรณ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
สาขาวิชาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
สาขาเซรามิกส์ คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะอัญมณี มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี
ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ภาควิชาครุศาสตร์สถาปัตยกรรมและการออกแบบ
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ภาควิชาครุศาสตร์สถาปัตยกรรมและการออกแบบ
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

นักวิชาการอิสระ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ภาควิชาครุศาสตร์สถาปัตยกรรมและการออกแบบ
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ภาควิชาอนุภูมิภาคศิลปวัฒนธรรม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บรรณาธิการที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์เทพศักดิ์ ทองนพคุณ

รองศาสตราจารย์ ภรดี พันธุ์ภากร

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

สาขาวิชาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.ภูษา เรืองชีวิน

มหาวิทยาลัยบูรพา

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ผกามาศ สุวรรณนิภา

อาจารย์ ดร.มนัส แก้วบุชา

อาจารย์ ดร.เชิดชาติ หิรัญโร

อาจารย์ ดร.ปรารธนา แซ่ฮ้อ

อาจารย์ ดร.ปรีชาวุฒิ อภิระติง

อาจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์

อาจารย์ ดร.นันทา ทองทวีวัฒนะ

อาจารย์ ดร.นฤมล ศิลปชัยศรี

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

วิทยาลัยเพาะช่าง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

กองบรรณาธิการฝ่ายศิลปกรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จักรกฤษณ์ บัวแก้ว

มหาวิทยาลัยบูรพา

กองการจัดการฝ่ายประสานงาน

คุณวีณา ศรีสวัสดิ์

คุณนิกร กาเจริญ

คุณจุลเดช ธรรมวงษ์

คุณวิมลรัตน์ อึ้งสกุล

เจ้าของ : สำนักงานคณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

169 ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131

โทรศัพท์. 038 102 222, 038 391 042 ต่อ 2510, 2511, 2516

โทรสาร 038 391042

website : www.journal.fineartbuu.org

email : fineartbuu_editor@gmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปกรรมบูรพา เป็นวารสารที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา นักวิชาการที่ปฏิบัติงานด้านการศึกษา ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานวิชาการและยังเป็นแหล่งเผยแพร่องค์ความรู้ โดยทางคณะศิลปกรรมศาสตร์ได้พัฒนาคุณภาพวารสารมาอย่างต่อเนื่อง

จากบทความวิจัยและบทความวิชาการที่ส่งมาเพื่อการพิจารณาในฉบับภาคปลายภาคของปี การศึกษา 2560 นี้ ทางกองบรรณาธิการคัดเลือกและนำเสนอบทความที่มีความหลากหลาย ทั้ง บทความวิจัย และบทความวิชาการ โดยนำเสนอในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นบทความด้านวัฒนธรรม ศิลปกรรม จิตรกรรม วรรณกรรม ดนตรี และการออกแบบ ซึ่งกองบรรณาธิการให้ความสำคัญในด้านคุณภาพของเนื้อหา เพื่อให้เป็นวารสารที่มีมาตรฐานสูงตามลำดับ

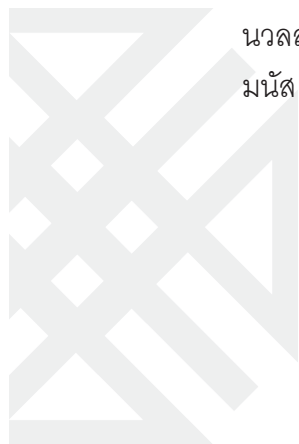
สำหรับผู้สนใจนำเสนอบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารศิลปกรรมบูรพา ทางกอง บรรณาธิการยินดีรับบทความที่เกี่ยวข้องทางด้านศิลปกรรมและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยท่าน สามารถส่งบทความมายังคณะศิลปกรรมศาสตร์ ได้ทุกช่วงเวลา ทางเราจะคัดเลือกและนำเสนอตีพิมพ์ ตามลำดับ โดยท่านสามารถส่งบทความโดยตรงได้ที่ อีเมลล์ของบรรณาธิการ Puvasa@go.buu.ac.th หรือส่งบทความผ่านเว็บไซต์ของคณะศิลปกรรมศาสตร์ <http://fineart.buu.ac.th/> หลังจากได้รับ บทความจะมีเอกสารยืนยันตอบกลับ และจะส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความของท่านตามลำดับ ทางกองบรรณาธิการหวังว่า วารสารศิลปกรรมบูรพา จะเป็นวารสารที่เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่และ เป็นคลังข้อมูลความรู้เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บรรณาธิการ

สารบัญ

พิพิธภัณฑน์ในมหาวิทยาลัยกับการปรับตัวหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจ อาเซียน: ศึกษากรณี หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และ หอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล เกรียงไกร ฮ่อเฮงเส็ง	9
นวัตกรรม แนวความคิด และวิธีการ การจำลองภาพเสมือนจริง ที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ ของจิตรกรรมฝาผนังใน อุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ชัยยศ วนิชวัฒนาวุฒิ	31
พัฒนาการและการบรรเลงวงเครื่องสายผสมเป๊ยะโน คณะเกตุดุริยางค ณัฐชยา นัจจนาวากุล	61
หลักสำคัญสำหรับการเป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวที นรเศรษฐ์ อุดาการ จักรพันธ์ ชัยยะ	81
การจัดทำทะเบียนวัตถุและการสื่อความหมายเพื่อออกแบบนิทรรศการ ณ พิพิธภัณฑน์พื้นบ้านวัดเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา นวลลออ อนุสิทธิ์ มนัส แก้วบุชา	95

- ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม จากวรรณกรรมเพลงยาว 117
เรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่องพระอาการประชวรของ
กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ
มัชฌิมา วีรศิลป์
- การจัดการมรดกภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมพื้นบ้าน บทสวดสรภัญญะ 135
บ้านค้อ ตำบลดอนเงิน อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
ศุภกร ไชยวงศ์
มนัส แก้วบุชา
- ปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานวิจัย)เพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ 155
ประชาชนยอมรับ : กรณีศึกษา โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงาน
ในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน
สรวิศ ต้องทรัพย์อนันต์
วิรัช ควรประเสริฐ
- ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิก วัดนักบุญฟิลิป- ยากอบ (หัวไผ่) 175
อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี
อุษา จันท
มนัส แก้วบุชา

พิพิธภัณฑ์ในมหาวิทยาลัยกับการปรับตัวหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน : ศึกษากรณี
หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล

พิพิธภัณฑ์ในมหาวิทยาลัยกับการปรับตัวหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: ศึกษากรณี หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล

The Adaptation of Museums after ASEAN Economic Community Integration: A Case Study of His Royal Highness the Prince Father's Biography Gallery and Mahidol University Hall of Fame

เกรียงไกร ช้องเฮงเส็ง¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการและอุปสรรคปัญหาของหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้บริบทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งอาศัยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร มีการสังเกตการณ์ภาคสนาม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรของงานพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการ ฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 4 คน โดยใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง วิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัยภายใต้แนวคิด “ต้นแบบพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้” ของสถาบันพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ

ผลการวิจัยพบว่า หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล ได้ปรับตัวภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ตามตัวแปรย่อยทั้ง 9 ด้าน คือ 1) “การวางแผนพิพิธภัณฑ์” จากยุทธศาสตร์และกลยุทธ์หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล (พ.ศ.2559-2562) โดยยุทธศาสตร์ที่ 3 การส่งเสริมความร่วมมือ กลยุทธ์ที่ 4 มุ่งเน้นพัฒนาความร่วมมือกับห้องสมุดเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน 2) “การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์” มุ่งเน้นเรื่องการประชาสัมพันธ์ โดยส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลเป็นภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษากลางในการสื่อสารของอาเซียน 3) “การจัดการข้อมูลวัตถุและพิพิธภัณฑ์” กับ 4) “การอนุรักษ์วัตถุพิพิธภัณฑ์” มุ่งพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อให้พลเมืองอาเซียนสะดวกต่อการสืบค้น 5) “การจัดแสดงนิทรรศการ” จัดแสดงนิทรรศการแบบออนไลน์เพื่อให้พลเมืองอาเซียนเข้าถึงเนื้อหาสาระได้ง่ายขึ้น 6) “โปรแกรมการเรียนรู้และกิจกรรมสร้างสรรค์” นักศึกษาที่เป็นยุวมัคคุเทศก์ผ่านการอบรมเพื่อรองรับการนำชมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นพลเมืองอาเซียน 7) “การตลาด” มุ่งเน้นเรื่องงบประมาณสำหรับบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ในระดับภูมิภาคอาเซียน 8) “การบริหารผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์” ศึกษาวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อให้บริการบนพื้นฐานของการเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรม และ 9) “การบริหารจัดการพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกในพิพิธภัณฑ์” มีห้องละหมาดสำหรับรองรับผู้เข้าชมที่มาจากชาติมุสลิมในกลุ่มประเทศอาเซียน

คำสำคัญ : พิพิธภัณฑ์ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

¹ ดร.อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

This qualitative research aims to study administration and the problems of His Royal Highness the Prince Father's Biography Gallery and Mahidol University Hall of Fame after ASEAN Economic Community Integration. The data are collected from Documents, field observation and In-depth Interviews from there are 4 officers of Museum, and Exhibitions Division, Archives and Museums Department, Mahidol University Library and Knowledge Center, which are selected by Purposive Sampling. The analyses are based on Discovery Museum Knowledge Model: DMKM.

The finding showed that His Royal Highness the Prince Father's Biography Gallery and Mahidol University Hall of Fame has been adapted after ASEAN Economic Community Integration follow in 9 aspects: 1) Museum Planning, concerned on AUNILLO (ASEAN University Network Inter-library Online) 2) Museum Administration, Disseminate information by English. 3) Museum Collections and 4) Museum Conservation, developed the digital database for easy to access. 5) Museum Exhibitions, developed online exhibition for information retrieval 6) Museum Programs, MU Guide who was trained for a guided museum tour 7) Museum Marketing, focus on financial management. 8) Museum Services, has a prayer room for Muslim in ASEAN and 9) Museum Facilities, all of staffs was learned ASEAN cultural for service among the differently.

Keywords : Museum, ASEAN Economic Community, Museum Administration

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASC) และประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC) ได้รวมตัวกันอย่างเป็นทางการตั้งแต่พุทธศักราช 2558 เป็นต้นมา โดยประเทศไทยเป็นหนึ่งในสมาชิกที่เข้าร่วมประชาคมดังกล่าว ที่ผ่านมามีทั้งภาครัฐบาลและเอกชนต่างส่งเสริมให้เกิดการเผยแพร่องค์ความรู้เรื่องเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาในระบบที่สถาบันการศึกษาหลายแห่งทั้งในระดับอุดมศึกษา มัธยมศึกษา และประถมศึกษา ได้บรรจุองค์ความรู้ด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลงในหลักสูตรการเรียนการสอนของกลุ่มสาระวิชาที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม นอกจากการศึกษาในระบบแล้ว การศึกษาตามอัธยาศัยหรือการเรียนรู้นอกระบบยังเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยเติมเต็มความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาคมเศรษฐกิจ

อาเซียนและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้แก่ประชาชนทั่วไป โดยมีพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้หนึ่งที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิต (อุดมลักษณ์ ชื่นตระกูล, 2555)

ส่วนการเชื่อมโยงงานด้านพิพิธภัณฑ์มีบริบทเชิงภูมิภาคทั้งปฎิญญาอาเซียนว่าด้วยมรดกวัฒนธรรม (ASEAN Declaration on Cultural Heritage) และปฎิญญาว่าด้วยเอกภาพของอาเซียนในความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างประชาคมอาเซียน (Declaration on ASEAN Unity in Cultural Diversity Towards Strengthening ASEAN Community) เมื่อปีพุทธศักราช 2554 ภายใต้แผนยุทธศาสตร์อาเซียนด้านวัฒนธรรมและศิลปะ (ASEAN Strategic Plan for Culture and Arts 2016-2025) ซึ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม สิทธิทางวัฒนธรรมของประชาชน อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม จากฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ระบุว่า ปัจจุบันมีพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ในสถาบันการศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 317 แห่ง แบ่งเป็นระดับอุดมศึกษาทั้งภาครัฐบาลและเอกชนจำนวน 121 แห่ง จำแนกเป็นในกรุงเทพมหานครจำนวน 53 แห่ง และในต่างจังหวัดจำนวน 68 แห่ง ขณะที่ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดมีจำนวนทั้งสิ้น 159 แห่ง เป็นสถาบันการพลศึกษา วิทยาลัยการอาชีพ และวิทยาลัยพยาบาลอีกประเภทละ 1 แห่ง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไป (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2561)

ในปีพุทธศักราช 2560 มหาวิทยาลัยมหิดล มีหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วและอยู่ระหว่างดำเนินการจำนวนทั้งสิ้น 40 แห่ง โดยมีพิพิธภัณฑ์ภายในมหาวิทยาลัยจำนวน 14 แห่ง ประกอบด้วย 1) อาคารเรือนไทยมหาวิทยาลัยมหิดล 2) หอพระราชประวัติศรีสวรินทิราธิราชภักดี และหอพระราชประวัติบรมราชูปถัมภ์กิตติประกาศ คณะพยาบาลศาสตร์ 3) พิพิธภัณฑ์ทางสัตวแพทย์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ 4) พิพิธภัณฑ์ดนตรีอุษาคเนย์ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ 5) พิพิธภัณฑ์พฤกษาศาสตร์ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ 6) พิพิธภัณฑ์คนहु่นวกไทย วิทยาลัยราชสุดา 7) ราชสุดาแกลเลอรี 8) ห้องนิทรรศการประวัติและผลงานของสถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน 9) พิพิธภัณฑ์ประชากรและสังคม สถาบันวิจัยประชากรและสังคม 10) พิพิธภัณฑ์มานุษยวิทยาวัฒนธรรม สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย 11) นิทรรศการถาวร “สมุณไพร ภูมิปัญญาไทยสู่สากล” อุทยานธรรมชาติวิทยาสิริรุกชาติ 12) ฝายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล 13) หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และ 14) หอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล (หอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล, 2560)

เนื่องจากมหาวิทยาลัยมหิดลเป็นหนึ่งในเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน อันเกิดจากความร่วมมือของสถาบันอุดมศึกษาระหว่างประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน มีจุดมุ่งหมายในการก่อตั้งเพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านการศึกษา และการสร้างระบบประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอาเซียน (AUN Quality Assurance-AUN-QA) เป็นที่ตั้งของหน่วยงานด้านอาเซียนมากมาย ได้แก่ สถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน สถาบันวิจัยภาษาและ

วัฒนธรรมเอเชีย พิพิธภัณฑ์ดนตรีอุษาคเนย์ สถาบันการพัฒนาศาธารณสุขอาเซียน หอพักอาเซียน
แฮส เป็นต้น ทั้งยังสร้างความร่วมมือด้านการศึกษากับมหาวิทยาลัยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็น
จำนวนมาก ส่งผลให้นักศึกษา นักวิชาการ และนักวิจัยจากหลายประเทศในภูมิภาคอาเซียนสนใจ
เข้ามาศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการในมหาวิทยาลัยมหิดลอย่างต่อเนื่อง โดยสถาน
ที่แรกซึ่งกลุ่มบุคคลดังกล่าวได้เข้ามาเยี่ยมชมเพื่อทำความรู้จักกับมหาวิทยาลัยมหิดลในเบื้องต้น
คือ หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล อันเปรียบ
เสมือนพิพิธภัณฑ์ประจำมหาวิทยาลัย เทียบเคียงได้กับห้องรับแขกที่เปิดรับผู้มาเยี่ยมชม ซึ่ง
วัตถุประสงค์เมื่อแรกเริ่มก่อตั้งได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้เพียงแค่ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน
สำหรับนักศึกษา บุคลากรของมหาวิทยาลัย และประชาชนทั่วไปเพียงเท่านั้น แต่เมื่อบริบทของ
นโยบายด้านความร่วมมือระหว่างประเทศเปลี่ยนไป ส่งผลให้มหาวิทยาลัยมหิดลในฐานะสถาบัน
การอุดมศึกษาที่สำคัญของชาติต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จนทำให้กลุ่ม
เป้าหมายจากเดิมขยายตัวเป็นชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลเมืองในประเทศสมาชิกอาเซียน
อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเป็นเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน การมีระบบประกันคุณภาพการ
ศึกษาในระดับอาเซียน (AUN Quality Assurance-AUN-QA) มีหน่วยงานหรือสถาบันด้านอาเซียน
เพิ่มมากขึ้น มีการสร้างความร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัยในภูมิภาคอาเซียน เปิดการ
เรียนการสอนในระดับนานาชาติซึ่งมีนักศึกษาจากประเทศสมาชิกอาเซียนเข้ามาศึกษาทั้งจากทุน
ทรัพย์ส่วนตัวและจากทุนสนับสนุนตามโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาและนักวิจัยในภูมิภาค
อาเซียน และการเปิดการเรียนการสอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนศึกษาเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น
พิพิธภัณฑ์ในฐานะแหล่งเรียนรู้สำคัญภายในมหาวิทยาลัยจึงเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและจำเป็นต้อง
ปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับชาติและระดับภูมิภาค

ทั้งนี้ จากข้อมูลเชิงสถิติที่เก็บรวบรวมไว้ในฐานข้อมูลของฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์
หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ระหว่างปีพุทธศักราช 2558-2560 อันเป็นขอบเขตด้าน
ระยะเวลาที่กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัย เนื่องจากพุทธศักราช 2558 เป็นปีที่มีการเตรียมความ
พร้อมก่อนเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการ และระหว่างปีพุทธศักราช 2559-
2560 เป็นปีที่ได้เข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการแล้ว เพื่อเทียบเคียงให้เห็น
ว่าการเตรียมความพร้อมก่อนหน้าและการปรับตัวในภายหลังมีบริบทแห่งความเปลี่ยนแปลงเกิด
ขึ้นอย่างไรบ้างกับการบริหารจัดการงานพิพิธภัณฑ์ภายในสถาบันการศึกษา โดยข้อมูลดังกล่าว
แสดงให้เห็นว่ามีคณาจารย์ นักวิชาการ และนักเรียนนักศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักมาเยี่ยม
ชมนิทรรศการทั้งแบบถาวร (Permanent Exhibition) และนิทรรศการชั่วคราว (Temporary Exhibi-
tion) ภายในหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนกและหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล
จำนวนมากกว่า 400 คน จากการศึกษาดูงานและเยี่ยมชมนิทรรศการมากกว่า 20 ครั้ง แบ่งเป็นผู้เข้า
ชมจากสาธารณรัฐอินโดนีเซียมากที่สุดถึงร้อยละ 50 ของจำนวนผู้เข้าชมที่อยู่ในกลุ่มประเทศ
สมาชิกอาเซียน หรือคิดเป็น 10 ครั้งจากสถิติการเข้าชมมากกว่า 20 ครั้ง รองลงมาคือสาธารณรัฐ

สังคมนิยมเวียดนาม คิดเป็นร้อยละ 25 สหพันธรัฐมาเลเซียและสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ร้อยละ 15 สาธารณรัฐฟิลิปปินส์และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอีกร้อยละ 5 ส่วนอีก 4 ประเทศสมาชิกอาเซียนประกอบด้วย เนการาบรูไนดารุสซาลาม สาธารณรัฐสิงคโปร์ และราชอาณาจักรกัมพูชาวมกันอีกร้อยละ 5 ด้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต หรือติมอร์ตะวันออกอยู่ในระหว่างเสนอตัวเข้าเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในอนาคต (เอกสารรายงานผลการดำเนินงานของฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ระหว่างปีพุทธศักราช 2558 - 2560)

ดังนั้น พิพิธภัณฑ์ภายในมหาวิทยาลัยจึงต้องตั้งรับและปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการให้สนองต่อความต้องการของนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไปในภูมิภาคอาเซียน ได้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของภูมิภาคนี้มากยิ่งขึ้น ซึ่งหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนกและหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดลมีความพร้อมในการรองรับทั้งนักเรียนนักศึกษา นักวิชาการ และประชาชนทั่วไปในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยบริบทของมหาวิทยาลัยที่ต้องการพัฒนาสู่การเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก (World Class University) ด้วยการเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่มีการสอดแทรกเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้าไปด้วย เช่น คณะศิลปศาสตร์เปิดการเรียนการสอนรายวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขั้นแนะนำ อาเซียนศึกษากับการเป็นผู้ประกอบการ ประวัติศาสตร์ศิลปะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในรายวิชามนุษย์กับศิลปะ และอารยธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปและภาคพื้นสมุทร ในรายวิชามนุษย์กับอารยธรรม เป็นต้น และมีการป้อนบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานทั้งในไทยและประเทศเพื่อนบ้าน จึงกล่าวได้ว่า พิพิธภัณฑ์ภายในสถาบันการศึกษาถือเป็นสื่อกลางในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างประเทศไทยและประเทศสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน (บุรินทร์ สิงห์โตอาจ, 2558)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้บริบทประชาคมอาเซียน
2. เพื่อศึกษาอุปสรรคปัญหาของการบริหารจัดการหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้บริบทประชาคมอาเซียน

คำถามการวิจัย

การบริหารจัดการหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้บริบทประชาคมอาเซียนมีแนวทางอย่างไร และเกิดอุปสรรคปัญหาอะไรบ้าง

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Analysis) เพื่อศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และพิพิธภัณฑ์ศึกษา ทั้งจากหนังสือวิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ และรายงานการวิจัย มีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) สังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation) แบ่งเป็นการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการที่หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดลจัดขึ้น ควบคู่กับการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) ได้แก่ สัมภาษณ์โครงสร้างพื้นฐาน วัตถุจัดแสดง นิทรรศการ และส่วนจัดแสดงทั้งแบบชั่วคราวและถาวร โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนา (Descriptive Analysis)

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา : วิเคราะห์และอภิปรายผลด้วยแนวคิด “ต้นแบบพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้” (Discovery Museum Knowledge Model: DMKM) ของสถาบันพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ ที่มีตัวแปรย่อยทั้งหมด 9 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการวางแผนพิพิธภัณฑ์ (Museum Planning) 2) ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ (Museum Administration) มุ่งเน้นเรื่องการประชุมสัมมนาและสื่อสารองค์กร (Public Relation) 3) การจัดการข้อมูลและวัตถุพิพิธภัณฑ์ (Museum Collections) 4) การอนุรักษ์วัตถุพิพิธภัณฑ์ (Museum Conservation) 5.) การจัดแสดงนิทรรศการ (Museum Exhibition) 6) โปรแกรมการเรียนรู้และกิจกรรมสร้างสรรค์ (Museum Activities) 7) การตลาด (Museum Marketing) มุ่งเน้นการบริหารจัดการงบประมาณ 8) การบริการผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ (Museum Service) และ 9) การบริหารจัดการพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวก (Museum Facilities)

ขอบเขตด้านพื้นที่ : หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล อาคารศูนย์การเรียนรู้มหิดล มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ขอบเขตด้านระยะเวลา : เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างปีพุทธศักราช 2558-2560 ทั้งนี้ พุทธศักราช 2558 คือช่วงเวลาเตรียมความพร้อมก่อนการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการ ขณะที่พุทธศักราช 2559-2560 คือ ช่วงเวลาภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการแล้ว เพื่อสามารถเทียบเคียงให้เห็นความแตกต่างระหว่างก่อนหน้าและภายหลังความเปลี่ยนแปลงด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ที่เป็นกรณีศึกษาทั้งสองแห่งภายใต้สังกัดหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำแนกตามโครงสร้างการบริหารงานของฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล อันเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล โดยมีบุคลากรจำนวน 4 คน จำแนกเป็น หัวหน้าฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ 1 คน และบุคลากรอีก 3 คน ได้แก่ หัวหน้าฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ นายโกมล คงมันักตเวที ตำแหน่งบรรณารักษ์ (ผู้ชำนาญการ) หัวหน้างานพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการ นางสาวเพชรดา สุธิตยาภรณ์ และบุคลากรงานพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการ ประกอบด้วย นางสาวอาทิตยา ทรัพย์สิน และนายพงศกร ระวิเพียรทรัพย์ ตำแหน่งนักเอกสารสนเทศ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยเริ่มตั้งแต่ค้นคว้าหาข้อมูลผ่านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และพิพิธภัณฑ์ศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกเป็นหมวดหมู่ ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้ประโยชน์ในงานวิจัยแต่ละประเด็น ทั้งนี้ การรวบรวมข้อมูลในระดับปฐมภูมิ (Primary Data) ได้มาจากวิธีสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยออกแบบสอบถามไว้ล่วงหน้า โดยประเด็นคำถามเป็นไปเพื่อตอบใจเหตุวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนกและหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล มีการบริหารจัดการหลังจากเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างไร เกิดอุปสรรคปัญหาอะไรบ้าง รวมทั้งมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร

ผลการศึกษา

หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล มีการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ปรับตัวภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งวิเคราะห์และอภิปรายผลบนฐานของแนวคิด “ต้นแบบพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้” (Discovery Museum Knowledge Model: DMKM) ของสถาบันพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ ที่มีตัวแปรย่อยทั้งหมด 9 ด้าน เนื่องจากเป็นการศึกษาพิพิธภัณฑ์ภายในมหาวิทยาลัยที่มีเป้าหมายหลักเป็นงานบริการวิชาการ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียนตามหลักการศึกษตามอัธยาศัยแก่นักเรียน นักศึกษา บุคลากร นักวิชาการ และประชาชนทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผลการวิจัยพบว่า

1.ด้านการวางแผนพิพิธภัณฑ์ (Museum Planning)

แผนยุทธศาสตร์และกลยุทธ์หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล อันเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ก่อนหน้านี้ปีพุทธศักราช 2559 ถือเป็นช่วงเวลาแห่งการเตรียมความพร้อมก่อนการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการ ได้ประกาศใช้แผนพิพิธภัณฑ์ที่มีชื่อว่า “นโยบายและแนวทางการดำเนินงานของหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล” ซึ่งมีผลบังคับใช้มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2554-2558 โดยมีคณะกรรมการดำเนินงานทั้งหมด 3 ชุด ประกอบด้วย

- 1) คณะกรรมการอำนวยการหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล
- 2) คณะกรรมการวิชาการจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล
- 3) คณะกรรมการดำเนินงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้กำหนด

นโยบายออกเป็น 2 ส่วนหลัก กล่าวคือ 1) นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ทั้งในระดับมหาวิทยาลัยและส่วนงานให้มีการพัฒนาอย่างจริงจังและยั่งยืน 2) การดำเนินงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ทั้งในระดับมหาวิทยาลัยและส่วนงานให้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งด้านระบบสารสนเทศ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประชาสัมพันธ์ การพัฒนาบุคลากร การพัฒนามาตรฐาน การจัดเก็บ การจัดทำเครื่องมือช่วยสืบค้น งานบริการ และการเผยแพร่ เพื่อให้สาธารณชนรู้จักตัวตนและกิจกรรมของจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล ทั้งของส่วนกลางและส่วนงานอย่างสม่ำเสมอ (ประกาศมหาวิทยาลัยมหิดล เรื่อง นโยบายและแนวทางการดำเนินงานของหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์, 2554)

อย่างไรก็ตาม แนวทางในการดำเนินงานของหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ได้กำหนดไว้ว่า

- 1) ให้ส่วนงานแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานตามความเหมาะสม เพื่อดำเนินงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ และมอบหมายให้มีผู้ประสานงานในเรื่องดังกล่าว
- 2) จัดสถานที่ดำเนินงานให้เหมาะสมตามกำลังของส่วนงาน โดยให้สามารถเก็บรักษาและอนุรักษ์จดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ให้คงทนถาวร

3) มีเครื่องมือช่วยสืบค้นเพื่อให้บริการและใช้เป็นหลักฐานควบคุมจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ โดยจัดทำเป็นบัญชีรายการเอกสารและใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อจัดเก็บและสืบค้นด้วยระบบดิจิทัล และเชื่อมโยงกับข้อมูลจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ส่วนกลางของมหาวิทยาลัยและใช้บริการร่วมกัน

4) ให้บริการอื่น ๆ ได้แก่ การจัดนิทรรศการ การจัดแสดง การจัดทำสิ่งพิมพ์เผยแพร่ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ควรร่วมมือเป็นเครือข่ายเพื่อให้สาธารณชนรู้จักตัวตนและกิจกรรมของงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล

5) ในการดำเนินงานจัดหมวดหมู่เอกสารจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ให้เป็นไปตามที่หอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ มหาวิทยาลัยมหิดล กำหนด จะเห็นได้ว่า แผนและนโยบายในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่ง

มหาวิทยาลัยมหิดล มีการกำหนดและประกาศใช้อย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาเนื้อหาภายในประกาศพบว่าครอบคลุมกับตัวแปรส่วนย่อยทั้งหมดตามแนวคิด “ต้นแบบพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้” (Discovery Museum Knowledge Model : DMKM) และสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ (Museum Administration) อีกด้วย (สมภาพ ศรานุรักษ์, 2559)

หลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการแล้ว แผนและนโยบายของหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดลได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารจัดการจากเดิมที่มีอยู่สามส่วน ถูกปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้เหลือคณะกรรมการแค่เพียงชุดเดียวเท่านั้น กล่าวคือ คณะกรรมการดำเนินงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งมีการประกาศคำสั่งอย่างเป็นทางการเมื่อปีพุทธศักราช 2560 เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ ซึ่งคณะกรรมการมีทั้งบุคลากรทั้งจากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยมหิดล ได้แก่ อธิการบดี รองอธิการบดี ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ นายกสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหิดลในพระบรมราชูปถัมภ์ หัวหน้าฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ หัวหน้างานบริหารจดหมายเหตุ หัวหน้างานพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการ และผู้ทรงคุณวุฒิจากส่วนงานอื่นภายในมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น ทั้งยังมียุทธศาสตร์และกลยุทธ์หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล (พ.ศ.2559-2562) ซึ่งประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก แต่ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 Collections of Knowledge กลยุทธ์ที่ 4 ด้านการพัฒนาจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 High Quality of Services ในกลยุทธ์ที่ 2 ด้านพัฒนาการบริการสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการศึกษาเรียนรู้ และยุทธศาสตร์ที่ 3 Effective Collaborations ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน คือ กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาความร่วมมือกับห้องสมุดเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUNILo) เห็นได้จากบทบาทสำคัญของหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล อันเป็นสถานที่ให้การต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมห้องสมุดเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน AUNILo (ASEAN University Network Inter-library Online) หรือ AUNILo Meeting ครั้งที่ 13 ประจำปี 2560 จากทั้งหมด 10 ประเทศสมาชิกอาเซียน ภายใต้แนวคิด “ASEAN Digital Economy: Challenges and Opportunities for Academic Libraries” (เอกสารคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล, 2560)

โดยปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้ว ผู้วิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล (พ.ศ. 2559-2562) ไม่ได้มีการระบุรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานหรือบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เหมือนกับประกาศใช้ “นโยบายและแนวทางการดำเนินงานของหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล” ซึ่งมีการระบุรายละเอียดและรูปแบบการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการจัดหมวดหมู่ และให้รหัสกำกับเอกสารจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ การจัดเก็บเอกสารในรูปแบบดิจิทัล คำอธิบายหมวดหมู่พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งนโยบายดังกล่าวที่ถูกประกาศ

ใช้ได้มาจากการระดมความคิดเห็นและฉันทามติร่วมกันในที่ประชุมคณะกรรมการบริหารงาน พิพิธภัณฑ์ทั้ง 3 ชุด โดยประกาศดังกล่าวได้มีพิพิธภัณฑ์อื่นภายใต้สังกัดมหาวิทยาลัยมหิดล แต่พื้นที่ตั้งต่างวิทยาเขต ได้นำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของตนเองด้วย ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ มงคลสุข คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และหอจดหมายเหตุและ พิพิธภัณฑ์รามาริบัติ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาริบัติ เป็นต้น (โกมล คงมันกตเวที, สัมภาษณ์ 23 กุมภาพันธ์ 2561)

2. การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ (Museum Administration)

ผู้วิจัยมุ่งเน้นเรื่องการประชาสัมพันธ์และงานสื่อสารองค์กร (Public Relations) โดยมีที่มาจากประกาศนโยบายและแนวทางการดำเนินงานของหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ มหาวิทยาลัยมหิดลข้อที่สอง ซึ่งให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ เนื่องจากในช่วงเริ่มต้นเปิดตัวพิพิธภัณฑ์ คณะกรรมการบริหารจัดการต่างมุ่งเน้นให้สังคมเกิดความรับรู้ถึงการมีอยู่ของหอพระราชประวัติ สมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล โดยช่วงก่อนเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สื่อและช่องทางที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของสื่อกระแสหลัก ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ มีการจัดทำแผนพับแนะนำหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล จดหมายข่าว สุจิตติรัตนตรศการ ส่งบทความเผยแพร่ทางหนังสือสารของมหาวิทยาลัย และเอกสารประกอบอื่น ๆ ในการดำเนินกิจกรรมเอกสาร โทรทัศน์ วิทยุ และอินเทอร์เน็ต สำหรับสื่อสิ่งพิมพ์ ฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ได้ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยมหิดลหลายแห่ง ได้แก่ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม และกองกิจการนักศึกษา ร่วมกันผลิตเอกสารและสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือ “ความทรงจำแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล” หนังสือ “วันวาน..วันนี้ มหิดล ศาลายา” และหนังสือภาพถ่าย “Student Life of Mahidol University” เป็นต้น ขณะที่เว็บไซต์หลักของหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดลได้เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ในความดูแลของฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้ว งานสื่อสารองค์กรและประชาสัมพันธ์จะมุ่งเน้นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์มากยิ่งขึ้น ทั้งยังให้ความสำคัญกับการจัดทำคลังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นหรือเข้าถึงข้อมูลของพิพิธภัณฑ์ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว โดยมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อรองรับความต้องการของผู้ใช้งานที่เป็นชาวต่างประเทศภายหลังจากเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอีกด้วย (เกตุชพรรณ คำพุฒ, 2558)

โดยปัญหาและอุปสรรคด้านงานประชาสัมพันธ์และสื่อสารองค์กรที่เกิดขึ้นภายหลังจากเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผู้วิจัยพบว่า การจัดการสารบบและจัดทำฐานข้อมูลให้มีความทันสมัยและสะดวกสบายในการเข้าถึงข้อมูลยังต้องใช้ทักษะความชำนาญพิเศษและทรัพยากรบุคคลจำนวนมาก เนื่องจากเทคนิควิธีในการจัดทำฐานข้อมูลมีองค์ความรู้เชิงศาสตร์เฉพาะทาง ฝ่าย

จดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์จึงส่งเสริมบุคลากรให้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ด้านพิพิธภัณฑ์สถานวิทยา โดยประสานความร่วมมือกับพิพิธภัณฑ์หรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีผู้ชำนาญการเฉพาะทางมาช่วยเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลอย่าง สม่ำเสมอ นอกจากนี้ ลักษณะงานบางประเภทที่เกินขีดความสามารถของอัตรากำลังบุคลากรที่มี อยู่ ต้องใช้ระบบจัดจ้างจากหน่วยงานภายนอกเพื่อความรวดเร็วในการดำเนินงาน (เพชรดา สุติยา ภรณ์, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2561)

3. การจัดการข้อมูลและวัตถุพิพิธภัณฑ์ (Museum Collections)

หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศมหาวิทยาลัยมหิดล ในความ ดูแลของงานพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการได้ดำเนินการจัดเก็บวัตถุพิพิธภัณฑ์และคลังข้อมูล จำแนก ได้ออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรก คือ “วัตถุ” (Object) ประกอบด้วย ของที่ระลึก ประติมากรรม จิตรกรรม ภาพพิมพ์ แบบจำลอง และอุปกรณ์เครื่องใช้ ประเภทต่อมา คือ “ข้อมูล” (Data) ประกอบด้วย กระบวนการทำให้เป็นดิจิทัล (Digitize) กับข้อมูลเพื่อการเผยแพร่อื่น ๆ เช่น ข้อมูลวัตถุ พิพิธภัณฑ์ (Object Data) เอกสารสิ่งพิมพ์ (Publications) (สูจิบัตรนิทรรศการ แผ่นพับ ไปสเตอร์ และจดหมายข่าว) วิดีทัศน์และแฟ้มเสียง (Video and Audio Files) ภาพประกวด (Photo Contest Collections) และบทความกับรายงาน (Articles and Reports) โดยวัตถุและข้อมูลพิพิธภัณฑ์เหล่านี้ได้มาจาก 3 ส่วนหลัก คือ บริษัทักลูก เอ็ดดูเท็กซ์ จำกัด ในฐานะผู้ออกแบบนิทรรศการและส่วน จัดแสดง ครอบคลุมตั้งแต่ การจำลองวัตถุจัดแสดง (Mock Up) การผลิตสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia) จัดทำเว็บไซต์และสื่อสิ่งพิมพ์ (Website and Printing) การจัดแสง (Lighting) และระบบ ควบคุมผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์แม่ข่าย (Servers) เป็นต้น ขณะที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม เอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ให้ความอนุเคราะห์ประสานงานส่งมอบวัตถุจัดแสดงชั่วคราวที่เป็นมรดก ความทรงจำจำนวน 6 ชิ้นจาก 6 ส่วนงาน และมหาวิทยาลัยมหิดลได้มอบวัตถุจัดแสดงที่เป็นงาน ประติมากรรม ภาพจิตรกรรม และอื่น ๆ โดยงานพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการ ฝ่ายจดหมายเหตุและ พิพิธภัณฑ์ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์เชิงกายภาพ และเข้าสู่กระบวนการทำให้เป็นดิจิทัล (Digitize) เพื่อบริการสืบค้นจากคลังข้อมูล (เพชรดา สุติยาภรณ์, สัมภาษณ์ 14 กุมภาพันธ์ 2561)

4. การอนุรักษ์วัตถุพิพิธภัณฑ์ (Museum Conservation)

บุคลากรของงานพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการ ฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ หอสมุดและ คลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ทำหน้าที่ในการตรวจสอบความเรียบร้อยของวัตถุจัดแสดงจาก บัญชีการจัดเก็บวัตถุพิพิธภัณฑ์ว่ามีความครบถ้วนหรือเป็นระเบียบอย่างสม่ำเสมอ มีการติดป้าย กำกับเตือนผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ไม่ให้นำอาหารหรือเครื่องดื่มเข้ามารับประทานบริเวณพื้นที่จัดแสดง และระมัดระวังมิให้อุปกรณ์และวัตถุจัดแสดงเสียหาย ขอความร่วมมือศูนย์การเรียนรู้มรดกและ วัตถุพิพิธภัณฑ์ตามแนวทางที่เหมาะสมเนื่องจากนิทรรศการถาวรอยู่ในพื้นที่เปิดโล่ง บริเวณชั้น 2 และ 3 ใจกลางอาคารศูนย์การเรียนรู้มรดก จึงมีปัจจัยเสี่ยงจากระบบไฟฟ้า สภาพอากาศ และการ

ควบคุมอุณหภูมิ ตัวอย่างเช่น กรณีเกิดฝนตกจนทำให้อาคารผ้าชำรุด หรือฝนสาดเข้ามาในพิพิธภัณฑ์ วัตถุพิพิธภัณฑ์ได้รับความเสียหาย จึงต้องจัดส่งไปให้ฝ่ายอาคารสถานที่ช่วยซ่อมแซมให้เป็นปกติ (พงศกร ระวิเพียรทรัพย์, สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2561)

5. การจัดแสดงนิทรรศการ (Museum Exhibitions)

หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล มีนิทรรศการและส่วนจัดแสดงทั้งแบบถาวร แบบชั่วคราว และแบบนิทรรศการออนไลน์ สำหรับนิทรรศการแบบถาวรของหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก จำแนกเนื้อหาและส่วนจัดแสดงออกเป็นทั้งหมด 7 โซน ประกอบด้วย โซนที่ 1 ปัญญาของแผ่นดิน โซนที่ 2 เจ้าฟ้าของแผ่นดิน โซนที่ 3 เจ้าฟ้านักเดินทาง โซนที่ 4 ประทีปแห่งปัญญา โซนที่ 5 รักคนไข้ด้วยความรัก โซนที่ 6 ก้นภัยมหิดล และโซนที่ 7 หยั่งรากในแผ่นดิน ขณะที่นิทรรศการถาวรของหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดลแบ่งออกเป็นทั้งหมด 3 โซน ประกอบด้วย โซนที่ 1 มหิดลวันนี้ โซนที่ 2 เมื่อแรกสถาปนาในชื่อมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และโซนที่ 3 มหิดลมุ่งความเป็นเลิศ นำเสนอด้วยสื่อผสมหลากหลายรูปแบบ ทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว สื่อเสียง คำบรรยาย และวัตถุจัดแสดง จุดเด่นของการออกแบบอยู่ที่ผู้ชมสามารถมีส่วนร่วมในการบันทึกภาพตนเองเป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสมาเยี่ยมชมนิทรรศการได้ผ่านซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ได้ ขณะที่นิทรรศการแบบชั่วคราว จำแนกออกเป็นนิทรรศการประจำปีและนิทรรศการพิเศษ สำหรับนิทรรศการประจำปี หมายถึง นิทรรศการที่มีกำหนดการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เช่น นิทรรศการวันมหิดล นิทรรศการวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น ขณะที่นิทรรศการพิเศษ หมายถึง นิทรรศการที่จัดขึ้นเนื่องในวาระหรือโอกาสพิเศษ ซึ่งฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์พิจารณาเห็นว่าควรค่าแก่การเผยแพร่ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายที่มาเข้าชมพิพิธภัณฑ์ อาทิ นิทรรศการครบรอบ 1 ปี วันสวรรคต 13 ตุลาคม พุทธศักราช 2560 “ส่งเสด็จ ณ สู่ฟ้าสถิตสวรรคต” เป็นต้น ส่วนนิทรรศการแบบออนไลน์ ฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ได้นำข้อมูล รูปภาพ และสื่อประกอบการเรียนรู้ทั้งหมดขึ้นบนเว็บไซต์ของหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อให้นักเรียนนักศึกษา นักวิชาการ และประชาชนทั่วไปที่สนใจแต่ไม่ได้เข้าร่วมชมนิทรรศการหรือส่วนจัดแสดงจริงซึ่งอาจติดภารกิจหรืออาศัยอยู่ห่างไกลจากพื้นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ได้มีโอกาสเข้าถึงองค์ความรู้ในนิทรรศการและส่วนจัดแสดงได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ทั้งถึงและเท่าเทียม (ชัยวุฒิ บุตตัสสะ และ รมย์ ธนเทพ, 2554) โดยปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการจัดแสดงนิทรรศการภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้ว ผู้วิจัยพบว่า การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรับรู้ในการเข้าชมนิทรรศการหรือเข้าร่วมกิจกรรมโครงการที่ฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ได้ริเริ่มขึ้นส่วนใหญ่จำกัดเฉพาะแค่นักศึกษาและบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยมหิดลเท่านั้น ถึงแม้ว่าวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งจะเป็นไปเพื่อสนองต่อความต้องการเรียนรู้และบริการวิชาการแก่นักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยเป็นหลัก แต่หากมองถึงการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ไปสู่ระดับที่สูงกว่า จะต้องมีการขยายผลไปสู่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไป หรือนักวิชาการจากหน่วยงานภายนอกทั้งในและต่างประเทศมากยิ่งขึ้น เพื่อสนองต่อนโยบายของการเป็น World Class University ได้อย่างเป็นรูปธรรม

6. โปรแกรมการเรียนรู้และกิจกรรมสร้างสรรค์ (Museum Programs)

ฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ได้ริเริ่มกิจกรรมโครงการหลายหลายรูปแบบ โดยมีจุดมุ่งหมายทางตรง คือ เผยแพร่ความรู้ทั้งที่เกี่ยวข้อกับประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหิดล พระราชประวัติของสมเด็จพระบรมราชชนก รวมทั้งความรู้ในเชิงวิชาการแขนงต่าง ๆ ขณะที่จุดมุ่งหมายทางอ้อม คือ การประชาสัมพันธ์ให้นักศึกษา นักวิชาการ และประชาชนทั่วไปได้รู้จักหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดลมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะช่วงเริ่มแรกของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ กิจกรรมโครงการส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของงานเสวนาทางวิชาการ เช่น การเสวนาเรื่อง “หอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยคนรุ่นใหม่” เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2554 เป็นต้น นอกจากนี้ ยังริเริ่มโครงการประกวดภาพถ่ายเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาและบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยมหิดลได้มีส่วนร่วมในการนำผลงานที่ได้รับรางวัลมาจัดแสดงในนิทรรศการชั่วคราวอีกด้วย อย่างไรก็ตาม นอกจากการดำเนินกิจกรรมโครงการแบบเป็นเอกเทศแล้ว ฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ยังได้ประสานความร่วมมือไปยังหน่วยงานอื่นภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยมหิดลมาร่วมเป็นภาคีเครือข่ายจัดกิจกรรมโครงการเชิงสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง เช่น สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกาญจนาภิเษก เป็นต้น ทั้งยังดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัย กล่าวคือ ชุมชนในพื้นที่ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ได้แก่ โครงการจัดงานศาลายาวิถี สัมผัสสีสันและลมหายใจแห่งศาลายา โครงการเรียนรู้วิถีพอเพียงชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อให้ปราชญ์ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่นักศึกษาและบุคลากร ส่งผลให้พิพิธภัณฑ์ภายในมหาวิทยาลัยและชาวบ้านในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกัน และพิพิธภัณฑ์ภายในมหาวิทยาลัยกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนในท้องถิ่น กล่าวคือ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านวัดมะเกลือ จังหวัดนครปฐม ได้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ระหว่างกันได้อีกด้วย (อาทิตยา ทรัพย์สิน, สัมภาษณ์ 19 กุมภาพันธ์ 2561)

ทั้งนี้ กิจกรรมโครงการที่มีความโดดเด่นและสร้างชื่อเสียงให้แก่งานพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล คือ โครงการพัฒนานักศึกษายุวมัคคุเทศก์มหาวิทยาลัยมหิดล หรือ MU Guide ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่พุทธศักราช 2554 จนถึงปัจจุบัน มีนักศึกษาที่ผ่านการฝึกอบรมและปฏิบัติหน้าที่เป็นยุวมัคคุเทศก์รวมทั้งสิ้นจำนวน 7 รุ่น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้นักศึกษาได้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหิดลได้ ทำความรู้จักพิพิธภัณฑ์ภายในมหาวิทยาลัย เรียนรู้ทักษะการพูด การนำเสนอ และการพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อพร้อมรับสำหรับการเป็นยุวมัคคุเทศก์บริการนำชมให้แก่ผู้เข้าชมทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศสามารถนำชมนิทรรศการด้วยเนื้อหาสาระสำคัญและเหมาะสมแก่ผู้ฟังแต่ละกลุ่มได้อาทิ ในกลุ่มชาวต่างชาติเน้นเรื่องปรัชญาและผลงานของมหาวิทยาลัยมหิดลในการสร้างคุณ

ประโยชน์เพื่อสังคม (core Value) เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การดำเนินโครงการที่ผ่านมาได้เกิดพลวัตและพัฒนาการอย่างต่อเนื่องทั้งในเรื่องจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม รูปแบบกิจกรรม วันเวลาและสถานที่ในการดำเนินกิจกรรม โดยปัญหาและอุปสรรคจากโปรแกรมการเรียนรู้และกิจกรรมสร้างสรรค์ภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้ว ผู้วิจัยพบว่า ยุวมัคคุเทศก์ซึ่งปฏิบัติหน้าที่นำชมภายในหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล บางส่วนไม่สามารถบริหารจัดการเวลาระหว่างการเรียนรู้และการดำเนินกิจกรรมควบคู่กันไปได้ จึงส่งผลกระทบต่อเตรียมข้อมูลหรือการเตรียมความพร้อม ส่งผลให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มศักยภาพ อย่างไรก็ตาม งานพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการได้พยายามสร้างความรับรู้ให้แก่หน่วยงานย่อยภายในมหาวิทยาลัยได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการให้ความร่วมมือกับหน่วยงาน กรณีที่นักศึกษาต้องมาปฏิบัติหน้าที่ยุวมัคคุเทศก์ในโอกาสต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำชมผู้รับบริการที่มาจากประเทศสมาชิกอาเซียน ย่อมส่งผลให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับพลเมืองในประเทศเพื่อนบ้าน จนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปปรับใช้ในการเรียนการสอนและการประกอบอาชีพในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อัญชลี เพลินมาลัย, 2556)

7. การตลาด (Museum Marketing) มุ่งเน้นเรื่องงบประมาณ

จะเห็นได้ว่า หอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัย ถือเป็นองค์กรที่ไม่ได้มุ่งแสวงหาผลกำไร แต่มุ่งเน้นบริการวิชาการและเผยแพร่ข้อมูลความรู้อันเป็นประโยชน์แก่นักศึกษา นักวิชาการ และประชาชนทั่วไปเป็นสำคัญ จึงแตกต่างจากการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑ์ภาครัฐบาลและเอกชนที่มุ่งเน้นนโยบายเชิงการตลาดเพื่อแสวงหาผลกำไรสูงสุด ทั้งนี้ ก่อนเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนจุดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดลเพื่อระดมทุนสำหรับใช้ในโครงการความร่วมมือต่าง ๆ กิจกรรมบริการวิชาการ และกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยคณะกรรมการกองทุนประกอบด้วยที่ปรึกษาหลัก คือ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล รองอธิการบดีฝ่ายการคลังและสินทรัพย์ รองอธิการบดีฝ่ายสารสนเทศ รองอธิการบดีฝ่ายนโยบายและแผน ผู้อำนวยการกองคลังหรือผู้แทน หัวหน้างานคลังและพัสดุ เป็นต้น มีหน้าที่หลักในการพิจารณาอนุมัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี งบการเงินประจำปี แต่งตั้งผู้สอบบัญชี จัดหารายได้รวมถึงควบคุมและติดตามผลการดำเนินงานของกองทุนจุดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ มหาวิทยาลัยมหิดล อย่างไรก็ตาม ภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการแล้ว ได้ปรับโครงสร้างคณะกรรมการบริหารงานด้านจุดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ให้เหลือเพียงคณะกรรมการชุดใหญ่เพียงชุดเดียว คือ คณะกรรมการการอำนวยการหอจุดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล โดยไม่มีคณะกรรมการกองทุนฯ เพื่อให้การบริหารจัดการงบประมาณของพิพิธภัณฑ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยปัญหาและอุปสรรคอันเกิดขึ้นจากนโยบายด้านงบประมาณภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้ว ผู้วิจัยพบว่า พิพิธภัณฑ์ภายในมหาวิทยาลัย

ที่มีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งโดยไม่แสวงหาผลกำไรอาจมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณในการบริหารจัดการที่ค่อนข้างน้อย ทำให้ไม่สามารถพัฒนาพิพิธภัณฑ์ได้อย่างเต็มศักยภาพเหมือนกับพิพิธภัณฑ์เอกชนหรือพิพิธภัณฑ์แห่งอื่นของภาครัฐบาลที่มีงบประมาณสนับสนุนค่อนข้างมาก การดำเนินกิจกรรมโครงการส่วนใหญ่จึงอยู่ภายใต้แผนการดำเนินงานและงบประมาณที่มหาวิทยาลัยจัดสรรให้สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ของหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ศึกษารณากำหนดเป็นโครงการเชิงกลยุทธ์ และมุ่งเน้นการลงทุนที่คุ้มค่าให้ได้ผลตอบแทนที่ดีตามตัวชี้วัดที่ตั้งไว้ (เพชรดา จิตติยาภรณ์, สัมภาษณ์ 14 กุมภาพันธ์ 2561)

8. การบริการผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ (Museum Services)

ฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เข้าชมที่มาใช้บริการจำแนกออกเป็นวัตถุประสงค์สองประเภท คือ วัตถุประสงค์เพื่อการเข้าชมนิทรรศการและส่วนจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ และวัตถุประสงค์เพื่อขอข้อมูลสำหรับการเรียนการสอน งานวิชาการ งานวิจัย หรือวัตถุประสงค์อื่นทางการศึกษา โดยการให้บริการเกี่ยวกับการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วย “บริการนำชม” ซึ่งนำชมโดยบุคลากรของฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งนักศึกษาผู้มีความรู้ความเข้าใจที่ผ่านการอบรมตามโครงการ “MU Guide” เป็นการบรรยายทั้งภาคภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศอื่น ๆ โดยมีเครื่องมือและอุปกรณ์ประกอบการรับชมนิทรรศการที่มีความทันสมัย ได้แก่ ไมโครโฟนสำหรับผู้นำชม หูฟังอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องขยายเสียง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีบริการนำชมแบบ “Campus Tour” ซึ่งเหมาะสำหรับผู้เข้าชมที่มักเป็นหมู่คณะ โดยใช้รถรำนำชมพิพิธภัณฑ์โดยรอบมหาวิทยาลัยมหิดล สำหรับวัตถุประสงค์เพื่อขอข้อมูลประกอบการเรียนการสอน การวิจัย และกิจการอื่นใดทางการศึกษา ฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์กำลังพัฒนาระบบคลังข้อมูลทั้งแบบออนไลน์และสารบบปกติ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ต้องการข้อมูลสารสนเทศทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยใช้ต้นแบบของคลังข้อมูลดิจิทัล สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (มิวเซียมสยาม) เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบคลังข้อมูล อย่างไรก็ตาม บุคลากรของงานพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการได้พัฒนาแบบสอบถามเพื่อสำรวจความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อนำข้อมูลเชิงสถิติและข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นมาพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยในอดีตเป็นการตอบแบบสอบถามผ่านเอกสาร แต่ในปัจจุบันได้พัฒนามาเป็นระบบคิวอาร์โค้ด (QR Code) เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ให้บริการและง่ายต่อการแปรค่าหรือประมวลผลเชิงสถิติ โดยปัญหาและอุปสรรคอันเกิดขึ้นจากการบริการผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้ว ผู้วิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินกิจกรรมอย่างกะทันหัน หรือการเปลี่ยนแปลงกำหนดเวลาระหว่างผู้มาขอรับบริการกับบุคลากรของฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ได้ก่อให้เกิดอุปสรรคปัญหาในการบริการนำชมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม บุคลากรผู้รับผิดชอบการนำชมได้แก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าด้วยการบริหารจัดการเวลาและรูปแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์

และเพิ่มความรัดกุมในการติดต่อประสานงานกับผู้มาขอรับบริการให้ชัดเจนและมีแผนการรองรับ
ต่อความเสี่ยงที่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เพชรดา สุติยาภรณ์ และ อาทิตยา ทรัพย์สิน,
2560: 137-145)

9. บริหารจัดการพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกในพิพิธภัณฑ์ (Museum Facilities)

การอำนวยความสะดวกขั้นมูลฐานเป็นไปตามระบบมาตรฐานของมหาวิทยาลัย โดย
ได้รับความร่วมมือจากฝ่ายบริหารอาคาร ศูนย์การเรียนรู้มหิดล สังกัดกองกายภาพและสิ่งแวดล้อม
สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล อำนวยความสะดวกในเรื่องการจัดการสถานที่ให้พร้อมรับ
สำหรับการดำเนินกิจกรรม ครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการทำความสะอาด ระบบไฟฟ้า เครื่องปรับอากาศ
และการรักษาความปลอดภัย นอกจากนี้ ยังมีห้องน้ำบริการทั้งสำหรับบุคคลปกติและบุคคล
ทุพพลภาพ มีส่วนจำหน่ายของที่ระลึก มีห้องละหมาดสำหรับผู้นับถือศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง ผู้เข้าชมที่มาจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย บรูไนดารุส
ซาลาม และชาวไทยมุสลิม และมีห้องพยาบาลสำหรับกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉินอีกด้วย โดยปัญหาและ
อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกภายหลังเข้าสู่ประชาคม
เศรษฐกิจอาเซียนแล้ว ผู้วิจัยพบว่า กรณีที่มีผู้ติดต่อประสานงานเข้ามาชมพิพิธภัณฑ์เป็นจำนวน
มากเกินกว่าที่บริเวณจัดแสดงหรืออาคารสถานที่จะรองรับได้เพียงพอ ทำให้การอำนวยความสะดวก
บางครั้งอาจไม่ทั่วถึง อย่างไรก็ตาม บุคลากรของงานพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการได้แก้ไข
ปัญหาด้วยการแบ่งสรรผู้เข้าชมออกเป็นหลายกลุ่ม แล้วกระจายกิจกรรมการเรียนรู้ออกเป็นฐาน
ย่อย เพื่อลดทอนจำนวนของผู้เข้าชมให้น้อยลงและกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ส่งผล
ให้การอำนวยความสะดวกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ภายในมหาวิทยาลัย กรณีศึกษาหอพระราชประวัติสมเด็จพระ
บรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล ตามแนวคิดต้นแบบพิพิธภัณฑ์เพื่อการ
เรียนรู้ (Discovery Museum Knowledge Model: DMKM) จำแนกออกเป็นตัวแปรย่อยทั้ง 9 ด้าน
จะต้องนำอุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวมาปรับปรุงพัฒนา
ให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุดภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้ว เริ่มตั้งแต่
ด้านการวางแผนพิพิธภัณฑ์ (Museum Planning) แม้ว่าจะมียุทธศาสตร์และกลยุทธ์พอสมควรและ
คลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล (พ.ศ.2559-2562) ที่ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก 21 กลยุทธ์
ย่อย แต่ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มีเพียง 3 กลยุทธ์ย่อยจาก 3
ยุทธศาสตร์หลักแค่นี้เท่านั้น จึงควรมีการระบุแนวทางในการปฏิบัติงานทั้งด้านจดหมายเหตุและ
พิพิธภัณฑ์อย่างเป็นทางการและมีความชัดเจน หากมีการกำหนดแผนปฏิบัติงานด้านจดหมายเหตุ
และงานพิพิธภัณฑ์ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวย่อมทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมี

ประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดแผนความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์ของฝ่าย
จุดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล กับพิพิธภัณฑ์ใน
มหาวิทยาลัยระดับอาเซียน เช่น พิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (National University of
Singapore) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิดและหลักปฏิบัติด้านพิพิธภัณฑ์สถานวิทยาระหว่างกัน
ย่อมช่วยยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ภายในมหาวิทยาลัยจากระดับประเทศสู่
ระดับภูมิภาคอาเซียน และระดับสากลต่อไปในอนาคต

ขณะที่ ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ (Museum Administration) ซึ่งผู้วิจัยมุ่งเน้นเรื่อง
การประชาสัมพันธ์และงานสื่อสารองค์กร พบว่าความรู้เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารและการดำเนิน
กิจกรรมโครงการของกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จำกัดอยู่แค่กับนักศึกษาและบุคลากรภายใน
มหาวิทยาลัยมหิดลเท่านั้น หากมีการเพิ่มช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ทั้งจากสื่อกระแส
หลัก สื่อทางเลือก และสื่อสังคมออนไลน์ ให้ตรงกับพฤติกรรมการรับข้อมูลข่าวสารของผู้คนใน
ปัจจุบัน ย่อมส่งผลให้งานสื่อสารองค์กรมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเผยแพร่
ความรู้หรือข้อมูลเป็นภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศอื่น หากเป็นภาษาหลักที่ใช้ภายใน
ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เช่น ภาษาจีน ภาษามลายู ฯลฯ ย่อมช่วยให้พลเมืองในกลุ่มประเทศ
สมาชิกประชาคมอาเซียนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของพิพิธภัณฑ์ในมหาวิทยาลัยมหิดลทั้งเพื่อ
การเรียนรู้การสอน การวิจัย หรือประโยชน์อื่นทางการศึกษาได้อย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

ต่อมาคือ การจัดการข้อมูลและวัตถุพิพิธภัณฑ์ (Museum Collections) และการอนุรักษ์
วัตถุพิพิธภัณฑ์ (Museum Conservation) ที่ผ่านมามีฝ่ายจุดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ได้ส่งเสริมให้
บุคลากรได้พัฒนาศักยภาพด้านการจัดการและอนุรักษ์วัตถุพิพิธภัณฑ์ด้วยการส่งไปศึกษาดูงาน
หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับบุคลากรของพิพิธภัณฑ์ทั้งภายในมหาวิทยาลัยและภายนอกกับต่าง
หน่วยงานอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑ์หลายแห่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น
พิพิธภัณฑ์ในประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย เวียดนาม และฟิลิปปินส์ มีกระบวนการจัดการดูแลรักษา
วัตถุพิพิธภัณฑ์ที่ทันสมัยและได้มาตรฐานระดับสากล ดังนั้น หากสนับสนุนให้บุคลากรได้พัฒนา
ศักยภาพด้วยการริเริ่มโครงการศึกษาดูงานหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการและอนุรักษ์วัตถุ
จัดแสดงกับพิพิธภัณฑ์ในประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน ย่อมสามารถยกระดับขีดความสามารถ
และนำความรู้มาปรับใช้ในการพัฒนางานพิพิธภัณฑ์ของมหาวิทยาลัยมหิดลได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ สำหรับด้านการจัดแสดงนิทรรศการ (Museum Exhibitions) ที่เคยมุ่งเน้นแนวคิดหลัก
คือนำเสนอนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยและพระราชประวัติของสมเด็จพระ
บรมราชชนก หากต่อยอดบูรณาการให้เข้ากับเรื่องประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ตัวอย่างเช่น
ริเริ่มนิทรรศการพิเศษ เรื่อง ผู้ได้รับรางวัลสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดลที่เป็นชาวอาเซียน ได้แก่ ศาสตราจารย์
แลม ซัยกิต (Professor Lam Sai Kit) สาขาสาธารณสุข จากประเทศมาเลเซีย เมื่อปีพุทธศักราช
2544 เป็นต้น ย่อมทำให้เนื้อหาสาระในการจัดแสดงนิทรรศการมีความแตกต่างหลากหลายและ
สอดคล้องกับบริบทประชาคมอาเซียนมากยิ่งขึ้น

ด้านโปรแกรมการเรียนรู้และกิจกรรมสร้างสรรค์ (Museum Programs) และการบริการผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ (Museum Services) โครงการอบรมยุวมัคคุเทศก์มีแนวโน้มที่นักศึกษาจะสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม มีนักศึกษาชาวต่างประเทศบางส่วนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักศึกษาจากหลักสูตรนานาชาติและนักศึกษาแลกเปลี่ยนจากโครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยมหิดลกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาจากประเทศญี่ปุ่น และประเทศอาเซียนที่พบว่ามีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมจากคณะวิศวกรรมศาสตร์ในระดับบัณฑิตศึกษามาเข้าร่วมกิจกรรมด้วยเช่นกัน ดังนั้น โครงการอบรมยุวมัคคุเทศก์สามารถขยายกลุ่มเป้าหมายไปยังนักศึกษาชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักศึกษาจากประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งมีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาของประเทศเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างดี เพื่อรองรับความต้องการนำชมกรณีที่มีผู้มารับบริการเป็นชาวต่างประเทศหรือมาจากมหาวิทยาลัยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มามีความสนใจเข้าชมบ่อยครั้งตามข้อมูลเชิงสถิติข้างต้น เพื่อยกระดับมาตรฐานของการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวให้มีความเป็นสากล โดยอาจประสานความร่วมมือกับฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ของทั้งระดับมหาวิทยาลัย สถาบัน และระดับคณะ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้นักศึกษาต่างชาติได้รับทราบข้อมูลและสนใจเข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น หรืออาจริเริ่มกิจกรรมรูปแบบใหม่ที่ประสานความร่วมมือกับโครงการอื่นภายในมหาวิทยาลัย ได้แก่ โครงการทุนการศึกษาเพื่อทัศนศึกษาในประเทศเพื่อนบ้าน (MU Backpacker) ของกองวิเทศสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยกำหนดให้แผนงานของนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการต้องไปทัศนศึกษาในพิพิธภัณฑ์ของประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อนำข้อมูลกลับมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับนักศึกษาในโครงการอบรมยุวมัคคุเทศก์ให้สามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาปรับใช้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ภายในมหาวิทยาลัยมหิดลต่อไป สำหรับ ด้านการตลาด (Museum Marketing) มุ่งเน้นเรื่องงบประมาณ นอกจากงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนหรือจัดสรรจากมหาวิทยาลัยมหิดลแล้ว ฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์สามารถริเริ่มโครงการความร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรภาคีเครือข่ายอื่น ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ของมหาวิทยาลัยอื่นที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน พิพิธภัณฑ์ภาครัฐบาล เอกชน หรือหน่วยงานด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม ซึ่งมีงบประมาณสนับสนุนโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาระบบบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง และสุดท้าย ด้านบริหารจัดการพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกในพิพิธภัณฑ์ (Museum Facilities) ฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เข้าชมภายใต้มาตรฐานปลอดภัยขั้นพื้นฐานภายในมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม หากมีการเพิ่มเติมเทคโนโลยีหรืออุปกรณ์ประกอบการนำชมเพื่อรองรับความต้องการของผู้เข้าชมซึ่งเป็นบุคคลทุพพลภาพหรือผู้พิการ ผู้สูงอายุ และผู้มีความบกพร่องทางการเคลื่อนไหว ย่อมส่งเสริมภาพลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่มีการส่งเสริมแนวคิดอารยสถาปัตย์ (Universal Design) หรือ Museum for All และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในการเข้าถึงความรู้และการศึกษาได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลปกติ

ทั้งนี้ หากนำมาวิเคราะห์และอภิปรายผลด้วยแนวคิดเรื่อง “บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์”

ของสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (International Council of Museum) หรือ ICOM มีทั้งหมด 5 ด้าน ประกอบด้วย 1.) ด้านการเก็บรวบรวมวัตถุจัดแสดง (Collection) 2.) ด้านการสงวนรักษา (Preservation) 3.) ด้านการค้นคว้าวิจัย (Research) 4.) เผยแพร่ความรู้ (Dissemination) และ 5.) ด้านการจัดแสดง (Exhibition) จะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิด “ต้นแบบพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้” ของสถาบันพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้แห่งชาติจำนวน 4 ด้าน คือ การเก็บรวบรวมวัตถุจัดแสดง (Collection) 2.) ด้านการสงวนรักษา (Preservation) 3.) เผยแพร่ความรู้ (Dissemination) และ 5.) ด้านการจัดแสดง (Exhibition) ยกเว้น ด้านการค้นคว้าวิจัย (Research) อย่างไรก็ตาม บุคลากรของฝ่ายพิพิธภัณฑ์และจัดแสดงของหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ได้พัฒนางานประจำสู่งานวิจัย (Routine to Research) เพื่อนำเสนอในงานประชุมวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์ระดับชาติ ซึ่งผู้วิจัยมองว่าหากสามารถพัฒนางานวิจัยเป็นภาษาอังกฤษเพื่อไปนำเสนอในรูปแบบ Oral Presentation หรือตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติได้ ย่อมช่วยเผยแพร่ความรู้ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของหอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนก และหอเกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล ให้เป็นที่ยอมรับในระดับอาเซียนและในระดับนานาชาติได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

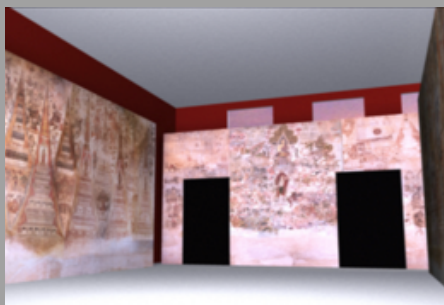
สามารถขยายขอบเขตการวิจัยไปยังพิพิธภัณฑ์อื่นที่อยู่ภายในมหาวิทยาลัยมหิดล และพิพิธภัณฑ์ของมหาวิทยาลัยอื่นทั้งของภาครัฐบาลและเอกชนที่ต้องปรับตัวหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่สนับสนุนงบประมาณตามโครงการทุนนักวิจัยรุ่นใหม่ ผู้อำนวยการและบุคลากรของฝ่ายจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ให้ข้อมูลเชิงเอกสารและให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2552). ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. นนทบุรี: กระทรวงพาณิชย์.
- เกตุขพรรณ คำพุฒ. (2558). การศึกษาการจัดการเชิงกลยุทธ์ของพิพิธภัณฑ์:กรณีศึกษาสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติและพิพิธภัณฑ์ต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ.
- ชัยวุฒิ บุตต์สละ. (2554). หอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์คนรุ่นใหม่. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ธัญภรณ์ โปธิกาวิณ. (2557). ความคาดหวังของสถานศึกษาที่มีต่อมิวเซียมดนตรีอุษาคเนย์. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- นิตยา กนกมงคล. (2553). สื่อปฏิสัมพันธ์ในพิพิธภัณฑ์. วารสารพิพิธภัณฑ์สาร ปีที่ 4 หน้าที่ 8-10
บัณฑิต จันทรโรจนกิจ. (2548). พิพิธภัณฑ์ทาภิบาล: แนวทางการบริหารและจัดการพิพิธภัณฑ์และ
หอศิลป์ร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม.
- บุรินทร์ สิงห์โตอาจ. (2558). การริเริ่มก่อตั้งและบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงประเด็น: กรณีศึกษา
พิพิธภัณฑ์สถานเครื่องถ้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. ปทุมธานี:
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ปิยดา ชลวร. (2552). รวมบทความและบรรณานุกรมว่าด้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา.
กรุงเทพฯ: โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพชรดา จิตติยาภรณ์ และ อาทิตยา ทรัพย์สิน. มิติใหม่ของงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์
มหาวิทยาลัยมหิดลกับการพัฒนานักศึกษายุวมัคคุเทศก์. PULINET Journal Vol. 4,
No.2, May-August 2017 : pp.137-145
- สมภพ ศรานุรักษ์. (2559). แนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์การแพทย์ศิริราชให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
เพื่อการเรียนรู้. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรม
การบริการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- สุทัศน์ รุ่งศิริศิลป์. เรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้านผ่านศูนย์วัฒนธรรมอาเซียน. วารสารนิทัศน์วัฒนธรรม
ฉบับประจำเดือนมกราคม-มีนาคม 2558 หน้า 112-117
- สุธาสินี บุญเกิด. (2559).ฐานข้อมูลสังคมวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ:
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- หอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล. (2554). ความทรงจำแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล.
กรุงเทพฯ: แพลน ฟรันที้ดิง.
- หอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหิดล. (2554). วันวาน วันนี้ มหิดล ศาลายา.
กรุงเทพฯ: แพลน ฟรันที้ดิง.
- อัญชลี เพลินมาลัย. (2556). แนวทางในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต
กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ประวัติการพยาบาลไทย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุดมลักษณ์ สุนตะกุล. (2555). สุวรรณภูมิในพิพิธภัณฑ์ของอาเซียน; การเมืองในห้องจัดแสดง.
กรุงเทพฯ: พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ.

นวัตกรรม แนวความคิด และวิธีการ การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี

Innovation, Concepts, and Methodoligs of Photorealistic Simulation with a Complete Visual View of The Mural Painting In an Ordinationhall, Ko Keaw Suttharam Buddhist Temple, Phetchaburi Province.

ชัยยศ วณิชวัฒนานูวัติ ¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรม แนวความคิด และวิธีการ การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่ สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อพัฒนาการนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงของจิตรกรรมฝาผนังที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์มองเห็นภาพอยู่ใน ระดับสายตา และปราศจากสิ่งบดบังภายในอุโบสถ ด้วยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ (2) เพื่อให้บุคคลทั่วไป สามารถรับรู้เนื้อหาเรื่องราว รูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธี ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรีได้ดีขึ้น การวิจัยนี้เป็นการวิจัยสร้างสรรค์เชิงปริมาณ ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัย การสำรวจ การประดิษฐ์อุปกรณ์สำหรับถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนัง การจำลองภาพเสมือนจริง การพัฒนาการนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงของจิตรกรรมฝาผนังด้วย นิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ และเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรม แนวคิด และวิธีการ ในการจำลองภาพเสมือนจริงสามารถพัฒนา รูปแบบการนำเสนอมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนัง ได้ด้วยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ การนำเสนอมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้วยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า บุคคลทั่วไปสามารถรับรู้เนื้อหาเรื่องราว รูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีดังนี้ การรับรู้ด้านเนื้อหาเรื่องราวของจิตรกรรมฝาผนัง อยู่ในระดับดี การมองเห็นภาพจิตรกรรมมีความสมบูรณ์ต่อเนื่อง ถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องราวได้อย่างสมบูรณ์ มีความชัดเจนและต่อเนื่อง การรับรู้ด้านรูปแบบทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีอยู่ในระดับดีมาก ในเรื่องการมองเห็นสี และความต่อเนื่องของภาพจิตรกรรมของแต่ละผนังภาพ และอยู่ในระดับดีในเรื่องของการมองเห็นลักษณะภาพเกี่ยวกับการจัดองค์ประกอบ การจัดวางภาพ ขนาด สัดส่วน การตัดเส้นระบายสี และความคมชัด

คำสำคัญ : การจำลองภาพเสมือนจริงของจิตรกรรมฝาผนัง, นิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์

¹ ผศ.,ดร.,อาจารย์ประจำ สาขานันทศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

Innovation, Concept and Methodology of Photorealistic Simulation with a Complete Visual View of Mural Painting in an Ordination Hall, Kokaewsuttharam Buddish Temple, Petchaburi

There are 2 main objectives of this art research. Firstly, to develop the presentation of Innovation, Concept and Methodology of Photorealistic Simulation with a Complete Visual level without the obstruction through the electronic exhibition in the Ordination Hall. And to acknowledge the information of the studied area, art aesthetic and mural painting techniques.

This quantitative research was completed by using literature review and observation methods, then the data was developed to be the invention of mural painting photorealistic simulation tools, which is the inspiration idea to create the electronic exhibition. Finally, the result of the outcome was collected from gathering questionnaire as standard deviation statistics

The finding obviously shows that the Innovation, Concept and Methodology of Photorealistic Simulation can be developed to present the Complete Visual View of Mural Painting through electronic exhibition. It can acknowledge people in high-level to understand the content of art visualization, format and techniques. Additionally, the visual view of the mural painting is continually and clear communication with excellent techniques of design as composition, layout, size, shape, drawing, line painting and image resolution.

Keywords : Photorealistic Simulation of Mural Painting, Electronic Exhibition

บทนำ

วัดเกาะแก้วสุทธาราม เดิมชื่อวัดเกาะ อยู่ในเขตตำบลท่าราบ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี เป็นวัดเก่าสมัยอยุธยาตอนกลางมีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่มีความสำคัญเป็นจำนวนมาก ล้วนเป็นฝีมือชั้นเลิศ มีหลักฐานเค้าโครงทางศิลปกรรมแบบอยุธยา คือฐานอุโบสถอันโค้งสำราญ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากบันทึกรของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อเสด็จตรวจการคณะสงฆ์ ดังข้อความที่ว่า “วัดเป็นวัดเก่า ฝีมือก่อสร้าง และบันลายไม้ถึงวัดมหาธาตุ ผนังข้างในเขียนรูปภาพฝีมือไม่งาม ตามคักราชที่จดไว้เขียนเมื่อ พ.ศ. 2277 (จ.ศ. 1096) ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นนครหลวงตอนปลาย เป็นรัชกาลแห่งการแต่งตั้งพระบรมราชาธิราชที่ 3 (พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ) ”

อุโบสถวัดเกาะมีขนาดไม่ใหญ่นัก ทรงสูง ฐานอ่อนโค้งสำเนา ตัวอาคารเป็นอาคารทรงไทย ก่ออิฐถือปูนเป็นสมัยอยุธยาเพราะไม่มีการเจาะช่องหน้าต่าง ด้านหน้า และด้านหลังเจาะประตู ด้านละ 2 ช่อง จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถมีภาพเขียนเต็มผนัง สูง 5.2 เมตร ทั้งสี่ด้าน ผนังด้านหน้า และด้านหลังพระประธาน กว้าง 6.4 เมตร และผนังด้านซ้าย และด้านขวาพระประธาน กว้าง 11.4 เมตร ผนังทั้ง 4 ด้านได้รับการตัดผนัง และใส่แผ่นเหล็กไร้สนิม กันความชื้น และฝังท่อระบายอากาศเป็นระยะโดยรอบ ผนังทุกด้านมีภาพจิตรกรรมเรื่องราวพุทธประวัติ มารผจญ สัตตมหาสถาน อัฐมหาสถาน พระอดีต พระพุทธเจ้า 24 องค์ และภาพจักรวาล และดาวฤกษ์ ตามความคิดของคนโบราณ พระพุทธบาทชายทะเล และเทพชุมนุม ภาพจิตรกรรมเหล่านี้ได้สะท้อนความเจนจัดทางฝีมือช่าง ความเป็นไปของวิถีชีวิตของคนไทย ทั้งชนชั้นสูงระดับเจ้าแผ่นดินจนถึงชาวบ้านชาวเมือง แม้สามัญ และจากจินตนาการของจักรวาล ซึ่งเป็นอุดมคติของคนไทยแต่ก่อน (ล้อม เพ็งแก้ว, 2543, หน้า 151)

จิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ มีลักษณะภาพทอดยาวเหยียดไปตลอดผนัง โครงสีพื้นเป็นสีอ่อนมากจนดูขาว อันเป็นลักษณะเด่นของภาพจิตรกรรมสมัยอยุธยาแต่สิ่งที่ต่างออกไปคือเรื่องราวเป็นพุทธประวัติ ซึ่งไม่ใช่พุทธประวัติอย่างภาพจิตรกรรมในอุโบสถทั่วไป กล่าวคือเป็นเรื่องอัฐมหาสถาน และสัตตมหาสถาน

เนื่องจากภายในอุโบสถ มีสิ่งแวดล้อม และองค์ประกอบอื่น ๆ คือ พระประธานปางสมาธิ สูง 2.43 เมตร หน้าตักกว้าง 1.80 เมตร อยู่บนฐานพระพุทธรูป ล่างฐานพระเป็นอาสน์สงฆ์ยกพื้น พระพุทธรูป ประติมากรรม โคมไฟระย้า โคมไฟ ฯลฯ องค์ประกอบเหล่านี้จะบดบังทัศนียภาพในการชมซึ่งเป็นปัจจัยปัญหาในการรับรู้ และการศึกษาเรียนรู้ โดยเฉพาะพระประธานขนาดใหญ่ ซึ่งบดบังภาพผนังด้านหลัง พระประธานเป็นพื้นที่กว้าง อีกทั้งความสูงของผนังโบสถ์ทำให้ภาพจิตรกรรมอยู่ไกลจากสายตาที่เป็นอีกปัจจัยปัญหาหนึ่งของการรับรู้ กล่าวคือ ภาพที่อยู่ในมุมสูงจะมีขนาดเล็กลง เกิดมิติทางทัศนียภาพของจิตรกรรมไทย เป็นภาพที่มีลักษณะระยะปรากฏ ตามทฤษฎีระยะปรากฏ (Apparent Distance Theory) ขนาดของวัตถุจะมีความสัมพันธ์กับระยะทาง ถ้ายังอยู่ไกลออกไป ขนาดของวัตถุก็จะยิ่งเล็กลง (รัจวี นพเกตุ, 2540, หน้า 178) ตามความสัมพันธ์ของขนาด และระยะทาง (Gipson, 1966, p.315) ทำให้เส้น และสัดส่วนของรูปทรงเกิดความผิดเพี้ยน เมื่ออธิบายถึงเนื้อหา เรื่องราว และความงามจึงไม่สัมพันธ์สอดคล้อง อีกทั้งยังมีการบดบังของสิ่งแวดล้อม และองค์ประกอบที่อยู่ภายในอุโบสถ ทำให้การมองเห็นภาพขาดความต่อเนื่องไม่เป็นไปตามการรับรู้ในหลักการของความต่อเนื่อง (Rock, 1976, p.275) การรับรู้ที่เป็นไปตามหลักการจัดระเบียบการรับรู้ การรับรู้จะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญของการรับรู้ นั่นคือ ลักษณะของสิ่งเร้า การรับรู้จึงมีกระบวนการที่ทำให้เกิดการรับรู้ โดยการนำความรู้เข้าสู่สมองด้วยอวัยวะสัมผัส และเก็บรวบรวมจดจำไว้ สำหรับเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดมโนภาพ และทัศนคติ ดังนั้น การมีสิ่งเร้าที่ดี และมีองค์ประกอบการรับรู้ที่สมบูรณ์ถูกต้องก็จะทำให้เกิดการรับรู้ที่ดีด้วย (ชลองชัย สุรวัฒนบุรณ, 2528, หน้า 125)

จากปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้นวัตกรรมการถ่ายภาพบันทึกภาพที่มีมุมมองภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สมบูรณ์ในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี เป็นมุมมองที่เห็นภาพจิตรกรรมฝาผนังในระดับสายตาที่มีสัดส่วน และสีของภาพที่ถูกต้องตามสภาพในตำแหน่งปกติของจิตรกรรมฝาผนัง จากแนวคิด วิธีการในการถ่ายภาพ และเทคนิควิธีการผสมภาพ เพื่อให้ได้ภาพจำลองเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนัง และพัฒนาการนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงของจิตรกรรมฝาผนังด้วยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ อันจะก่อให้เกิดการรับรู้ที่ดีถึงคุณค่าจิตรกรรมไทยในเนื้อหาเรื่องราว รูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธี อันจะนำไปสู่การศึกษาเรียนรู้ และเกิดความเข้าใจในสาระคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังไทย ซึ่งเป็นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติจากจิตรกรรมฝาผนังที่สำคัญเผยแพร่ไปสู่เยาวชนและประชาชนทั่วไปให้ได้รับรู้ เรียนรู้ และเกิดความรัก ห่วงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ อีกทั้งยังเป็นประวัติศาสตร์ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาการนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธารามที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ มองเห็นภาพอยู่ในระดับสายตา และปราศจากสิ่งบดบังภายในอุโบสถ โดยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์
2. เพื่อให้บุคคลทั่วไปสามารถรับรู้เนื้อหาเรื่องราว และรูปแบบทางทัศนศิลป์ เทคนิควิธีของจิตรกรรมฝาผนังจากมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ได้ดีขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรม แนวคิด และวิธีการ การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยในด้านการถ่ายภาพ โดยใช้เทคนิควิธีการถ่ายภาพ และเทคนิควิธีการผสมภาพมาแก้ปัญหามุมมองภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีสิ่งบดบังภายในอุโบสถ และมุมมองที่สูงจากระดับสายตาให้เกิดมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังโดยการนำเสนอด้วยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้เกิดการรับรู้ที่ดีขึ้น

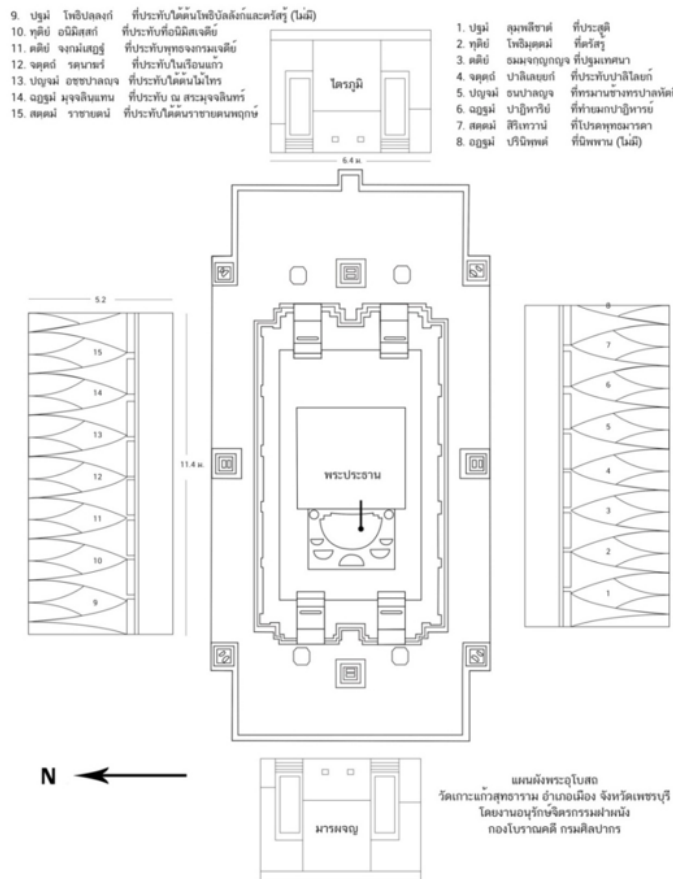
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้นำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงของจิตรกรรมฝาผนังที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ปราศจากสิ่งบดบังภายในอุโบสถ และเป็นภาพที่มีมุมมองแบบระดับปกติ ทั้งขนาด ทิศทาง สัดส่วน รูปทรง และน้ำหนัก
2. การนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังโดยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์สามารถทำให้เกิดการรับรู้เนื้อหาเรื่องราว รูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีที่ดีขึ้น อันจะนำไปสู่การศึกษาเรียนรู้ ความเข้าใจในสาระ และคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังไทย
3. เป็นแนวทางในการนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงของจิตรกรรมฝาผนังด้วยมุมมองภาพที่สมบูรณ์ในอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ ที่มีจิตรกรรมฝาผนังที่มีปัญหาทำนองเดียวกันนี้ ของวัดอื่นๆ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของสถานที่ศึกษาวิจัย
 - 1.1. จิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ : วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 2.1. ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ ทั้ง 4 ผนัง
 - 2.1.1. ผนังด้านหน้าพระประธาน - ภาพจักรวาลตามคติไตรภูมิ
 - 2.1.2. ผนังด้านหลังพระประธาน - ภาพमारผจญ
 - 2.1.3. ผนังด้านขวาพระประธาน - ภาพอัฐมมหาสถาน
 - 2.1.4. ผนังด้านซ้ายพระประธาน - ภาพสัตว์ตมมหาสถาน

นวัตกรรม แนวความคิด และวิธีการ การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์
ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี

ภาพที่ 1. แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม

วิธีดำเนินการวิจัย

ตอนที่ 1 จัดทำข้อมูลโครงการวิจัย

1. จัดทำข้อมูลโครงการวิจัยโดยการสำรวจพื้นที่ตั้ง และลักษณะของจิตรกรรมฝาผนัง ใน
อุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี

ที่ตั้ง

วัดเกาะแก้วสุทธาราม ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเพชรบุรี ฝั่งตะวันออก ในเขตตำบลท่าราบ อำเภอ
เมือง จังหวัดเพชรบุรี มีเนื้อที่ซึ่งเป็นบริเวณสังฆาวาส 2 แปลง ติดต่อกันรวมเนื้อที่ 14 ไร่เศษ รวมทั้ง
เขตที่จัดประโยชน์ด้วย

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	:	ติดโรงสีอุดมพันธุ์ และที่ดินเอกชน
ทิศตะวันออก	:	ติดถนนมาตยาจารย์
ทิศใต้	:	ติดคลองวัดเกาะ
ทิศตะวันตก	:	ติดแม่น้ำเพชร

จิตรกรรมฝาผนัง

จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถมีภาพเขียนเต็มผนัง สูง 5.2 เมตร ทั้งสี่ด้าน ผนังด้านหน้า และด้านหลังพระประธาน กว้าง 6.4 เมตร และผนังด้านซ้าย และด้านขวาพระประธาน กว้าง 11.4 เมตร ผนังทั้ง 4 ด้าน เขียนภาพจิตรกรรมเรื่องราวพุทธประวัติ มารผจญ สัตตมหาสถาน อัฐรุมหาสถาน พระอดีตพระพุทธเจ้า 24 องค์ และภาพจักรวาล และดาวฤกษ์ ตามความคิดของคนโบราณ จิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถมีลักษณะภาพทอดยาวเหยียดไปตลอดผนัง

สภาพ

สภาพความชำรุด

ความชื้นจากน้ำซึม ผนังช่วงล่างชื้นจัด ความชื้นทำให้ปูนฉาบผนังผุยุ่ยเป็นผงทั้งชั้นสี และปูนฉาบผนัง โดยรอบภายในอุโบสถทำให้ภาพจิตรกรรมฝาผนังลบเลือนหายไปประมาณ 1 ใน 4 ของผนังภาพช่วงล่างทั้ง 4 ด้าน นอกจากการชำรุดดังกล่าวแล้ว ยังมีภาพจิตรกรรมที่ถูกลบเลือนมือผู้โดยทั่วไป

2. ศึกษาเนื้อหาเรื่องราว รูปแบบของจิตรกรรมฝาผนัง

ภาพจิตรกรรมแห่งนี้เขียนภาพเวียนอย่างอุตราวัตร คือ เวียนซ้ายโดยเริ่มจากมุมหลัง ด้านพระหัตถ์ขวาของพระประธาน

การลำดับเนื้อหาภาพจิตรกรรมฝาผนัง ช่างเขียนมีหลักเกณฑ์ในการจัดวางโครงเรื่อง โดยยึดโครงสร้างของอาคารเป็นสำคัญ ดังนี้

1. ผนังด้านหน้าองค์พระประธาน เขียนภาพจักรวาลตามคติไตรภูมิ คือภาพเขาพระสุเมรุ เขาสัตตบริภัณฑ์ มีวิมานอยู่บนยอดเขาทั้ง 7 ยอด เขาพระสุเมรุมีวิมานของพระอินทร์ ในภาพมีพระพุทธเจ้ากำลังประทับโปรดพระอินทร์ และพระพรหมด้านขวาเป็นพระเจดีย์จุฬามณี ด้านซ้ายเป็นต้นปาริชาติ เบื้องล่างมีช้างเอราวัณ นอกจากวิมานที่อยู่บนเขาสัตตบริภัณฑ์แล้ว ยังมีวิมานต่าง ๆ ลอยอยู่ทั่วไป และในวิมานต่าง ๆ มีดาวนักษัตร พระอาทิตย์ พระจันทร์ และพระราหู

2. ผนังด้านหลังองค์พระประธาน เขียนพุทธประวัติตอนมารผจญ มีภาพองค์พระสัมมา-สัมพุทธเจ้าเขียนเป็นปางสมาธิ แทนปางมารวิชัย ท่ายืนของพระแม่ธรณี เป็นท่ายืนแบบธรรมชาติ ต่างจากที่อื่น ซึ่งจะยืนเอี้ยวกาย การวางภาพมารผจญไว้ด้านหลังพระประธานแตกต่างจากวัดอื่น ๆ ที่เขียนไว้ด้านหน้าพระประธาน

3.ผนังด้านขวาพระประธานเขียนเรื่อง พุทธประวัติตอนสำคัญที่เกิดขึ้น ณ สถานที่สำคัญ
เกี่ยวเนื่องจากพุทธประวัติ 8 แห่ง เรียกว่า อัฐมहाสถาน

4.ผนังด้านซ้ายพระประธานเขียนเรื่อง สถานที่เสวยวิมุตติสุขที่ยิ่งใหญ่ เป็นภาพแสดงสถานที่
สำคัญที่พระพุทธเจ้าเสด็จประทับหลังจากตรัสรู้แล้ว 7 แห่ง เรียกว่า สัตตมหาสถาน

3.ศึกษาลักษณะโครงสร้าง และสำรวจสิ่งแวดล้อมภายในอุโบสถ

ลักษณะอาคาร ตัวอาคารเป็นอาคารทรงไทย ก่ออิฐถือปูนเป็นสมัยอยุธยาเพราะไม่มีการ
เจาะช่องหน้าต่าง ด้านหน้า และด้านหลังเจาะประตูด้านละ 2 ช่อง จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถมี
ภาพเขียนเต็มผนัง สูง 5.2 เมตร ทั้งสี่ด้าน ผนังด้านหน้า และด้านหลังพระประธาน กว้าง 6.4 เมตร
และผนังด้านซ้าย และด้านขวาพระประธาน กว้าง 11.4 เมตร ผนังทั้ง 4 ด้าน ภายในอุโบสถ มีสิ่ง
แวดล้อม และองค์ประกอบอื่น ๆ คือ พระประธานปางนั่งขัดสมาธิสูง 2.43 เมตร หน้าตักกว้าง 1.80
เมตร อยู่บนฐานพระพุทธรูป ล่างฐานพระเป็นอาสน์สงฆ์ยกพื้น พระพุทธรูป ประติมากรรมโคมไฟ
ระย้า โคมไฟ ฯลฯ องค์ประกอบเหล่านี้จะบดบังทัศนียภาพในการชม การรับรู้ และเรียนรู้ โดยเฉพาะ
พระประธานขนาดใหญ่ซึ่งบดบังภาพผนังหุ้มกลองด้านหลังเป็นพื้นที่กว้าง อีกทั้งความสูงของผนัง
โบสถ์ทำให้พื้นที่ที่จิตรกรรมอยู่ไกลจากสายตาทำให้ภาพอยู่ในมุมที่สูง มีขนาดเล็ก เกิดมิติทาง
ทัศนียภาพจิตรกรรมไทย

4.สำรวจตำแหน่ง และระดับความสูงของจิตรกรรมฝาผนัง

สำรวจตำแหน่ง และระดับความสูงของจิตรกรรม จากเอกสารการรวบรวมข้อมูลโดยการ
สำรวจของหนังสือวัดเกาะแก้วสุทธาราม สำนักพิมพ์เมืองโบราณ และจากการสำรวจด้วยตนเองพบ
ว่า ตำแหน่งของจิตรกรรมฝาผนัง มีการเขียนภาพไว้เต็มผนังทั้ง 4 ด้าน สามารถเดินได้โดยรอบ มี
ระดับความสูงของจิตรกรรมฝาผนัง สูง 5.2 เมตร ทั้ง 4 ด้าน ผนังด้านหน้า และด้านหลังพระประธาน
กว้าง 6 เมตร ผนังด้านซ้าย และด้านขวาพระประธาน กว้าง 11.4 เมตร ฝาผนังที่สูงขึ้นไป อยู่ไกล
สายตา และมีสิ่งแวดล้อมที่บดบังภาพจิตรกรรมฝาผนัง

5.ศึกษาค้นคว้าวิธีการในการถ่ายภาพ

จากการสำรวจตำแหน่ง ระยะและระดับความสูงของจิตรกรรมฝาผนัง พบว่า การถ่ายภาพ
โดยวิธีทั่วไปไม่สามารถถ่ายภาพให้เกิดความสมบูรณ์ของภาพได้ ผู้วิจัยจึงคิดหาวิธีการในการถ่าย
ภาพให้เกิดมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ โดยการออกแบบร่างทางความคิด
ในการถ่ายภาพจากเทคนิควิธีการถ่ายภาพ และเทคนิควิธีการผสมภาพ โดยอาศัยเทคโนโลยีการ
ถ่ายภาพ และการประดิษฐ์อุปกรณ์ในการถ่ายภาพที่สามารถถ่ายภาพให้สอดคล้องกับสภาพภายใน
อุโบสถ

จากที่ผู้วิจัยได้ออกแบบร่างทางความคิด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังให้มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม โดยกำหนดรายละเอียด และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการถ่ายภาพเพื่อการจัดเตรียมกล้อง อุปกรณ์การถ่ายภาพ และคอมพิวเตอร์ให้เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทภายในอุโบสถ

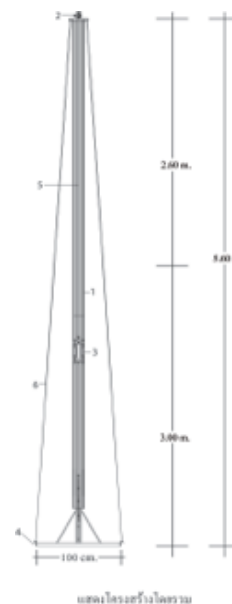
ผู้วิจัยได้ดำเนินการในการจำลองภาพเสมือนจริงของจิตรกรรมฝาผนังโดย

1.กำหนดเทคนิควิธีในการถ่ายภาพเพื่อบันทึกภาพจิตรกรรมฝาผนังโดยการถ่ายภาพผ่านสัญญาณภาพจากกล้องมายังคอมพิวเตอร์ และใช้โปรแกรมการถ่ายภาพจากคอมพิวเตอร์

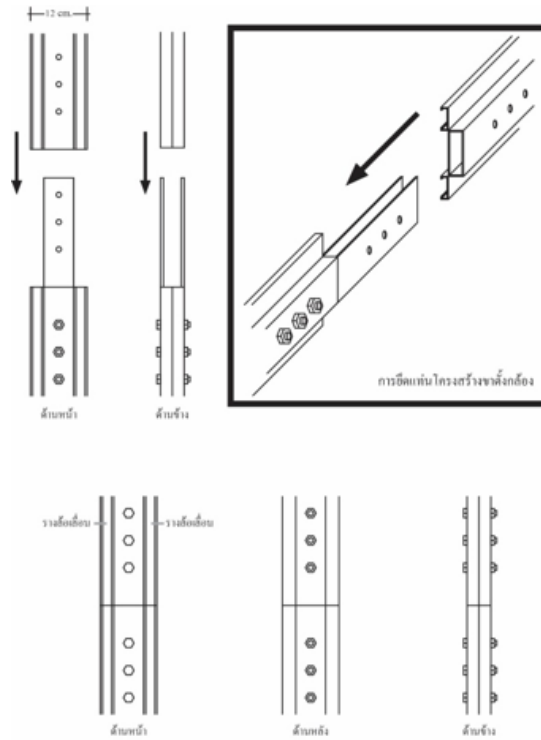
2.การประดิษฐ์อุปกรณ์ถ่ายภาพ เพื่อประกอบการบันทึกภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม โดยมีอุปกรณ์ถ่ายภาพสามารถถ่ายภาพจิตรกรรมภายในอุโบสถ ที่มีความสูง มีพื้นที่จำกัด สามารถเคลื่อนที่ได้โดยรอบภายในอุโบสถ และสามารถนำกล้องเคลื่อนที่ในแนวสูง-ต่ำตามพื้นที่ และความสูงของจิตรกรรม เพื่อบันทึกภาพได้ทุกตำแหน่งของจิตรกรรมฝาผนังทั้ง 4 ด้านในอุโบสถ

ผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียด โดยประดิษฐ์อุปกรณ์ถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธารามดังนี้

1)โครงสร้างยึดด้วยเหล็กตัวซี (C) 2 ชิ้นต่อเข้าด้วยกัน มีความสูง 3 เมตร และ 2.60 เมตร มีความสูงรวมกัน 5.60 เมตร มีรางสำหรับวางแท่นวางกล้องถ่ายภาพ มีรอยยึดติดด้านบนของโครงสร้างอุปกรณ์ สามารถตั้งแท่นวางเพื่อให้เคลื่อนที่ในระดับสูง-ต่ำได้ตามความสูงของจิตรกรรมฝาผนัง

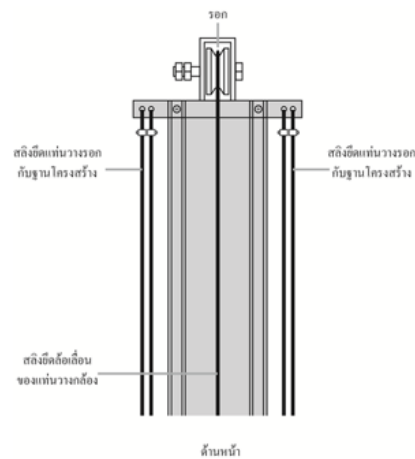

ภาพที่ 2. แสดงโครงสร้างอุปกรณ์ถ่ายภาพ

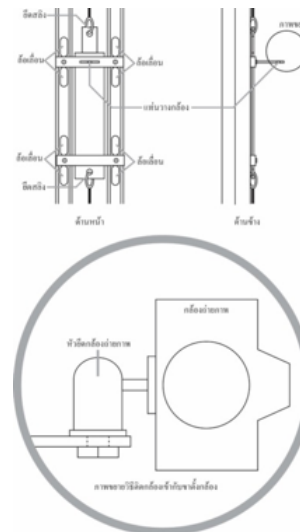
ภาพที่ 3. แท่นโครงสร้างของชาตักถ้อง

2) รอก อุปกรณ์ส่วนนี้จะยึดติดอยู่ด้านบนสุดของโครงสร้าง ทำหน้าที่รองรับสลิงที่ยึดผูกติดกับแท่นสำหรับวางถ้อง สามารถดึงแท่นวางถ้องให้เคลื่อนที่ในระดับสูง-ต่ำตามต้องการได้

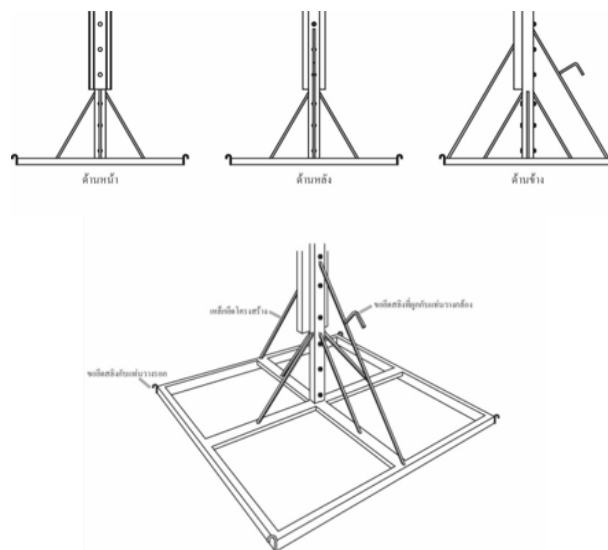
ภาพที่ 4. ภาพรอก และแกนยึดสลิง

3) แท่นสำหรับวางกล้องถ่ายภาพมีล้อเลื่อน 4 ล้อ โดยแท่นจะยึดติดกับราง มีรูสำหรับยึดกล้องถ่ายภาพให้กล้องถ่ายภาพมีความมั่นคงไม่สั่นไหว ตัวแท่นสามารถเคลื่อนที่ในระดับสูง และต่ำได้

ภาพที่ 5. แท่นวางกล้องถ่ายภาพ

4) ฐานอุปกรณ์ถ่ายภาพ ทำด้วยเหล็ก มีขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 1 เมตร มีเหล็กยึดฐาน 4 ด้านให้มีความแข็งแรง สามารถเคลื่อนย้ายได้รอบภายในอุโบสถ

ภาพที่ 6. โครงสร้างฐานอุปกรณ์ถ่ายภาพ

ตอนที่ 2 การดำเนินการในการถ่ายภาพ

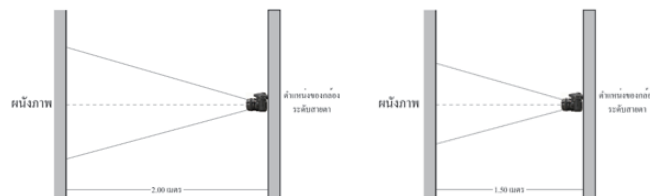
การดำเนินการในการถ่ายภาพ และผสมภาพเพื่อจำลองภาพเสมือนจริง ที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนัง อุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม เป็นอาคารที่ไม่มีหน้าต่างมีเพียงประตูทางด้านทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ด้านละ 2 ประตู ทิศทางของแสงจะสอดส่องเข้ามาได้เพียงทางประตูอุโบสถ ปริมาณของแสงที่ส่องผ่านเข้ามาได้มีปริมาณน้อยมาก ทิศทางของแสงค่อนข้างมีปัญหา เพราะผนังอุโบสถมีความสูง แสงที่สอดส่องเข้ามามีปริมาณน้อยมาก

เนื่องจากปริมาณแสงที่มีน้อย ผู้วิจัยจึงต้องแก้ปัญหาด้วยการควบคุมสภาพแสงในการถ่ายภาพผ่านคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ในการถ่ายภาพยังจะต้องแก้ปัญหาเรื่องเงาที่เกิดจากแสงที่สอดส่องมากระทบสิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบภายในอุโบสถ ทำให้เกิดความต่างของแสง และเงาที่ผนังภาพโดยจะต้องแก้ปัญหาเกี่ยวกับแสงในการถ่ายภาพแต่ละตำแหน่งของผนังภาพ ดังนั้นการถ่ายภาพจะต้องถ่ายภาพด้วยขาตั้งรับแสงแคบ (f8) เพื่อผลของความละเอียด ความคมชัดของภาพ จึงทำให้ต้องใช้ความเร็วชัตเตอร์ต่ำ (1-20 วินาที) เพื่อควบคุมแสงที่เหมาะสมในการถ่ายภาพซึ่งกล้องถ่ายภาพจะต้องนิ่ง ไม่สั่นไหวโดยการถ่ายภาพจะถ่ายภาพจากส่วนบนสุดด้านซ้ายของผนังภาพลงมาด้านล่างทีละภาพ ทั้งนี้เป็นข้อจำกัดของอุปกรณ์ถ่ายภาพ คือการที่กล้องเคลื่อนที่ลดระดับต่ำลง อุปกรณ์ถ่ายจะทำงานได้สะดวก และคล่องตัวว่าการนำกล้องเคลื่อนที่ระดับสูงขึ้นเพื่อถ่ายภาพจากล่างขึ้นบน ด้วยน้ำหนักของกล้องถ่ายภาพผนวกกับการควบคุมระดับสูง-ต่ำ ด้วยรอก

ภาพในพระอุโบสถมีแสงไฟประดิษฐ์ ทั้งแสงไฟฟลูออเรสเซนต์ และแสงไฟทั้งสแตนด์บาย โคมไฟเหนือองค์พระประธาน ต้องปิดไฟทุกดวงเพราะจะมีผลทำให้ภาพถ่ายที่บันทึกมีสีที่ผิดเพี้ยนไปจากสีจริงของจิตรกรรมฝาผนัง ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องการให้สีของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่บันทึกภาพมีสีใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด

กำหนดระยะในการถ่ายภาพ

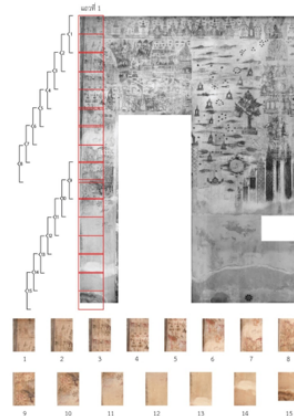
การกำหนดระยะ และระดับในการถ่ายภาพให้สัมพันธ์กับการถ่ายภาพ ในการถ่ายภาพผู้วิจัยได้วางแผนการถ่ายภาพ โดยถ่ายภาพในระดับสายตาจากส่วนบนสุดถึงส่วนล่างสุดของผนังภาพทีละภาพเป็นแถวจากทางซ้ายของผนังภาพไปทางขวาของผนังภาพจนสิ้นสุดผนังภาพ และการวางแผนการถ่ายภาพ พบว่าการถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านหน้า และด้านหลังพระประธานมีระยะในการถ่ายภาพระหว่างผนังภาพกับกล้องถ่ายภาพ ประมาณ 2.00 เมตร จิตรกรรมฝาผนังด้านซ้าย และด้านขวาพระประธาน มีระยะในการถ่ายภาพ ประมาณ 2.00 เมตร และบางช่วงมีระยะประมาณ 1.50 เมตร

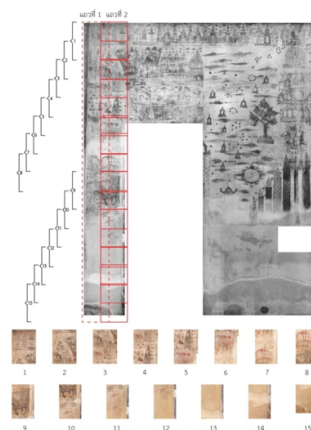
ภาพที่ 7. ระยะ และระดับในการถ่ายภาพ

กำหนดขอบเขตในการถ่ายภาพ

ในการถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังครั้งนี้ เนื่องจากพื้นที่มีข้อจำกัดในการถ่ายภาพ ผู้วิจัยได้ออกแบบแนวคิดโดยวางแผนการถ่ายภาพ และการผสมภาพ การถ่ายภาพจะต้องถ่ายภาพจำนวนหลายภาพเพื่อมาผสมภาพให้ออกมาเป็นภาพพื้นเดียวกันทั้งผนัง เพื่อให้ภาพมีความสมบูรณ์ การผสมภาพในแต่ละภาพจึงต้องมีตำแหน่งการซ้อนของภาพเพื่อสะดวกในตัดต่อผสมภาพให้ได้ภาพที่มีสัดส่วน และสีของภาพที่ถูกต้องตามสภาพปกติของจิตรกรรมฝาผนัง ในการถ่ายภาพจะต้องถ่ายทีละภาพจากส่วนบนสุดถึงส่วนล่างสุดทีละแถว จากแถวซ้ายสุดของผนังภาพไปจนถึงขวาสุดของผนังภาพ โดยใช้อุปกรณ์การถ่ายภาพที่ผู้วิจัยประดิษฐ์ขึ้นประกอบการถ่ายภาพ ทั้งนี้ภาพที่ถ่ายจะต้องมีแนวขนานกับผนังภาพเพื่อให้ภาพมีสัดส่วนที่ถูกต้องตามสภาพจริงของจิตรกรรม และการถ่ายภาพควรจะถ่ายภาพด้วยการใช้ความยาวโฟกัสของเลนส์ในการถ่ายภาพ ไม่ต่ำกว่า 50 mm. เพื่อให้เกิดความผิดเพี้ยนของสัดส่วนภาพถ่ายน้อยที่สุด และเพื่อการผสมภาพถ่ายให้มีความสมบูรณ์เป็นภาพพื้นเดียวกัน

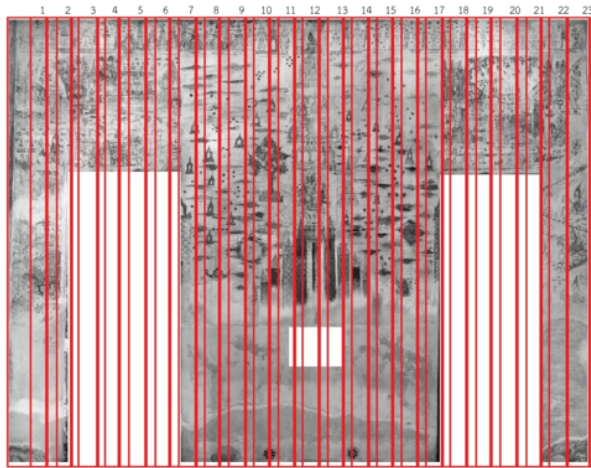

ภาพที่ 8. แสดงการถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านหน้าพระประธานแถวที่ 1

ภาพที่ 9. แสดงการถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านหน้าพระประธาน แถวที่ 2

เมื่อถ่ายภาพแถวที่ 1 และแถวที่ 2 เสร็จแล้ว เคลื่อนย้ายอุปกรณ์ไปทางขวาของผนังภาพตามลำดับเป็นแถวเพื่อถ่ายภาพแถวที่ 3 และแถวที่ 4 ต่อเนื่องไปจนสิ้นสุดผนังภาพทางด้านขวาก็จะได้ภาพทั้งหมดจำนวน 360 ไฟล์ภาพ (24 แถว) จัดเก็บไฟล์ภาพให้เป็นระบบเพื่อเตรียมผสมภาพถ่ายในขั้นตอนต่อไป

ภาพที่ 10. แสดงการถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านหน้าพระประธาน

วิธีการดำเนินการผสมภาพ

หลังจากถ่ายภาพในแต่ละผนังได้จำนวนภาพตามที่กำหนดแล้วนำภาพทั้งหมดมาตัดต่อผสมภาพโดยใช้โปรแกรมผสมภาพ Photoshop CC เพื่อให้ได้ภาพเป็นพื้นภาพเดียวกันที่มีความละเอียดคมชัดมีสัดส่วนและสีที่ถูกต้องตามสภาพในตำแหน่งปกติของจิตรกรรมฝาผนังโดยปรับความเข้มความสว่างของสีให้กลมกลืนเสมอกันทั้งผนังภาพด้านหน้าพระประธาน ผนังด้านหลังพระประธาน ผนังด้านซ้ายพระประธาน และผนังด้านขวาพระประธาน

การผสมภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังด้านหน้าพระประธาน (ภาพจักรวาลตามคติไตรภูมิ)

ผสมภาพถ่ายโดยนำไฟล์ภาพต้นฉบับภาพถ่ายแถวที่ 1 จำนวน 15 ภาพจากไฟล์ต้นฉบับที่ได้จากการถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านหน้าพระประธาน (ภาพจักรวาลตามคติไตรภูมิ) จำนวน 360 ไฟล์ภาพ (24 แถว) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ Photoshop CC ผสมภาพให้เส้น รูปร่าง ขนาด และสัดส่วนซ้อนทับกันพอดีตามตำแหน่งของจิตรกรรมฝาผนัง และตกแต่งภาพให้มีขนาดและสัดส่วนที่ถูกต้องตามตำแหน่งปกติของจิตรกรรมฝาผนัง และปรับสภาพแสงให้มีความเข้มสว่างของภาพให้เท่ากันจนเป็นภาพพื้นเดียวกัน

การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้านหน้าพระประธาน (ภาพจักรวาลตามคติไตรภูมิ) ด้วยเทคนิควิธีการถ่ายภาพ และเทคนิควิธีการผสมภาพ

สามารถนำเสนอมุมมองภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีมุมในการมองเห็นภาพจิตรกรรมฝาผนังในระดับสายตา มีสัดส่วน และสีของภาพที่ถูกต้องตามสภาพในตำแหน่งปกติของจิตรกรรมฝาผนัง

ภาพที่ 11. การผสมภาพที่เสร็จสมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้านหน้าพระประธาน

การผสมภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระประธาน (ภาพมารผจญ)

การผสมภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระประธาน (ภาพมารผจญ) ในอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธารามนี้ใช้เทคนิควิธีการ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ Photoshop CC ในการผสมภาพ ลักษณะทำนองเดียวกันกับการผสมภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังด้านหน้าพระประธาน โดยนำไฟล์ภาพจำนวน 360 ไฟล์ภาพ

มาผสมภาพให้เส้น รูปร่าง ขนาด และสัดส่วนซ้อนทับกันตามตำแหน่งปกติของจิตรกรรมฝาผนัง ปรับสภาพแสงให้มีความสว่าง และความเข้มของสีที่ใกล้เคียงกันมากที่สุดจนเป็นภาพพื้นเดียวกันของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สมบูรณ์การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระประธาน (ภาพมารผจญ) ด้วยเทคนิควิธีการถ่ายภาพ และเทคนิควิธีการผสมภาพ สามารถนำเสนอมุมมองภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีมุมในการมองเห็นภาพจิตรกรรมฝาผนังในระดับสายตา มีสัดส่วน และสีของภาพที่ถูกต้องตามสภาพในตำแหน่งปกติของจิตรกรรมฝาผนัง และปราศจากสิ่งบิดบัง

ภาพที่ 12. การผสมภาพที่เสร็จสมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระประธาน

การผสมภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังด้านซ้ายพระประธาน (ภาพสัตมหาสถาน)

ผสมภาพถ่ายจิตรกรรมโดยใช้เทคนิควิธีการผสมภาพวิธีการเดียวกันกับการผสมภาพถ่าย เช่นเดียวกับข้างต้นไฟล์ภาพของภาพถ่ายจิตรกรรมด้านนี้มีจำนวน 514 ไฟล์ภาพ การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้านซ้ายพระประธาน (ภาพสัตมหาสถาน) ด้วยเทคนิควิธีการถ่ายภาพ และเทคนิควิธีการผสมภาพ สามารถนำเสนอมุมมองภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีมุมมองในการมองเห็นภาพจิตรกรรมฝาผนังในระดับสายตา มีสัดส่วน และสีของภาพที่ถูกต้องตามสภาพในตำแหน่งปกติของจิตรกรรมฝาผนัง และปราศจากสิ่งบดบัง

ภาพที่ 13. การผสมภาพที่เสร็จสมบูรณ์ของมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของ
จิตรกรรมฝาผนังด้านซ้ายพระประธาน

การผสมภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังด้านขวาพระประธาน (ภาพอัฐมมหาสถาน)

ผสมภาพถ่ายจิตรกรรมโดยใช้เทคนิควิธีการผสมภาพวิธีการเดียวกันกับการผสมภาพถ่าย เช่นเดียวกับข้างต้นไฟล์ภาพของภาพถ่ายจิตรกรรมด้านนี้มีจำนวน 514 ไฟล์ภาพ การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้านขวาพระประธาน (ภาพอัฐมมหาสถาน) ด้วยเทคนิควิธีการถ่ายภาพ และเทคนิควิธีการผสมภาพ สามารถนำเสนอมุมมองภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีมุมมองในการมองเห็นภาพจิตรกรรมฝาผนังในระดับสายตา มีสัดส่วน และสีของภาพที่ถูกต้องตามสภาพในตำแหน่งปกติของจิตรกรรมฝาผนัง และปราศจากสิ่งบดบัง

ภาพที่ 14. การผสมภาพที่เสร็จสมบูรณ์ของมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้านขวาพระประธาน

การตรวจสอบคุณภาพ และการประเมินคุณภาพของภาพถ่าย

การตรวจสอบคุณภาพของภาพถ่าย มุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประเมินคุณภาพของภาพถ่ายที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ในด้านความถูกต้องชัดเจนของสีสัดส่วนของภาพ ความชัดของภาพ ความถูกต้องตามตำแหน่งของผนังภาพ ความสอดคล้อง ครบคลุม

วัตถุประสงค์ในการทำวิจัย ความเหมาะสมของผลงานภาพถ่ายในการนำไปใช้ในการศึกษาวิจัย และมีคุณค่ามีประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย การประเมินผลงานภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนัง พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อยู่ในระดับดีมากทุกประเด็น ซึ่งสามารถเรียงลำดับ ดังนี้ ระดับดีมาก 4 ประเด็น คือ ภาพถ่ายมีความสอดคล้อง ครบคลุม วัตถุประสงค์ในการทำวิจัย ความถูกต้องตามตำแหน่งของผนังภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถความเหมาะสมของผลงานภาพถ่ายในการนำไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัย มีคุณค่ามีประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย และระดับดีมากรองลงมา 3 ประเด็น คือ ความคมชัดของภาพ ความถูกต้องชัดเจนของสี และความถูกต้องของสัดส่วนของภาพ ตามลำดับ

ตอนที่ 3 จัดทำนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์

การดำเนินการจัดทำนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ ผู้วิจัยได้ออกแบบนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ มุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังที่มีมุมในการมองเห็นภาพในระดับสายตา และปราศจากสิ่งบดบังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม โดยจัดทำเป็นโมเดล 3 มิติ ประกอบด้วย 4 โซน โซนที่ 1 ประวัติความเป็นมา โซนที่ 2 ห้องชมภาพ 360 องศา โซนที่ 3 การเรียนรู้จากภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ ผู้วิจัยได้นำภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ทั้งสี่ผนังภาพ บรรยายเนื้อหาเรื่องราวของภาพจิตรกรรมทั้งสี่ผนังภาพเพื่อให้รับรู้ถึงเนื้อหาเรื่องราวจากภาพที่เขียนไว้ในแต่ละผนังภาพ และโซนที่ 4 เป็นภาพสมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ ผู้วิจัยได้นำภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ทั้งสี่ผนังภาพจากการถ่ายภาพโดยใช้เทคนิควิธีการถ่ายภาพ และผสมภาพ เพื่อให้ผู้ชมนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์มองเห็นเนื้อหาเรื่องราวรูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีในการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งสี่ผนังภาพ ซึ่งในโซนนี้สามารถมองเห็นภาพจิตรกรรมในระดับสายตาที่มีสัดส่วน ขนาด รูปทรง และสีของภาพที่ถูกต้อง ตามสภาพในตำแหน่งปกติของจิตรกรรมฝาผนัง และปราศจากสิ่งบดบังในอุโบสถ และสามารถขยายภาพในแต่ละผนังภาพเพื่อดูรายละเอียด รูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีของแต่ละผนังภาพ

ภาพที่ 15. หน้าแรกของนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์

ภาพที่ 16. ภาพแสดงตำแหน่งส่วนต่าง ๆ ในห้องนิทรรศการ

ภาพที่ 17. ภาพแสดงตำแหน่งห้องนิทรรศการส่วนที่ 1 ประวัติความเป็นมา

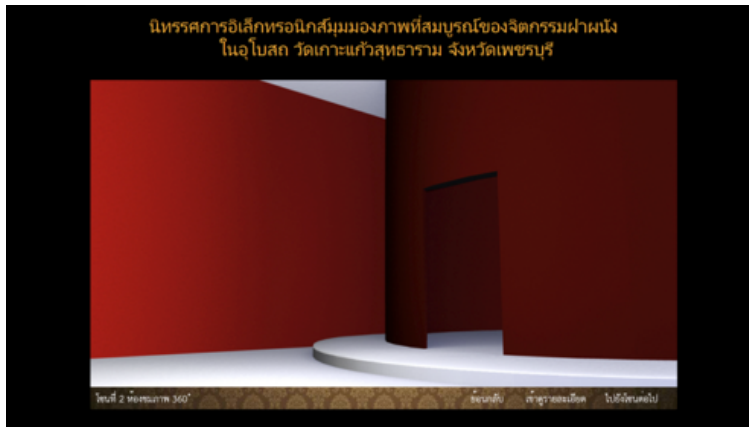

ภาพที่ 18. ภายในห้องนิทรรศการส่วนที่ 1 ประวัติความเป็นมา

ภาพที่ 19. ภาพแสดงตำแหน่งห้องนิทรรศการส่วนที่ 2 ห้องชมภาพ 360 องศา

นวัตกรรม แนวความคิด และวิธีการ การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์
ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี

ภาพที่ 20. ภายในห้องนิทรรศการส่วนที่ 2 มุมมองภาพจิตรกรรมฝาผนังในรูปแบบ 360 องศา

ภาพที่ 21. ภาพแสดงตำแหน่งห้องนิทรรศการส่วนที่ 3 การเรียนรู้เนื้อหาเรื่องราวจากภาพจิตรกรรม

ภาพที่ 22. ภายในห้องนิทรรศการส่วนที่ 3 การเรียนรู้เนื้อหาเรื่องราวจากภาพจิตรกรรม

ภาพด้านขวาพระประธาน (ภาพอัฐมมหาสถาน)

ภาพจิตรกรรมแห่งนี้เขียนอย่างอุตราวัตรโดยเริ่มจากทางขวาของผนังภาพ ด้านพระหัตถ์ขวาของพระประธานไปทางซ้ายของผนังภาพ เรื่องราวของภาพด้านนี้เป็นเรื่องราวของพุทธประวัติตอนสำคัญที่เกิดขึ้น ณ สถานที่สำคัญ 8 แห่งเรียกว่า อัฐมมหาสถาน ตอนบนสุดของผนังเขียนภาพนักสิทธวิทายาธคนธรรพขนาดใหญ่มาก และเป็นลักษณะของชนชาติต่าง ๆ ถัดลงมาเป็นภาพเจดีย์สลักรับกับฉัตร และได้ฉัตรเป็นภาพอัฐมมหาสถานคือสถานที่สำคัญ 8 แห่งแบ่งเป็นช่อง ๆ เริ่มเรียงจากด้านขวาไปด้านซ้ายของผนังภาพ ประกอบด้วยเนื้อหาเรื่องราวจำนวน 10 เรื่อง

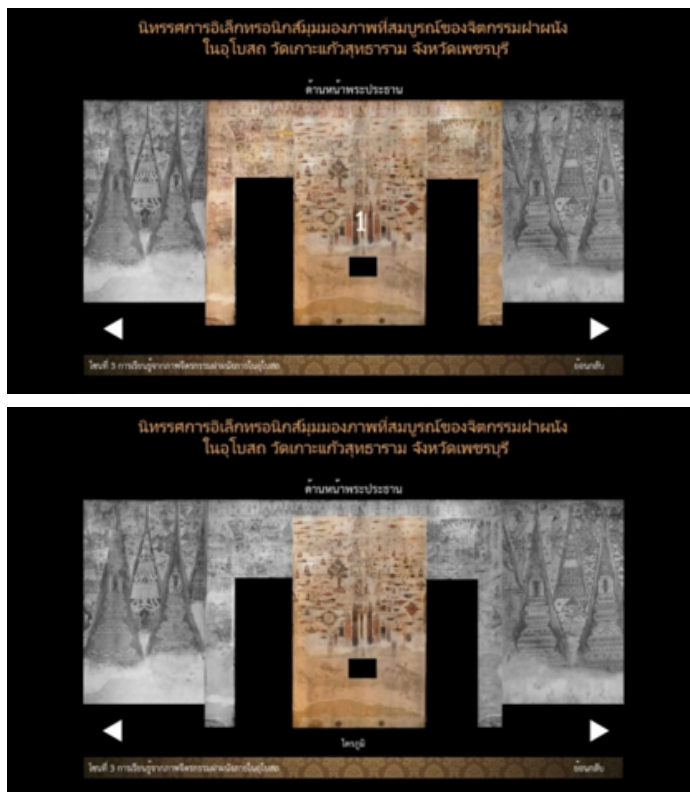

ภาพที่ 23. ภาพการเล่าเรื่องอัฐมมหาสถาน

ภาพด้านหน้าพระประธาน จิตรกรรมด้านหน้าพระประธานมีเรื่องราวไตรภูมิ และดาวฤกษ์ต่าง ๆ อีกทั้งเหนือกรอบประตูได้เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธเจ้า ภาพเจ้าภาพเจ้าเมืองต่าง ๆ แสดงมาขอแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ มีการสอดแทรกภาพทิวทัศน์ และลักษณะการแต่งกายของผู้คนในสมัยนั้นอีกด้วย อีกทั้งยังเล่าเรื่องราวพระพุทธประวัติตอนเทวทูตทั้ง 4 เนมิตกายให้พระพุทธเจ้าเห็นสังขารของมนุษย์ ที่มีแก่ มีเจ็บ มีตาย และภาพสมณะ มีลำดับในการแบ่งเรื่องราวดังนี้ภาพเขียนช่วงนี้แสดงความสามารถของผู้เขียนอย่างสูง

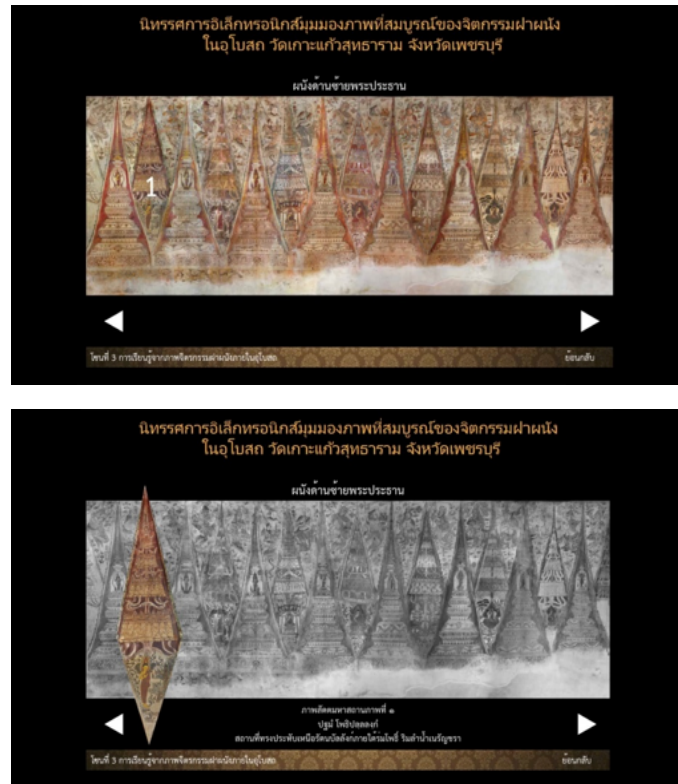
นวัตกรรม แนวความคิด และวิธีการ การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์
ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี

เขียนได้สวยงาม และวางองค์ประกอบภาพได้ดีในพื้นที่แคบ แต่บรรจุสาระไว้มากมาย การละเล่นที่แสดงไว้มากมาย เช่น ไตรราวชน ละคร การต่อสู้ ทิ้งมะนาว ไปรยทาน ปืนเสาน้ำมัน หกสูง การแบ่งภาพใช้เส้นโค้งบางแยกเรื่องทำให้ไม่รู้สึกรู้สีกัดขวางและไม่เปลี่ยนพื้นที่ เนื้อหาเรื่องราวด้านนี้ประกอบไปด้วยเนื้อหาการเรียนรู้อันมีจำนวน 10 เรื่อง

ภาพที่ 24. ภาพการเล่าเรื่องไตรภูมิ และดาวฤกษ์

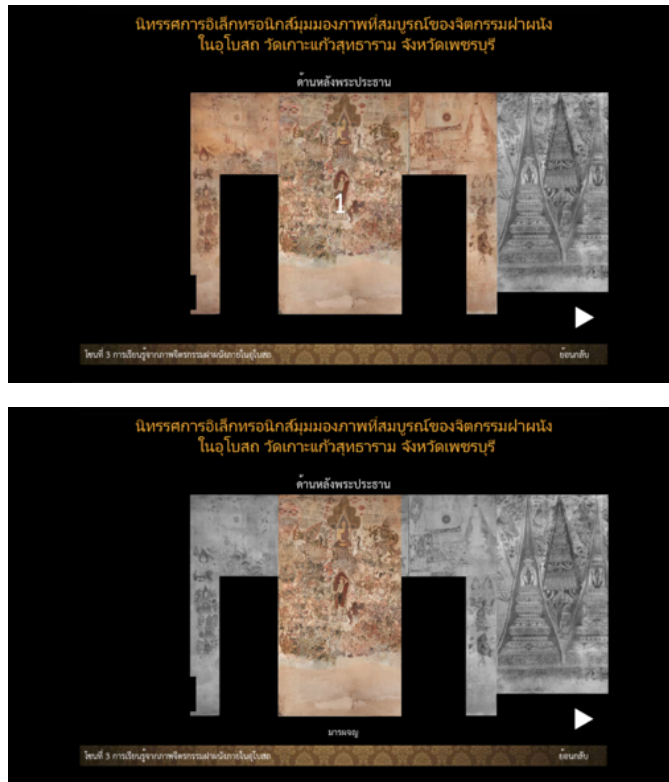
ภาพด้านซ้ายพระประธาน (ภาพสัตตมหาสถาน) เริ่มจากมุมด้านหลังของพระประธาน
เรื่องราวของ ภาพด้านนี้เป็นภาพที่แสดงสถานที่สำคัญที่พระพุทธเจ้าเสด็จประทับหลังจากตรัสรู้
แล้ว 7 แห่ง เรียกว่า สัตตมหาสถาน ตอนบนสุดของผนังเขียนภาพนักสิทธิ์ วิทยากร คนธรรพ์ ขนาด
ตัวใหญ่มาก เป็นลักษณะของชนชาติต่าง ๆ ถัดลงมาเขียนภาพเจดีย์สลักรับกับฉัตรเรียงตลอดจนทั้ง
ผนังภาพ ผนังภาพด้านนี้ประกอบไปด้วยเนื้อหาเรื่องราวจำนวน 10 เรื่อง

ภาพที่ 25. ภาพการเล่าเรื่องสัตตมหาสถาน

ภาพด้านหลังพระประธาน เขียนเรื่องราวพุทธประวัติเกี่ยวกับมารผจญซึ่งต่างจากวัดอื่นที่มักจะนิยมเขียนไว้ด้านหน้าแต่วัดเกาะแก้วสุทธารามนั้น ได้เขียนภาพมารผจญไว้ด้านหลังของพระประธาน ภาพพุทธประวัติตอนมารผจญ มีรูปยักษ์ รูปสัตว์ รวมทั้งรูปชาวต่างชาติปะปนอยู่เป็นบริวารของพระยาวัสวดีมาร เหนือขึ้นไปมีภาพรอยพระพุทธรูป ด้านซ้ายมีฉัตรทูลสวักขัม (สามฉัตร) และภาพเทวดามารูชาลัยพระพุทธรูป การมีภาพบุคคล เทพ พืชยารหน้าตาลายคนต่างชาติดสอดแทรกนั้นได้สะท้อนให้เห็นความคิดของชาวต่างชาติในสมัยนั้น นอกจากจะเป็นความรู้ด้านศาสนาแล้วยังมีคุณค่าทางสังคม โบราณคดี และวัฒนธรรมอีกด้วย ผนังภาพด้านนี้ได้แบ่งการลำดับเรื่องราวออกเป็น 3 เรื่อง

นวัตกรรม แนวความคิด และวิธีการ การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์
ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี

ภาพที่ 26. ภาพการเล่าเรื่องมารผจญ

นิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง มุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี เป็นการพัฒนากำหนดนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงของจิตรกรรมฝาผนัง ที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ประกอบด้วย มุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้านขวาพระประธาน (ภาพอัฐมมหาสถาน) มุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้านหน้าพระประธาน (ภาพไตรภูมิ และดาวฤกษ์) มุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้านซ้ายพระประธาน (ภาพสัตตมหาสถาน) มุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระประธาน (ภาพไตรภูมิ) ให้สามารถมองเห็นภาพจิตรกรรมในมุมมองภาพที่อยู่ในระดับสายตา และปราศจากสิ่งบดบัง และได้ทราบเนื้อหาเรื่องราว รูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีของจิตรกรรมฝาผนังในรูปแบบสื่อผสม (Multimedia) แสดงผลงานนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ ประมวลผลข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ เชื่อมต่อกับเครือข่ายให้บริการผ่านทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งสามารถเข้าถึง และค้นหาข้อมูลนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ทางระบบออนไลน์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผ่านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ เชื่อมต่อด้วยโปรแกรม Adobe Flash Player เชื่อมต่อข้อมูลได้ที่ <http://electronicexhibitionko-kaeosuttharam.000webhostapp.com/index.html>

สรุปผลการวิจัย

1. การพัฒนาการนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ มองเห็นภาพในระดับสายตา และปราศจากสิ่งบดบังภายในอุโบสถ โดยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์มุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนัง จากการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า การนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ด้วยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์สามารถนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนัง มองเห็นภาพอยู่ในระดับสายตา และปราศจากสิ่งบดบังในอุโบสถ บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึง และค้นหาข้อมูลจิตรกรรมฝาผนังในนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ทางระบบออนไลน์ บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตผ่านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์จากการประเมินคุณภาพจากภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ในด้านความถูกต้องของสัดส่วนตามตำแหน่งปกติของจิตรกรรมฝาผนัง ความคมชัดของภาพ ความถูกต้องชัดเจนของสี และความเหมาะสมของผลงานต่อการนำไปใช้ในการศึกษาวิจัยการประเมินผลงานภาพถ่าย มุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนัง พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก

2. การรับรู้เนื้อหาเรื่องราว รูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีของจิตรกรรมฝาผนัง จากมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรีการรับรู้เนื้อหาเรื่องราวจากการนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังที่นำเสนอด้วยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า การรับรู้เนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับการมองเห็นภาพจิตรกรรมโดยรอบภายในอุโบสถ ภาพจิตรกรรมด้านหน้าพระประธาน ภาพจิตรกรรมด้านหลังพระประธาน ภาพจิตรกรรมด้านซ้าย และด้านขวาพระประธาน มีความต่อเนื่องของเนื้อหาเรื่องราวสามารถเกิดการรับรู้ได้ดีกว่าเนื้อหาเรื่องราวจากการมองเห็นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่อยู่ในอุโบสถ การรับรู้รูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีของจิตรกรรมฝาผนังจากการนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ที่นำเสนอด้วยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์พบว่าการรับรู้รูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีเกี่ยวกับรูปแบบ ขนาด สัดส่วน รายละเอียด ความคมชัด ลักษณะภาพ การจัดองค์ประกอบภาพ การจัดวางภาพ เทคนิควิธีการเขียนภาพ และการใช้สีในการจิตรกรรมฝาผนังสามารถรับรู้ได้ดีขึ้นมากกว่าการรับรู้รูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธี จากการมองเห็นภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมแนวความคิด และวิธีการ การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การพัฒนาการนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญคือ

1.1. การนำนวัตกรรม แนวความคิด และวิธีการในการถ่ายภาพ และผสมภาพ เพื่อให้ได้ภาพจำลองเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ โดยการนำทฤษฎีการรับรู้ และทฤษฎีระยะปรกฏมาเป็นแนวคิดในการจำลองภาพเสมือนจริง ด้วยเทคโนโลยีการถ่ายภาพประกอบกับอุปกรณ์ถ่ายภาพที่ผู้วิจัยผลิตขึ้นสำหรับถ่ายภาพในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี เพื่อแก้ปัญหามุมมองภาพที่ไม่เป็นปกติ กล่าวคือ เป็นมุมมองภาพที่สูงกว่าระดับสายตา และมีสิ่งบดบังภายในอุโบสถ ถ่ายทอดมุมมองภาพใหม่ให้เกิดเป็นมุมมองภาพที่สมบูรณ์มีลักษณะมุมมองภาพที่มองเห็นในระดับสายตา และปราศจากสิ่งบดบังจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ

1.2. การนำเสนอข้อมูลภาพ และเนื้อหาเรื่องราวด้วยสื่อผสม (Multimedia) โดยการจัดแสดงการจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังด้วยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ นับเป็นการนำเสนอรูปแบบใหม่ที่บุคคลทั่วไปในสังคมยุคข้อมูลข่าวสารปัจจุบัน สามารถเข้าถึง และค้นหาข้อมูลของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ได้โดยสะดวกทางระบบออนไลน์ บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผ่านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์

2. การรับรู้เนื้อหาเรื่องราว รูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีของจิตรกรรมฝาผนังจากมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยได้แบ่งการรับรู้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาเรื่องราว และด้านรูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธี

2.1. การรับรู้ด้านเนื้อหาเรื่องราวการรับรู้ด้านเนื้อหาเรื่องราวของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถในเรื่องของความต่อเนื่องของภาพ ความสมบูรณ์ของภาพจะดีขึ้นเมื่อเกิดการรับรู้จากการมองเห็นมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังที่นำเสนอด้วยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์การจำลองภาพเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ เป็นมุมมองภาพที่สามารถเห็นความต่อเนื่องของภาพจิตรกรรมได้ครบถ้วนสมบูรณ์ของแต่ละผนังภาพ มีมุมมองภาพที่อยู่ในระดับสายตา และปราศจากสิ่งบดบังภายในอุโบสถ

2.2. การรับรู้ด้านรูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีการรับรู้ด้านรูปแบบทางทัศนศิลป์และเทคนิควิธีเกี่ยวกับรูปแบบ ขนาด สัดส่วน รายละเอียด ความคมชัด ลักษณะภาพ การจัดองค์ประกอบภาพ การจัดวางภาพ เทคนิควิธีการเขียนภาพ และการใช้สีในภาพจิตรกรรมฝาผนังพบว่า การรับรู้รูปแบบทางทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีสามารถรับรู้ได้ดีขึ้นจากการนำเสนอภาพจำลองเสมือนจริงที่มีมุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนัง ด้วยนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง มุมมองภาพที่สมบูรณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งนี้

1. ภาครัฐควรให้ความสำคัญ สนับสนุน และเผยแพร่ การนำเสนอศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของวัฒนธรรมของชาติ ด้วยรูปแบบที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้โดยสะดวก เพื่อให้เยาวชนและบุคคลทั่วไปได้รับรู้ ศึกษาเรียนรู้ถึงสาระคุณค่าของจิตรกรรมไทย
2. ควรมีการพัฒนาวิธีการในการนำเสนอ ภาพจำลองเสมือนจริงของจิตรกรรมฝาผนัง ในรูปแบบอื่นๆ ที่มีประสิทธิภาพให้สามารถเข้าถึงประชาชนให้ทั่วถึง อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ เข้าใจ รัก และหวงแหนมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติต่อไป
3. หากมีการนำองค์ความรู้จากการวิจัยในครั้งนี้เป็นแนวทางในการพัฒนาการนำเสนอให้กับศาสนสถานอื่น ๆ ที่มีจิตรกรรมฝาผนังที่ทรงคุณค่าก็จะเกิดประโยชน์แก่เยาวชนได้ศึกษา และยังเป็นแนวที่ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่นับวันจะถูกทำลาย ให้คงอยู่กับประเทศ

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร, กองโบราณคดี. (2533). จิตรกรรมไทยประเพณี ชุดที่ 001 เล่มที่ 1/2533 จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2533). จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย ชุดที่ 001 เล่มที่ 2/2533 จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- จำเนียร ชวงโชติ และคณะ. (2515). จิตวิทยาการรับรู้และเรียนรู้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ฉลองชัย สุวัฒน์บุรณ์. (2528). การเลือกการใช้สื่อการสอน. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชลูด นิมเมมอ. (2532). การเข้าถึงศิลปะในงานจิตรกรรมไทย. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์ พรินตติ้ง กรู๊ป.
- ณัฐวุฒิ ปิยะบุปผชาติ. (2553). รวมโปรแกรมชั้นดี ที่นักถ่ายภาพต้องใช้. นนทบุรี: ไอ ดี ซี พรีเมียร์.
- ตะวัน พันธุ์แก้ว. (2554). คู่มือการถ่ายภาพด้วยกล้อง DSLR ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: โปรวิชั่น.
- น. ณ ปากน้ำ. (2529). วัดเกาะแก้วสุทธาราม. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์พลชัย.
- พระอาจารย์มานพ อุปสโม. (2550). รู้จากใจ คือกำไรชีวิต. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- มะลิฉัตร เลืออานันท์. (2543). การเรียนการสอนและประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพและศิลปวิจารณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชนี นพเกตุ. (2539). การรับรู้. กรุงเทพฯ: ประกายพริก.
- _____. (2540). จิตวิทยาเพื่อการรับรู้. กรุงเทพฯ: ประกายพริก.
- ลัดดา ศุขปริดี. (2541). เทคโนโลยีการถ่ายภาพ. ชลบุรี: ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

- ล้อม เพ็งแก้ว และคณะ. (2553). วัดเกาะ จังหวัดเพชรบุรี. เพชรบุรี: เพชรภูมิการพิมพ์.
- วรรณิภา ณ สงขลา. (2528). การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. (2553). วัดเกาะ จังหวัดเพชรบุรี. เพชรบุรี: เพชรภูมิการพิมพ์.
- วิวรรณ จันท์เทพย์. (2548). การจัดแสดงและนิทรรศการ. ราชบุรี: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจอมบึง.
- วีรนิจ ทรรทวนนท์. (2546). คัมภีร์กล้องดิจิตอล. กรุงเทพฯ: พีที กราฟฟิค แอนด์ พรินติ้ง.
- สันติ เล็กสุขุม และกมล ขาววัฒน์. (2524). จิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- อรวิทย์ เมฆพิจูณ. (2555). 3 Steps DSLR Photography. กรุงเทพฯ: โปรวิชั่น.
- เอกเทพ ภัคศิริมงคล. (2554). เรียนรู้เทคนิคการแต่งภาพขั้นเซียน Photoshop CS5 Tips Techniques. กรุงเทพฯ: เน็ตดีไซน์ พับลิชชิ่ง.
- Gibson, J. J. (1966). The senses considered as perceptual systems. New York: Houghton Mifflin.
- Good, C. V. (1972). Essentials of educational research: methodology and design. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Rock, I. (1976). An introduction to perception. New York: Macmillan Publishing.
- Schiffman, H. R. (1976). Sensation and perception: An integrated approach. New York: John Wiley & Son.

พัฒนาการและการบรรเลงวงเครื่องสายผสมเปียโน คณะเกตุดุริยาคม

The Development and Principle of “Ketduriyakom” Thai String Assembled Piano

ณัฐชา นัจจนาวากุล¹

บทคัดย่อ

พัฒนาการและการบรรเลงวงเครื่องสายผสมเปียโน คณะเกตุดุริยาคม เป็นงานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก โครงการสู่มหาวิทยาลัยวิจัย : Talent Management มหาวิทยาลัยมหิดล ผลการวิจัยพบว่า วงเครื่องสายผสมคณะเกตุดุริยาคมก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2491 พร้อมกันนั้นก็เกิดนักดนตรีอาชีพและนักดนตรีสมัครเล่นจากวงเครื่องสายผสมขึ้นเป็นจำนวนมาก คุณครูประกอบ สุกัณหะเกตุ หัวหน้าคณะเกตุดุริยาคม เป็นนักเรียนโรงเรียนนาฏดุริยางค์รุ่นแรก มีความชำนาญในการบรรเลงซอด้วงและไวโอลิน ท่านมีผลงานการประพันธ์มากกว่า 20 บทเพลง ขณะเดียวกันก็มีนักดนตรีอาชีพที่มีฝีมือเป็นจำนวนมากผลัดเปลี่ยนเข้ามาร่วมบรรเลง ถือเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างไปจากคณะอื่น ๆ นิยมบรรเลงบทเพลงประเภทบังคับทางและกึ่งบังคับทาง พบว่าไวโอลินมีการใช้กลวิธีพิเศษต่าง ๆ และดำเนินทำนองอย่างซอด้วง เช่น สำนวนการลงจบก่อนหมดจังหวะ สำนวนเก็บสลับกับสำนวนจาว ๆ สอดแทรกด้วยการลัดจังหวะ เหลื่อมจังหวะในบทเพลง ขณะเดียวกันก็พบการใช้กลวิธีพิเศษของซอด้วงในไวโอลิน เช่น การพรมนิ้ว สลับกับการโยกสาย (Vibrato) รวมถึงมีการใช้กลุ่มเสียงในไวโอลินได้อย่างครบถ้วนทุกสาย ภายใต้การประดิษฐ์ทำนองที่มีการไล่เรียงอย่างเป็นระเบียบ ในขณะที่เปียโนมีรูปแบบการบรรเลงโดยใช้กระสวนทำนอง ผสมผสานการใช้คอร์ดอย่างตะวันตก และมีการเลือกใช้คอร์ดในกลุ่มเสียงหลัก มือขวาทำหน้าที่บรรเลงทำนองเก็บ สลับทำนองห่าง ๆ กลุ่มเครื่องดนตรีไทยทำหน้าที่บรรเลงทางกลาง ซึ่งมีลักษณะห่าง ๆ สลับกับการแปรทำนองเป็นส่วนใหญ่ เสียงประสานในเปียโนช่วยเสริมการบรรเลง ภายใต้รูปแบบจังหวะที่เรียบง่าย และการเคลื่อนที่ของโน้ตซึ่งมีทิศทางสนับสนุนทางกลางได้อย่างชัดเจน ในส่วนของการเทียบเสียงเครื่องดนตรีไทยในวงเครื่องสายผสมเปียโน พบว่าเครื่องจะถูกปรับเสียงให้สูงขึ้น 1 เสียง และใช้ขลุ่ยกรวดหรือขลุ่ยเปียน ซึ่งมีเสียงสูงกว่าขลุ่ยเพียงออ 1 เสียง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถบรรเลงร่วมกันได้อย่างกลมกลืน

คำสำคัญ : เครื่องสายผสมเปียโน, คณะเกตุดุริยาคม, กระสวนทำนอง

¹ ดร.อาจารย์ประจำ สาขาดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

“The Development and Principle of “Ketduriyakom” Thai String Assembled Piano” research project was funded by Mahidol University’s Project towards a Research University: Talent Management. The findings reveal that “Ketduriyakom” Thai string ensemble was established in 1948 when many professional and amateur musicians played in string ensemble bands. Khru Prakob Sukanhaket, “Ketduriyakom” band leader, was among the first batch of students of School of Music and Drama and proficient in the Treble Fiddle (Sor Duang) and the violin. He composed more than 20 numbers for the band. In addition, many skilled professional musicians take turns participating in the performance, a factor that makes “Ketduriyakom” stand out from other bands. The numbers performed are of both the principal melodic style without variation and the semi-principal melodic style. The violinist employs special techniques and plays the melodies in the style of the Treble Fiddler such as ending before the downbeat, semi-tapping and semi-lengthening the notes, producing thin texture and synchopating. Also, special Treble Fiddle techniques such as trilling alternating with vibrato are also found in the performance of the violin, which produces melodic patterns that are systematically arranged. The piano follows the melodic patterns combined with western chords in major keys, with the right hand playing denser melodies and less dense melodies alternatingly. The Thai instruments play Tang Klang (a type of main melodies) in alternation with varying the melodies. The piano helps harmonize the sounds in simple patterns and with the movement of the notes which clearly supports Tang Klang (a type of main melodies). Regarding the tuning of the Thai instruments in the Thai string ensemble combined with piano, the fiddles are tuned up to be one note higher than usual, and Kruad Flute or Piano Flute is used in place of Piang Or Flute because it is one note higher, so that all the instruments are played together harmoniously.

Keywords : Thai string ensemble combined with piano, Ketduriyakom, melodic pattern

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตนั้นสังคมไทย มีการสร้างสรรค์และเลือกรับปรับใช้ดนตรีเพื่อการใช้งานตามโอกาส ขณะเดียวกันก็มีการจำแนกบทบาทหน้าที่ให้ต่างกันไป ก่อให้เกิดรูปแบบการผสมวง รูปแบบการบรรเลงและบทเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ โดยสามารถจำแนกรูปแบบการบรรเลงและการผสมวงได้เป็น 2 ประการ คือ วงดนตรีเพื่อพิธีกรรมและเพื่อความบันเทิง ด้วยเหตุนี้เองจึงก่อให้เกิดรูปแบบวงดนตรีที่หลากหลาย ทั้งที่เกิดขึ้นได้การผสมผสานร่วมกันในวัฒนธรรมเดิมที่มีมาหลายชั่วอายุคน และในขณะเดียวกันก็มีการรับวัฒนธรรมภายนอก ภายใต้การเลือกรับปรับใช้ให้เหมาะสมกับสังคมและบทบาทหน้าที่ กล่าวได้ว่าพัฒนาการของวงดนตรีไทยที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ การแลกเปลี่ยน รวมทั้งการแสดงออกซึ่งค่านิยมและกระแสนวัตกรรมจากภายนอกที่เข้ามาเป็นกำลังในการขับเคลื่อน และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ในขณะที่ยังเครื่องสายไทย ซึ่งเป็นวงดนตรีประเภทขับกล่อม มีบทบาทในสังคมไทยทั้งในและนอกราชสำนักมาเป็นเวลายาวนาน ผ่านการพัฒนา ปรับเปลี่ยนรูปแบบวง และบทเพลง มาตามลำดับขั้น ทำหน้าที่เป็นวงดนตรีเพื่อใช้ในการบันเทิงและประกอบพิธีกรรมในงานมงคล เสียเป็นส่วนมาก เว้นเสียแต่วงเครื่องสายปี่ชวา ซึ่งเป็นวงเครื่องสายที่มีเอกลักษณ์เรื่องรูปแบบการบรรเลง บทบาทหน้าที่และบทเพลงเฉพาะเท่านั้น

ต่อมาเมื่อกระแสการนำเข้าวัฒนธรรมการดนตรีจากภายนอกได้เข้ามามีบทบาทต่อนานานิยมและการสร้างวัฒนธรรมความบันเทิงแบบใหม่ ทั้งวัฒนธรรมดนตรีจากโลกตะวันตก และในภูมิภาคเอเชียตะวันออก เช่น จีน เป็นต้น ด้วยคุณลักษณะของเครื่องดนตรีตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเครื่องสายและลิ้มนี้ว ซึ่งมีคุณลักษณะเสียงที่ไพเราะทั้งยังสามารถสร้างเสียงได้มาก นักดนตรีไทยจำนวนหนึ่งจึงหันมาคิดรูปแบบการบรรเลงให้เข้ากับวงเครื่องสายไทยได้ และด้วยวงเครื่องสายไทยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องการรวมวง เหตุด้วยมีหน้าที่บรรเลงเพื่อความบันเทิงเป็นสำคัญ ไม่เคร่งครัดอย่างวงดนตรีพิธีกรรม ในเวลาต่อมาจึงก่อให้เกิดวงเครื่องสายประเภทหนึ่งที่เรียกว่า วงเครื่องสายผสม ซึ่งถือเป็นวงดนตรีที่เกิดจากการนำเครื่องดนตรีที่อยู่ในวงเครื่องสายไทย ได้แก่ ซอด้วง ซออู้ จะเข้ ขลุ่ย โทน รำมะนา ฉิ่ง มาผสมกับเครื่องดนตรีกลุ่มเครื่องสายที่มีได้อยู่ในวัฒนธรรมดนตรีของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผสมกับเครื่องดนตรีต่างชาติ เช่น ซิม เปียโน ออร์แกน หีบเพลงชัก ไวโอลิน ฯลฯ โดยเรียกชื่อวงตามชื่อเครื่องดนตรีที่นำเข้ามาผสม เช่น วงเครื่องสายผสมเปียโน วงเครื่องสายผสมออร์แกน เป็นต้น

เกตุดุริยาคม เป็นชื่อคณะเครื่องสายผสม ที่มีบทบาทในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2491 – 2433 เมื่อคุณครูประกอบ สุกันหะเกตุได้ริเริ่มตั้งวงเครื่องสายขึ้นมา จึงได้กราบเรียนคุณครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ให้ช่วยตั้งชื่อวง ท่านจึงได้ให้นามชื่อวงเครื่องสายนี้ว่า “เกตุดุริยาคม” โดยใช้คำว่า เกตุ ซึ่งเป็นคำท้ายสุดของนามสกุล สุกันหะเกตุ มาเป็นชื่อแรกเริ่มของคณะ พร้อมทั้งใส่คำว่า ดุริยาคม ต่อท้าย

วงเครื่องสายผสมคณะเกตุดุริยางค เป็นการรวมตัวกันของนักดนตรีหลายท่าน สลับสับเปลี่ยนกันไป เช่น ครูชาตรี ชีวะกุล ครูชด มัลย์มงคล ครูผ่อง โมรากุล คุณครูพิมพ์ พวงนาค เป็นต้น กล่าวได้ว่า คณะเกตุดุริยางคในเวลานั้น เป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในวงการเครื่องสายผสม จากฝีมือและลีลาการบรรเลงของนักดนตรีชั้นครู ผสมกับมีบทเพลงประพันธ์ขึ้นใหม่โดยคุณครูประกอบ สุกันตะเกตุ อีกทั้งเป็นจำนวนมากสำหรับบรรเลงออกอากาศทั้งรายการวิทยุกระจายเสียง กรมประชาสัมพันธ์ และรายการวิทยุศึกษา

จากความสำคัญดังกล่าว ส่งผลให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาประวัติพัฒนาการ รูปแบบการผสมวง การตั้งเสียง ทางบรรเลง และการบรรเลงรวมวง ของวงเครื่องสายผสมเป๊โน คณะเกตุดุริยางค ซึ่งมีรูปแบบการการบรรเลงที่หลากหลาย มีเอกลักษณ์เฉพาะตนทั้งทางด้านทักษะการบรรเลงและบทเพลง แต่เมื่อเวลาผ่านไปสังคมไทยเริ่มรับค่านิยมต่าง ๆ เข้ามาแทนที่มากขึ้น ในปัจจุบันนี้บทบาทของวงเครื่องสายผสมลดน้อยลงและไม่ได้รับความนิยมอย่างเช่นในอดีตที่ผ่านมา ส่งผลให้ภูมิปัญญาความรู้ในการบรรเลงเครื่องสายผสมเริ่มลดน้อยลงไปตามกาลเวลา ซึ่งการศึกษาดังกล่าวเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญา การผสมผสานความรู้ ความสามารถ การเลือกรับปรับใช้ให้เหมาะสมกับเครื่องดนตรีของตนเอง จนเกิดเป็นนวัตกรรมงานสร้างสรรค์ทางการดนตรีให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและสืบทอดต่อกันมา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการ ความเป็นมาของวงเครื่องสายผสมเป๊โนในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษารูปแบบการผสมวง การตั้งเสียง ทางบรรเลง และการบรรเลงรวมวง ในวงเครื่องสายผสมเป๊โน คณะเกตุดุริยางค

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยมุ่งเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาตามลำดับขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

(1) ค้นหาข้อมูลจากเอกสาร

ดำเนินการค้นคว้าหลักฐานเอกสารเก่าและภาพถ่ายโบราณ นำข้อมูลที่ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์และนักวิชาการดนตรีไทยวิพากษ์หลักฐาน และนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ประกอบด้วยการตรวจสอบด้วยเอกสาร การสัมภาษณ์ และการเทียบเคียงช่วงเวลา โดยทำการค้นหาข้อมูลประวัติศาสตร์จากเอกสารเก่า ภาพถ่าย โดยแหล่งที่จะทำการสืบค้นข้อมูลด้านเอกสาร

(2) ดำเนินการสัมภาษณ์

ดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวงเครื่องสายผสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับวงเครื่องสายผสม คณะเกตุดุริยางค

(3) ศึกษาข้อมูลเครื่องสายผสมจากแถบบันทึกเสียง

ศึกษาข้อมูลบทเพลงเครื่องสายผสมเปียโน จากแถบบันทึกเสียง รายการออกอากาศของ สถานีวิทยุศึกษา โดยมีข้อมูลการบันทึกเสียงบทเพลงต่าง ๆ ของวงเครื่องสายผสมเปียโน คณะเกตุดุริยางค โดยคุณครูประกอบ สุกัณห์เกตุ เป็นหัวหน้าคณะ ทั้งนี้ทำการศึกษาผลงานการประพันธ์ และบทเพลงที่ได้รับความนิยมบรรเลงในวงเครื่องสายผสมทั่วไป โดยทำการศึกษาบทเพลงประเภท บังคับทาง และกึ่งบังคับทาง เพลงต่าง ๆ ทำการบันทึกเสียงในรายการเบญจรงค์ดนตรีไทย ของ สถานีวิทยุศึกษา ประกอบด้วย

- เพลงโหมโรงอมราภิรมย์และเพลงเหมราษ เถา บันทึกเสียงวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2529
- เพลงจำปานารี บันทึกเสียงวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2527
- เพลงลาวดำเนินทราย บันทึกเสียงวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2528

วิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ส่วนหลัก ด้วยกัน คือ ส่วนที่ 1 ส่วนของพัฒนาการของวงเครื่องสายผสม ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์ โดยการค้นหาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ทั้ง หลักฐานชั้นต้น หลักฐานชั้นรอง เพื่อใช้ประกอบการ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรง และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ส่วนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงดุริยางคศิลป์ไทย เพื่อหารูปแบบการบรรเลงวง เครื่องสายผสมเปียโน คณะเกตุดุริยางค ที่ปรากฏในแถบบันทึกเสียง รายการวิทยุศึกษา

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลทางดนตรีนั้น ผู้วิจัยจะใช้กระบวนการวิเคราะห์ทางด้าน ดุริยางคศิลป์ไทยเมื่อทำการประมวลข้อมูลต่าง ๆ ในเบื้องต้นแล้ว จึงนำข้อมูลด้านเสียง มาทำการ แยกทางบรรเลง ของไวโอลิน (ซอด้วง เฉพาะเพลงจำปานารี เถา) และเปียโน เทียบเคียงกับทาง กลาง ภายใต้การศึกษบทเพลงประเภทบังคับทางและเพลงกึ่งบังคับทาง เพื่อให้เห็นคุณลักษณะ เฉพาะของการบรรเลงในวงเครื่องสายผสมเปียโน คณะเกตุดุริยางค

อภิปรายผลการวิจัย

วัฒนธรรมความบันเทิงของสยามในอดีตนั้น แม้จะมีความแตกต่างกันด้วยรูปลักษณ์และ ลีลา แต่หากพิจารณาให้ดีจะพบว่า การแสดงหรือกิจกรรมความบันเทิงเหล่านั้นกลับมีรูปแบบของ ฐานความคิด ที่ใกล้เคียงกัน ต่างกันก็เพียงรายละเอียด เนื้อหา และแนวคิดวิธีการนำเสนอเพียง เท่านั้น ขณะเดียวกันภายหลังการเปิดเสรี โลกแห่งเสรีภาพในสยามได้เริ่มดำเนินไปอย่างช้าๆ ผวนวกกับกระแสการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก ส่งผลให้ผู้คนในชาติ สามารถเข้าถึง วัฒนธรรมจากภายนอกได้อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดค่านิยม และรูปแบบดนตรีที่มีการผสมผสาน ระหว่างดนตรีภายในและภายนอกวัฒนธรรม การบรรเลงที่มีรูปแบบและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

ดังที่พวงวงเครื่องสายผสม ซึ่งเกิดขึ้นมาตั้งแต่ครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อให้เกิดการรับรู้และถูกนำมาใช้บรรเลงในฐานะวงดนตรีที่แสดงออกถึงความทันสมัย มีลีลาการบรรเลงที่ไพเราะขณะเดียวกันก็มีความยืดหยุ่น ไม่เคร่งครัดในเรื่องการบรรเลงแต่กลับเปิดโอกาสให้ผู้บรรเลงใช้ความสามารถและสร้างความไพเราะได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้สังคมไทยเวลานั้นมีนักดนตรีไทยทั้งในฐานะนักดนตรีอาชีพและสมัครเล่น ใช้วงเครื่องสายผสมเป็นเครื่องให้ความบันเทิงรูปแบบใหม่ที่ให้ความไพเราะ ให้สังคมการรวมกลุ่ม และสร้างรูปแบบการถ่ายทอดผ่านระบบการบันทึกโน้ต ไม่เพียงระบบสำนักอย่างเคร่งครัดเหมือนในอดีต

1.ความเป็นมาของวงเครื่องสายผสมคณะเกตุดุริยาควม

เกตุดุริยาควม เป็นชื่อคณะเครื่องสายไทย ที่มีบทบาทในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2491 – 2533 เมื่อคุณครูประกอบ สุกันณะเกตุได้ริเริ่มตั้งวงเครื่องสายขึ้นมา จึงได้กราบเรียนคุณครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ให้ช่วยตั้งชื่อบวง ท่านจึงได้ให้นามชื่อบวงเครื่องสายนี้ว่า “เกตุดุริยาควม” โดยใช้คำว่า เกตุ ซึ่งเป็นคำท้ายสุดของนามสกุล สุกันณะเกตุ มาเป็นชื่อแรกเริ่มของคณะ พร้อมทั้งใส่คำว่า ดุริยาควม ตามท้าย

ภูมิลำเนาของคุณครูประกอบ สุกันณะเกตุ หัวหน้าคณะเกตุดุริยาควม ท่านเกิดเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2459 ในบริเวณวังหน้า ปัจจุบันนี้คือ พื้นที่บริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นบุตรของนายข้า และนางทองคำ บิดามีอาชีพรับราชการ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน คือ

- (1) นายแพทย์ขุนเกตุทัศนพยาธิ (เกตุ สุกันณะเกตุ)
- (2) นางเลื่อน สุนทรภัสส
- (3) นางเฉลิม วีระแพทย์โกศล
- (4) นางจิมลิ้ม ลีละชาติ
- (5) นายประกอบ สุกันณะเกตุ

คุณครูประกอบ สุกันณะเกตุ เป็นนักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียนนาฏดุริยางค์ ซึ่งเปิดทำการในปี พ.ศ. 2477 โดยเปิดทำการสอนเป็นรุ่นแรก มีคุณครูชั้น ศิลปบรรเลง ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครูดุริยางคศาสตร์ ท่านได้ศึกษาจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 ในช่วงเวลานั้นได้มีโอกาสเรียนกับคุณครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ขณะเดียวกันก็ได้ทำหน้าที่เป็นคนซอด้วงประจำวงสรทงไปด้วย ในช่วงเวลานี้เอง คุณครูประกอบได้เรียนรู้หลักการบรรเลงดนตรีไทย การปรับวงและการประพันธ์เพลงจากคุณครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นอกจากนี้คุณครูประกอบยังได้รับความเมตตาจากคุณครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) โดยได้รับการถ่ายทอดทางเดี่ยวไวโอลิน เพลงลาวแพน และได้ต่อเพลงอื่น ๆ เช่น อะแซหุ่กั ถา ยวนเกล้า ถา และพญาสี่เสา ถา เป็นต้น นอกจากนี้ท่านยังได้เรียนดนตรีเพิ่มเติมจากคุณครูสอน วงซ้อง โดยท่านได้รับการจับมือซ้องวงใหญ่ เพลงสาธุการ ไนกานไหว้ครู และศึกษาการบรรเลงปี่พาทย์จนสามารถบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ได้ถึงเพลงองค์พระพิราพ อันเป็นเพลงหน้าพาทย์สูงสุด

นอกจากนี้ ยังได้เรียนขับร้องเพลงไทยกับครูอาจารย์หลายท่าน ครูที่สอนขับร้องคนแรก

คือ ครูชื่น ศิลปบรรเลง ครูนิภา อภัยวงศ์ และ พ.ท.สรวุฒ เส็นรัมย์ศรี ณ อยุธยา ก็เคยต่อเพลงให้ด้วยเช่นกัน และเนื่องจากในเวลานั้นทางโรงเรียนได้กำหนดให้หลักสูตรมีการเรียนร้องเพลงไทยอย่างน้อย 50 เพลง ท่านจึงมีความรู้ความสามารถในการขับร้องอีกทางหนึ่ง กล่าวได้ว่า ท่านจึงเป็นผู้ที่มีความแตกฉานทั้งทางเครื่องและทางร้อง ท่านยังได้เรียนโน้ตสากลกับคุณครูพระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยากร) พร้อมทั้งเรียนภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ควบคู่ไปด้วย (พูนพิศ อมาตยกุล และคณะ, 2532 : 148)

ในปี พ.ศ. 2486 เมื่อท่านสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนาฏดุริยางค์ คุณครูประกอบจึงได้เข้ารับราชการที่กองการสังคีต โดยทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ชั้นตรีของกรมศิลปากร ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการแสดงดนตรีและละครให้เป็นตามพระราชกฤษฎีกา ข้อกำหนดทางวัฒนธรรม ซึ่งในเวลานั้นมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นอธิบดีกรมศิลปากร จากนั้นท่านจึงย้ายมาทำงานที่กรมโฆษณาการ กระทรวงอุตสาหกรรมแล้ว ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่สอนดนตรีและบรรเลงตามโอกาสทั่วไป

ภาพที่ 1 : บัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรของ ครูประกอบ สุกัณณะเกตุ
(ที่มา : อนุศาสน์ สุกัณณะเกตุ, 2559)

ภาพที่ 2 : วงเครื่องสายผสมออร์แกน คณะดุริยางคฯ งานแข่งขันว่า ณ ท้องสนามหลวง พ.ศ. 2491
(ที่มา : อนุศาสน์ สุกัณณะเกตุ, 2559)

คณะเกตุดุริยางคได้ขึ้นแสดงครั้งแรกในงานสังคีตศาลา ในนามวงเครื่องสายผสม คณะเกตุดุริยางค โดยมีคุณครูประกอบ สุภัทนะเกตุ เป็นหัวหน้าวง ครูพิมพ์ พวงนาค เป็นผู้บรรเลงเป็โนประจำวงอยู่

ช่วงระยะเวลาหนึ่ง (อนุศาสน์ สุภัทนะเกตุ, สัมภาษณ์ 23 มกราคม 2560) โดยในช่วงเวลาแรกเริ่มนั้นคณะเกตุดุริยางคเป็นวงดนตรีที่บรรเลงวงเครื่องสาย เครื่องเดียว เป็นหลัก ต่อมาภายหลังคุณครูประกอบ สุภัทนะเกตุ จึงได้ชักชวนนักดนตรีสมัครเล่น เข้ามาร่วมบรรเลงในวง เช่น เมื่อครั้งแรกเริ่มที่ก่อตั้ง ประกอบไปด้วย ครูเล็ก ทิฆะกุล ข้าราชการกรมรถไฟ และเป็นนักดนตรีในสโมสรรถไฟ ครูเล็ก เป็นคนเครื่องสายที่มีฝีมือ ท่านสามารถบรรเลงได้ทั้งซอด้วง ซออู้ ท่านมีความสนิทสนมกับวงเครื่องสายไทยของครูเลิศ นิลวงศ์ ครูเครื่องสายที่มีชื่อแห่งอัมพวา โดยมากครูเล็ก ทิฆะกุล และคุณครูประกอบ สุภัทนะเกตุ จะไปบรรเลงเครื่องสายไทยกับครูเลิศ นิลวงศ์ อยู่สม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังมี ครูเล็ก ภาณุพันธ์ ท่านเป็นนายอำเภอ ข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ก็เป็นอีกท่านหนึ่งที่เข้าร่วมวงเกตุดุริยางคด้วยเช่นกัน โดยทำหน้าที่เป็นผู้บรรเลงซออู้ เป็นต้น (อนุศาสน์ สุภัทนะเกตุ, สัมภาษณ์ 23 มกราคม 2560)

จากการศึกษา พบว่าคณะเกตุดุริยางค ได้มีนักดนตรีจำนวนไม่น้อยที่ผลัดเปลี่ยนเข้ามา ร่วมบรรเลงในวง อาจารย์อนุศาสน์ สุภัทนะเกตุ บุตรชายคุณครูประกอบสุภัทนะเกตุ ทบพวนถึง รายชื่อนักดนตรีเหล่านั้น โดยสามารถสรุปได้ดังนี้ ปี พ.ศ. 2500 – พ.ศ. 2520 ครูเสมอ แดงอ่อน ขลุ่ย, ครูยอแสง (ไม่ทราบนามสกุล) ขลุ่ย, ครูจำลอง อิศรางกูร ณ อยุธยา โทน รำมะนา, พ.ศ. 2500 – พ.ศ. 2514 ครูชาติรี ทิฆะกุล ขิม, พ.ศ. 2516 – พ.ศ. 2531 ครูบุญสืบ ภูเถื่อน โทน รำมะนา, ครูชด มาพืงคล โทน รำมะนา, ครูเกลี้ยง ศิริโกคา ขลุ่ย, โอโบ, ครูพิมพ์ พวงนาค เป็โน, ครูผ่อง โมระกานต์ เป็โน / ออร์แกน, ครูเชิดชู เอี่ยมล้ำวงศ์ ขลุ่ย, ครูบุญล้อม ทางกลอง ขลุ่ย, ครูวิทยา หนูจ้อย โทน รำมะนา, ครูสมพงษ์ โรหิตาจล โทน รำมะนา, ครูสำราญ ภมรสุต ไวโอลิน, ครูเล็ก ภาณุพันธ์ ซออู้, ครูทองก้อน บารมี ซออู้, ครูเกลี้ยง ศิริโพคา ขลุ่ย, ครูจำลอง อิศรางกูร ณ อยุธยา โทน รำมะนา, ครูชะอุม (ไม่ทราบนามสกุล) ฉิ่ง, นางสาวยอดทอง บารมี ขับร้อง เนื่องจากในอดีตนั้น ความนิยมวงเครื่องสายผสมเพื่อบรรเลงออกอากาศ รายการวิทยุกระจายเสียง มีจำนวนมากจน ทำให้นักดนตรีมีไม่เพียงพอต่อกิจกรรมความบันเทิงเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบันทึกเสียงตาม สถานีวิทยุต่าง ๆ กล่าวได้ว่านักดนตรีในวงเครื่องสายผสมโดยมากแล้ว เป็นการสลับสับเปลี่ยนตัว นักดนตรีภายในวงอยู่ตลอดเวลา มีเพียงชื่อหัวหน้าคณะเท่านั้นที่ยังคงเดิม เนื่องจากทางสถานีวิทยุในอดีต ต้องการให้วงเครื่องสายผสมหลาย ๆ คณะได้เข้ามบันทึกเสียงกันออกอากาศ แต่ด้วย นักดนตรีอาชีพหาได้ยาก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชื่อคณะ และสับเปลี่ยนตัวนักดนตรีกันบ่อย ครั้งเพื่อบันทึกเสียง ซึ่งเป็นปกติวิธีของนักดนตรีเครื่องสายผสมที่มีชื่อเสียงในเวลานั้น ขณะเดียวกัน คุณครูประกอบ สุภัทนะเกตุ ก็ได้เข้าร่วมบรรเลงในวงเครื่องสายผสมคณะต่างๆ ด้วยเช่นกัน

“ เมื่อก่อนมีออกอากาศวิทยุที่กรมประชาสัมพันธ์ ผมก็ไปกับเสถียร ใช้ไมโครโฟนตัวเดียว แล้วก็ล้อมวงกันเล่น ครูประกอบเป็นมือป็นไปสัซโซโฟนต่าง ๆ บางครั้งครูประกอบไปออก ดนตรีไทย

ที่รัก ช่อง 5 บ้าง วิद्यุกีสีให้หลายวง ท่านสามารถตีซิม เป่าขลุ่ย สีซอดัง ซอฮู้ ไวโอลินได้ดีมากๆ ”
(อานันท์ นาคคง, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 3 ครูประกอบกับวงเครื่องสายผสมออร์แกน
(ที่มา : อนุศาสน์ สุกันทะเกตุ, 2559)

ภาพที่ 4 คุณครูประกอบบรรเลงไวโอลินในวง
เครื่องสายผสมเปียโน
(ที่มา : อนุศาสน์ สุกันทะเกตุ, 2559)

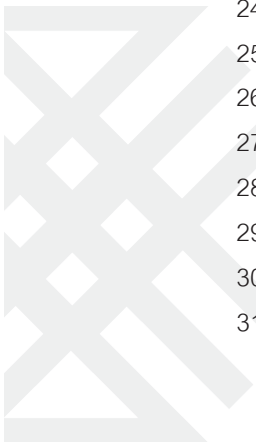
ความสามารถในการประพันธ์เพลงของครูประกอบ สุกันทะเกตุ เป็นสิ่งหนึ่งที่ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของเครื่องสายผสม คณะเกตุดุริยางค์ ได้ศึกษาหลักวิชาดนตรีสากลจาก พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) และเรียนรู้หลักวิชาการประพันธ์เพลงไทยจากนักดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงหลายท่านด้วยกัน ซึ่งแต่ละท่านเป็นนักดนตรีไทยที่มีความสามารถทั้งทางด้านปี่พาทย์และเครื่องสายไทย เช่น พันโทหลวงสรอาวุธวิชัย (สรอาวุธ เสนวงศ์ ณ อยุธยา) วงเครื่องสายคณะเตชะเสนี นายจิต เสนวงศ์ ณ อยุธยา (ไม่ทราบปีเกิดและถึงแก่กรรม) และจำสืบทำรวจ เจือ เสนวงศ์ ณ อยุธยา นักดนตรีในวงเครื่องสายคณะเตชะเสนี นายสำราญ ภมรสุต (พ.ศ.2443-2516) เรืออากาศเอก ใองการ กลีบขึ้น (พ.ศ.2455-2520) และนายพริ้ง ดนตรีรส (พ.ศ.2444-2524) (เสถียร ดวงจันทร์ทิพย์, สัมภาษณ์ 21 มกราคม 2560) ดังที่อานันท์ นาคคง ได้กล่าวถึงคุณครูประกอบ เรื่องความสามารถในการประพันธ์เพลงไทยไว้ว่า

“ครูเป็นคนมีความสามารถในการแต่งเพลงมาก ท่านเรียนสั่งจนถึงองค์พระ ทางเพลงครูก็ทำเอง ทั้งซอด้วง ซอฮู้ ไวโอลิน” (อานันท์ นาคคง, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2560)

ด้วยเหตุนี้เอง จึงปรากฏผลงานการประพันธ์เพลงไทยจำนวนมาก และใช้ในการบรรเลงออกอากาศรายการกระจายเสียงในนามวงเครื่องสาย คณะเกตุดุริยางค์ โดยสามารถสรุปผลงานการประพันธ์เพลงไทย ครูประกอบ สุกันทะเกตุ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495-2531) รวม 28 เพลง ประกอบไปด้วย เพลงใหม่โรง จำนวน 8 เพลง (แต่งทางเปลี่ยนเพียวกลับจากของเดิม 1 เพลง) และ เพลงเถา จำนวน 23 เพลง (ด้วยวิธีการประพันธ์ทางเปลี่ยนและเพิ่มเติมเพียวกลับจากของเดิม 2 เพลง) บทเพลงเหล่านั้น ได้แก่

1. โหมโรงเอื้องเหนือ
2. โหมโรงสุริยาเรืองศรี
3. โหมโรงศรียาตรา
4. โหมโรงวัฒนาภิรมย์
(ประพันธ์ขึ้นเมื่อครั้งสอนดนตรี โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย สำเร็จเมื่อวันอังคาร 14 ธันวาคม 2519)
5. โหมโรงเยี่ยมวิมาน 3 ชั้น (ประพันธ์ทางเปลี่ยนเพิ่มเติมเป็นเที่ยวกลับ)
6. โหมโรงพวงทอง 3 ชั้น
7. โหมโรงจันทร์แจ่มวนา
8. กระบี่ลีลา เถา (พ.ศ. 2503)
9. เขมรโสภณ เถา
10. จำปาทองเทศ เถา
11. ดวงบุปผา เถา (ประพันธ์จากลาวดวงดอกไม้ สำเร็จเมื่อ 23 มีนาคม พ.ศ. 2518)
12. ทะแยหงสา เถา (ประพันธ์สำเร็จเมื่อวันอังคาร 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2519)
13. เทพประทานพร เถา
14. ไทยบรม เถา
15. ไทยอาหม เถา
16. บรมละว้า เถา
17. ฝรั่งจรกา เถา
18. ฝรั่งยี่เฮม เถา
19. ผีโขง เถา
(เผยแพร่ออกวิทยุเมื่อ 2 มีนาคม พ.ศ. 2519 คู่กับเพลงสุดสงวนทางเปลี่ยนสำเนียงมอญ)
20. พวงเงิน 3 ชั้น
21. เมาะลำเลิง เถา
22. แม่ศรีโพสพ 3 ชั้น (ประพันธ์จากเพลงรำเคียว เมื่อ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2518)
23. ลาวรำดาบ เถา
24. ลาวอ่านสาส์น เถา
25. สาลิกาชมเดือน เถา
26. สุดสงวน เถา (ในปี พ.ศ. 2519 ประพันธ์ทางเปลี่ยนเพิ่มเติมเที่ยวกลับเป็นสำเนียงมอญ)
27. สุธากันแสง เถา (ประพันธ์ทางเปลี่ยนเพิ่มเติม)
28. อัมราภิรมย์ เถา (ประพันธ์เมื่อครั้งสอนดนตรีที่ โรงเรียนวัดอัมรินทร์าราม กรุงเทพฯ)
29. โหมโรงอมราภิรมย์
30. จำปานารี เถา
31. เขมราช เถา (เสถียร ดวงจันทร์ทิพย์, สัมภาษณ์ 21 มกราคม 2560)

บ้านปลายชีวิตของคุณครูประกอบ สุกัณหะเกตุ ท่านได้รับพระราชทานเข็มที่ระลึกสำหรับนักดนตรีไทย จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ นอกจากนี้ท่านยังทำหน้าที่ศิลปิน นักดนตรี ผู้มากฝีมือไว้จนวาระสุดท้ายของชีวิต ก่อนหน้าจะเสียชีวิต คุณครูประกอบได้เดินทางมาบันทึกเสียงรายการดนตรีไทย ณ สถานีวิทยุศึกษา ถนนศรีอยุธยา ในวันนั้นท่านได้พูดคุยกับผู้คนในสถานนีอย่างเป็นกันเอง คุณครูประกอบ สุกัณหะเกตุ ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2531 รวมอายุได้ 72 ปี ในขณะที่กำลังบรรเลงซอด้วง เพลงโหมโรงจอมสุรางค์ ออกสลับดะบัง ระหว่างที่กำลังทำการบันทึกเสียงให้วงเครื่องสายคณะสุคีตา ด้วยอาการเส้นเลือดในสมองแตกขณะกำลังบรรเลง คุณครูประกอบได้ตั้งเจตนารมย์ประสงค์บริจาคร่างกายให้กับโรงพยาบาลศิริราช (อนุศาสน์ สุกัณหะเกตุ, สัมภาษณ์ 23 มกราคม 2560) คณะเกตุดุริยางค์ได้รับการสืบสานโดยบุตรชายของท่าน ผู้ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดผลงานและสอนดนตรีไทยให้กับเด็กๆ รุ่นหลังเรื่อยมา

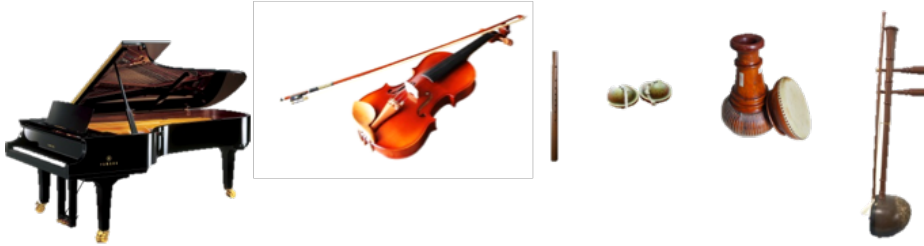
2. รูปแบบการผสมวง การเทียบเสียง และการบรรเลงรวมวง ในวงเครื่องสายผสมเปียโน คณะเกตุดุริยางค์

2.1 รูปแบบการผสมวงเครื่องสายผสมเปียโน

ด้วยความไม่เคร่งครัดในเรื่องรูปแบบการผสมวง ประกอบกับวงเครื่องสายผสม มีพื้นฐานมาจากจุดประสงค์ในการบรรเลงเพื่อการพักผ่อนตามอัธยาศัย ดังนั้นการผสมวงเพื่อการบรรเลงโดยมากจึงขึ้นอยู่กับความพร้อมของนักดนตรี การว่าจ้าง หรือการร้องขอให้ไปบรรเลงเป็นสำคัญ รวมถึงความสะดวกในการจัดหา วงเครื่องสายผสมเปียโนคณะเกตุดุริยางค์ มีรูปแบบการผสมวง ปรับเปลี่ยนไปตามวาระและโอกาสในการนำเสนองาน พบว่า การผสมวงเครื่องสายผสมเปียโน โดยมากเครื่องหลักในวงเครื่องสายไทยจะไม่เปลี่ยนแปลง ยกเว้นจะเซ้ ซึ่งเป็นเครื่องดีดที่มีเสียงตายตัว เนื่องจากด้วยมีนมจะเซ้เป็นตัวบังคับเสียงให้คงที่ ไม่สามารถสร้างเสียงเฉลี่ยได้อย่างกลุ่มเครื่องสี ดังนั้นในวงเครื่องสายผสมส่วนมากจึงต้องตัดจะเซ้ออกไป เหลือเพียง ซอด้วง ซออู้ และ ขลุ่ยกรวด ใช้ โทน รำมะนา และฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะ รูปแบบการผสมวงเครื่องสาย มี อยู่ 2 ลักษณะด้วยกันดังนี้

ภาพที่ 5 รูปแบบการผสมวงเครื่องสายผสมเปียโน และซอด้วง
(ที่มา : ณัฐชยา นัจจนาวากุล, 2560)

ภาพที่ 6 รูปแบบการผสมวงเครื่องสายผสมเปียโน และไวโอลิน
(ที่มา : ญัฐชยา นัจจนาวากุล, 2560)

2.2 การเทียบเสียงในวงเครื่องสายผสม

การเทียบเสียงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายไทยในวงเครื่องสายผสมเปียโนนั้น มีความแตกต่างไปจากการเทียบเสียงวงเครื่องสายไทย เนื่องจากกลุ่มเครื่องสี่ของวงเครื่องสายไทยต้องปรับระดับเสียงให้สูงขึ้นกว่าปกติ 1 เสียง ซึ่งการเทียบเสียงในลักษณะนี้ส่งผลให้การบรรเลงของเครื่องสี่ในวงเครื่องสายไทย ได้แก่ ซอด้วง ซออู้ สามารถบรรเลงในบันไดเสียง C major ของเปียโนได้ง่าย และเมื่อปรับระดับเสียงให้สูงขึ้นจากเดิม 1 เสียง ขลุ่ยที่ใช้จึงต้องเปลี่ยนจากขลุ่ยเพียงออ ให้เป็นขลุ่ยกรวดเนื่องจากให้ระดับเสียงที่สูงกว่าขลุ่ยเพียงออ 1 เสียงเช่นกัน ขลุ่ยกรวดทำหน้าที่ในการบรรเลงทำนองในกลุ่มเสียงสูง ขณะเดียวกันก็มีซออู้ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงต่ำให้กับวง พบว่ามีการใช้ไวโอลินแทนที่ซอด้วงเป็นครั้งคราวสลับเปลี่ยนไปมาขึ้นอยู่กับการผสมวงตามอัธยาศัย ส่งผลให้คุณลักษณะเสียงของวงเครื่องสายผสมเปียโน เกิดสีสันเสียงในการการดำเนินทำนองที่หลากหลาย ภายใต้ลักษณะช่วงเสียงของเปียโนที่กว้าง และสามารถเพิ่มช่วงเสียงได้มากกว่าการบรรเลงโดยวงเครื่องสายเครื่องเดียวอย่างที่เคยมีมา

ในการเทียบเสียงเครื่องดนตรีในวงเครื่องสายผสมเปียโนนั้น ในกลุ่มของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายไทย มีความแตกต่างไปจากการเทียบเสียงดั้งเดิม เนื่องจากกลุ่มเครื่องสี่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเครื่องสายไทย ได้แก่ ซอด้วงและซออู้ ต้องปรับระดับเสียงให้สูงขึ้นกว่าปกติ 1 เสียง ทั้งนี้เพื่อให้เข้ากับระบบเสียงของเปียโน ในขณะที่ไวโอลินก็ต้องเทียบเสียงให้ต่ำลง 1 เสียง เป็น สาย 1 (เร) สาย 2 (ซอล) สาย 3 (โด) สาย 4 (ฟา) จากการเทียบเสียงไวโอลินเช่นนี้ สาย 3 (โด) และ สาย 2 (ซอล) จะเท่ากับเสียงของซออู้ ส่วน สาย 2 (ซอล) และสาย 1 (เร) จะเท่ากับเสียงของซอด้วง จึงเป็นการง่ายต่อการบรรเลงของผู้บรรเลงไวโอลินที่มีพื้นฐานมาจากซอไทย เมื่อปรับระดับเสียงดังกล่าวทั้งหมดแล้ว เพลงไทยที่นิยมบรรเลงส่วนใหญ่จะบรรเลงอยู่ในบันไดเสียง C F และ G major

2.3 ลักษณะการบรรเลงรวมวง

ในการบรรเลงเครื่องสายผสมเปียโนของคณะเกตุดุริยางค มีการเลือกใช้บทเพลงที่หลากหลาย ทั้งเพลงทางกรอหรือเพลงบังคับับทาง และเพลงกึ่งบังคับับทาง แต่โดยทั่วไปแล้วนิยมบรรเลง

เพลงที่สามารถแสดงลักษณะท่วงทำนองที่เรียบง่ายแต่มีความอ่อนหวาน ผ่านกลวิธีพิเศษต่าง ๆ ของเครื่องดนตรี จากการศึกษาพบว่า มีการนำกลวิธีพิเศษในการบรรเลงซอด้วงเข้ามาใช้ในการบรรเลง ในไวโอลิน ส่งผลให้ลีลาของเพลงยังคงมีลักษณะสำเนียงและปรากฏกลวิธีพิเศษของซอด้วงผ่านไวโอลินได้ดังเดิม นอกจากนี้ทางบรรเลงเปียโนของคณะเกตุดุริยาคม มีลักษณะการบรรเลงที่เป็นหลักให้กำบังในด้านการดำเนินทำนอง เนื่องด้วยเปียโนมีกลุ่มเสียงที่กว้าง ในขณะที่กลุ่มเครื่องดนตรีไทยทำหน้าที่บรรเลงทางกลางสลับกับการแปรทำนองเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้เสียงประสานแบบ Triad มาเสริมการบรรเลง รวมถึงการใช้รูปแบบจังหวะที่เรียบง่ายและการเคลื่อนที่ของโน้ตที่มีทิศทางสนับสนุนทางกลางได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ทางบรรเลงเปียโนในบทเพลงนี้มีความกลมกลืนกับกลุ่มเครื่องดนตรีไทย มีลีลาที่หลากหลาย และแสดงความเป็นเอกลักษณ์ทางการบรรเลงภายใต้ทำนองไทยได้เป็นอย่างดี

2.4 อัดลักษณะด้านสำนวนทำนอง

การดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีในวงเครื่องสายผสม คณะเกตุดุริยาคม มีสำนวนทำนองที่หลากหลาย ในกลุ่มเครื่องไทย ภายใต้การตกแต่งทำนองด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสร้างทำนองเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กัน ระหว่างทำนองของไวโอลินกับเปียโน โดยไวโอลินสามารถใช้เสียงที่มีได้อย่างครบถ้วน ขณะเดียวกันก็มีการดำเนินทำนองไปทางในกลุ่มเสียงสูง อย่างมีนัย สอดคล้องกับผู้บรรเลงซึ่งมีความสามารถในการเลือกใช้เสียงในการบรรเลงได้หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเสียงสูงสุดของไวโอลิน ซึ่งอยู่ที่สาย 1 เสียง ภายใต้การประดิษฐ์ทำนองที่มีการไล่เรียงอย่างเป็นระเบียบ ส่วนเปียโนก็ดำเนินทำนองที่สอดคล้องกับไวโอลินทั้งยังมีการเสริมท่วงทำนองด้วยการบรรเลงคอร์ดเพื่อให้บทเพลงมีสีสันที่เกิดจากการประสานเสียงแบบตะวันตก

ตัวอย่าง ทำนองที่มีความสัมพันธ์ ระหว่างไวโอลินกับเปียโน

โหมโรงอมราภิรมย์

ภาพรวมของสำนวนทำนองของเปียโนที่บรรเลงร่วมกับวงดนตรีไทย มีลักษณะการบรรเลงคล้ายระนาดเอก โดยสังเกตได้จากการบรรเลงมีลักษณะใกล้เคียงกับทางกลางและการแปรทำนองที่คล้ายกับทางบรรเลงของระนาดเอก ซึ่งการนำทางบรรเลงของระนาดเอกมาเป็นหลักในการสร้างทางบรรเลงของเปียโนขึ้นมานั้น ส่งผลให้บทเพลงมีทิศทางที่แน่นอนและไม่หลุดออกนอกกรอบแนวคิดทางดนตรีไทยมากเกินไป อีกทั้งเปียโนมีช่วงเสียงที่กว้างกว่าระนาดเอก จึงสามารถบรรเลง

ทำนองด้วยการประสานเสียงชั้นคู่ 8 ได้อย่างเต็มที่ โดยไม่จำเป็นต้องทอดระดับเสียงเป็นชั้นคู่ 4 หรือ 5 แทน ส่งผลให้บทเพลงมีมิติของเสียงมากขึ้นตั้งแต่ช่วงเสียงต่ำไปยังช่วงเสียงสูง และบางส่วนของเปียโนทำหน้าที่บรรเลงเสียงประสานประกอบกับแนวบรรเลงของกลุ่มเครื่องดนตรีไทยด้วยเสียงประสานและจังหวะที่ไม่ซับซ้อน

ตัวอย่างการดำเนินทำนองเป็นคู่ 8 ของเปียโน

เพลงเหมราฐ เถา

การใช้เครื่องดนตรีที่ต่างกันไปนั้น ได้ก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องของคุณลักษณะเสียงที่ปรากฏ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการการสร้างเสียงที่ต่างออกไป รูปแบบการบรรเลงที่เป็นเอกลักษณ์ประการหนึ่งของคณะเกตุดุริยางค คือการบรรเลงเครื่องนำอย่างไวโอลิน ด้วยการใช้กลวิธีพิเศษในการบรรเลงที่ปรากฏในซอด้วง เช่น การสะบัด การพรม ซึ่งมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับกลวิธีพิเศษที่ปรากฏในไวโอลิน หากแต่ให้สีสันทันของเสียงมีความโดดเด่น ต่างไปจากเดิม ขณะเดียวกันพบว่าในการบรรเลงไวโอลิน มีการสอดแทรกกลวิธีพิเศษของซอด้วงเข้าไปด้วยเช่นกัน เช่น การโยกสาย (Vibrato) ผสมกับการพรมนิ้วในซอด้วง

นอกจากนี้ การบรรเลงเปียโนของวงเครื่องสายผสม คณะเกตุดุริยางค ยังปรากฏรูปแบบที่มีเอกลักษณ์และเป็นหลักให้กับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวงได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏในทางเปลี่ยนท่อน 1 ในเพลงลาวดำเนินทราย พบว่าเปียโนมีการบรรเลงทางกลางของบทเพลงเสียงเป็นส่วนใหญ่ โดยมีการใช้เทคนิคการกรอหรือรัวในบางจุดเพื่อให้เสียงยาวขึ้น ช่วงระหว่างประโยคเพลงมีการใช้เสียงต่ำเพื่อขับเคลื่อนจังหวะโดยสอดคล้องกันกับจังหวะของหน้าทับด้วยการบรรเลงในจังหวะยก ก่อนเข้าประโยคเพลงใหม่ หรือลงในจังหวะตก 1 จังหวะก่อนเข้าสู่เพลงประโยคต่อไป

ตัวอย่างการประดับตกแต่งทำนองด้วยการรัว (tremolos) ในเปียโน

เพลงลาวดำนินทราย

การประดับตกแต่งทำนอง (Ornamentation) ดังเช่นตัวอย่างท่วงทำนองของเพลงจำปานารี เถา คณะเกตุดุริยาฯ นี้ เนื่องด้วยสำนวนทำนองมีความเรียบง่าย ใช้ความเร็วระดับปานกลาง ส่งผลให้ผู้บรรเลงสามารถสอดแทรกเทคนิคการบรรเลงต่าง ๆ ด้วยโน้ตประดับเพื่อสร้างสีสันเสียง และจุดเด่นของสำนวนทำนอง พบว่ามีการใช้โน้ตประดับสอดแทรกในการบรรเลงตลอดเพลง

ตัวอย่าง การประดับตกแต่งทำนองลักษณะต่าง ๆ ในเปียโน

เพลงจำปานารี สามชั้น

นอกจากนี้ยังพบว่าเพลงดำเนนทราย ในทางเปลี่ยนท่อน 2 เพียงแรก มีการมีการบรรเลงเสียงประสานในรูปแบบ Triad โดยเลือกใช้โน้ตในบันไดเสียง 3 เสียง ได้แก่ CEA CEG EGC GCE และ BDG ลงในจังหวะตกของท่วงทำนอง จากนั้นจึงกลับมาบรรเลงทางกลาง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

69

ทางกลาง

Vln.

Pno.

73

ทางกลาง

Vln.

Pno.

77

ทางกลาง

Vln.

Pno.

การใช้กลวิธีพิเศษ หรือเทคนิคประเภทต่าง ๆ ในการบรรเลงเป็โนนั้นช่วยเสริมให้การบรรเลงเครื่องสายผสมเป็โนมีมิติเรื่องเสียงที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะกลวิธีพิเศษที่สอดคล้องไปกับสำนวนกลอนที่ปรากฏในบทเพลงไทย เช่น การสะบัด การกรอน นอกจากนี้ยังปรากฏการใช้เสียงประสานภายในกลุ่มเสียงได้อย่างเหมาะสม ภายใต้อารมณ์ของทำนองผสมผสานกับรูปแบบทำนองลักษณะต่าง ๆ เช่น ทำนองที่แสดงการลี้ภัยหลบซ่อน ทำนองเก็บสลัดทำนองจาว ๆ เรียงร้อยภายใต้โครงสร้างของเพลงอย่างมีความสัมพันธ์กันกับทำนองของเครื่องดนตรีชนิดอื่นในวงเครื่องสาย

สรุปผล

จากการศึกษาทางบรรเลงและรูปแบบการบรรเลงเครื่องสายผสมเปียโน ของคณะเกตุดุริยาคม โดยทำการศึกษาบทเพลงประเภทบังคับทาง ซึ่งได้แก่เพลง ลาวดำเนินทราย และเพลง จำปานารี เถา และกึ่งบังคับทาง ได้แก่เพลง โหมโรงอมราภิรมย์ และเพลงเหมราช เถา พบว่า เพลงประเภทบังคับทาง เป็นเพลงประเภทหนึ่งที่มีการสร้างกลุ่มทำนองที่มีลักษณะบังคับ หมายถึง มีโครงสร้างทำนองเฉพาะและไม่นิยมแปรทาง กลุ่มเพลงประเภทนี้ ได้แก่บทเพลงที่ดำเนินทำนองด้วยทางกรอ เป็นสำคัญ

ในการนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพลง ลาวดำเนินทรายและเพลงจำปานารี เถา พบว่า เครื่องสายผสมคณะเกตุดุริยาคมใช้การบรรเลงด้วยกลวิธีพิเศษที่หลากหลายของแต่ละเครื่องมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเครื่องสาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเพลงจำปานารี เถา เป็นการบรรเลงด้วยซอด้วง แต่ก็สามารถใช้กลุ่มเสียงที่จำกัดได้อย่างดี มีการใช้กลุ่มเสียงที่สูงกว่าปกติ ส่งผลให้ต้องเลื่อนมือลงมาบรรเลงในช่วงเสียงที่พิเศษซึ่งไม่นิยมใช้ในการบรรเลงนัก ยกเว้นในเพลงประเภทอวดฝีมืออย่างเพลงเดี่ยว ซึ่งการบรรเลงเช่นนี้แสดงถึงศักยภาพขั้นสูงของผู้บรรเลงในการใช้กลวิธีพิเศษเหล่านี้

นอกจากนี้ ยังพบว่าในการเลือกใช้กลุ่มเสียงสูงที่ปรากฏในวงเครื่องสายผสมคณะเกตุดุริยาคม เป็นการใช้กลุ่มเสียงโดยคำนึงถึงรูปแบบการบรรเลงเปียโนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของเปียโนที่ทำหน้าที่บรรเลงทำนองห่าง ๆ คล้ายคลึงกับทางกลาง โดยสอดแทรกไปกับการเดินทำนองคอร์ด (Chord) ในมือซ้าย บทบาทของเปียโนจึงส่งผลต่อการสร้างสำนวนกลอนและการเลือกใช้กลุ่มเสียงของเครื่องดนตรีในวงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสำนวนกลอนในซอด้วงหรือไวโอลิน ซึ่งมีฐานะเป็นผู้นำวงและเป็นเครื่องดนตรีในกลุ่มเสียงแหลม

ในส่วนของกลุ่มเพลงประเภทกึ่งบังคับทาง ได้แก่เพลงโหมโรงอมราภิรมย์ และเพลงเหมราช เถา มีรูปแบบลักษณะสำนวนกลอนที่แตกต่างไปจากกลุ่มเพลงประเภทบังคับทาง เนื่องด้วยกลุ่มบทเพลงประเภทกึ่งบังคับทาง เป็นบทเพลงประเภทลูกซังอิสระ ผู้บรรเลงสามารถตกแต่งทำนองให้มีลักษณะเฉพาะตนภายใต้โครงสร้างเสียงของบทเพลงที่กำหนดไว้ได้เช่นกัน ดังที่ปรากฏผลการวิเคราะห์ในการศึกษาเพลงโหมโรงอมราภิรมย์ และเพลงเหมราชเถา ซึ่งปรากฏลักษณะเป็นเพลงประเภทที่มีการดำเนินทำนองทางเก็บ สลับกับการดำเนินทำนองลูกล้อ ลูกขัด และลูกเหลื่อม พร้อมกับเปิดโอกาสให้ผู้บรรเลงสามารถแปรทำนองได้ในบางสำนวน ส่งผลให้การบรรเลง มีการแบ่งกลุ่มเครื่องดนตรีตามลักษณะเสียง เพื่อทำหน้าที่บรรเลงในกลุ่มเครื่องนำและเครื่องตาม โดยมีซอด้วงหรือไวโอลิน และเปียโนทำหน้าที่กลุ่มเครื่องนำ ในขณะที่ซอคู่และซอขลุ่ยกรวด ทำหน้าที่บรรเลงในกลุ่มเครื่องตาม แต่ขณะเดียวกัน เปียโนก็ทำหน้าที่สอดรับทำนองเข้ามาเป็นครั้งคราว เพื่อช่วยคลอเป็นทำนองพื้นหลัง ในช่วงที่เป็นการบรรเลงลูกล้อ ลูกขัด

ในการบรรเลงวงเครื่องสายผสมเปียโน คณะเกตุดุริยาคมนั้น มีการใช้กลวิธีพิเศษในการบรรเลงของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นในวง โดยสอดแทรกกลวิธีเหล่านี้ให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินทำนอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเพลงประเภทบังคับทางและกึ่งบังคับทาง จากการศึกษา พบว่า การ

บรรเลงเครื่องสายผสมในบทเพลงประเภทบังคับทาง ซึ่งประกอบด้วย เพลงจำปานารี เถา และเพลงลาวดำเนินทราย นั้น เป็นการบรรเลงโดยยึดตามโครงสร้างทำนองของเพลง ไม่มีการแปรทำนองใดๆ มากนัก แต่ยึดการสร้างเสียงให้มีคุณสมบัติที่แตกต่างไปจากการบรรเลงทั่วไป เช่น ไวโอลิน มีการใช้กลวิธีพิเศษต่าง ๆ เช่น การสร้างเสียงสั่นสะเทือนในไวโอลิน (Vibrato) ผสมไปมากับการพรมนิ้วอย่างไทย ซึ่งก่อให้เกิดรูปแบบเสียงที่มีเอกลักษณ์อย่างไทยตามมา

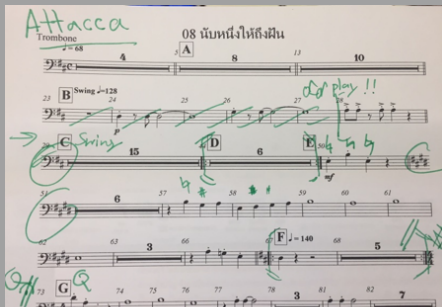
ขณะเดียวกันนั้น เอกลักษณ์ในการบรรเลงวงเครื่องสายผสม คณะเกตุดุริยางคนั้น อยู่ที่บทบาทของผู้บรรเลงเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณครูประกอบ สุกัณห์เกตุ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำวง ท่านมักจะบรรเลงไวโอลินหรือสลับซอด้วงในบางคราว มีการเลือกใช้กลวิธีพิเศษทั้งในไวโอลินและซอด้วงผสมผสานกัน คณะเกตุดุริยางคได้นักเป็โนที่มีความสามารถมาช่วยในการบรรเลง เช่น คุณครูพิมพ์ พวงนาค คุณครูผ่อง โมระกานต์ ซึ่งแต่ละท่านต่างก็มีความเข้าใจเลือกใช้เสียงประสานเลือกรูปแบบการบรรเลงและกลวิธีพิเศษต่าง ๆ ที่กลมกลืนกับทำนองเพลงไทย เข้าใจบทบาทหน้าที่ของเป็โนในวงเครื่องสายผสม ผนวกกับลีลาในการบรรเลงเครื่องดนตรีต่าง ๆ ในวงเครื่องสาย ทั้งซออู้ ซอด้วง และเครื่องกำกับจังหวะ สะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญของผู้บรรเลง ซึ่งเป็นทั้งนักดนตรีอาชีพและนักดนตรีสมัครเล่นได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- พูนพิศ อมาตยกุล และคณะ.(2532). นามานุกรมดนตรีไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้ว.
 เสถียร ดวงจันทร์ทิพย์, สัมภาษณ์ 21 มกราคม 2560.
 อนุศาสน์ สุกัณห์เกตุ, สัมภาษณ์ 23 มกราคม 2560.
 อานันท์ นาคคง, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2560.

หลักสำคัญสำหรับการเป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวที¹

THE PRINCIPLES OF BEING PIT MUSICIAN IN MUSICAL THEATRE.

นเรศเรษฐ์ อุดามาร ²

จักรพันธ์ ชัยยะ ³

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง หลักสำคัญสำหรับการเป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอหลักสำคัญสำหรับการทำหน้าที่เป็นนักดนตรีในการบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีหรือนักดนตรีในวง “พิตออร์เคสตรา” (Pit Orchestra) ผู้เขียนได้ทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากบทความเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากสื่อสารสนเทศ พร้อมทั้งได้ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์วิทยากร นักดนตรีผู้เชี่ยวชาญและการเข้าเก็บข้อมูลจากการมีส่วนร่วมในการแสดงละครเวทีจริง ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาค้นคว้าเป็นหลักการสำคัญเพื่อให้ให้นักดนตรีที่สนใจได้ศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการทำหน้าที่เป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวที ซึ่งมีทั้งหมด 5 ประการดังนี้ ประการแรก “ทำการบ้านมาก่อนเสมอ” ประการที่ 2 “เป็นนักดนตรีที่ดี” ประการที่ 3 “อดทนและมีวินัย” ประการที่ 4 “ควรมีตัวสำรอง” และประการสุดท้ายคือ “เตรียมพร้อมสำหรับทุกสถานการณ์” ซึ่งนอกจากหลักการสำคัญ 5 ประการนี้ อาจมีสิ่งอื่น ๆ ที่ควรให้ความสำคัญเพิ่มเติมโดยขึ้นอยู่กับลักษณะและรูปแบบของการแสดง การจัดการด้านดนตรี หรือระดับความสามารถและความเป็นมืออาชีพทั้งของนักแสดง นักดนตรีและทีมงานการจัดการแสดงด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ : หลักสำคัญ, นักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดง, การแสดงละครเวที

Abstract

The main purpose for this article was to guide and inform musicians and others who been interested in playing musical theatre in pit orchestra. The author had studied the principle of being pit musician and participated in many performances for collecting information and interviewing some experts who involve in musical production such as conductors, musicians and musical directors to make the conclusion for a preparation which can help other musicians to learn and prepare themselves before their audition or their performance. The result of the research was divided to 5 sections, starts with “Always do your homework” and “Be a good musician”. “Be patient and disciplined” are the third which are

¹ บทความนี้เขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอหลักสำคัญที่จำเป็นต่อการทำหน้าที่นักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการบรรเลงดนตรีของนักดนตรีในวงออร์เคสตราทั่วไป ซึ่งผู้เขียนได้รับจากการค้นคว้าเอกสารตัวา สื่อสารสนเทศ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและการเข้าร่วมบรรเลงในการแสดงจริง

² อาจารย์ประจำวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยพายัพ

³ อาจารย์ประจำวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยพายัพ

one of the most important things that musicians need. “Prepare for a sub” or “Substitution needed” is the fourth section, this will be a very important thing for a very long period performance. The final section of the principles, “Be ready for any situations” or “Be awareness”, is a fine habit for not only pit musician but all musicians. There’re still other things that could be important for musical performance, but it’s up to different skilled musicians, level of the orchestra and various kind of the performances.

Keywords : Principle, Pit Musician, Musical Theatre

บทนำ

บทความวิชาการบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอหลักสำคัญสำหรับการทำหน้าที่เป็นนักดนตรีในการบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีหรือนักดนตรีในวง “พิตออร์เคสตรา” (Pit Orchestra) ซึ่งมีความแตกต่างจากการบรรเลงในวงซิมโฟนีออร์เคสตราปกติหรือวงดุริยางค์เครื่องลมทั่วไปและมีลักษณะพิเศษเฉพาะทั้งในด้านการเตรียมตัวก่อนการแสดงและในการแสดงจริง ผู้เขียนได้ทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากบทความเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากสื่อสารสนเทศ พร้อมทั้งได้ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์วิทยากร นักดนตรีผู้เชี่ยวชาญและการเข้าเก็บข้อมูลจากการมีส่วนร่วมในการแสดงละครเวทีจริง ซึ่งผู้เขียนได้มีโอกาสร่วมการแสดงละครเวทีในฐานะนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีซึ่งจัดการแสดงขึ้นโดยมูลนิธิวงดุริยางค์เยาวชนเชียงใหม่ร่วมกับโรงเรียนการแสดงกาดเบียร์เตอร์ทั้งหมด 4 เรื่องคือ “เห็นแก่ลูก” “อิน – จัน เดอร์มิวสิคัล” “จันทรย์จันทรเจ้า” และ “เสื่อ ผืน หมอน ใบ” ณ โรงละครกาดเบียร์เตอร์ ศูนย์การค้ากาดสวนแก้วจังหวัดเชียงใหม่ โดยหลังจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งหมด ผู้เขียนได้ทำการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาและการเข้าไปมีส่วนร่วมออกมาเป็นหลักสำคัญ 5 ประการสำหรับนักดนตรีทุกคนสำหรับการเตรียมความพร้อม และคำนึงถึงเมื่อได้รับโอกาสให้ทำหน้าที่เป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีเพื่อให้การแสดงละครเวทีนั้นสามารถดำเนินไปได้อย่างถูกต้องซึ่งมีความแตกต่างจากการบรรเลงในวงออร์เคสตราปกติทั่วไป

“พิตออร์เคสตรา” (Pit Orchestra) เป็นวงออร์เคสตราชนิดหนึ่งซึ่งบรรเลงสนับสนุนการแสดงละครเวที การแสดงโอเปร่าและการแสดงบัลเลต์หรือการแสดงอื่น ๆ ที่ต้องการใช้การบรรเลงดนตรีสดประกอบการแสดง โดยวงพิตออร์เคสตราจะนั่งบรรเลงใน “หลุมวงดุริยางค์” (Orchestra pit) ซึ่งเป็นหลุมที่อยู่ส่วนหน้าของเวทีในโรงละครภายใต้การนำวงของวาทยกรซึ่งจะสามารถนำวงออร์เคสตราและการแสดงบนเวทีไปได้พร้อม ๆ กัน พิตออร์เคสตราโดยทั่วไปจะมีขนาดและจำนวนนักดนตรีมากขึ้นอยู่กับระดับความซับซ้อนและความหลากหลายของบทประพันธ์ ตัวอย่างเช่นละครเวทีเรื่อง “West Side Story” ผลงานการเรียบเรียงดนตรีของ Sid Ramin และ Irwin Kostal ซึ่ง

เป็นละครที่มีชื่อเสียงอย่างมากในอดีตและปัจจุบัน ใช้นักดนตรีในการแสดงทั้งหมดประมาณ 31 คน ละครเรื่อง “The Phantom of the opera” ใช้นักดนตรีทั้งหมด 27 คน ในขณะที่ในอดีตอุปรากรเรื่อง “The Flying Dutchman” บทประพันธ์ของ Richard Wagner ใช้นักดนตรีทั้งหมดไม่ต่ำกว่า 60 คน

ภาพที่ 1 : ออร์เคสตราพิตและวงพิตออร์เคสตราภายใน Bayreuth Festival Theatre (Talk Classic. (2016). Historical Wagner Recording. สืบค้นเมื่อ 12 ม.ค. 2561, จาก <http://www.talkclassical.com/37401-historical-wagner-recordings-35.html>.)

จากข้อมูลดังกล่าวพบว่านอกเหนือจากความแตกต่างของบทประพันธ์แล้วยังคงมีเรื่องของ การลงทุนและงบประมาณเข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย เนื่องจากในอดีต ริชาร์ด วากเนอร์ (Richard Wagner) นักประพันธ์ชาวเยอรมันที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมากนั้นได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นนำในสังคม ทำให้สามารถทุ่มเงินและงบประมาณในการแสดงในแต่ละครั้งสามารถทำได้อย่างเต็มกำลัง แตกต่างจากในปัจจุบันที่ความนิยมในตัวอุปรากรและการแสดงละครเวทีนั้นลดน้อยลง ซึ่งส่งผลให้การจัดการแสดงในแต่ละครั้ง ผู้จัดจึงต้องพิจารณาการจัดการให้ประหยัดงบประมาณในทุก ๆ ด้าน โดยในด้านดนตรีจะพบว่า การบรรเลงดนตรีของวงพิตออร์เคสตราในปัจจุบันนั้นจะใช้นักดนตรีไม่เกิน 25 ถึง 30 คน ยิ่งไปกว่านั้น ในการประพันธ์บทเพลงสำหรับการสร้างละครเวทีบางเรื่อง ได้มีการนำ “กลุ่มเครื่องจังหวะ” (Rhythm Section) เข้ามาบรรเลงเพื่อกำหนดจังหวะและเพื่อให้เข้ากับบทประพันธ์ที่มีเรื่องราวอยู่ในยุคปัจจุบันซึ่งในยุคของดนตรีสมัยนิยม

ภาพที่ 2 : ออร์เคสตราพิดและวงพิตออร์เคสตราภายในโรงละครภาคสวนแก้วระหว่างการฝึกซ้อมละครเวทีเรื่อง “เสือ ผีน หมอน ใบ” (ที่มา : นรเศรษฐ์ อุดาการ, 2560)

จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์อาจารย์สมัคกร กาใจคำ วาทยกรประจำวงกาดเอียร์เตอร์ พิตออร์เคสตราและการร่วมบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงละครเวที พบว่าวงพิตออร์เคสตราที่ได้ทำการบรรเลงในการแสดงละครเวทีทั้ง 4 เรื่องของกาดเอียร์เตอร์นั้นใช้รูปแบบการจัดนักดนตรีโดยยึดกลุ่มเครื่องสายและกลุ่มเครื่องจังหวะเป็นหลัก โดยเครื่องสายประกอบไปด้วย ไวโอลิน เสียง 1 และเสียง 2 จำนวน 4 คน วิโอลาและเชลโล่ 3 รวมกัน 4 คน และกลุ่มเครื่องจังหวะ 5 คนคือ เปียโน คีย์บอร์ดไฟฟ้า กีตาร์ เบสไฟฟ้าและกลองชุด รวมทั้งหมด 13 คน จากนั้นจะเพิ่มเติมเครื่องลมไม้และเครื่องทองเหลืองตามความสมควรของบทเพลงโดยจะใช้เพียงเครื่องละ 1 ถึง 2 คนเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ละครเวทีเรื่อง “อิน จัน เดอร์มิลลิดคัล” ใช้เครื่องลมไม้และเครื่องทองเหลืองเครื่องละ 2 คนครบทุกเครื่อง ในขณะที่เรื่อง “เสือ ผีน หมอน ใบ” ใช้เพียงเครื่องละ 1 คนเท่านั้น ดังนั้นผู้เขียนจึงใคร่นำเสนอหลักการสำคัญสำหรับการเป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีโดยอ้างอิงข้อมูลหลักจากการบรรเลงของวงพิตออร์เคสตราที่มีการแสดงจริงในประเทศไทย ซึ่งจะมีลักษณะเป็นวงออร์เคสตรามสกับกลุ่มเครื่องจังหวะและเป็นวงออร์เคสตราที่มีจำนวนนักดนตรีทั้งหมดประมาณ 15 ถึง 25 คน โดยในกลุ่มของเครื่องเป่าทั้งเครื่องลมไม้และเครื่องทองเหลืองจะยึดจำนวนนักดนตรีเครื่องละ 1 คนเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถสรุปเป็น 5 ประการดังนี้

ประการที่ 1 “ทำการบ้านมาก่อนเสมอ”

การศึกษารายละเอียดของบทเพลงให้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งก่อนการแสดงถือว่าหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับการเป็นนักดนตรีที่ดีและถือว่าเป็นความรับผิดชอบหลักสำหรับนักดนตรีอาชีพพึงปฏิบัติ โดยในส่วนของนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีนั้น นักดนตรีไม่เพียงแต่ทำการศึกษารายละเอียดของบทเพลง แต่ยังคงต้องทำการศึกษารายละเอียดของตัวบทประพันธ์อีกด้วย

การเตรียมความพร้อมสำหรับการแสดงอุปรากรและละครเวทีอื่น ๆ ที่นักดนตรีจะต้องมีความรู้และความเข้าใจในตัวบทประพันธ์ เรื่องราวต่าง ๆ ของบทประพันธ์เพื่อให้สามารถบรรเลงบทเพลงได้อย่างถูกต้องตรงตามเจตนารมณ์ของผู้เขียนและผู้ประพันธ์บทเพลง อีกทั้งยังเป็นการช่วยให้วาทยกรและเพื่อนร่วมงานสามารถทำงานได้ง่ายยิ่งขึ้นอีกด้วย เนื่องจากการฝึกซ้อมเพื่อเตรียมการแสดงนั้นโดยส่วนใหญ่นักแสดงจะทำการฝึกซ้อมการแสดง การตอบทและการร้องก่อนการแสดงจริงอย่างน้อย 1 ถึง 2 เดือนร่วมกับนักเปียโนหรือฝึกซ้อมร่วมกับไฟล์เสียง ตัวอย่างเช่นการฝึกซ้อมการแสดงละครเวทีของโรงละครภาคสวนแก้วทั้ง 4 เรื่อง ใช้วิธีการฝึกซ้อมร่วมกับไฟล์เสียงที่เปิดจากเครื่องเสียงตั้งแต่การฝึกตอบท ฝึกร้องเพลง จนกระทั่งการลงกำหนดจุดการแสดงต่าง ๆ ในพื้นที่เวทีและจึงเริ่มฝึกซ้อมกับวงพิตออร์เคสตราจริงเพียง 1 สัปดาห์ก่อนการแสดงจริงเพื่อเป็นการประหยัดเวลาและงบประมาณในการจ้างนักดนตรี ด้วยเหตุนี้จึงพบว่า โอกาสในการฝึกซ้อมร่วมกันทั้งนักดนตรีและนักแสดงก่อนการแสดงจริงนั้นมีเวลาดำเนินการจำกัด ดังนั้นการฝึกซ้อมเตรียมตัวของนักดนตรีจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับการเป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบละครเวที ประกอบกับระดับความยากของโน้ตที่ผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์ขึ้นนั้นอาจมีความซับซ้อนและต้องอาศัยความสามารถของนักดนตรีที่ต้องบรรเลงโน้ตให้ได้ถูกต้องและแม่นยำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักดนตรีเครื่องเป่าและเครื่องจังหวะที่มีจำนวนเพียงเครื่องละ 1 คน จึงต้องฝึกซ้อมให้เกิดความชำนาญและลดข้อผิดพลาดไม่ให้เกิดขึ้นขณะทำการแสดง

อีกหนึ่งผลดีที่เกิดจากการเตรียมพร้อมของนักดนตรีก็คือ การได้เรียนรู้บริบทแวดล้อมและโน้ตดนตรีในส่วนอื่น ๆ ของบทเพลง ประเด็นนี้ถือเป็นหลักสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นนักดนตรีที่ดีในการเล่นรวมวง (Ensemble) จากการเก็บข้อมูลของผู้เขียนพบว่า นักดนตรีสมัครเล่นส่วนใหญ่มักจะไม่ทำการฝึกซ้อมโน้ตของตนมาก่อนการฝึกซ้อมรวมวง โดยส่วนใหญ่จะใช้วิธีการ “อ่านโน้ตทันควัน” (Sight Reading) ซึ่งจะประสบปัญหาในการอ่านและบรรเลงโน้ตที่มีความยากและท้าทายที่ต้องใช้เวลาในการฝึกซ้อมไม่ได้ ซึ่งจะส่งผลต่อการบรรเลงรวมวงทำให้บทเพลงไม่สมบูรณ์และจะทำให้นักดนตรีคนอื่น ๆ ต้องรอ โดยสิ่งที่พึงปฏิบัติคือการทำการบ้านมาก่อน ฝึกซ้อมโน้ตในส่วนที่ตนรับผิดชอบมาก่อนล่วงหน้า ซึ่งเมื่อมาฝึกซ้อมร่วมกันในการบรรเลงรวมวงก็จะสามารถใช้โอกาสนั้นในการฟังและศึกษาบริบทต่าง ๆ ทิศทาง อารมณ์ของบทเพลงได้โดยไม่ต้องวิตกกังวลต่อโน้ตในความรับผิดชอบของตนมากเกินไป ซึ่งถ้านักดนตรีสามารถปฏิบัติเช่นนี้ได้เป็นกิจวัตรก็จะเกิดความชำนาญและเกิดความมั่นใจซึ่งสามารถช่วยให้การบรรเลงของวงพิตออร์เคสตราทั้งพัฒนาขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่ 2 “เป็นนักดนตรีที่ดี”

“เป็นนักดนตรีที่ดี” ในที่นี้อาจมีขอบเขตความหมายที่ไม่ได้กว้างมากนัก เนื่องจากผู้เขียนมีความเห็นว่าอาชีพนักดนตรีไม่ได้มีความแตกต่างจากอาชีพอื่น ๆ ที่ควรยึดหลักความรับผิดชอบและการทำหน้าที่ให้ดีที่สุดเป็นหลักพื้นฐานของการทำงานและการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ อาทิ การรักษาเวลา การเคารพและให้เกียรติเพื่อนร่วมงาน หรือแม้แต่การตั้งใจและใส่ใจในการทำงานนั้นล้วนแต่

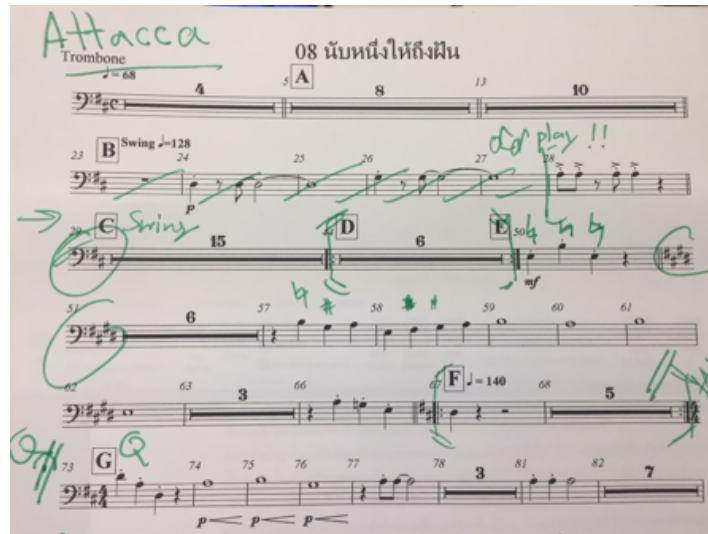

เป็นความผิดชอบพื้นฐานของทุกสายอาชีพ ซึ่งในบทความนี้ ผู้เขียนมีความเห็นและนำเสนอองค์ความรู้ในส่วนที่เป็นหลักการเฉพาะของการเป็นนักดนตรีที่ดีในความหมายของการเป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบละครเวทีเป็นสำคัญ ซึ่งจากการสัมภาษณ์และสืบค้นข้อมูลพบว่า การเป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีที่ดีนั้น นักดนตรีจะต้องมีทักษะและความสามารถเพิ่มเติมจากการเป็นนักดนตรีในวงออร์เคสตราทั่วไปอย่างน้อย 3 ทักษะ คือ

ทักษะแรก คือ “การเป็นผู้อ่านที่ดี” ทักษะการอ่านโน้ตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญพื้นฐานของการเป็นนักดนตรี โดยนักดนตรีอาชีพทุกคนจะต้องผ่านการเรียนและฝึกฝนการอ่านโน้ตมาเป็นอย่างดี เพื่อให้เกิดความชำนาญ ซึ่งกรณีของการบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีนั้น โน้ตส่วนใหญ่ที่ผู้ประพันธ์ประพันธ์ขึ้นนั้นมักจะเป็นต้นฉบับแรกและเป็นเค้าโครงของบทเพลงที่ยังไม่ได้ผ่านการบรรเลงร่วมกับนักแสดง ซึ่งย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในส่วนของเนื้อเรื่อง บทการแสดงหรือแม้แต่ตัวบทเพลง เพื่อให้การแสดงสามารถแสดงไปได้พร้อมกัน ซึ่งในหลายครั้งมักจะมีการปรับเปลี่ยนหรือลดดนตรีเพื่อให้สอดคล้องกับบทของนักแสดง เช่น ในช่วงที่นักแสดงมีบทสนทนานั้น ผู้ประพันธ์มักจะใช้เทคนิคการประพันธ์ดนตรีแบบ “เล่นคลอ” (Vamp) ให้บรรเลงบทเพลงวนซ้ำไปเรื่อย ๆ จนกว่าบทสนทนาของนักแสดงจะหมดลง ดังนั้นอาจจะมีการเพิ่มโน้ตดนตรีที่นักดนตรีไม่มีโอกาสฝึกซ้อมมาก่อนเข้าไปเพิ่มเติมและบางครั้งเครื่องดนตรีอาจต้องทำการ “บรรเลงด้นสด” (Improvisation) หรืออาจมีการปรับเปลี่ยนท่วงทำนองหรือบันไดเสียงของทำนองฉบับเดิมอีกด้วย ซึ่งถ้านักดนตรีขาดทักษะการอ่านโน้ตแล้ว ย่อมส่งผลให้ไม่สามารถบรรเลงบทเพลงนั้นได้ และจะทำให้เกิดปัญหาในการบรรเลงรวมวงกับนักดนตรีคนอื่นทันที

ทักษะที่สอง คือ “ควรเป็นนักจดมากกว่าการเป็นนักจำ” ซึ่งหมายถึง นักดนตรีควรสร้างนิสัยนักจดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ที่เพิ่มเติมเข้ามาไม่ว่าจะเป็น การเพิ่มโน้ต สัญญาณต่าง ๆ จากวาทยกร การแก้ไขโน้ต ทุญแจหรือท่อนเพลง มากกว่าการจำโดยปราศจากการจดบันทึก ซึ่งในการจดบันทึกนั้นนักดนตรีสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบทั้ง การทำสัญลักษณ์ การวงกลมเน้นเครื่องหมายต่าง ๆ หรือการเขียนอธิบายสั้น ๆ จากการศึกษาค้นคว้า ผู้เขียนมีข้อเสนอคือ นักดนตรีควรใช้หรือสร้างเครื่องหมายสัญลักษณ์ที่สามารถสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายประกอบกับการใช้สีจากปากกาหรือดินสอสีในการทำเครื่องหมายต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความโดดเด่นและเพื่อย้ำให้สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทดแทนการเขียนบรรยายหรืออธิบายในโน้ตดนตรี ซึ่งนักดนตรีจะไม่สามารถอ่านรายละเอียดเหล่านั้นได้ทันระหว่างการบรรเลงจริง ดังภาพตัวอย่าง

ภาพที่ 3 : โน้ตตัวอย่างการจดบันทึกและทำเครื่องหมายบทเพลง
(ที่มา : นรเศรษฐ์ อุดาการ, 2560)

จากภาพที่ 3 เป็นโน้ตบทเพลง “นับหนึ่งให้ถึงฝัน” ส่วนของทอมโบนซึ่งผู้เขียนใช้ในการบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีเรื่อง “เสือ ผีน หมอน ใบ” จะเห็นว่าการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมสัญลักษณ์ต่าง ๆ มากมายหลายแห่ง ยกตัวอย่างเช่น ผู้เขียนได้จดบันทึกคำว่า “Attacca” ซึ่งมีความหมายว่า “ต่อไปในทันที” ไว้ในส่วนท้ายของบทเพลงที่ 7 ก่อนหน้าบทเพลงนี้และส่วนต้นของบทเพลงนี้ เพื่อเป็นการเตือนว่าในการแสดงจริงวงพิตออร์เคสตราจะบรรเลงบทเพลงที่ 8 ต่อกับบทเพลงที่ 7 ทันที ต่อจากนั้นในท่อนอักษร B มีการตัดโน้ตท่อนนั้นออกไป เนื่องจากเป็นบทสนทนาของนักแสดง โดย ผู้กำกับและวาทยกรมีความเห็นร่วมกันให้ตัดโน้ตของวงออกไป แล้วจึงกลับเข้ามาบรรเลงอีกครั้ง 1 ห้องก่อนเข้าท่อนอักษร C ซึ่งผู้เขียนได้ใช้สัญลักษณ์ “แวนตา” ซึ่งใช้เพื่อเตือนให้รอดูสัญญาณจากวาทยกรเพื่อบรรเลงให้ตรงจังหวะและทันตามบทละครของการแสดง การทำสัญลักษณ์เพื่อเตือนการเปลี่ยนท่วงทำนองเสียงเป็นอีกประการที่นักดนตรีทุกคนควรให้ความสำคัญ เนื่องจากบทเพลงสำหรับการบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีส่วนใหญ่แล้วนั้นมักจะมีการปรับเปลี่ยนท่วงทำนองเสียงอยู่เสมอ เพื่อปรับเปลี่ยนอารมณ์ของบทเพลงให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องและเพื่อให้เหมาะสมกับการขับร้องของนักแสดง ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำเครื่องหมายเพื่อเตือนในทุกท่อนที่มีการปรับเปลี่ยนท่วงทำนองเสียงดังภาพตัวอย่างที่มีการปรับเปลี่ยนท่วงทำนองเสียงถึง 3 ครั้ง

ทักษะที่สาม คือ “ควรเป็นนักดนตรีเอนกประสงค์” หรือ “Be Versatile” ในการบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีนั้น นักดนตรีควรจะต้องมีความเชี่ยวชาญในการบรรเลงเครื่องหลักของตน และควรมีความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในตระกูลเดียวกันหรือใกล้เคียงกันด้วย ตัวอย่าง เช่น นักทรัมเป็ตควรจะสามารถบรรเลงเครื่องทรัมเป็ตได้ทุกขนาดและทุกคีย์ อาทิ B-Flat,

C, E-Flat, ปิกโกโลทรมเป็ต หรือแม้แต่คอร์เน็ตซึ่งเป็นเครื่องดนตรีในกลุ่มเครื่องเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น ในบางกรณี ผู้แสดงอาจถูกขอให้บรรเลงเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ในบางท่อนเพลงเพื่อเสริมแนวทำนองหรือเพิ่มเติมให้การบรรเลงบทเพลงให้มีความเหมาะสมและสมจริงมากยิ่งขึ้น ดังเช่นในการบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีเรื่อง “เห็นแก่ลูก เดอร์ มิลลิคัล” มีการขอให้นักไวโอลินบรรเลงบทเพลง “ลาวดวงเดือน” ด้วย ซอด้ว เพื่อให้สอดคล้องกับบรรยากาศของการแสดงละครซึ่งเป็นละครที่มีเนื้อหาและเรื่องราวซึ่งเกิดขึ้นในช่วงการเปลี่ยนแปลงยุคสมัยหลังการเลิกทาส ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ไปสู่รัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 หรือในการแสดงละครเวทีที่มีชื่อเสียงอย่างมากเรื่อง มิสเซียงอน (Miss Saigon) ประพันธ์โดยคลอดด์ มิเชล โซนเบิร์ก ในการบรรเลงมีการนำ แซกโซโฟนเข้ามามีส่วนร่วมในการบรรเลงประกอบการแสดงในบทเพลง “Last night of the World” ซึ่งในวงพิตออร์เคสตราของการแสดงละครเรื่องนี้ใช้วิธีการจัดเครื่องดนตรีแบบสลับเครื่อง คือ ในการบรรเลงดนตรีนั้นใช้จำนวนนักดนตรีที่จำกัดเพียง 10 ถึง 15 คน แต่ให้นักดนตรีบางเครื่องดนตรีบรรเลงเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ด้วย โดยสำหรับละครเรื่องนี้มีการจัดให้นักคลาริเน็ตสลับเครื่องไปบรรเลงแซกโซโฟนในบทเพลง “Last night of the World” แล้วจึงกลับไปบรรเลงเครื่องหลักของตนในบทเพลงถัดไป โดยสรุปแล้วการเป็นนักดนตรีที่มีลักษณะเอนกประสงค์นั้นไม่ได้หมายความว่านักดนตรีทุกคนในวงพิตออร์เคสตราจะต้องสามารถบรรเลงเครื่องดนตรีได้หลาย ๆ เครื่อง แต่ข้อมูลทั้งหมดเป็นเพียงตัวอย่างเพื่อให้นักดนตรีที่กำลังจะทำหน้าที่เป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีได้ตระหนักถึงความแตกต่างของการบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีเพื่อสามารถเรียนรู้และเตรียมความพร้อมเพื่อให้ตนสามารถเป็นนักดนตรีที่ดีและมีความยืดหยุ่นทั้งในด้านการบรรเลง การเตรียมความพร้อม การเปิดรับความคิดเห็นและประสบการณ์ใหม่ ๆ และการบรรเลงบทเพลงในสไตล์ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

ประการที่ 3 “อดทนและมีวินัย”

แท้จริงแล้วความอดทนและความมีวินัยนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับการทำงานในทุกสายวิชาชีพ ไม่เพียงเฉพาะแต่นักดนตรีเท่านั้น แต่เนื่องจากการบรรเลงดนตรีนั้นถือว่าเป็นวิชาชีพหนึ่งที่ต้องใช้ระยะในการฝึกฝนและเตรียมความพร้อม ส่งผลให้หลักปฏิบัติเรื่องของความอดทนและความมีวินัยจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ถึงขั้นสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแบ่งระดับความรับผิดชอบและสามารถใช้แบ่งประเภทของนักดนตรีว่าเป็นนักดนตรีสมัครเล่นหรือเป็นนักดนตรีอาชีพ ซึ่งสำหรับการทำหน้าที่เป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีนั้นยังจะต้องใช้ความอดทนและความมีวินัยเพิ่มเติมยิ่งไปกว่าการเป็นนักดนตรีทั่วไป โดยเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นตอนการฝึกซ้อมการบรรเลงบทเพลง การเตรียมตัวศึกษาเรียนรู้บทเพลงและเนื้อเรื่องของบทละครที่จะต้องบรรเลง การฝึกซ้อมรวมวงก่อนการแสดง จนถึงการแสดงจริง ซึ่งทุกขั้นตอนล้วนอาศัยความอดทนและความมีวินัยของผู้แสดงในทุกขั้นตอน เริ่มจากการฝึกซ้อมก่อนการแสดง โดยทั่วไปการฝึกซ้อมการแสดงละครเวทีมักจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ การฝึกซ้อมการแสดงของนักแสดงและการฝึกซ้อมการบรรเลงดนตรี โดยจะมีการฝึกซ้อมการขับร้องและพูดบทสนทนาของ

นักแสดงร่วมกับวงพิตออร์เคสตรา ก่อนการแสดงจริงไม่เกิน 1 หรือ 2 เดือนก่อนการแสดงจริง เนื่อง จากวงพิตออร์เคสตราจะต้องรอบทเพลงให้เสร็จสมบูรณ์ทั้งหมดแล้วจึงรวมวงเพื่อทำการฝึกซ้อม ดังนั้นเพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณและเวลาในการฝึกซ้อม จะมีการใช้นักเปียโนบรรเลงเพื่อทดแทน วงพิตออร์เคสตรา ก่อนในช่วงแรก ๆ ของการฝึกซ้อม และเมื่อเริ่มการฝึกซ้อมรวมวงร่วมกับ วงพิตออร์ เคสตรา วาทยกรจะเริ่มฝึกซ้อมบทเพลงทุกบทเพลงซึ่งบางครั้งอาจใช้เวลาในการฝึกซ้อม 3 ถึง 4 ชั่วโมงต่อการฝึกซ้อม 1 ครั้ง โดยที่ผ่านมาจากการที่ผู้เขียนได้ร่วมเก็บข้อมูลจากการร่วมการแสดง ละครเวที 4 เรื่องพบว่า ในการฝึกซ้อมครั้งแรกนั้นจะใช้เวลาในการฝึกซ้อมทั้งการบรรเลงดนตรีและ การฝึกซ้อมการขับร้องใช้เวลาเฉลี่ย 4 ถึง 5 ชั่วโมง ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เวลาอดทนสูงมาก เพราะไม่เพียงใช้ระยะเวลาในการฝึกซ้อมนานแล้ว แต่ยังต้องบรรเลงบทเพลงหลายรอบเพื่อให้ โอกาสแก่นักแสดงในการฝึกการขับร้องอีกด้วย ประกอบกับพื้นฐานด้านดนตรีของนักแสดงนั้นมีความแตกต่างกันมาก ซึ่งมีทั้งคนที่มีความสามารถด้านดนตรีเป็นอย่างดี สามารถเข้าใจบทเพลง และการขับร้องและนักแสดงที่ไม่มีพื้นฐานด้านดนตรีเลยแม้แต่น้อย ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาในการฝึกซ้อมมากกว่าปกติมาก และมักจะส่งผลให้นักดนตรีในวงพิตออร์เคสตราเกิดความ อึดอัดและอาจเกิดความรู้สึกเบื่อ เนื่องจากไม่มีความอดทนมากเพียงพอสำหรับการใช้เวลาและไม่มี ความเข้าใจนักแสดงที่ขาดทักษะด้านดนตรี

นอกเหนือจากช่วงการฝึกซ้อมก่อนการแสดงแล้ว ความอดทนและมีวินัยก็มีความสำคัญ ต่อการแสดงจริงอีกด้วย เนื่องจาก ช่วงการแสดงเป็นช่วงระยะเวลาที่ผู้แสดงต้องใช้ทั้งสมาธิและ ความตั้งใจ ประกอบกับระเบียบปฏิบัติที่พึงปฏิบัติ อาทิ การตรงต่อเวลานัดหมาย การจัดการธุระ ส่วนตัวให้แล้วเสร็จก่อนการแสดงและการเตรียมความพร้อมส่วนตัว เนื่องจากในการแสดงละคร เวทีนั้น ส่วนใหญ่จะใช้ระยะเวลาในการแสดงไม่ต่ำกว่า 2 ชั่วโมง โดยบางเรื่องอาจใช้ระยะเวลาใน การแสดงถึง 3 ชั่วโมงครึ่ง หรืออาจจะ 4 ชั่วโมงโดยไม่มีการหยุดพักครึ่งการแสดงดังนั้นความอดทน และความมีวินัยจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากสำหรับการบรรเลงประกอบการแสดงละครเวที

ประการที่ 4 “ควรมีตัวสำรอง”

การหาตัวสำรองหรือการเตรียมนักดนตรีที่มีความสามารถเข้ามาบรรเลงทดแทนนักดนตรี ตัวจริงนั้นอาจจะไม่ใช่เรื่องที่มีความจำเป็นมากนักสำหรับนักดนตรีในวงดนตรีทั่ว ๆ ไป เนื่องจาก ระยะเวลาในการแสดงแต่ละครั้งและจำนวนครั้งที่มีการจัดการแสดงนั้นจำกัด ซึ่งมีความแตกต่าง กันอย่างมากสำหรับการแสดงละครเวทีหนึ่งเรื่อง ซึ่งโดยปกติแล้วการสร้างละครเวทีขึ้นมาหนึ่งเรื่อง นั้น ผู้จัดและผู้กำกับย่อมคำนึงถึงงบประมาณที่ใช้ในการลงทุนไม่ต่างจากการสร้างและการถ่ายทำ ภาพยนตร์ ดังนั้นละครเวทีส่วนใหญ่จะต้องมีการจัดการแสดงขึ้นไม่ต่ำกว่า 2 ถึง 3 ครั้งเป็นอย่างน้อย เพื่อให้รองรับกับจำนวนผู้ชมและการขายบัตรการแสดงให้ตรงตามเป้าหมายและคุ้มค่าของการ ลงทุนไม่ว่าจะเป็นการลงทุนโดยผู้จัดเองหรือเป็นการระดมทุนจากผู้สนับสนุน ซึ่งละครเวทีที่มีชื่อเป็น อย่างมากหลายเรื่องก็ยังคงเปิดการแสดงอย่างต่อเนื่องนับจากวันที่ได้เปิดการแสดงครั้งแรก ตัวอย่างเช่น ละครเวทีเรื่อง “The Phantom of the opera” ยังคงเปิดการแสดงอย่างต่อเนื่องจนถึง

ปัจจุบัน นับจากเปิดการแสดงครั้งแรกที่ Her Majesty's Theatre at West End ตั้งแต่ปี ค.ศ.1986 และ Majestic Theatre at Broadway ตั้งแต่ปี ค.ศ.1988 และยังคงทำการแสดงอยู่จนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้นักแสดงและนักดนตรีหรือแม้แต่ทีมงานย่อมเกิดความเหนื่อยล้าหรืออาจมีความจำเป็นที่จะต้องขอลาการแสดงในบางรอบเนื่องจากเหตุผลส่วนตัว อาทิ ทำธุระส่วนตัว มีอาการเจ็บป่วยหรือแม้แต่ลาพัก ด้วยเหตุนี้เพื่อให้การแสดงยังคงสามารถจัดการแสดงต่อไปได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมการเพื่อหา “ตัวสำรอง” (Substitution) ไว้เพื่อทดแทนนักแสดงและนักดนตรีตัวจริงที่ไม่สามารถทำการแสดงได้ในการแสดงรอบนั้น ๆ ดังนั้นการหาตัวสำรองจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีควรให้ความสำคัญต่อการคัดหานักดนตรีตัวสำรอง เพื่อรักษามาตรฐานของงานการแสดงทั้งในส่วนเครื่องดนตรีของตนและในงานทั้งหมด อีกทั้งยังส่งผลต่อความมั่นคงของตำแหน่งงานของตนอีกด้วย

ละครเวทีเรื่อง “สี่แผ่นดิน” ผลิตโดยบริษัทซีเนริโอและอำนวยการสร้างโดย ถกลเกียรติ วีรวรรณ เป็นละครเวทีไทยที่มีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก โดยหลังจากเปิดการแสดงครั้งแรกในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ.2554 ถึง 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2555 รอบ 67 รอบ หลังจากรับการตอบรับเป็นอย่างดีทำให้ทีมงานตัดสินใจเพิ่มรอบการแสดงจนครบ 100 รอบ อีกทั้งในปี พ.ศ.2557 และ พ.ศ.2560 ทางซีเนริโอ ได้นำละครเรื่องนี้กลับมาแสดงอีกครั้งโดยมีรอบการแสดงรวมกันทั้งหมดเกือบ 130 รอบส่งผลให้ในการบริหารจัดการนักแสดงและนักดนตรีจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดหา “นักแสดงแทน” (Sub Cast) และนักดนตรีสำรองไว้เพื่อสลับปรับเปลี่ยนในการแสดงทั้งหมด ตัวอย่างเช่น บทของตัวละคร “อ้น” ซึ่งแสดงโดย ญัฐ ทีวีไม่ถาม มีการใช้นักแสดงตัวสำรองซึ่งแสดงโดย ศรัณยู วินัยพานิช มาช่วยในการแสดงถึง 11 รอบเนื่องจากนักแสดงหลักไม่สามารถมาทำการแสดงได้ ซึ่งได้ถือเป็นแบบอย่างที่ดีควรนำมาเป็นต้นแบบการปฏิบัติสำหรับการแสดงละครเวทีในประเทศไทย โดยเฉพาะในส่วนของนักดนตรี จากการศึกษาค้นคว้าและเก็บข้อมูลพบว่า การหาตัวสำรองของนักดนตรีนั้นเป็นสิ่งที่ต้องมีการวางแผนล่วงหน้าและต้องเตรียมการ โดยนักดนตรีหลักจะต้องคัดเลือกนักดนตรีที่มีระดับความสามารถในการบรรเลงเทียบเท่าหรืออยู่ในระดับเดียวกัน โดยควรปรึกษาวาทยกรหรือหัวหน้ากลุ่มเครื่องดนตรี ซึ่งเป็นหัวหน้างานและผู้รับผิดชอบหลักในการบรรเลงดนตรี หลังจากได้บุคคลที่จะมาทำหน้าที่แทนแล้ว นักดนตรีหลักควรจัดทำสำเนาโน้ตดนตรีอีกหนึ่งชุดเพื่อมอบให้แก่นักดนตรีตัวสำรองได้นำไปทำการฝึกซ้อมส่วนตัว และที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งคือ ควรให้นักดนตรีตัวสำรองมาร่วมการฝึกซ้อมรวมวงหรือมาร่วมชมการแสดงโดยให้นั่งในพื้นที่ของวงพิตออร์เคสตราเพื่อทำการศึกษารายละเอียดต่าง ๆ ของทั้งการบรรเลงดนตรีและในส่วนของการแสดงทั้งหมด ยิ่งไปกว่านั้นยังสามารถเปิดโอกาสให้นักดนตรีตัวสำรองได้มีโอกาสในการเรียนรู้บริบทและสัญญาณต่าง ๆ ที่วาทยกรได้นัดหมายสำหรับการบรรเลงดนตรีทั้งหมดอีกด้วย

ประการที่ 5 “เตรียมพร้อมสำหรับทุกสถานการณ์”

การจัดการแสดงละครเวที 1 เรื่องนั้น จำเป็นต้องอาศัยการจัดการผสมผสานศาสตร์ทางศิลปะหลากหลายแขนงไว้พร้อมกัน ทั้งด้านงานกำกับแสดง งานเขียนบท การแสดงบนเวที การแสดงดนตรีทั้งของวงดนตรีและการขับร้อง การออกแบบและการสร้างฉาก แสงและสีของไฟที่ใช้ และทีมงานเบื้องหลัง ซึ่งล้วนแต่เป็นการบูรณาการงานศิลป์แทบทุกแขนง ดังเช่น คำกล่าวของ ริชาร์ด วากเนอร์ เคยได้กล่าวเปรียบเทียบงานโอเปร่าของเขาว่าเป็น “Gesamtkunstwerk” หรือ “Total work of art” หรือแปลเป็นภาษาไทยว่า “องค์รวมแห่งงานศิลป์” ซึ่ง มีการรวมองค์ประกอบด้านงานศิลป์ทุกแขนงเข้ารวมในการนำเสนอผลงานโอเปร่า ซึ่งเป็นหนึ่งในต้นกำเนิดของละครเวทีในยุคปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่มีความท้าทายต่อการจัดการองค์ประกอบทั้งหมดให้ผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ดังนั้นในการแสดงจริงอาจจะเกิดข้อผิดพลาดหรือสิ่งที่เกินความคาดหมายได้ทุกเมื่อ แม้ว่าวาทยกรซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมและนำการแสดงร่วมกับนักแสดงและนักดนตรี ทีมงานเบื้องหลังทั้งหมดเกือบ 100 คนจะมีการเตรียมความพร้อมและซ้อมรับมือสิ่งที่ไม่คาดคิดมาแล้วก็ตาม

ในส่วนของนักดนตรีที่ทำหน้าที่บรรเลงดนตรีประกอบการแสดงละครเวที นอกจากความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนแล้ว การเตรียมความพร้อมสำหรับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดและข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นจึงเป็นอีกประการที่นักดนตรีในวงพิตออร์เคสตราทุกคนควรคำนึงถึง เพื่อให้การแสดงทั้งหมดสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและสมบูรณ์ที่สุด โดยในปัจจุบันในโรงละครสมัยใหม่หรือมีการปรับปรุงใหม่จะมีการติดตั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นและสามารถนำมาช่วยวาทยกรและนักดนตรีเครื่องที่สำคัญเช่นกลุ่มเครื่องจังหวะสามารถติดตามหรือมองเห็นการแสดงบนเวทีได้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นการช่วยเหลือวาทยกรให้สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 4 : ภาพภายในออร์เคสตราพิตที่มีการติดตั้งจอรับภาพการแสดง

(Andrea Simakis. (2015). Andrew Lloyd Webber's Love Never Dies. สืบค้นเมื่อ 11 ก.พ. 2561

จาก: <http://www.matthewjpool.com/tag/pit/>.)

จากภาพเป็นภาพบรรยากาศภายในออร์เคสตราพิทของวงดนตรีสำหรับการแสดงละครเวที เรื่อง “Wicked” ซึ่งมีการติดตั้งอุปกรณ์จอร์นภาพการแสดงไว้ เพื่อให้ นักดนตรีสามารถติดตามการแสดงด้านบนเวที โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้นักดนตรีสามารถบรรเลงบทเพลงได้ตรงตามบทการแสดงและเป็นการเพิ่มความมั่นใจให้กับทั้งนักแสดงบนเวทีและนักดนตรีในวงพิทออร์เคสตราอีกด้วย แต่ในการแสดงละครเวทีในประเทศไทยยังมีโรงละครไม่กี่แห่งที่สามารถนำอุปกรณ์ชนิดมาใช้ในการแสดง ดังนั้นเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการแสดงหรือเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดขึ้น ส่วนใหญ่มักจะส่งผลให้การแสดงติดขัดหรือไม่สามารถทำการแสดงไปได้ จากการศึกษาค้นคว้าและเข้าร่วมการแสดงพบว่า หลายครั้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการแสดงนั้น มักเป็นปัญหาทั่วไปที่มักเกิดกับการแสดงทุกประเภท ตัวอย่างเช่น นักแสดงร้องผิดท่อนเพลงลืมนทสนทนา ดนตรีลืมนบรรเลงในท่อนที่ต้องให้สัญญาณแก่นักแสดงหรือปัญหาด้านเทคนิคต่าง ๆ ซึ่งสามารถเตรียมการเพื่อรับมือกับข้อผิดพลาดเหล่านี้ได้ โดยผู้แสดงจะต้องมีสมาธิกับการแสดงและจำเป็นที่จะต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง เชื้อมั่นและเคารพในการทำหน้าที่ซึ่งกันและกัน ตัวอย่างเช่น ถ้าเกิดเหตุการณ์ที่นักแสดงลืมนส่งสัญญาณหรือลืมนทสนทนา นักดนตรีควรจะเชื่อในการตัดสินใจของวาทยกรผู้ควบคุมการแสดงซึ่งมักจะให้สัญญาณเข้าท่อนเพลงหรือเข้าบทต่อไปทันที โดยไม่ให้เกิดการติดขัดระหว่างการแสดง หรือในบางครั้งนักดนตรีภายในวงด้วยกันอาจจะต้องช่วยบอกหรือเตือนซึ่งกันและกันในรายละเอียดบางส่วนที่มีความสำคัญต่อการแสดง ดังเช่น การให้สัญญาณตอบทการแสดงโดยใช้เสียงเครื่องดนตรี เช่น เสียงเปียโน เสียงกลองหรือเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ซึ่งบางครั้งนักดนตรีอาจลืมนบรรเลงโน้ตสัญญาณดังกล่าว เพื่อนร่วมวงอาจจะต้องจดบันทึกเครื่องหมายการให้สัญญาณนั้น ๆ เพื่อจะได้สามารถจดจำและช่วยเตือนซึ่งกันและกันระหว่างการแสดง

บทสรุป

นักดนตรีในการบรรเลงประกอบการแสดงละครเวที หรือ นักดนตรีในวง “พิทออร์เคสตรา” (Pit Orchestra) นั้นมีความแตกต่างจากการบรรเลงในวงซิมโฟนีออร์เคสตราปกติหรือวงดุริยางค์เครื่องลมทั่วไปและมีลักษณะพิเศษเฉพาะทั้งในด้านของการเตรียมตัวก่อนการแสดงและในการแสดงจริงซึ่งผู้เขียนได้ทำการศึกษาค้นคว้าและเก็บข้อมูลจากการร่วมบรรเลงกับวงพิทออร์เคสตราในการแสดงละครเวทีจริง 4 เรื่อง โดยสามารถทำการสรุปเป็นหลักสำคัญสำหรับการทำหน้าที่เป็นนักดนตรีในการบรรเลงประกอบการแสดงละครเวทีได้ 5 ประการด้วยกันคือ ประการแรก “ทำการบ้านมาก่อนเสมอ” ประการที่ 2 “เป็นนักดนตรีที่ดี” ประการที่ 3 “อดทนและมีวินัย” ประการที่ 4 “ควรมีตัวสำรอง” และประการสุดท้ายคือ “เตรียมพร้อมสำหรับทุกสถานการณ์” เพื่อให้ นักดนตรีและบุคคลอื่นที่มีความสนใจ สามารถนำไปศึกษาและใช้เป็นแนวทางในการฝึกซ้อมและเตรียมความพร้อมเพื่อทำหน้าที่เป็นนักดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงไม่ว่าจะเป็นการแสดงละครเวทีหรือการแสดงในรูปแบบอื่น ๆ ที่ใช้การบรรเลงดนตรีสดบรรเลงประกอบ โดยนอกเหนือจากหลักสำคัญ 5 ประการที่ผู้

เขียนกล่าวถึงแล้ว อาจมีหลักสำคัญข้ออื่น ๆ ที่สามารถเพิ่มเติมได้ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของการแสดง การจัดการด้านดนตรีหรือระดับความสามารถและความเป็นมืออาชีพทั้งของนักแสดง นักดนตรีและ ทีมงานการจัดการแสดงด้วยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- ณัฏชา ไสคติยานุรักษ์. (2553). พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Broadway world. (2017). How do became a pit musician. Accessed 15 December 2017. <https://www.broadwayworld.com/board/readmessage.php?thread=1075705>
- Beck, M. (2017). 5 things Matt Beck Has Learned About Playing Keyboards on Broadway. Accessed 10 February 2018. <https://www.keyboardmag.com/artists/5-things-ive-learned-about-playing-keybaords-on-broadway>
- Talk classical. (2015). Historical Wagner Recordings. Accessed 8 February 2018. <http://www.talkclassical.com/37401-historical-wagner-recordings-35.html>
- Jacobson, A. (2012). The role of the pit musician in musical theatre. Accessed 20 January 2018. <https://agoodreedreview.com/2012/12/24/pit-musicians-commentary/>
- Trelease, R. (2015). Subbing in a Pit Orchestra – Part 1: Preparing a Sub. Accessed 15 February 2018. <http://www.chicagotma.com/page3/assets/Subbing%20pt%201.pdf>
- Wingfield, G. (2015). 8 Secrets to Breaking Into Broadway as a Musician. Accessed 10 January 2018. <https://broadway.showtickets.com/articles/8-secrets-to-breaking-into-broadway-as-a-musician/>

การจัดทำทะเบียนวัตถุและการสื่อความหมายเพื่อออกแบบนิทรรศการ ณ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

Wat Theppharat Vernacular Museum : The Registration on Cultural Objects and Interpretation for Exhibition Design

นवलลอ อุนุสิทธิ์¹

มนัส แก้วบุชา²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Research and Development Practice) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิสังคม วัฒนธรรมของชุมชนวัดเทพราชปวรารามและบริบทแวดล้อม เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการจัดพิพิธภัณฑ์ 2) ศึกษาสภาพวัตถุในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราชเพื่อจัดทำทะเบียนวัตถุทางวัฒนธรรมและ 3) ศึกษาและจัดทำกระบวนการสื่อความหมายเพื่อออกแบบนิทรรศการและกิจกรรม ณ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัดเทพราช โดยมีระเบียบวิธีวิจัย คือ การจัดการความรู้ หลักการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม การจัดการระบบวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ หลักการจัดการคุณลักษณะและคุณค่าทางวัฒนธรรม สภาการพิพิธภัณฑ์สถานระหว่างชาติ หลักการสื่อสารและปฏิบัติการ การสื่อความหมาย วิธีการดึงดูดนักท่องเที่ยวและหลักการออกแบบนิทรรศการ

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิสังคมวัฒนธรรมของเมืองแปดริ้วมีส่วนสัมพันธ์กับวัดซึ่งก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2424 ส่วนชุมชนเทพราช บ้านโพธิ์ ปรากฏมาตั้งแต่เมื่อพ.ศ.2447 ต่อมารัชกาลที่ 5 ได้เสด็จประพาสต้นมาประทับที่วัดเทพราช เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ.2451 ข้อมูลดังกล่าวนี้จะนำไปสู่เนื้อหาในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งประกอบด้วย เรือนพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านมีลักษณะเป็นทรงไทยหมู่เก่า ก่อตั้งเมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ.2556 มีวัตถุทางวัฒนธรรม จำนวน 26 ชิ้น รวม 450 ชิ้น สถาปัตย์และสำคัญ คือ เครื่องสังเค็ด ซึ่งได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ 5 จากนั้นจึงนำวัตถุมาจัดทำทะเบียนหมวดหมู่ กำหนดรหัสวัตถุพร้อมกับบันทึกบัญชีเดินทุ่งและดำเนินการบันทึกข้อมูลลงในระบบโปรแกรมอัตโนมัติพร้อมใช้เผยแพร่ ซึ่งออกแบบสัญลักษณ์และระบบทั้งหมดขึ้นใหม่โดยผู้วิจัย การสื่อความหมาย คือ นำความรู้ภาคสนามและเอกสารมาสร้างสรรค์เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับ คู่มือ ป้ายประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการออกแบบนิทรรศการ เรื่อง เทพราชประพาสต้น ชุมชนเกษตรกรรม งามล้ำเจดีย์ สังเค็ดสักขี มีของดีพิพิธภัณฑ์ ชีวิตฉันพอเพียง พร้อมกิจกรรมทางเลือก

คำสำคัญ : พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน / การจัดทำทะเบียนวัตถุ / การสื่อความหมาย / การออกแบบนิทรรศการ

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, ดร., อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

This research and development practice aims to 1) study on Theppharat socio-cultural contexts, 2) study condition on cultural objects and its registration managing, and 3) to assess the proposed processing of interpretation and exhibition design. The criterion considered Framework in Cultural Heritage Management, Cultural System for Quality Management, Knowledge Management, Communication in Theory and Practice, International Councils of 5 Museums, Model of Interpretation and tourist Attraction and Exhibition Design.

This research found that Padriew and Theppharat socio-cultural context were association through Theppharat temple which established since B.E 2424. Then, Rama V was privacy visited on 21 December B.E. 2451. The Theppharat vernacular museum was a 9 houses of Thai group style which comprised of 26 cabinets of cultural objects contained, including 450 important good conditions pieces for each classification registrar in new program system, which also designed by researcher for an easily approachable academic means. Interpretation created such outcomes as map, brochure in 5 languages, visitors explanation handbooks, site interpreter and excursion activities. Lastly, exhibition was a theme work designed and critical acceptance in which Theppharat's identity topic, as *"THEPPHARAT PRAPASTON - CHUMCHON KASETTAGAM - NGAM LUM JEDI – SANGKET SAKKE - MEDEE PIPITTAPAN - CHIVITCHAN PORPIENG. (RAMA V : PRIVACY VISITED ON THAPPHARAT, A LARGE AGRI-COMMUNITY, FINE JEDI-STUPA, BUDDHISTS EXTRA VISIBLE OFFERING, MOSTLY COHERENCES THINGS IN MUSEUM, SUFFICIENCY IDIOM IN WAYS OF LIVES.)."*

Key words : Vernacular Museum / Cultural objects registration / Interpretation / Exhibition Design

บทนำ

ภูมิสังคม วัฒนธรรมของชุมชนวัดเทพราชปวรารามและบริบทแวดล้อม เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐาน ประวัติ พัฒนาการของพื้นที่อันเป็นคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในอดีตมีเรื่องราวต่าง ๆ มีการสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างชุมชนที่มีความแตกต่างกันในพื้นที่อยู่อาศัย รวมทั้งศาสนา สังคม วัฒนธรรม และประเพณีในแต่ละสังคม ชุมชน หมู่บ้านต่างก็มีความเชื่อและเรื่องเล่าเฉพาะของตน โดยเฉพาะมีศูนยรวุมจิตใจที่ช่วยบ่มเพาะคุณงามความดีจากฐานสู้รบ สิ่งสำคัญเหล่านี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณลักษณะอันเป็นคุณค่าสากลที่เท่าเทียมกัน (universal value) ประกอบด้วย

คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ของจังหวัดฉะเชิงเทราหรือแปดริ้ว จังหวัดที่เก่าแก่ที่มีความร่มเย็นภายใต้บารมีองค์หลวงพ่อบุญพระพุทธรูปรัตนศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มืองมาแต่โบราณกาล ในอดีตเคยเป็นเมืองหนึ่งในมณฑลปราจีนบุรีและได้รับการสถาปนาเป็นจังหวัด ในปีพ.ศ.2459 ประกอบด้วยอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางคล้า อำเภอพนมสารคาม อำเภอสนมชัยเขต อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบางปะกง อำเภอแปลงยาว อำเภอรสาธิน อำเภอท่าตะเกียบและอำเภอคลองเขื่อน ชุมชนเมืองได้รับการพัฒนาต่อมาตามลำดับ มีเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จประพาสต้นมา ณ วัดเทพราช เมื่อพ.ศ.2451

คุณค่าด้านสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคมปัจจุบันมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรม มีภาษา มีประเพณี สังคม วัฒนธรรมที่เข้มแข็ง แต่เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ สิ่งเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไป สำนวนภาษาที่ใช้ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนไปจากเดิม แต่มีบางพื้นที่ที่ยังรักษาประเพณีท้องถิ่นไว้ โดยเฉพาะพื้นที่ในเขตอำเภอ บ้านโพธิ์ ตั้งอยู่ในเขตรอยต่อระหว่างภาคกลางและภาคตะวันออกมีภาษาและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างไปจากจังหวัดอื่น เช่น ภาษาเขมร ภาษาไทย ภาษาจีน ภาษาอีสาน ภาษาภูไท ภาษามอญ ภาษาลาวพวน-ลาวเวียง ภาษามุสลิม (สัมภาษณ์ นายขวัญชัย รักษาพันธุ์, 30 มิถุนายน พ.ศ.2559) ส่วนคุณค่าด้านวิชาการ วิชาการ การเรียนรู้ในแต่ละชุมชน มีการเรียนรู้สั่งสมเป็นความรู้ติดตัวของคนในชุมชนเรียกว่า ภูมิปัญญา ซึ่งมีการถ่ายทอดความรู้ด้วยการบอกเล่า การฝึกฝน การลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสบการณ์จนเกิดความชำนาญที่จะนำความรู้หรือภูมิปัญญาที่ได้รับจากการถ่ายทอดด้วยวิธีการต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ เช่น อาชีพทำนาในพื้นที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานบ้านวัดเทพราช เป็นต้น ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมทำให้คนในชุมชนละทิ้งท้องถิ่นที่อยู่ไปทำงานในโรงงานและปรับเปลี่ยนการดำรงชีวิต ตลอดจนละเลยเครื่องมือเครื่องใช้ของตนเอง ดังนั้นท่านพระครูสุเทพสันติคุณ (ประเทือง สมนิจจิตโต) ท่านเล็งเห็นคุณค่าและความงดงามในอดีตของชาวเทพราช ท่านจึงชักชวนให้ชาวบ้านนำมาบริจาคให้ทางวัดดูแลรักษา พร้อมกับสร้างพื้นที่รวบรวมว่า พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดเทพราช เปิดทำการเมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ.2556 มุ่งหวังจะบูรณาการ ให้มีการบอกเล่าเรื่องราวของเทพราชผ่านวัตถุทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการปลูกจิตสำนึกของเด็กและเยาวชนให้รู้ถึงความ

เป็นมาในท้องถิ่นของตนเองผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแห่งนี้ (นพพล งามวงษ์วาน, 2556, เอกสารอัดสำเนา)

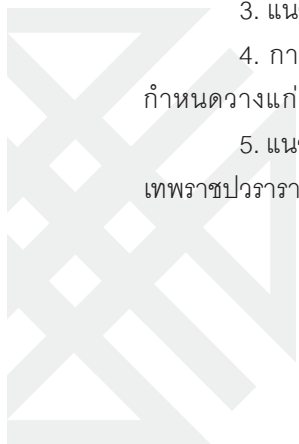
จากการศึกษาปัญหาเบื้องต้นพบว่า วัตถุทางวัฒนธรรมมีสองกลุ่มใหญ่ คือ ศาสนสมบัติของวัดจำนวนมาก กระจัดกระจายไว้ในสถานที่แตกต่างกัน อีกกลุ่มหนึ่งคือวัตถุที่ชาวบ้านบริจาคมา ซึ่งไม่มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ไม่มีที่มาด้านประวัติ ผู้บริจาค อันจะส่งผลเสียแก่การเรียนรู้ลำดับ การติดตามตรวจสอบ การจัดหมวดหมู่ จากการสำรวจที่มีลายมือบันทึกทะเบียนไว้เพียง 37 รายการนั้น ยังไม่ครอบคลุมข้อมูลในการนำเสนอประวัติ ประโยชน์ใช้สอยและบริบทอื่น ๆ ฉะนั้นจึงเท่ากับว่า การสื่อความหมายหรือการนำเสนอเรื่องราวขาดหายไปทำให้ไม่สามารถสร้างความรู้สร้างประโยชน์ ในการสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านนิทรรศการและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์จัดทำสำรวจข้อมูลการวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาภูมิสังคม วัฒนธรรมของชุมชนวัดเทพราชปวรารามและบริบทแวดล้อม
2. ศึกษาสภาพวัตถุในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราชเพื่อจัดทำทะเบียนวัตถุทางวัฒนธรรม
3. ศึกษากระบวนการสื่อความหมายเพื่อออกแบบนิทรรศการและกิจกรรม ณ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช
4. เสนอแนวทางเพื่อนำเสนอวิธีการพัฒนารูปแบบและการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช

คำถามวิจัย

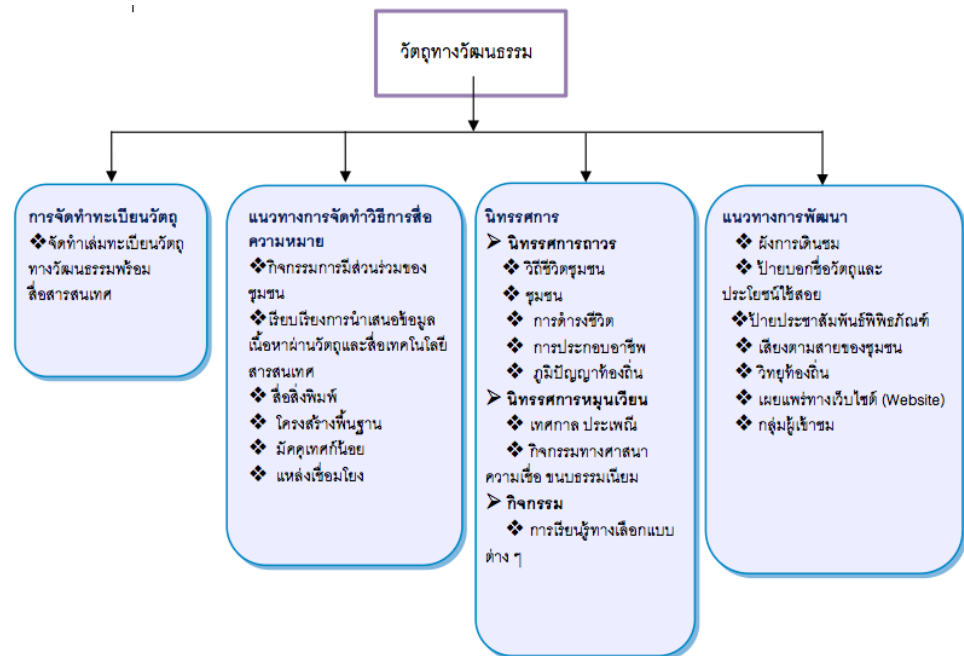
1. บริบทสังคม วัฒนธรรมของชุมชน วัดเทพราชปวราราม มีความเป็นมาอย่างไร
2. แนวทางในการจัดทำทะเบียนวัตถุทางวัฒนธรรม สามารถนำมาพัฒนาพิพิธภัณฑ์ได้อย่างไร
3. แนวทางการจัดทำสื่อความหมายวัตถุทางวัฒนธรรม มีหลักเกณฑ์อย่างไร
4. การออกแบบนิทรรศการมีหลักเกณฑ์ ขั้นตอนจากการรวบรวมข้อมูลมาสังกัดและกำหนดวางแผนเรื่องอย่างไร
5. แนวทางการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช สามารถนำไปสู่การพัฒนาวัดเทพราชปวรารามและชุมชนโดยรอบได้อย่างไร

กรอบแนวคิด

กรอบแนวทางการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาบริบทภูมิสังคม วัฒนธรรมของชุมชน สภาพพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช เพื่อจัดทำทะเบียนวัตถุทางวัฒนธรรม แนวทางการสื่อความหมาย และแนวทางการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา จึงได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ตามผังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิแนวทางการรวบรวมข้อมูล

โดย นवलลอ อุนุสิทธิ์

กรอบแนวคิดการสื่อความหมาย

การสื่อความหมาย (Interpretation) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช ได้มีการสื่อความหมายโดยประยุกต์ใช้ Model of Interpretation. ซึ่งมีขั้นตอนการสื่อความหมายและรายละเอียดของ 1) วัตถุทางวัฒนธรรมและพื้นที่ 2) การสื่อความหมายและสิ่งแวดล้อมและ 3) นักท่องเที่ยวและผู้ชมตามภาพที่ 2 ดังนี้

การสื่อความหมายต้องพิจารณาความเกี่ยวเนื่องกับรูปแบบการจัดทำข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว / ผู้ชม
(ขยายความแนวคิด แนวทางโดย มนัส แก้วบุชา : เอกสารประกอบการสอนรายวิชาพิพิธภัณฑ์
ศึกษาและการจัดการ, 2557)

Needs to be considered in relation to a "Model of a Tourist Attraction"

(MacCammell and Urry. Adapted by Kaewbucha, M. after Staiff)

ภาพที่ 2 แนวคิดการสื่อความหมาย

ข้อตกลงการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานจริงใน
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช การจัดทำทะเบียน การสื่อความหมายเพื่อการออกแบบนิทรรศการใน
พิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมต่อสาธารณชน ซึ่งทำให้ขาดการวิเคราะห์เชิงการวิจัย
ทั้งนี้จึงได้นำระบบพิพิธภัณฑ์สถานวิทยากับการบริหารงานวัฒนธรรมมาผสมผสานกัน

ข้อจำกัดการวิจัย

1. วัตถุทางวัฒนธรรมที่ได้รับบริจาคบางชิ้นบางเรื่องอาจไม่สามารถจัดทำทะเบียนวัตถุและนำเสนอการสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน อาจต้องมีการเรียบเรียงประวัติพัฒนาการ โดยใช้ประวัติศาสตร์บอกเล่า ซึ่งใช้การสัมภาษณ์ ลักษณะ Ethnographic หรือจากหลักฐานปฐมภูมิ
2. วัตถุที่ไม่มีที่มาที่ไปจึงต้องใช้สมมุติฐานที่เกี่ยวข้องหรือขยายความโดยทำความเข้าใจเบื้องต้นเพื่อให้ผู้ชม ผู้รู้แสดงความคิดเห็น เสนอแนะปรับปรุง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของพื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา วัด สถานศึกษาและส่วนราชการในอำเภอบ้านโพธิ์ โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ 1) แบบสอบถาม 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม 3) การสัมภาษณ์ 4) การปฏิบัติงานจริง ในพิพิธภัณฑ์

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ศึกษารูปแบบการทำทะเบียนวัตถุทางวัฒนธรรมแต่ละชนิด การแยกประเภทของวัตถุ ในชุมชนตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา
- ศึกษาแนวทางการสื่อความหมายของวัตถุทางวัฒนธรรม
- ศึกษาเพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดนิทรรศการ
- ศึกษาเพื่อนำเสนอกิจกรรมทางเลือกที่หลากหลาย
- ศึกษาเพื่อนำเสนอแนวทางการประชาสัมพันธ์

3. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินงาน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2558 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ.2560

นิยามศัพท์

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน / พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (Vernacular Museum) หมายถึง สถานที่รวบรวมวัตถุต่างๆ ที่เป็นข้าวของเครื่องใช้และเรื่องราวของวิถีชีวิตในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งรวมความรู้ด้านต่างๆ ของอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

พิพิธภัณฑ์สถาน (Museum) หมายถึง สถานที่รวบรวมวัตถุทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่นำเสนอ เพื่อให้ความรู้และความเพลิดเพลินแก่ผู้เข้าชม รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตแยกออกเป็น 1) วัตถุทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์ (Museums Cultural Objects) คือ วัตถุทางวัฒนธรรมที่

ปรากฏอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถาน 2) พิพิธภัณฑ์สถานวิทยา (Museology) หมายถึง การเรียนรู้เรื่องการจัดกาพิพิธภัณฑ์และวัตถุทางวัฒนธรรม นิทรรศการ 3) นักพิพิธภัณฑ์ (Museologist) หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในการจัดการพิพิธภัณฑ์สถานและวัตถุทางวัฒนธรรม ตลอดจนการสื่อความหมายและ 4) ภัณฑารักษ์ (Curator) หมายถึง ผู้ดูแลวัตถุทางวัฒนธรรมและมีหน้าที่บริหารจัดการพิพิธภัณฑ์สถาน

ภูมิสังคม วิถีชีวิตวัฒนธรรม (Socio-Cultural life) หมายถึง ความหลากหลายของสังคมวัฒนธรรมแต่ละชุมชนท้องถิ่น ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์วิถีชีวิต ประเพณี ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม

ทะเบียน (Registration) หมายถึง การจดหมวดหมู่ แยกประเภทของวัตถุ ถ่ายภาพวัตถุ ขนาด สัดส่วน น้ำหนักมาประกอบ เพื่อให้สะดวกต่อการบันทึกข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร และง่ายต่อการค้นหา

วัตถุทางวัฒนธรรม (Cultural Objects) หมายถึง อุปกรณ์วัตถุโบราณ เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตในอดีต ศิลปโบราณวัตถุ

การสื่อความหมาย (Interpretation) หมายถึง กิจกรรมส่งเสริมการรับรู้ของสาธารณชน และเสริมสร้างความเข้าใจต่อแหล่งมรดกวัฒนธรรม ทั้งนี้รวมถึงสิ่งพิมพ์ทางวิชาการและทั่วไป การบรรยายสาธารณะ อุปกรณ์ที่ติดตั้งในสถานที่จัดแสดง โปรแกรมการศึกษาทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กิจกรรมชุมชน และการศึกษาค้นคว้า การฝึกอบรม และการประเมินกระบวนการสื่อความหมายในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช

ใบปิด (Information Issue) หมายถึง การนำข้อมูลข่าวสารไปประชาสัมพันธ์ตามสถานที่ โดยเฉพาะการโฆษณา งานแสดงศิลปะ งานดนตรี หรือภาพยนตร์ การโฆษณาชวนเชื่อ

การสื่อความหมายสู่โครงสร้างพื้นฐาน (Interpretive Infrastructure) หมายถึง ข้อมูลที่ติดตั้งอยู่กับสิ่งอำนวยความสะดวกของชุมชน วัด พิพิธภัณฑ์ ที่มีประวัติ แผนที่ คำอธิบาย เป็นต้น

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลด้านคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าโดดเด่นด้านภูมิสังคม วัฒนธรรม วัดเทพราชและเมืองแปดริ้ว มี 5 ประการ คือ คุณด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านสังคมวิถีชีวิต คุณค่าด้านความงาม คุณค่าด้านความเชื่อมโยง ดังปรากฏในบทที่ 4 ข้อมูลนี้ผู้วิจัยจะนำไปเป็นข้อมูลของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช ซึ่งก่อตั้งเมื่อพ.ศ.2424 ส่วนชุมชนเทพราช บ้านโพธิ์ปรากฏมาตั้งแต่เมื่อพ.ศ.2447 ต่อมารัชกาลที่ 5 ได้เสด็จประพาสต้นมาประทับที่วัดเทพราช เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ.2451 ข้อมูลดังกล่าวนี้จะนำไปสู่เนื้อหาในพิพิธภัณฑ์

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำทะเบียนวัตถุและการสื่อความหมายเพื่อออกแบบนิทรรศการ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Research and Development Practice) โดยผู้วิจัยได้เริ่มลงมือลงแรงทำงานจริงเพื่อศึกษาปัญหาของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช ด้วยการนำหลักการ

จัดการของสภาพิพิธภัณฑระหว่างชาติ การจัดการความรู้ การจัดการระบบวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ มาใช้ในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การออกแบบอย่างสร้างสรรค์ การจัดนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ เช่น นิทรรศการถาวรและนิทรรศการหมุนเวียน เพื่อให้สอดคล้องกับพื้นที่ของชุมชน ด้วยการวางแผนเรื่องหลัก แก่นเรื่องรองและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมสู่สาธารณชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำหลักการต่าง ๆ มาใช้ในการจัดทำและแก้ปัญหาที่มีรายละเอียดดังนี้

ผู้วิจัยนำหลักการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพของกรมศิลปากร เพราะได้สำรวจ รวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม การสังเกต การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง โดยยึดหลักเกณฑ์ เรื่อง การจัดการระบบวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ โดยกรมศิลปากร (พ.ศ.2543 หน้า 37) ด้วยกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานราชการสำคัญ ที่มีข้อบังคับ หลักเกณฑ์ ตลอดจนกฎหมายรองรับ ตลอดจนมีบทบาทหน้าที่ด้านการอนุรักษ์ พัฒนาและส่งเสริม การจัดการเอกสารและปฏิบัติการ โดยเฉพาะงานวิชาการ (Academic work) ที่สำรวจ เอกสารและงานภาคสนาม งานวิชาการ ด้านการสำรวจเอกสารและงานภาคสนาม ภูมิสังคมวัฒนธรรมเทพรราชและบริบทแวดล้อม ผู้วิจัยจึงต้องสำรวจข้อมูลภาคสนาม เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งบุคคลเหล่านั้น มีข้อมูลที่มีความทรงจำอยู่ติดตัวท่าน (Tacit knowledge) เพื่อจะนำมาเรียบเรียงความรู้ที่ชัดแจ้งให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร (Explicit Knowledge) เรียงลำดับเนื้อหา เรื่องราวตามวัตถุประสงค์ โดยใช้หลักการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ฉบับขับเคลื่อนของประพนธ์ ผาสุยยืด (2550) และนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยตามคุณลักษณะทางวัฒนธรรม 5 ประการ

หลักการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ ผู้วิจัยพิจารณาจากสิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมอยู่แล้ว เช่น เรือมทรงไทย วัดพุทธวัฒนธรรมที่น่าเสนอขณะนี้ ฉะนั้นผู้วิจัยจึงศึกษารวบรวมเพิ่มเติมด้านข้อมูลที่เป็นนามธรรมของมรดกทางวัฒนธรรมและบริบทภูมิสังคมวัฒนธรรมทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์ มาเรียบเรียงเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นใหม่ เพื่อนำข้อมูลมานำเสนอในพิพิธภัณฑ ในเอกสารนำชมและกิจกรรม

สำหรับการบริหารจัดการผู้วิจัยนำหลักการ หลักเกณฑ์ กฎบัตร สมัชชา แนวคิดที่เป็นวิธีการนานาชาติ ได้แก่ 1) สภาการพิพิธภัณฑสถานระหว่างชาติ 2) การสร้างระบบทะเบียนขึ้นใหม่เป็นของผู้วิจัยเอง 3) การสื่อความหมาย ขององค์การวิชาชีพด้านมรดกวัฒนธรรม อีโคมอสประเทศไทย (ICOM) ที่ผสมผสานกับนักพิพิธภัณฑสถานวิทยาและแนวคิดสร้างสรรค์ของผู้วิจัยและ 4) การออกแบบนิทรรศการโดยนำข้อมูลความโดดเด่นของการวางแผนเรื่องกับของผู้วิจัยที่ประยุกต์มาใช้กับข้อมูลบทที่ 4 ดังมีขั้นตอนตามลำดับต่อไปนี้

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่และหลักการของพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งมีนัส แก้วนุชา (2557) ได้กำหนดบทบาท แนวคิด แนวทางผ่านความคิดรวบยอด ผ่านการวิเคราะห์ คัดสรรเลือกประเด็น โดยกำหนดเป็นคำสำคัญ (keywords) กำหนดประเด็น (issues) เพื่อนำไปใช้ปฏิบัติการได้จริงในพิพิธภัณฑพื้นบ้านวัดเทพราช และให้มีคุณภาพ ศักยภาพที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์

หลักการจัดการระบบทะเบียนวัตถุ

ระบบทะเบียนเดิม ซึ่งพระครูสุเทพประกาศ (พงศ์ดี อภากรโ พ.ศ.2525 – ปัจจุบัน) เจ้าอาวาสผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานและเป็นผู้เล็งเห็นถึงเรื่องวัตถุทางวัฒนธรรมของวัดที่มีเป็นจำนวนมาก ตลอดจนได้พบเห็นข้าวของเครื่องใช้ของชาวบ้าน ล้วนมีความสำคัญต่อชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ท่านจึงได้เชิญชวนชาวบ้านมาบริจาคเพื่อนำเข้าพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งท่านก่อตั้งเมื่อต้นปีพ.ศ.2550 ท่านจึงได้จัดทำบันทึกระบบทะเบียนด้วยมือของท่านเอง ในเบื้องต้นผู้วิจัยจึงนำหลักการจัดทำบัญชีเดินทุ่งของกรมศิลปากรมาในขั้นเตรียมการและต่อมาจึงนำมาเสนอเพื่อให้เป็นระบบถาวรทันสมัยพร้อมเผยแพร่ต่อไป ตามภาพที่ 3

(၁)	အမည်	ဖုန်းနံပါတ်
၁	ဒေါ်ခင်စု	၀၉-၇၅၆၈၂၃၄၅
၂	ဒေါ်ခင်စု	၀၉-၇၅၆၈၂၃၄၅
၃	ဒေါ်ခင်စု	၀၉-၇၅၆၈၂၃၄၅
၄	ဒေါ်ခင်စု	၀၉-၇၅၆၈၂၃၄၅
၅	ဒေါ်ခင်စု	၀၉-၇၅၆၈၂၃၄၅
၆	ဒေါ်ခင်စု	၀၉-၇၅၆၈၂၃၄၅
၇	ဒေါ်ခင်စု	၀၉-၇၅၆၈၂၃၄၅
၈	ဒေါ်ခင်စု	၀၉-၇၅၆၈၂၃၄၅
၉	ဒေါ်ခင်စု	၀၉-၇၅၆၈၂၃၄၅
၁၀	ဒေါ်ခင်စု	၀၉-၇၅၆၈၂၃၄၅

ภาพที่ 3 ระบบทะเบียนดั้งเดิม (ด้านซ้าย) และระบบทะเบียนวัตถุ บัญชีเดินทุ่ง (ด้านขวา)
ที่มา : พระครูเทพประกาศิต (พงศ์ศักดิ์ อภาธรโร) เจ้าอาวาสวัดเทพราช พ.ศ.2550

จากการได้ศึกษาระบบทะเบียนวัตถุพิพัตถภัณฑ์ท้องถิ่น ผู้วิจัยและคณะจึงได้ดำเนินการพัฒนาระบบทะเบียนวัตถุ เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อการเข้าถึง ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานระบบทะเบียน ตามภาพที่ 4 ดังนี้

คลิกที่ปุ่ม โปรแกรม Open ใส่รหัสตามที่กำหนดไว้

๑. การเพิ่มข้อมูล

ผู้ใช้งานสามารถใส่ข้อมูลใหม่ โดยคลิกที่ปุ่ม หรือคลิกที่ปุ่ม หน้าจอแถบเครื่องมือ และช่องใส่ข้อมูล

ใส่รายละเอียดของข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

๒. รายละเอียดและภาพประกอบ ประกอบด้วย

๑. เลขวัตถุ / Accession No. : กำหนดเลขวัตถุ เช่น T๑
๒. ชื่อวัตถุ / Object Name : ให้ชื่อวัตถุ เช่น ตู้พระพิมพ์เครื่องมือช่าง
๓. อาวุธศิลป์แบบศิลปะ / Period of Art Style : ให้เลือกอาวุธศิลป์
๔. ชนิด / Material : บอกชนิดของวัตถุ เช่น ไม้ เหล็ก โลหะ
๕. การเข้าที่จัดเก็บภาพ / Picture Folder : เลือกภาพที่ต้องการในการแบ่งงานที่เป็นภาษาอังกฤษ
๖. ชื่อภาพที่จะแสดงในรายงาน : ใส่ชื่อภาพพร้อมนามสกุลของพร้อม เช่น T๑.JPG
๗. ลักษณะ / Description : ใส่คำอธิบายลักษณะของวัตถุ
๘. ขนาด / Dimension : ใส่ขนาดของวัตถุ เช่น บอกความกว้าง ความยาว ความสูง
๙. สภาพ / Condition : บอกถึงสภาพปัจจุบันของวัตถุ
๑๐. สถานที่เก็บรักษา / Location :ระบุสถานที่เก็บรักษาวัตถุนั้นว่าอยู่ที่ไหน
๑๑. หมายเหตุ / Remark : ระบุกรณีอื่น ๆ นอกเหนือจากที่มี

เลือกภาพที่ต้องการในการแบ่งงานภาษาอังกฤษที่เก็บไว้ และใส่ชื่อภาพเป็นภาษาอังกฤษ พร้อมใส่นามสกุลของภาพ ใส่รายละเอียดให้ครบทุกข้อหรือบันทึกข้อมูล รูปถ่ายจะปรากฏขึ้นมา

เลือกรายงาน เลือกพิมพ์ตามชุดมือ คลิกเลือก

ภาพที่ 4 ขั้นตอนการดำเนินงานระบบทะเบียน

การออกแบบตราสัญลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช

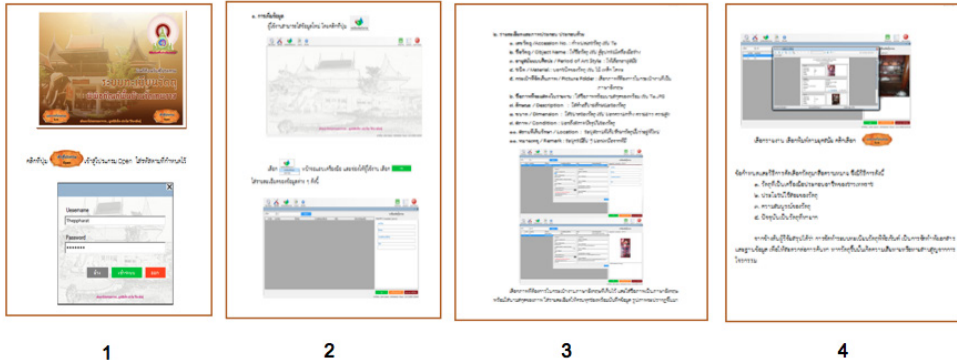
ผู้วิจัยและคณะได้พิจารณาว่า ตราสัญลักษณ์ดั้งเดิมซึ่งพิทักษ์ ปิยะพงษ์ (2557) ได้ออกแบบไว้นั้นดีแล้ว จึงขออนุญาตนำตราสัญลักษณ์ของท่านมาพัฒนาให้เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ และเหมาะสมกับการใช้งานของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งตรานี้ได้รับความเห็นจากคณะกรรมการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์เพื่อนำไปใช้ในหน้าปกของโปรแกรมระบบทะเบียนวัตถุของพิพิธภัณฑ์และเอกสารตลอดจนจัดทำตรานี้ด้วยถาวรวัตถุเพื่อนำไปประดับ ณ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช ตามภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ตราสัญลักษณ์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราชที่ได้รับการพัฒนาโดย นवलลล อณูสิทธิ์

ระบบทะเบียนวัตถุ

ขั้นตอนการลงทะเบียนวัตถุ ตามภาพที่ 6 ที่ปรากฏดังต่อไปนี้

ภาพที่ 6 ขั้นตอนการลงทะเบียนระบบทะเบียนวัตถุพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช ปีพ.ศ.2560

การสื่อความหมาย (Interpretation)

กิจกรรมทั้งหมดที่มีเจตนาเพื่อส่งเสริมการรับรู้ของสาธารณชนและเสริมสร้างความเข้าใจต่อแหล่งมรดกวัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งพิมพ์ทางวิชาการ ประกอบด้วย 1) การออกแบบสัญลักษณ์และข้อมูลแผ่นพับ คู่มือนำชมเพื่อแนะนำข้อมูลของพิพิธภัณฑ์เพื่อความรู้และการเรียนรู้ที่ชัดเจน 2) มีผู้นำชมพิพิธภัณฑ์ (site interpreter) มีคุณเทศก์น้อย 2 คน คือ เด็กหญิงณัฐพร มาสดใส และเด็กหญิงชนัญญิดา ด้วงแจ่ม 3) มีป้ายแสดงข้อมูล การนำเสนอวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถาน การเดินชม การนำเที่ยว โดยเฉพาะแผ่นพับ นำชม 5 ภาษา ตามภาพที่ 7 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 7 เอกสารนำชมแหล่งเรียนรู้และแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ปีพ.ศ.2556

4) โครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมาย (Interpretive Infrastructure) หมายถึง วัตถุที่ติดตั้งอยู่กับเสาไฟฟ้าบนถนนชนบทที่อาจทำเป็นป้ายบอกชื่อสถานที่ต่าง ๆ แผนที่ แผนที่ และเส้นทางการเดินทางไปที่พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดเทพราช เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ชมในพื้นที่แหล่งเชื่อมโยงแหล่งมรดกวัฒนธรรมของบ้านโพธิ์กับตลาดคลองสวน 100 ปี ตามภาพที่ 8 และภาพที่ 9

ภาพที่ 8 ป้ายสาธารณะูปโภคแสดงเส้นทางการเข้าชมพิพิธภัณฑสถาน ปีพ.ศ.2560

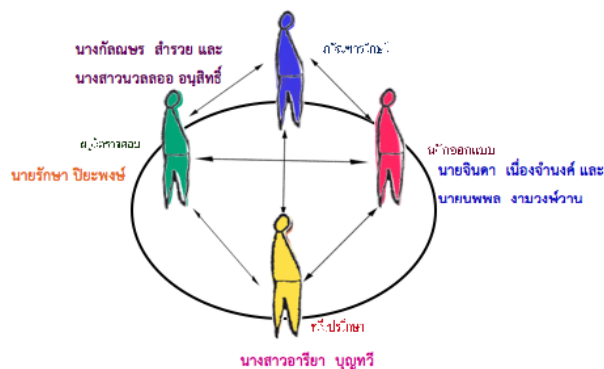

ภาพที่ 9 จุดเชิญชวนล่องเรือไปชมพิพิธภัณฑสถาน ตลาดคลองสวน 100 ปี

การออกแบบนิทรรศการหมุนเวียน และนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑสถาน

การออกแบบนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานจะจัดทำนิทรรศการ ประกอบด้วยผู้วางแผนและกำหนดโครงสร้างของงาน ผู้เตรียมงานของแต่ละฝ่าย ทั้งภาพรวมและภาพย่อย ตลอดจนเนื้อหาเรื่องราว ลำดับ บุคลากร จำนวน 4 คน ตามภาพผังที่ 10 ประกอบด้วย ตารางที่ 1 ซึ่งมีรายละเอียดต่าง ๆ

- 1) editor : **นายรัชชา ปิยะพงษ์** มีหน้าที่ผู้กำกับ ตรวจสอบ ตัดสินใจ เนื้อหาเรื่อง ภาพกิจกรรม พื้นที่
- 2) co-ordinator : **นางสาวอารียา บุญทวี** มีหน้าที่เป็นปรึกษา ชี้แนะ ทุกฝ่าย ควบคุม ประสาน
- 3) curator : **นางกัลณพร สารวย และ นางสาวนวลลออ อนุสิทธิ์**
มีหน้าที่ภัณฑารักษ์ จัดเลือกวัตถุ สื่อความหมาย ดูแลรักษา
- 4) designer : **นายจินดา เนื่องจำนงค์ และนายณพล งามวงษ์วาน**
มีหน้าที่ออกแบบ ผสมผสานทั้งเนื้อหา ภาพ องค์ประกอบ สีแสงเสียง

ภาพที่ 10 คณะออกแบบนิทรรศการหลัก มี 4 คน

หลักการวิเคราะห์พิจารณาวิธีการนำเสนอนิทรรศการที่ดี

การนำเสนอนิทรรศการที่ดี	รายละเอียด	ผู้รับผิดชอบ
1. ใช้พื้นที่เหมาะสม Area perfection	- พื้นที่แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) พื้นที่อาคารชั้นบน ประกอบด้วย ห้องจัดนิทรรศการ จำนวน 3 ห้อง และลานกิจกรรมดนตรีไทย 2) พื้นที่ ลานกิจกรรมด้านล่าง ประกอบด้วย นิทรรศการหมุนเวียน ลานกิจกรรม เรื่องเล่าคุณปู่ กิจกรรมตามหา ชุมทรัพย์	พระครูสุเทพประภากร นายพิทักษ์ ปิยะพงษ์ และคณะ
2. ผู้ชมเข้าถึงได้ง่าย สะดวก Audiences approach	- สามารถต้อนรับการเข้าชมได้ทุก เส้นทาง ทั้งทางน้ำและทางบก ตลอดจนพื้นที่ในพิพิธภัณฑ์ ทุก ๆ จุด เพื่อให้การติดตามเนื้อหาและ วัตถุได้เหมาะสม	นายรักษา ปิยะพงษ์ และคณะ
3. นำเสนออย่างง่ายและเป็นไปได้ Easy presentation as possibility as	- นำวิธีการสร้างกลุ่มแก่นเรื่องหลัก รอง กิจกรรมและสิ่งสนับสนุน มา ดำเนินเรื่องให้เนื้อหากระชับ ดังนี้ “เทพราชประพาสต้น ชุมชน เกษตรกรรม งามล้ำเจดีย์ สังเกต สักขี	นายขวัญชัย รักษาพันธุ์และคณะ

การนำเสนอนิทรรศการที่ดี	รายละเอียด	ผู้รับผิดชอบ
3.1 เขียนเนื้อหากระชับ Text writing 3.2 มีรูปแบบนิทรรศการเหมาะสม Exhibition format 3.3 มีสื่อครอบคลุม Mass 3.3.1 ภาพและคำอธิบาย Pictures, caption 3.3.2 มีบริบทแวดล้อมที่เชื่อมโยง Context 3.3.3 มีแสงเสียงและการควบคุม Lamplitude, Lighting 3.3.4 มีการตกแต่งโดยรอบ Decoration around are	ของดี...พิพิธภัณฑ์ ชีวิตฉัน พอเพียง” - มีแผนป้ายนิทรรศการที่เคลื่อนที่ได้และเคลื่อนที่ไม่ได้ พร้อมแสง สี วัสดุ เรียงลำดับเนื้อหาให้เหมาะสมกับทางเดิน โดยเฉพาะมีผู้บรรยาย (Narrator) โดยออกแบบตัว มิงขวัญ (Mascot) ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน คือ ควาย เป็นตัวเล่าเรื่องตามแก่นเรื่องลำดับต่าง ๆ พร้อมกับมีภาพและคำบรรยายที่สอดคล้องกับเนื้อหาของเรื่อง - มีกิจกรรมที่สืบเนื่องเชื่อมโยงกับเนื้อหาในแต่ละจุด เช่น กังหันลมกับวิถีชาวนา เป็นต้น - เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ใช้แสงธรรมชาติเป็นหลัก สำหรับวัตถุที่บอบบางได้ติดตั้งแสงไฟที่มีลัก (Lux) ที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการเสียหาย - ใช้สิ่งตกแต่งที่เกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาฟื้นฟูและประดับให้สวยงาม เช่น ฟางข้าว พวงมโหตร	นายขวัญชัย รักษาพันธุ์และคณะ
4. มีกิจกรรม มีบรรยายภาค มีการควบคุมเสียง Activities e.g. music Amphitheatre or acoustical canopy	- มีการเผยแพร่ดนตรีของชุมชน การวาดภาพอัตลักษณ์ของชุมชน มีการพาไปศึกษานอกพื้นที่ (Excursion) สวนพอเพียงเยี่ยงชาวนา	นายจำเรียง จั่นแก้วและคณะ

ตารางที่ 1 หลักการวิเคราะห์พิจารณาวิธีการนำเสนอนิทรรศการที่ดี
 ปรับประยุกต์ใช้จาก มนัส แก้วบุชา

ผู้วิจัยจึงพิจารณาจากข้อมูลความโดดเด่นของวัดเทพราช โดยนำมาผสมผสานกับคำขวัญเทศบาลตำบลเทพราช ตราสัญลักษณ์ ผู้วิจัยได้นำมาร้อยเรียงให้มีคำสัมผัสคล้องจองแบบไม่เคร่งครัด โดยมีคำสำคัญที่โดดเด่น 6 เรื่อง พร้อมกับปรึกษาคณะทำงานทุกคนเห็นชอบดำเนินการเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2559 จึงสรุปเป็นกลุ่มแก่นเรื่อง (Themes group) คือ “T1) เทพราชประพาสต้น (รัชกาลที่ 5 เสด็จมาเยือนวัดเทพราช เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ.2451) T2) ชุมชนเกษตรกรรม (ในอดีตชุมชนเทพราชเป็นชุมชนเกษตรกรรม) T3) งามล้ำเจดีย์ (รัชกาลที่ 5 ทรงทอดพระเนตรเห็นพระปรางค์ ด้วยความพอพระทัย จึงทรงพระราชทานเงินจำนวน 80 บาท เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์) T4) สังเกตสักขี (รัชกาลที่ 5 ทรงพระราชทานเครื่องสังเค็ดเนื่องในงานพระเมรุพระศพพระองค์เจ้าอุรุพงษ์ศรีชมโภช) T5) ของดี...พิพิธภัณฑ (มีวัตถุโบราณที่หายาก เช่น สี่ผัด กังหันลม กังหันน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ทาง ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ) T6) ชีวิตฉัน พอเพียง (ชุมชนตำบลเทพราชเป็นชุมชนเกษตรกรรม แต่ด้วยประสบปัญหาเรื่องน้ำ จึงปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพเป็นการเลี้ยงไก่ไข่และจัดอบรมการเกษตรการพลิกฟื้นดินและน้ำให้ดีขึ้น)”

ภาพที่ 12 มิ่งขวัญชาวนา

การออกแบบผู้เล่าเรื่อง (Narrator)จาก(A Model of Tourist Attraction, 1995) โดยนำอัตลักษณ์ของท้องถิ่นซึ่งเป็นชุมชนเกษตรกรรมออกแบบตัว มิ่งขวัญชาวนา (Mascot) คือ ควายเป็นตัวเล่าเรื่องตามแก่นเรื่องลำดับต่าง ๆ พร้อมกับมีภาพและคำบรรยายที่สอดคล้องกับเนื้อหาของเรื่อง

ตัวอย่างการออกแบบกลุ่มแก่นเรื่อง ผังทางเดินและกิจกรรมคู่ขนานกับนิทรรศการ ชีวิตฉันพอเพียง สำหรับผู้ชมที่จะมาดูงานนิทรรศการหมุนเวียนหรือนิทรรศการถาวรที่พิพิธภัณฑพื้นบ้านวัดเทพราช (In house) ตามภาพที่ 13 จากซ้ายบนสู่ขวาล่าง มีดังต่อไปนี้

ผังพื้นที่จัดนิทรรศการหมุนเวียน นิทรรศการถาวร เส้นทางในการเข้าชม สัญลักษณ์
(Communication in theory and practice)

ภาพที่ 13 ผังพื้นที่จัดนิทรรศการหมุนเวียน นิทรรศการถาวร เส้นทางในการเข้าชม สัญลักษณ์

สำหรับผู้ชมที่ไม่สามารถมาได้หรืออยู่ห่างไกล (Out reach) จาก (Communication in theory and practice) พิพิธภัณฑ์เพื่อให้อำนวยความสะดวกกับการเข้าดูงานนิทรรศการและมีวิทยากรบรรยายให้ความรู้ ผู้วิจัยพิจารณาว่าสำหรับผู้ชมที่อยู่ห่างไกล จึงควรปฏิบัติการเพิ่มเติมให้เห็นจริงดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์เชิญชวนด้วยวิธีการ เช่น สถานีวิทยุท้องถิ่น รถประชาสัมพันธ์ เสียตามสาย
2. คณะทีมงานของพิพิธภัณฑ์ ควรจัดนิทรรศการหมุนเวียนและกิจกรรมเคลื่อนที่ (Mobile Museum Exhibition) เรื่อง เทพราชประพาสดิน ชุมชนเกษตรกรรม งามล้ำเจดีย์ สังเกตสักขีของดี...พิพิธภัณฑ์ ชีวทัศน์ พอเพียง ไปตามสถานที่ต่าง ๆ ให้ผู้ชมได้ทราบ ตามภาพที่ 14

ภาพที่ 14 ภาพนิทรรศการหมุนเวียนและกิจกรรมเคลื่อนที่

(Mobile Museum Exhibition : Out reach) ณ ตลาดคลองสวน 100 ปี (28 มกราคม 2559)

สรุป อภิปรายและเสนอแนะ

การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราชครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำรายละเอียด ออกแบบการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยใช้หลักการจัดการพิพิธภัณฑ์ของสภาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ การจัดการความรู้ การจัดการระบบวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ การออกแบบสร้างสรรค์ โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราชขึ้นเป็นการเฉพาะ เช่น การออกแบบ สัญลักษณ์ หน้ปก บันทึกวัดพุทธทางวัฒนธรรม เพื่อจะเป็นหลักฐานและเผยแพร่ในโลกสมัยใหม่ได้ ทั้งยังได้ออกแบบจัดทำกระบวนการสื่อความหมาย ได้แก่ การออกแบบจัดทำแผนที่ ประกอบด้วย สารานุกรมโปสเตอร์เกี่ยวกับเส้นทางมาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช โดยมีมัคคุเทศก์น้อยและครู โรงเรียนวัดเทพราช จัดทำแผ่นพับ เอกสารนำชมแหล่งเรียนรู้ สำหรับการออกแบบนิทรรศการ ภายในพิพิธภัณฑ์ ผู้วิจัยได้ออกแบบจัดทำแผนผังการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ถาวรที่ด้านบนเรือน พิพิธภัณฑ์และนิทรรศการหมุนเวียนที่ด้านล่างพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะนิทรรศการหมุนเวียน ผู้วิจัยได้ออกแบบจัดทำหัวข้อเรื่องผ่านแก่นเรื่อง จากข้อมูลที่สำรวจรวบรวมในบทที่ 4 มากำหนดขอบเขต (Scope) มาให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และความโดดเด่น (Significant Identity) ของวัดและชุมชน เทพรราช ดังปรากฏกลุ่มแก่นเรื่อง แก่นเรื่องหลัก แก่นเรื่องรองในแต่ละบอร์ดนิทรรศการ พร้อม กิจกรรม คือ เทพรราชประพาสต้น ชุมชนเกษตรกรรม งามล้ำเจดีย์ สังเกตสักขี ของดี...พิพิธภัณฑ์ ชีวิตฉัน พอเพียง เพื่อก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์การวิจัยสู่ชุมชนอย่างเห็นได้ชัด

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้พบว่ามีข้อดีและข้อกังวลบางประการ คือ วัดพุทธทาง วัฒนธรรมที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเกษตรกรรม คือ กังหันลม สมควรจะได้ปรับให้ใช้ ชักน้ำได้จริงๆ นอกจากนี้ ควรมีการจัดทำทะเบียนวัดให้เป็นระบบ ระเบียบ โดยเฉพาะคลังวัตถุที่ ปลดปล่อยสำหรับเก็บสงวนรักษาวัตถุ ที่มีหลายชิ้นซ้ำกัน ตลอดจนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นใน โรงเรียนเทพราชขึ้น โดยครูผู้เกี่ยวข้องสามารถนำงานวิจัยนี้ไปจัดทำคำอธิบายรายวิชา ให้เหมาะสม

กับสารวิชา โดยใช้ชื่อว่า หลักสูตรเทพราช ณ โรงเรียนเทพราช

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฎบัตรริโคโมสไทย. (2550). ว่าด้วยการอนุรักษ์และบริหารจัดการโบราณสถานและมรดกวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการองค์การวิชาชีพด้านมรดกวัฒนธรรม.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). นำชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. (2556). ตรวจการคณะสงฆ์, นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- กรมศิลปากร. (2543). การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ. ม.ป.ท.
- ขวัญชัย รักษาพันธ์และคณะ. (2529). ที่ระลึกงานยกช่อฟ้าอุโบสถ วัดเทพราชปวราราม ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตการพิมพ์.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542) : วัฒนธรรม พัฒนาการประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์.
- ประพนธ์ ผาสุขยืด. (2550). หลักการจัดการความรู้ ฉบับขับเคลื่อน. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. (2553). ปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- พัชนี จันทรสาขา. (2540). การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลวัตถุพิพิธภัณฑ์ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มนัส แก้วบุชาและคณะ. (2541). การออกแบบและนำเสนอวิธีการสื่อความหมายพิพิธภัณฑ์ บ้านอิสาน อำเภอ นาइन : จังหวัดมหาสารคาม.
- มนัส แก้วบุชา. (2557). เอกสารประกอบการสอนรายวิชาพิพิธภัณฑ์ศึกษาและการจัดการ : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี.
- มานิดา จันสุวรรณ. (2552). ต้นแบบการจัดทำคลังข้อมูลเครื่องดนตรีไทยสำนักดนตรีบ้านพาทยโกศล : วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์. (2550). คู่มือการใช้งาน ระบบทะเบียนวัตถุ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : กรุงเทพมหานคร.
- เมืองโบราณ. (2534). พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- วัดเทพราชปวราราม. (2545). ที่ระลึกงานฉลองวัดเทพราชปวราราม ครบ 10 รอบ 120 ปีฉะเชิงเทรา : อำเภอบ้านโพธิ์. ฉะเชิงเทรา.
- วัฒนะ จุฑะวิภาค. (2526). การจัดนิทรรศการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กลิ่นแก้ว.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2558). พจนานุกรมหัตถกรรม เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน. กรุงเทพฯ :

ด้านสถาการพิมพ์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2552). แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบ
สหวิทยาการ ถอดเทปคำบรรยาย โครงการสัมมนาวิชาการ. ณ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัด
เทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา 24 มิถุนายน 2557.

สมลักษณ์ เจริญพจน์. (2553). คู่มือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร

กระทรวงวัฒนธรรม

สุวรรณค์ ตั้งตรงสิทธิกุล. (2540). การเสนอแนะเพื่อออกแบบศูนย์ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง : กรุงเทพฯ.

สำนักงานพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). คู่มือการจัดทำ

ทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์สมพันธ์ จำกัด.

สำนักงานพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ. (2555). คู่มือการจัดตั้งและบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์.

พิมพ์ครั้งที่ 1 โรงพิมพ์เซเว่นพริ้นท์ติ้งกรุ๊ป : กรุงเทพฯ. กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

สายทิพย์ จันทรสุนทรศักดิ์. (2556). การสื่อความหมายอุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์เป็นแหล่ง
เรียนรู้ทางวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาษาต่างประเทศ

The Fine Arts Department. (1996). Cultural System for Quality Management, n.p.

Bangkok. Thailand.

Kaewbucha, Manus. (2008). A proposed Ethnic House Museum for preservation and

Interpretation of Lao Song Culture, Bangkok. Thailand.

บุคลากรกรม

พระครูสุเทพประภากร. เจ้าอาวาสวัดเทพราช. อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.

พระสมภพ ยัตติโก. วัดเทพราช. อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.

หลวงตาเสริม. วัดบางปรองโชติการาม ตำบลบางพระ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา.

นางกัลณษร สำรวย. ครูโรงเรียนวัดเทพราช ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.

นายขวัญชัย รักษาพันธ์. ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.

นางจรรยา วันทอง. อายุ 67 ปี. ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.

นายจำลอง รัชมีชา. ไวยาวัจกรวัดเทพราช ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.

เด็กหญิงชนัญญิดา ดั่งแจ่ม อายุ 12 ปี นักเรียนโรงเรียนวัดเทพราช ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์
จังหวัดฉะเชิงเทรา.

เด็กหญิงณัฐพร มาสดี. อายุ 12 ปี นักเรียนโรงเรียนวัดเทพราช ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์

จังหวัดฉะเชิงเทรา.

นายไต้ ศิริสุนทร. อายุ 78 ปี ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.

นางบุญมา เจริญผล. อายุ 90 ปี ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.

นายบุญถม ม่วงศรี. มัคทายกวัดเทพราช ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.

นายพิทักษ์ ปิยะพงษ์. อายุ 75 ปี ศิลปินอิสระ.

นายภิรมย์ ถินถาวร. อายุ 60 ปี ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนวัดเทพราชปวราราม
ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.

นายมานิช ชูทับทิม. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.

นายรักษา ปิยะพงษ์. อายุ 72 ปี ประธานกลุ่มสร้างสรรค์ศิลป์ปิ่นน้อย อำเภอบางปะกง
จังหวัดฉะเชิงเทรา.

นายวิเชียร บุญเฉลิม. อายุ 60 ปี ตำบลบางพระ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา.

นางอุบล ม่วงพา. อายุ 65 ปี ตำบลบางพระ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา.

ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม จากวรรณกรรมเพลงยาว เรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ¹

The reflection of Thai cultures in Thai octameter poem about Mom Ped Sawan and the illness of Krommamun Apsorn Sudathep

มัชฌิมา วีรศิลป์²

บทคัดย่อ

กลอนเพลงยาว เรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ผู้แต่งคือ คุณสุพรรณ ซึ่งเป็นกวีหญิงที่มีชื่อเสียงในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งวรรณกรรมทั้งสองเรื่องนี้ ปรากฏภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมไทย ทั้งในส่วนของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ ที่ปรากฏในกลอนเพลงยาว เรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ คือ อาหาร และเครื่องมือเครื่องใช้ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ที่ปรากฏในกลอนเพลงยาว เรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ คือ ความเชื่อ และค่านิยม วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ที่ปรากฏในกลอนเพลงยาว เรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ เป็นวัฒนธรรมที่ยังสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้วรรณกรรมกลอนเพลงยาวทั้งสองเรื่องนี้ เปรียบเสมือนจดหมายเหตุแห่งยุคสมัย ที่บันทึกเรื่องราวในอดีตส่งต่อมาถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : หม่อมเปิดสวรรค์, พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ, กลอนเพลงยาว

Abstract

The Thai octameter poem about Mom Ped Sawan and the illness of Krommamun Apsorn Sudathep were written by Khun Suwan, a famous female poet during the reign of King Rama III. Both manuscripts reflect Thai cultures in terms of material culture and non-material culture. The material culture that appeared in the Thai octameter poem about Mom Ped Sawan and the illness of Krommamun Apsorn Sudathep involved food and tools. The nonmaterial culture that appeared in the musical poems about Mom Ped Sawan and the illness of Krommamun Apsorn Sudathep involved beliefs and trends. Both material and nonmaterial cultures which appeared in the Thai octameter poem about Mom Ped Sawan and the illness of Krommamun Apsorn Sudathep are cultural heritage that has been passed down to the present, making both Thai octameter poems manuscripts comparable to archives of an era that record stories from the past to the present.

Keywords : Mom Ped Sawan, The illness of Krommamun Apsorn Sudathep, Thai octameter poem.

¹ บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมเชิงสังคม กรณีศึกษา กลอนเพลงยาว เรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ

² ดร.อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

กลอนเพลงยาว เรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ เป็นสำนวนกลอนของผู้แต่งคนเดียวกัน คือ คุณสุวรรณ ซึ่งเป็นกวีหญิงที่มีชื่อเสียงในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นธิดาของพระยาอุไทยธรรม (กลาง) ราชินิกุลบางช้าง มีอุปนิสัยรักในการแต่งกลอนมาตั้งแต่เด็ก คุณสุวรรณได้ถวายตัวทำราชการฝ่ายในเมื่อสมัยรัชกาลที่ 3 อยู่ที่ตำหนักพระเจ้าลูกเธอ กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ และแต่งบทละครไว้หลายเรื่อง คือ พระมะเหลเถไถ อุนรุทร้อยเรื่อง และแต่งกลอนเพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์ และ เรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ

ในเอกสารมิได้แจ้งไว้ว่ากลอนเพลงยาวทั้งสองเรื่องนั้นแต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ.ใด แต่พิจารณาจากเนื้อความจะเห็นได้ว่า เพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ แต่งเมื่อยามกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพทรงพระสัราญ แม้จะมีโรคภัยเบียดเบียนบ้างก็แต่ละครั้งคราว แต่เมื่อแต่งเพลงยาวเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ผู้แต่งเป็นทุกข์ถึงเจ้านายมาก จึงแต่งเป็นกลอนเพื่อระบายอารมณ์และความรู้สึกในขณะนั้น

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานพระอธิบายไว้ว่า ปีเถาะ จุลศักราช 1205 (พ.ศ.2386) กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ทรงประชวรโรคเรื้อรังมานับตั้งแต่เดือน 4 ปีเถาะถึงปีมะเส็ง มาหนักลงในระยะ 6 เดือนหลัง และสิ้นพระชนม์ในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน 9 แรม 4 ค่ำ ปีมะเส็ง พ.ศ.2388 พระชันษา 35 ปี (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ อ้างถึงใน กรมศิลปากร 2514, 77) จึงสันนิษฐานว่า เพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ แต่งขึ้นราว ๆ พ.ศ. 2384-2386 ซึ่งจากเนื้อความน่าจะแต่งต่อเนื่องกัน

ด้วยเหตุที่คุณสุวรรณเป็นกวีในสมัยรัชกาลที่ 3 ทำให้งานของคุณสุวรรณมีลักษณะของวรรณกรรมในสมัยเดียวกันซึ่งได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมแนวคล้อยในขณะนั้น อาทิ ขุนช้างขุนแผน ดังเนื้อความในตอนที่กำลังถึงการขับเสภาโต้ตอบกันระหว่างคุณมิ่งกับหลวงซี เนื้อความที่ขับเสภาโต้ตอบมีการกล่าวเปรียบเปรยถึงตัวละครในขุนช้างขุนแผน ความว่า

วันหนึ่งว่าสอนพิมส่งเข้าหอ	ให้ได้ต่อกับคุณมิ่งรับสั่งว่า
คุณมิ่งขับนอกอย่างต่างตำรา	เอาคุณข้าเธอขึ้นว่าสารพัน
เธอยกย่องตัวเธอเป็นขุนช้าง	ขับต่างต่างนั่งฟังดูขันขัน
คุณข้าเป็นวันทองยกย่องครัน	ว่าขันขันคุณข้าไกรธทำที่
ยังวิตกแต่ตัวกลัวเหลือแสน	ว่าเป็นที่ขุนแผนก็หมองศรี
ทั้งมาลาเวทย์มนต์ดลเขาดี	เราไม่มีไหนจะรักหนักกลัวขัง

(เพลงยาวเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ: กรมศิลปากร 2514, 195)

นอกจากนั้น ในตอนต้นของวรรณกรรมเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ยังมีการแต่งบทไหว้ครูอันเป็นลักษณะขนบการแต่งวรรณกรรมในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่กวีได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ดังเนื้อความว่า

ทั้งพระมิ่งมงกุฎอยุธยา

ทั้งครูผู้ได้อสอนกลอนประดิษฐ์

จะกล่าวรำคำคิดประดิษฐ์กลอน

(เพลงยาวเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ: กรมศิลปากร 2514, 135)

๐ ขอบังคมพระบรมนาถา

อีกมารดาสุริยันพระจันทร์ทร

มาต่อติดคู่ลักษณะเรื่องอักษร

ขอพระพรคุ้มสารพัดภัย

แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมเพลงยาว เรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และ เรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตลอดจนสังคมและวัฒนธรรมในช่วงอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของงานวรรณกรรมอย่างน่าสนใจ ดังจะได้ยกตัวอย่างและวิเคราะห์รายละเอียดในเนื้อหาของบทความ

วัฒนธรรม คือ มรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ โดยแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง (สุพัตรา สุภาพ 2546, 34) วัฒนธรรม เป็น พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ไม่ใช่ได้มาจากการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ แต่เป็นการถ่ายทอดทางสังคม การที่ประชากรของสังคมต่างๆ มีพฤติกรรมอย่างเดียวกันหรือแตกต่างกันไปนั้น เพราะมีการเรียนรู้ต่างกันไปตามวัฒนธรรมของตน การกระทำดังกล่าวทำให้วัฒนธรรมของสังคมต่างๆ แตกต่างกันไป (งามพิศ สัตยัสวณ 2543, 27)

การศึกษาวัฒนธรรมที่ปรากฏใน วรรณกรรมเพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์ และ เรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ผู้ศึกษาแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ตามการจำแนกประเภทของการศึกษาวัฒนธรรม คือ

1. วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวัตถุ ซึ่งได้แก่ สิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น เช่น ที่อยู่อาศัย อาคารสถานที่ และเครื่องมือเครื่องใช้ สิ่งต่างๆ ตลอดจนสิ่งที่ถูกสร้างสรรคขึ้นด้วยฝีมือของมนุษย์ด้วยองค์ความรู้ และฝีมือที่สร้างสรรคขึ้นเป็นวัตถุ ทั้งที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อประกอบพิธีกรรม และสร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุ หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยม แนวความคิด ประเพณี การปฏิบัติสืบต่อกันมา และเป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชนของตนว่าดีงาม เหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทศนคติ ความรู้ ความสามารถ โลกทัศน์ การตีความและประเมินคุณค่าของสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวด้วยประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่ได้รับการหล่อหลอมจากสังคม

วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวัตถุที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์ และ เรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ

วัฒนธรรมวัตถุที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์ และ เรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ อาหาร และเครื่องมือเครื่องใช้

1.อาหาร

วัฒนธรรมด้านอาหารที่ปรากฏในวรรณกรรม เพลงยาวเรื่อง “หม่อมเปิดสวรรค์” เรื่อง “พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ” มีดังนี้

ในเนื้อความตอนที่หม่อมเปิดล่องแพ แล้วเห็นเรือขายอาหารผ่านมา จึงเรียกเรือมาเทียบแพ แล้วสั่งอาหารต่างๆ มากินระหว่างล่องแพ อาหารนั้นได้แก่ ขนมจีน ห่อหมก นกคั่ว ซึ่งกินแก้มกับใบบัวอ่อน ปรากฏเนื้อความ ดังนี้

เพลานึ่งหม่อมเปิดเห็นเสด็จประพรม	ชวนข้าในกรมลงตำหนักแพใหญ่
ลงอาบนํ้าน้ำดำไว้สบายใจ	แล้วสั่งให้เรียกเรือหนมจีนมา
ทั้งห่อหมกนกคั่วใบบัวอ่อน	ทอดมันจันลอนไว้หน้าหนา
ซื้อรับพระราชทานซานชลา	ยิงโอรสารสร์ำข้าหนักไป

(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 86)

นอกจากนั้นยังมี ทอดมันจันลอน ซึ่งหมายถึงทอดมันที่นำมาอย่างขยแแทนการทอด หรือที่เรียกกันในปัจจุบันว่า ห่อหมกย่าง นั่นเอง

จากเนื้อความตอนที่หม่อมเปิดเล่นไฟติดพันจนเกิดอาการหิวจัด จึงมองหาของกินแก้หิว เนื้อความตอนนั้นแสดงถึงของกินเล่นของคนในสมัยก่อน อาทิ หมากพลู ทุเรียน และ เม็ดบัวคั่วใส่เครื่อง ซึ่งหมายถึง เม็ดบัวฉาบหรือเม็ดบัวผัดกับน้ำตาลโตนดปรุงรสให้ดัดเค็มเล็กน้อย ซึ่งเป็นอาหารว่างของคนไทยในสมัยโบราณ ปรากฏเนื้อความ ดังนี้

ท้องแห้งท้องเหี่ยวนั่งเปรี้ยวปาก	ทรหดอดหามาท้งอยากหวาน
นั่งหิวหน้าหนาวอยู่ช้านาน	แล้วค่อยคลานมาข้างเครื่องชำเลื่องตา
เห็นว่างคนทนไม่ได้ด้วยใจเจียน	เลื่อนเอาทุเรียนมาทั้งแบบวางแอบฝา
หยิบเข้าเคี้ยวเหนียวครันเจ็บทันตา	แล้วเอามายัดใส่ลงในตะบัน
ครันละเอียดลอปอกกินได้	กระทุ้งใส่เข้าจนสิ้นกินชันชัน
พอท้องคลายหายร้อนอ่อนอ่อนพิน	คิดสำคัญว่าผู้ใดเขาไม่รู้
แล้วมีหน้าซำลักเอาผลบัว	ที่เขาคว่ำใส่เครื่องยังมีอยู่
ใส่ตะบันเล่นสบายคล้ายหมากพลู	ครันลึงทองจิ้นแลดูกระดากใจ

(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 88-89)

ในเนื้อความตอนที่หม่อมเปิดกับคุณโง่มีปากเสียงกันแล้วเกิดการทวงของ เนื้อความตอนนี้ก็ปรากฏรายชื่อของอาหารว่างต่างๆ ที่ทั้งสองคนเคยเอื้อเฟื้อสู่กันเมื่อยามปกติ อันได้แก่ ขนมปลากริม และขนมล้งเล็ด ซึ่งหมายถึง ขนมนางเล็ด ที่ทำจากข้าวเหนียวตากแห้งแล้วนำไปราดด้วยน้ำอ้อย ส่วน ขนมทอง ในที่นี้ ไม่อาจทราบถึงลักษณะที่ชัดเจนว่าหมายถึง ขนมทองหยิบ ทองหยอด หรือ ขนมทองฟู อันหมายถึง ขนมตาล หรืออาจเป็น ขนมทองม้วน ทองพับ เนื่องจากเนื้อความตามกระบวนกลอนนั้นกล่าวถึงล้งเล็ดและไม่ได้ขยายความแต่อย่างใด

หม่อมเปิดเข็ดปากไม่อย่ากพูด
แล้วคิดได้ด้วยไวยัญญาดี
ขนมปลากริมที่ให้ไว้วานขึ้น
คงจะไม่ลวงที่พวงพัน
คุณโง่ตอบพวงแล้วทางยืม
ยังแค้นทวงวุ่นวายไม่อย่าใจ

คลานเข้าพระวิสูตรหลบหน้าหนี
ขึ้นลอยหน้าพาที่ประชิดประชัน
โกรธข้าเจ้าเอาคืนมาให้ฉัน
ให้ลั่นสวาทขาดกันแต่นี้ไป
ขนมปลากริมของคุณหลวงประทานให้
หรือว่าเธอซื้อไว้ให้ข้ากิน

.....
ครั้นถึงที่ข้ามาหาแม่เปิด
ก็ถ้อยทีหนูนเกื้อกันเจือจาน

.....
ก็ซื้อล้งเล็ดขนมทองเป็นของหวาน
นี้แกล้งพาลมิให้ทวงเอาพวงพัน

(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรค์: กรมศิลปากร 2514, 93-94)

ภาพที่ 1 “ขนมล้งเล็ดหรือขนมนางเล็ด” (ที่มา : มัชฌิมา วีรศิลป์ 2561)

ในเนื้อความอีกตอนหนึ่ง มีการกล่าวว่า หม่อมเปิด ให้บ่าวรับใช้นำขามโคมใบใหญ่ พายเรือไปซื้อข้าวเหนียวสังขยาที่ เมืองละคร ซึ่งเมืองละครในที่นี้ ปัจจุบันคือเมือง นครนายก ซึ่งเป็นเมืองที่ไกลจากพระนครมากนัก และมีทางที่เดินเรือได้สะดวก ตลอดจนถึงเมืองละครหรือเมืองนครนายก เป็นเมืองที่มีชื่อเสียงทางด้านขนมหวานหรือของว่างต่างๆ มาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงปัจจุบัน

ซื้อข้าวเหนียวสังขยามาให้ทัน
ยายป่านลูกผูกเสื่อเชือกเพลาใบ

เอาถ้วยโคมใบนั้นแหละไปใส่
เล่นไปครู่หนึ่งถึงเมืองละคร

(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรค์: กรมศิลปากร 2514, 113-114)

เนื้อความในตอนถัดมา เมื่อคุณโม่เห็นว่าหม่อมเปิดนั้นอยากรับประทานข้าวเหนียวสังขยา แต่ต้องลำบากให้บ่าวไปซื้อถึงเมืองละคร คุณโม่จึงทำ ข้าวเหนียวเหลืองหน้ากึ่ง ซึ่งหมายถึง ข้าวมันที่แต่งสีและกลั่นด้วยขมิ้น ให้มีสีสวยและมีกลิ่นหอมของขมิ้นอ่อนๆ ส่วนหน้ากึ่งนั้น ทำจากกึ่งสับ ผัดกับมะพร้าวคั่วปรุงรสด้วย น้ำตาล เกลือ และพริกไทย ดังนี้

วันหนึ่งคุณโม่ผู้ไปร้องเบื่อง	ให้บ่าวทำข้าวเหนียวเหลืองหน้ากึ่ง
ผักชีพริกไทยใส่ปรุง	นำกินกลั่นฟุ้งจูงใจ
แล้วคิดถึงเปิดฟ้าพะงางาม	ก็มุนใส่ไว้เป็นขามปากไปไล่
ทั้งหน้ากึ่งปรุงประคนไป	ก็ใช้บ่าวเอาไปให้หม่อมเปิดพลัน

(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 122)

ในวรรณกรรมเรื่อง “พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ” แม้จะมีเนื้อหาบรรยายถึงความทุกข์ที่ต้องเห็นเจ้านายประชวร ก็ยังมีเนื้อความที่กล่าวถึงอาหารการกินของคนในวัง ดังนี้

แล้วปอกกระจับสำหรับเคยเสวยคำ	หม่อมหม่อมทำลูกบัวทั่วทุกหน้า
แล้วสำเร็จใส่จานลงส่งเข้ามา	คอยเทียบท่าเครื่องควดตั้งราวเรียง
.....	
คุณยายกึ่งพริ้งเพราะเจ้าจรีด	เฝ้าเป็นนิจเมื่อเสวยแกเคยหม่น
หมายได้กินเป็นนิจคิดทุกวัน	ทั้งแกงมันแกงสายบัวไม่กลัวใคร

(เพลงยาวเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ: กรมศิลปากร 2514, 163)

จากเนื้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าการกล่าวถึง กระจับ และ ลูกบัว ซึ่งเป็นพืชที่ปลูกในน้ำ และเนื้อความหลายตอนกล่าวถึงการลงเรือหรือลงแพไปเสาะหาของรับประทาน ทำให้สันนิษฐานว่า “วัง” ในที่กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพประทับนั้น น่าจะติดริมน้ำ หรืออยู่ใกล้ทำนน้ำเป็นแน่

นอกจากนั้นยังมีการกล่าวถึง แกงมันแกงสายบัว ซึ่งหมายถึง ต้มสายบัวใส่กะทิ ที่มีความมันอร่อยลิ้นนั่นเอง

จากการศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมอาหารที่ปรากฏในกลอนเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ พบ อาหาร 15 ชนิด ซึ่งมีทั้งอาหารคาว อาหารหวาน อาหารว่าง ตลอดจนพืชที่สามารถนำมารับประทานได้ และผลไม้

วัฒนธรรมอาหารที่พบในกลอนเพลงยาวทั้ง 2 เรื่อง ได้แก่ ขนมหจีน ห่อหมก นกคั่ว(กินแกลัมกับใบบัวอ่อน) ทอดมันจันลอนหรือห่อหมกย่าง เม็ดบัวคั่วใส่เครื่อง หมากพลู ทุเรียน ขนมปลากริม ขนมลั้งเล็ดหรือขนมนางเล็ด ขนมหอง ข้าวเหนียวสังขยา ข้าวเหนียวเหลืองหน้ากึ่ง กระจับ แกงมันสายบัวหรือแกงสายบัวต้มกะทิ

2. เครื่องมือเครื่องใช้

วัฒนธรรมวัตถุที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ซึ่งปรากฏในวรรณกรรม เพลงยาวเรื่อง “หม่อมเปิดสวรรค์” เรื่อง “พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ” มีดังนี้

จากเนื้อความตอนที่หม่อมเปิดชวนคุณโหม่งมาอยู่ด้วยกัน ก็ให้ปาวนำวอหรือเสลี่ยงไปรับ แต่ก็หาเสลี่ยงที่สวยงามไม่ได้ ไปขอยืมผ้าจากคนรู้จักก็ไม่ได้มา จึงใช้ ผ้าละว่า ซึ่งเป็นผ้าทอมือที่มักจะนำมาใช้ทำผ้าถุงหรือผ้าคลุมศพคนตายมาคลุมวอแทน ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความขบขันและประหลาดใจมาก

เป็นคราวขัดจกกันจะมากบ
จะขึ้นวอจรีไม่มีใคร
ไปเยี่ยมมาน้ำวนกก็ไม่ไ้
ก็สั่งให้ยืมผ้าละว่าลาว
(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 80)

อนึ่ง ผ้าละว่าทั้งในอดีตและปัจจุบันยังคงใช้กันขนาดเล็กที่เรียกว่า กี่เอว ใช้เป็นอุปกรณ์ในการทอผ้า ฝ่ายและด้ายที่ใช้ในการทอผ้ามีทั้งฝ่ายที่ถูกปลูกเองและซื้อ มา เช่นเดียวกับสีที่ใช้ในการทอผ้าจะได้จากสีธรรมชาติและสีเคมี

ลวดลายผ้าของชาวละว้าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะพบเพียง 2 ลาย คือ ลายเส้นที่เกิดจากการมัดย้อมเส้นยืนบนผืนผ้าชิ้นและลายข้าวหลามตัดซึ่งทอไว้เป็นผ้าคลุมศพคนตาย

ในวรรณกรรมกลอนเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ มีหลายตอนที่เนื้อความกล่าวถึง ฟันกะลา ซึ่งเป็นสิ่งที่หม่อมเปิดให้ความสำคัญมาก และในสมัยก่อนงานทันตกรรมในประเทศไทยนั้นยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร คนในสมัยก่อนเมื่อฟันหักไปก็จะหาสิ่งที่อยู่ใกล้เคียงมาเจียนเป็นรูปฟันแล้วหาวิธีใส่เข้าไป ผู้ใดมีฐานะดีก็จะให้ช่างทองขึ้นรูปเป็นฟันให้สวยงาม แต่สำหรับหม่อมเปิดนั้น นำกะลามาเจียนเป็นรูปฟันแล้วใช้ไหมร้อยกับฟันที่ยังเหลืออยู่ในปาก ซึ่งสีของกะลากับสีของฟันที่กินหมากเป็นประจำนั้นใกล้เคียงกันมาก จนสามารถหลอกตาผู้อื่นได้ดี ดังเนื้อความว่า

หมั่นผัดพัทรวัดฝ่องละองหน้า
ประจจะจัดตดกะลาที่หน้าดี
แต่ทันตาอันตรายไปหลายซี่
ใช้เข้าที่แทนฟันทุกอันไป
(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 82)
ผู้ตอดปิดป้องที่ช่องหัก
ดูระเบียบเรียบร้อยเสียงสีฟัน
เอาไหมสักผูกติดให้มิดมัน
ที่ไม่รู้ดูสำคัญว่าฟันดี
(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 91)

จากเนื้อความตอนที่หม่อมเปิดนั้นเล่นไฟจนเพลิน และหิวจัด ปรากฏวัฒนธรรมเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นมากในสมัยนั้นคือ ตะบัน ซึ่งนำไปใช้ตำหมากก่อนเคี้ยว

เห็นว่างคนทนไม่ได้ด้วยใจเจียน
หีบเข้าเคียวเหนียวครันเจ็บทันตา
เลื่อนเอาทุเรียนมาทั้งแบบวางแอบฝา
แล้วเอามายัดใส่ลงในตะบัน

.....
แล้วมีหน้าซำลักเอาผลบัว
ใส่ตะบันเล่นสบายคล้ายหมากรุก
ที่เขาคว่ำใส่เครื่องยังมีอยู่
ครันลูทงจิ้นแลดูกระดากใจ

(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 88-89)

ในวรรณกรรมเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ มีการกล่าวถึง ผ้าสมปัก ซึ่งเป็นผ้าพระราชทาน ที่คนไทยในสมัยโบราณที่มีฐานะมักจะใช้ในโอกาสสำคัญหรือนุ่งเข้าเฝ้าเจ้านาย เนื่องจาก ผ้าสมปัก นั้นใช้เป็นเครื่องยศ พระราชทานให้นุ่งได้ตามตำแหน่งแห่งยศของแต่ละบุคคล ความว่า

วันหนึ่งจึงทำนหลวงนายศักดิ์
สำหรับเดินคอยเชิญพระอาการ
นุ่งสมปักเข้าไปในพระราชฐาน
มาพุดกันทำนเจ้าขวัญนางข้างฝ่ายใน

(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 90)

นอกจากเครื่องนุ่งห่มแล้ว ในวรรณกรรมกลอนเพลงยาวเรื่อง “หม่อมเปิดสวรรค์” ยังกล่าวถึงเครื่องสำอางของสตรีไทยในสมัยก่อนไว้ด้วย คือ แป้งหิน กระหม่า ผางเสน และ หมึกหอม โดยมีเนื้อความดังนี้

หม่อมไม่ว่าแป้งหินเขาสินตลับ
ผางเสนเขาทั้งทอนค้อนชูดเอา
เอาไปจับริมฝีปากต่างกระหม่า
อมเข้าไว้เหมือนหมากให้ปากแดง

.....
หมึกหอมของหม่อมค่าก็แพง
ทั้งสองฝ่ายหายกันอย่าฉันทา
ของเขาเปลืองยิ่งกว่านั้นฉันไม่ว่า
แต่ของสำคัญพันกะลาเอามาคั้น

(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 95)

แป้งหิน ในที่นี้ หมายถึง แป้งร่ำ ซึ่งมี 2 ชนิด ชนิดแรกทำมาจากการเอาน้ำทะเลชั้นทรายเกลือ ที่เรียกว่า “ทรายเกลือ” เอามาคว่ำให้สุกจะได้ส่วนที่เป็นแป้งสีขาวบริสุทธิ์ และอีกชนิดคือแป้งร่ำที่ทำจากดินสอพอง ซึ่งจะได้สีที่ได้เกิดมาจากธรรมชาติซึ่งจะออกขุนๆเหมือนสีดินไม่ได้ขาวนวลเหมือนแป้งร่ำที่ทำจากทรายเกลือ แต่หาง่ายและมีราคาถูกกว่า ทำให้แป้งร่ำจากดินสอพองนั้นนิยมใช้กันทั่วไป

กระหม่า คือ เขม่าละอองดำที่เกิดจากควันไฟผสมกับน้ำมันตานี หรือน้ำมันเหนียวอื่น ๆ ที่อบร่ำจนหอม ผสมกับปูนเล็กน้อย เพื่อไม่ให้ไหลเยิ้มเวลาถูกแดด ใช้วาดคิ้วให้ได้รูปและใช้แต่งไร

ผมให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ตามขนบของความงามในสมัยโบราณ ดังที่ปรากฏเนื้อความในเสภา
เรื่องขุนช้างขุนแผน ความว่า

ครานั้นนางพิมพิลาไลย	ว่าจวนกันพี่เราไปเกิดแม่ขา
แล้วก็ลุกไปปล้นมิทันช้า	อาบนํ้าผลัดผ้าด้วยจับปล้น
จึงเอาขมิ้นมารินทา	ลูบทั่วกายาขมิ้น
ทาแป้งแต่งไรใส่นํ้ามัน	ผัดหน้าเจ็ดชั้นดั่งนวลแดง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม1 2544, 50)

นอกจากนั้นยังมีตอนที่กล่าวถึงนางแก้วกิริยา ความว่า	
เจ้าร่างน้อยนอนนิ่งบนเตียงต่ำ	คมข้างงามชะแล่มแจ่มใส
คิ้วคางบางนอนอ่อนละไม	รอยไรรี้อยู่ประดับดี

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม1 2544, 311)

ในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก็
ปรากฏเนื้อความที่อิเหนากล่าวชม คิ้ว ของนางบุษบา ว่ามีคิ้ว งามดั่งเลขา ซึ่งหมายถึง งามดั่งเขียน
ความว่า

น้องเอยน้องรัก	งามขนงวงพักตร์ดั่งเลขา
พี่ตั้งจิตคิดจะฝากชีวา	กัลยาควรฤมาถือใจ

(บทละครเรื่องอิเหนา เล่ม3 2547, 27)

ผางเสน เป็นเนื้อไม้จากแก่นผาง มีสรรพคุณหลายอย่าง ทั้งแก้ท้องเสีย บำรุงโลหิตสตรี แก่
ร้อนในและขับเสมหะ นอกจากนั้น ยังใช้ย้อมให้ผิวเป็นสีออกเหลือง ตามคติความงามในสมัย
โบราณ ซึ่งเชื่อว่าผิวขาวออกเหลืองคือความงามชั้นเอก ส่วนผิวสีน้ำผึ้งหรือผิวออกดำแดงคือควา
งามชั้นรอง ทำให้สตรีไทยในสมัยโบราณ นิยมทาตัวด้วยขมิ้นหรือย้อมผิวด้วยน้ำต้มจากแก่นผาง
หมักหอม ในที่นี้หมายถึง ขี้ผึ้งหอมหรือสีผึ้งทาปากเพื่อให้ริมฝีปากนุ่มชุ่มชื้นในหน้าหนาวและทำให้
น้ำหมากไม่จับปาก

ภาพที่ 2 “แก่นผาง” (ที่มา : มัชฌิมา วีรศิลป์ 2561)

นอกจากนั้นยังมีการกล่าวถึง กระแจะจันทร หรือ กระแจะจันทร ซึ่งหมายถึง แบ่งหอมชนิดหนึ่งที่ยิยมใช้เป็นเครื่องหอมทาผิวของสตรีไทยในสมัยโบราณ ดังปรากฏเนื้อความในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ความว่า

ครานั้นนางพินนิมณฑล	ยียวนด้วยความพิศมัย
เสนาหรีงมุกกุ่มใจ	สนิทแนบหน้าในที่นอนนาง
พัดวีวนพลอดแล้วกอดแก้ว	ไม่คลายแคล้วเคลื่อนคลาไปห่างข้าง
ซบเหวียดด้วยเนื้อสไปบ่าง	กระแจะจันทรจวงนางละลายทา

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 1 2544, 82)

กระแจะ หรือ พญายา เป็นพืชสมุนไพรที่มีกลิ่นหอมทุกส่วน ในอดีตได้นำทั้งเปลือก เนื้อไม้ ราก และน้ำฝน มาบดรวมกับเครื่องหอมนานาชนิด เช่น แบ่งรำ กายาน ลูกจันทร์ ชะมดเช็ด จนกลาย เป็น กระแจะจันทร เครื่องหอมทาผิว

หม่อมเปิดข้าข้าเรียกหนูลั่นจี	ไปหยิบผ้ามาที่ในหีบนั้น
หม่นนอนด่ำรำไว้เมื่อกลางวัน	กระแจะจันทรเจือปรุงจรงใจ

(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 106)

นอกจากนั้นยังมีการกล่าวถึง ผ้าหม่นนอนด่ำรำ ซึ่งหมายถึง ผ้ารำด้วยเครื่องหอมตามวิธีแบบโบราณ การรำเป็นการอบกลิ่นให้หอมด้วยภาชนะเผาไฟที่เราเรียกว่า ตะคัน ใส่เครื่องหอมประเภทยางไม้ กายานเนื้อไม้ หรือดอกไม้หลายชนิดรวมกันเพื่อให้เกิดควัน ส่งกลิ่นหอมระเหยออกมา การรำผ้านั้นจะทำซ้ำหลายๆ ครั้ง เพื่อให้กลิ่นหอมติดทนนาน

นอกจากนั้น ในวรรณกรรมกลอนเพลงยาวเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ยังมีการกล่าวถึง บุนหา ซึ่งเป็นเครื่องหอมที่นิยมทำไว้แจก หรือทำไว้ใช้ในสมัยนั้น และการทำบุนหา นั้น เป็นงานอดิเรกของชนชั้นสูงของไทยในสมัยก่อนซึ่งนิยมของหอม ในวังจึงมีการทำแบ่งรำ ร้อยมาลัย อบรำผ้า และทำบุนหา ที่เรียกกันติดปากเป็นคำสร้อยว่า บุนหารำไป

กับบุนหาสาโรชปราโมทย์จิต	อยู่เป็นนิจคอยตรองไม่หมองหมาง
ให้หลานน้อยเข้าไปตั้งข้างที่ทาง	จำปาวางสองดอกแล้วออกมา

(เพลงยาวเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ: กรมศิลปากร 2514, 163)

บุนหารำไป คือ การใช้กลีบดอกไม้แห้ง ใบไม้แห้ง เมล็ดอบแห้ง หรือบางส่วนของต้นไม้ชนิดที่เลือกแล้วว่า มีกลิ่นหอมที่เข้ากัน และนำมาประพรมด้วยกลิ่นหอมจากเครื่องเทศอื่น ๆ ที่ต้องการ ซึ่งดอกไม้แห้งบางชนิด มีกลิ่นหอมโดยไม่ต้องพรมน้ำหอมที่นำเข้ามาจากต่างประเทศหรือ

เครื่องเทศอื่นๆ แต่มักไม่นิยมกลิ่นของดอกไม้แต่อย่างใด เพราะดอกไม้แห้งจะกลิ่นเบาบางเกินไป เมื่ออบร่ำดอกไม้ด้วยควันเทียนเสร็จแล้ว ก็จะนำมาใส่ถุงที่เย็บไว้อย่างปราณีต และวางไว้ที่ต่างๆ เพื่อให้ส่งกลิ่นหอม

กล่าวได้ว่า วรรณกรรมเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ปรากฏวัฒนธรรมที่เบ็ดเตล็ดในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวไทยโบราณปรากฏอยู่อย่างชัดเจน และหลายอย่างยังได้รับการที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้วรรณกรรมทั้งสองฉบับ เปรียบเสมือนเป็น “บันทึก” ข้อมูลทางวัฒนธรรมในส่วนที่เป็นวัตถุ ซึ่งสามารถนำไปเป็นหลักฐานในการศึกษาต่อยอดทางวัฒนธรรมและวรรณกรรม เพื่อให้นักวิชาการรุ่นหลังไปได้ค้นคว้าในประเด็นอื่นๆ เกี่ยวกับวรรณกรรมและวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ

วัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์ และ เรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ความเชื่อ และค่านิยม

1. ความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง ความตกลงใจเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (กิ่งแก้ว อรรถากร และธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ 2542, 661) บางครั้งความเชื่ออาจรู้เหตุผล แต่เมื่อพิจารณาโดยถี่ถ้วนแล้วจะพบว่า ความเชื่อที่อาจดูเหมือนไร้เหตุผลนั้นจะมีเหตุผลที่เป็นบ่อเกิดของความเชื่อแฝงอยู่เสมอ เช่น ความเชื่อพื้นบ้านที่กล่าวว่า ห้ามร้องเพลงตอนรับประทานอาหาร มิเช่นนั้นจะได้คู่ครองสูงอายุ หากมองผิวเผินความเชื่อดังกล่าวย่อมดูไร้เหตุผล เนื่องจากการรับประทานอาหารไม่มีส่วนใดที่เกี่ยวข้องกับการมีคู่ครอง แต่เมื่อพิจารณาโดยลึกซึ้งแล้ว จะพบว่าความเชื่อดังกล่าว เป็นความเชื่อที่ผู้ใหญ่ในบ้านใช้บอกเตือนคนหนุ่มสาวให้มีความสำรวมขณะรับประทานอาหาร หากร้องเพลงขณะร่วมสำรับกับคนในครอบครัวหรือบุคคลอื่น อาจทำให้อาหารในปากกระเด็นลงในสำรับอาหารเป็นที่รังเกียจแก่ผู้ร่วมรับประทานอาหาร อีกทั้งยังอาจทำให้เกิดการสาลักอาหารอีกด้วย และเหตุผลที่ต้องใช้เรื่องคู่ครองมาเป็นบทลงโทษในความเชื่อนี้ น่าจะเกิดจากคนวัยหนุ่มสาวไม่ว่าจะในสมัยก่อนหรือปัจจุบันต่างก็มีความกังวลในเรื่องการได้คู่ครองที่เหมาะสม คนโบราณจึงนำเอาความกังวลที่เป็นธรรมชาติของช่วงวัยมาผนวกกับข้อห้ามในการประพฤติตน ก่อให้เกิดความเชื่อที่เป็นข้อห้ามต่างๆ โดยไม่นิยมอธิบายเหตุผลเพิ่มเติม เนื่องจากวิสัยของมนุษย์นั้นมักจะมีอคติกับการถูกบอกกล่าวหรือสั่งสอนโดยตรง สังคมจึงต้องใช้ระบบ ความเชื่อ เข้ามาช่วยในการจัดระเบียบพฤติกรรมของบุคคลในสังคมให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ความเชื่อ เกิดจากความพยายามของมนุษย์ในการแสวงหาคำตอบในเรื่องของสิ่งต่าง ๆ ที่ตนไม่รู้ เช่น ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เป็นต้น เมื่อมนุษย์แสดงออกทางพฤติกรรม ความเชื่อต่าง ๆ ก็ จะปรากฏ เช่น ในวรรณคดีของไทยก็จะมีการสอดแทรกคติความเชื่อต่าง ๆ อยู่เสมอ

ความเชื่อ ที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ เริ่มจากความเชื่อเรื่องนิมิตรและความฝัน ซึ่งปรากฏเนื้อความ ดังนี้

วันหนึ่งหม่อมนิทรเพลาคึก	นอนนึกอยากทุเรียนน้ำลายไหล
พอมือหยิบปลิงพลันก็ฝันไป	ว่าชาวละครเอามาให้หลายใบนัก
แต่ละใบวงใหญ่เท่ากำปั้น	ฉีกตะบันกินตะบอยอ่อยหนัก
พอมดลื่นสี่ใบใจคึกคัก	จุกจิกระแหล่นตายวุ่นวายใจ
.....	
พอยายมาพี่เลี้ยงเคียงเข้ามาพลัน	หยิบเอาฟันสามพวงมายื่นให้
ครั้นหม่อมเห็นพวงฟันเข้าทันใด	ดีใจหยิบรับเอาจับปลัน
พวงหนึ่งทำด้วยไม้มะเกลือ	วิไลเหลือคำดีสี่ขยัน
พวงหนึ่งทำด้วยกะลาหนาคัน	เอาเจียนจันขัดเป็นมันเหมือนทันตา
พวงหนึ่งทำไว้ด้วยไม้ทองหลาง	ทำเหมือนอย่างซี่ฟันชั้นหนักหนา
เอาใหม่ร้อยเรียงเรียงดูเกลี้ยงตา	รับเอามาดูกรั่มแล้วยิ้มพราย
เขาช่างทำงานงามทั้งสามพวง	แล้วห่อหวงเก็บไว้ไม่ให้หาย
ชอบอารมณ์สมคิดจิตสบาย	จุกก็คลายหายเจ็บไปทันที
หม่อมเปิดถามยายมาว่าพวงฟัน	นี่ขยันสุดใจใครให้พี่
ยายมาอวดซ้ำเขาทำดี	ซื้อมาที่จันญ์ทั้งสามพวง
หม่อมเปิดตรงความตามเรื่องฝัน	นิมิตรดีขยันเป็นใหญ่หลวง
ว่าเขาให้ทุเรียนกินหลายวง	เป็นลาภใหญ่พวงฟันกะลา

(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 125-128)

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า วรรณกรรมเพลงยาวเรื่อง “หม่อมเปิดสวรรค์” มีเนื้อความที่แสดงให้เห็นว่ามีความเชื่อเรื่องการทำนายฝัน โดยชาวไทยมักมีความเชื่อที่กล่าวกันเป็นคำสุภาษิตว่า ฝันร้ายจะกลายเป็นดี ดังที่หม่อมเปิดฝันว่า ได้กินทุเรียนจนจุกนอนอึดอัด และต่อจากนั้นก็ฝันว่ามีคนนำฟันกะลามาให้ถึงสามพวง หม่อมเปิดตื่นขึ้นมาจึงทำนายฝันตนเองว่าเป็นนิมิตรดี เพราะได้กินของอ่อยและจะได้ลาภ

การเชื่อเรื่องนิมิตรฝัน หรือการทำนายความฝันนั้น ปรากฏในวรรณกรรมไทยหลายเรื่อง ทั้งวรรณกรรมทางโลก เช่น ขุนช้างขุนแผน ในตอนที่กล่าวถึงนิมิตรฝันต่างๆ เกี่ยวกับการกำเนิดของขุน

ช้างขุนแผน หรือวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น เวสสันดรชาดก กัณท์มัทรี เป็นต้น

ความเชื่ออีกเรื่องหนึ่งที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงยาว เรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัครสุตาเทพ คือ การบนบานศาลกล่าวถึงศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ความว่า

เที่ยวบวงสรวงเทวาสุรารักษ์ ทุกสำนักพฤกษ์ไพร่ไสยหลวง
ให้เคลื่อนคลายหายพระโรคที่โคกทรวง ใฝ่บ่าบวงสรวงสังเวชนเคยมา
(เพลงยาวเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัครสุตาเทพ: กรมศิลปากร 2514, 136)

เนื้อความข้างต้นกล่าวถึงตอนที่กวี คือ คุณสุวรรณ ผู้แต่งวรรณกรรม ขอบบนบานถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เจ้านายของตน ในที่นี้คือ กรมหมื่นอัครสุตาเทพ หายจากการประชวร

นอกจากนั้นยังปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของบุญกรรม ตามหลักของพุทธศาสนา มากล่าวถึงในวรรณกรรมเพลงยาว เรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัครสุตาเทพ ว่าการประชวรในครั้งนี้เกิดจากเคราะห์กรรมทั้งสิ้น นอกจากนั้นยังมีการขอให้บุญที่ทำมาเกื้อหนุนปกป้องรักษาให้กรมหมื่นอัครสุตาเทพหายดีในเร็ววันอีกด้วย ซึ่งปรากฏเนื้อความ ดังนี้

ไฉ่มีบุญทูลจอมกระหม่อมแก้ว ทั้งผ่องแผ้วปรากฏพระยศ
แต่มีกรรมทำไว้แต่ไรมา พระโรคจึงล้าบากยากกระไร
(เพลงยาวเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัครสุตาเทพ: กรมศิลปากร 2514, 159)

ไฉ่เริ่มร่างทางจำเพาะเป็นเคราะห์ต้อง จึงให้หมองจิตตรมอารมณ์หมาย
วิบากกรรมจำเพาะเป็นเคราะห์ร้าย จึงวุ่นวายเป็นวิบัติอัศรรย
(เพลงยาวเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัครสุตาเทพ: กรมศิลปากร 2514, 190-191)

ความเชื่อเกี่ยวกับคำสาปหรือการสาปแช่ง ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัครสุตาเทพ คือ คำสาปที่สาปแช่งผู้ที่ไม่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งสาปไว้ว่า หากผู้ใดคิดร้ายต่อพระมหากษัตริย์ตลอดจนเชื้อพระวงศ์จะต้องพบกับความวิบัติ ดังความว่า

ศิโรราบกราบกำหม่อมพระยศ ให้ปรากฏทั่วไปในสนาม
อย่ารู้คล้ายถอยพระยศให้ดังาม อยู่ชั่วสามชั่วโลกพระโรคคลาย
ให้หายวันหายเดือนเหมือนพระยศ ดังคำพวมานกลอนอวยพรถวาย
ใครคิดชั่วขอให้ตัวคนนั้นตาย ตามภิปรายปราดณาประสาใจ
(เพลงยาวเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัครสุตาเทพ: กรมศิลปากร 2514, 175)

นอกจากนั้นแล้ว ยังพบว่าวรรณกรรมเพลงยาว เรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ปรากฏความเชื่อที่เกี่ยวกับ ขวัญ ดังนี้

ต้องถูกตีถูกว่าหน้าที่นั่ง	ฉันแสนวังเวงไหวจิตใจหวาม
ทั้งอายเนื่อบอนเข้าแกมแถมเนื้อความ	คุณไม่ยิ่งลามลูกหรือดังถือไฟ
ไอ้สงสารคุณสุวรรณมิ่งขวัญหาย	เที่ยวเหลียวซ้ายแลขวาล้อฉลาลัย
แม้ช่วยได้ก็จะช่วยให้เห็นใจ	ถ้าขอได้ก็จะขอพอประทัง

(เพลงยาวเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ: กรมศิลปากร 2514, 189-190)

พระโรคคลายวายเศร้ากำสรดโศก	ประสิทธิโชคชูเจมเฉลิมขวัญ
การเล่นเป็นมามากทุกวัน	ได้หม่อมพันหงเหินมาเดินกลอน

(เพลงยาวเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ: กรมศิลปากร 2514, 191)

ขวัญ เป็นความเชื่อของคนไทยมานาน ขวัญ คือ สิ่งที่ไม่มีตัวตน แต่เป็นสิ่งที่ครองใจ ขวัญสิงอยู่ในตัวตนและเป็นสิ่งที่ทำให้เจ้าของขวัญทุกข์หรือสุขได้ หากมีเหตุที่ทำให้ขวัญไม่อยู่กับตัวหรือออกไปเที่ยวเล่น ซึ่งอาจจะเกิดเหตุร้ายเจ็บป่วยหรือมีเคราะห์กรรม และถ้าต้องการให้ขวัญกลับเข้าสู่ร่างกายต้องมีพิธีทำขวัญอันหมายถึงการทำพิธีกรรมเพื่อเรียกขวัญให้กลับมาสู่เจ้าของขวัญ

2. คำนิยม

ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่เป็นคุณหรือสิ่งคมยัดถือเป็นเรื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำของตนเอง (ราชบัณฑิตสถาน 2556, 253)

ค่านิยม ที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์ และ เรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ มี 3 ประการ คือ เรื่องของการติดสินบน ความรักหน้าตาเกียรติยศ และโลกทัศน์ที่มีต่อหญิงรักหญิงในราชสำนักไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีตัวอย่างดังนี้

จากเนื้อความตอนที่หม่อมเปิดรับประทานมากเกินไปจนปวดท้องและไปหาที่ขับถ่ายไม่ทันการ จึงต้องติดสินบนคนเฝ้าตำหนักให้น้ำมาทำความสะอาดและให้เก็บเรื่องนี้ไว้เป็นความลับ นอกจากนั้นยังมีเรื่องของการขอสินบน ซึ่งคุณสุวรรณเป็นผู้ขอจากหม่อมเปิด ว่าหากติดสินบนคุณสุวรรณผู้แต่งกลอนเรื่องนี้ และติดสินบนตาแจ้งผู้ขับเสภา ก็จะไม่แพร่พรายเรื่องของคุณหม่อมเปิดที่ทำเรื่องขบขันนำอายต่างๆ และจะลบคำกลอนที่แต่งไว้ให้ด้วย ดังเนื้อความว่า

ครั้นปวดท้องเต็มทนจนสิ้นอาย	ลูกวิ่งจะไปถ่ายให้ถึงที่
ด้วยเหลืบทนพันกระสันพันทวี	ก็ราดเสียที่ตามตามทาง
ก็ซื้อขนมให้ตาเฒ่าเฝ้าตำหนัก	ให้ตักน้ำชำระสะสาง
ให้หมดสิ้นกลิ่นอายระคายคาง	ช่วยอำพรางเสียให้มิดช่วยปิดบัง

(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 86-87)

ถ้าหม่อมยายเสียตายชื่อจะลือชา ก็เอาเงินเอาผ่านั้นมาให้
 จันจะลบตำหรับไม้ขับไป จงถึงใจตาแจ้งเสียเถิดรา
 (เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 99)

ชาวไทยในสมัยโบราณมีค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับเกียรติยศอย่างยิ่ง การปลุกฝังให้คนไทยให้ความสำคัญกับเกียรติยศนั้น เป็นกุศโลบายในการจัดระเบียบสังคมอย่างหนึ่งที่ชาญฉลาด เพราะผู้ที่มีเกียรติยศที่ควรค่าการสรรเสริญนั้น จะต้องเป็นผู้ที่ทำความดี มีความประพฤติไม่ขัดกับศีลธรรมจรรยา ทำประโยชน์ให้กับตนเองและผู้อื่น และยังต้องรู้จักระงับใจไม่ทำสิ่งที่ผิดแม้จะไม่มีใครรู้ ซึ่งเป็นการ “รักษาเกียรติ” ของตนเอง

ในวรรณกรรมเพลงยาวเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ก็ปรากฏเนื้อความที่สะท้อนถึงความรักหน้าและรักเกียรติยศของตน ดังนี้

เป็นวิสัยใจของคนทุกคนหมด ด้วยรักยศรักหน้าเป็นราศี
 ต้องพูดล่อแต่พอให้เป็นที่ ยกฐิลีละขององค์ส่งขึ้นไป
 (เพลงยาวเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ: กรมศิลปากร 2514, 164)

ค่านิยมเรื่อง ความรักหน้าตา รักศักดิ์ศรี และรักเกียรติยศ นั้นเป็นค่านิยมที่พบในวรรณกรรมไทยอยู่เสมอ ทั้งในวรรณกรรมราชสำนักและวรรณกรรมท้องถิ่น เช่น รามเกียรติ์ ขุนช้างขุนแผน หรือไกรทอง เป็นต้น

วรรณกรรมเพลงยาวเรื่องหม่อมเป็นสวรรค์ มีเนื้อความที่แสดงภาพสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ที่มีต่อหญิงรักหญิงในราชสำนักไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นว่าเป็นเรื่องปกติสามัญที่เกิดขึ้นในสังคม ในวรรณกรรมเพลงยาวเรื่องหม่อมเป็นสวรรค์ มีตัวละครเอกเป็นหญิงรักหญิง คือ ความรักระหว่างหม่อมเปิดและคุณโม่

หม่อมเปิด ในที่นี้คือ หม่อมข้า เป็นหม่อมห้าม³ ของกรมพระราชวังบวรมหาดัศดุพลเสพ ซึ่งตามคุณโม่ซึ่งเป็นคู่รักกันมาทำราชการในวังหลวง อยู่ที่พระตำหนักกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ เป็นหม่อมที่ชอบไวกิริยา เมื่อเดินมักจะไวกังหะเยี่ยงย่างไปอย่างเปิด กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพจึงประทานนามให้ว่า หม่อมเปิด (บทละครเรื่องพระมเหสีเถาเถา เรื่องอุณรุทธน้อยเรื่อง เรื่องละเด่นลันได กลอนเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ เรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ 2514, 69)

คุณโม่ ในที่นี้คือ หม่อมสุด เป็นหม่อมห้ามของกรมพระราชวังบวรมหาดัศดุพลเสพ และประจำอยู่ที่พระตำหนักกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ เช่นเดียวกับหม่อมข้า หม่อมสุดหรือคุณโม่เป็นผู้รู้หนังสือดี กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพจึงโปรดให้อ่านบทกลอนถวายอยู่เสมอ

ตัวหม่อมสุดหรือคุณโม่ชอบ “เล่นเพื่อน”⁴ กล่าวคือ ทำหน้าที่เป็นเพื่อนชายของหม่อมข้าหรือหม่อมเปิด ที่มาของชื่อ คุณโม่ เกิดจาก คันทิ้งอ่านหนังสือถวายแล้วคิดว่ากรมหมื่นอัปสรสุดา

³ หม่อมห้าม คือ คำเรียกสตรีที่เป็นภรรยาของเจ้านายหรือขุนนางที่มีบรรดาศักดิ์สูง

⁴ เล่นเพื่อน หมายถึง คบเพื่อนหญิงด้วยกันต่างคู่รัก

เทพบรรทมหลับ ก็ดับเทียนเอาผ้าคลุมโปง กอดจูบหม่อมข้าอยู่ที่ปลายพระบาท แต่กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพบรรทมยังไม่หลับ ทรงเห็นหม่อมสุดทำเช่นนั้นก็ประทานชื่อให้ว่า คุณโม่ง เพราะเอาผ้าคลุมโปงเล่นเพื่อน (บทละครเรื่องพระมเหสีเถาเถา เรื่องอุณรุทร้อยเรื่อง เรื่องละเด่นลันได กลอนเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ เรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ 2514, 68)

ครั้นพระองค์ทรงพลิกพระกายกลับ	หมายความว่าพระบรรทมหลับสนิท
ก็สมจิตคิดไว้ใจประวิง	ก็คลานชิงกันขยับดับเทียนชัย
เข้าชุลมุนวุ่นวายอยู่ปลายพระบาท	ก็คิดคาดเอาว่าคนหาเห็นไม่
จึงกระทำเอาแต่อำนาจอใจ	ด้วยแสงไฟมืดมิดไม่มีโพลง
กระซุบกระซิบพุ่มกายอยู่ปลายพระบาท	อุตุลุดอุตุจาดทำอาจโง
เอาเพลาะหอมกรอมหุ้มกันคลุมโปง	จึงตรัสเรียกว่าคุณโม่งแต่นั้นมา
ข้างหม่อมเปิดเสด็จท่านโปรดปราน	ได้ประทานเปลี่ยนนามตามยศลา
เพราะเดินเหินโยกย้ายสายกิริยา	จึงชื่อว่าหม่อมเปิดเสด็จประทาน
(เพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์: กรมศิลปากร 2514, 84-85)	

จากการศึกษาเนื้อเรื่องในเชิงสังคม สามารถกล่าวได้ว่า การเล่นเพื่อน หรือความรักระหว่างเพศเดียวกันในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น เป็นเรื่องที่มีมานานโดยเฉพาะในวังที่มีแต่สตรีอยู่ร่วมกันจำนวนมาก ในหนังสือบันทึกรายวันของเทาแซนด์ แฮร์ส ทูตอเมริกันที่เข้ามาในเมืองไทยเมื่อ พ.ศ.2399 ปรากฏข้อความตอนหนึ่งว่า “การเล่นเพื่อนเป็นเรื่องธรรมดาสามัญมากเหมือนดังว่าเป็นการกระทำของสัตว์ไม่มีโทษหนักหนาอะไร และไม่เคยมีการลงโทษกัน เว้นไว้แต่ในกรณีของพระสงฆ์” (หญิงชาวสยาม 2547, 44)

วรรณกรรมกลอนเพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์ เป็นวรรณกรรมที่แสดงหลักฐานว่า “การเล่นเพื่อน” เป็นเรื่องที่มีมานานในสังคมไทย ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสามัญที่เกิดขึ้นบ่อย ถึงขั้นมีการแต่งหนังสือขึ้นมาล้อกัน และมีการขบเสภาให้คนหมู่มาฟังให้เป็นที่สนุกสนานอีกด้วย หลักฐานการเล่นเพื่อนของคนไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นไม่เพียงปรากฏในวรรณกรรม แต่ยังปรากฏในภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ อาทิ ผนังโบสถ์วัดเสนาราม จ.อยุธยา ปรากฏภาพหญิงชาววังสมัยรัชกาลที่ 4 ที่สื่อถึงการเล่นเพื่อนในราชสำนัก เป็นต้น

จากการศึกษาวรรณกรรมเพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์ และ เรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ พบว่าวรรณกรรมกลอนเพลงยาวทั้งสองเรื่อง มีภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมไทย ทั้งในส่วนของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ คือ อาหารและเครื่องมือเครื่องใช้ ในส่วนของวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุก็ปรากฏเรื่องของความเชื่อและค่านิยมที่ปรากฏในยุคนั้น ซึ่งเป็นความเชื่อและค่านิยมที่ยังสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คือ การเชื่อเรื่องนิมิตฝัน ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของบุญกรรมตามหลักของพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับคำสาปหรือการสาปแช่ง ปรากฏความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับขวัญ และค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับเกียรติยศ

ภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้งสองเรื่องนี้ เป็นเหมือนจดหมายเหตุแห่งยุคสมัย ที่บันทึกเรื่องราวในอดีตส่งต่อมาถึงปัจจุบัน ทั้งในส่วนของเนื้อหาและองค์ประกอบปลีกย่อยทางวัฒนธรรม ที่ผู้ประพันธ์อาจจะเจตนาหรือไม่ก็ตาม ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมได้อย่างชัดเจน

ด้วยลักษณะดังกล่าวที่ปรากฏในตัวบทของวรรณกรรมเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และเรื่อง พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ เป็นสิ่งยืนยันว่า วรรณกรรมทั้งสองฉบับ มีคุณค่าทั้งในด้านศิลปะและวัฒนธรรม วรรณกรรม นอกจากนั้นยังมีคุณค่าในเชิงเอกสาร ที่สามารถนำไปต่อยอดองค์ความรู้ด้านวิชาการอีกด้วย

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2514). บทละครเรื่องพระมเหศวร. เรื่องอุณรุทธหรือเรื่อง เรื่องละعنลันได กลอนเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ เรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร.
- กิ่งแก้ว อัดถการ และธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. (2542). เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย 8 (คติชนวิทยาสำหรับครู) หน่วยที่ 9. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ขุนช้างขุนแผน, เสภา. (2544). พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2543). หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: รามการพิมพ์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระกระยา. (2516) ชีวิตและผลงานของสุนทรภู่. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯมหานคร : บรรณการ.
- พระพุทธรูปล้านนา, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2547). บทละครเรื่องอิเหนา เล่ม3. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.(2546). เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย 4 (วรรณคดีไทย) หน่วยที่ 1-7. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สุพัทธา สุภาพ. (2546). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- เอนก นาวิกมูล. (2547). หญิงสาวสยาม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

บรรณานุกรมภาพ

ภาพ “แก่นฝาง” มัชฌิมา วีรศิลป์ ถ่ายเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2561.

ภาพ “ขนมลั้งเล็ดหรือขนมนางเล็ด” มัชฌิมา วีรศิลป์ ถ่ายเมื่อ 26 มีนาคม 2561.

1 เณร ขร เณร เณร ขร ขร น - สร เณร เณร เณร เณร

ขร ไป เณร ไป ขร เณร เณร เณร ขร เณร เณร เณร

เณร เณร ขร ขร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

2 ขร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

3 เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

47 เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

53 เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

59 เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

65 เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

71 เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

77 เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

83 เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

89 เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

95 เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

99 เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร เณร

การจัดการมรดกภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมพื้นบ้าน บทสวดสรภัญญะ บ้านค้อ ตำบลดอนเงิน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

Intellectual Cultural Heritage Managing into vernacular folklore, A Sorapanya rhyme
: Narrative by Bankor senioritor, Donngern , Chiengyun, Mahasarakham province

ศุภกร ไชยรงค์ศรี¹

มนัส แก้วบุชา²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสำรวจคุณลักษณะทางวัฒนธรรมและบริบททางสังคมของชุมชนชาวบ้านค้อ 2) สืบค้นบันทึก วิเคราะห์ข้อมูลภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมพื้นบ้าน บทสวดสรภัญญะบ้านค้อ 3) นำข้อมูลบทสวดสรภัญญะไปอนุรักษ์โดยเสนอชื่อเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ งานวิจัยใช้หลักของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมขององค์การวิชาชีพทางวัฒนธรรมอีโคโมสประเทศไทย การจัดการความรู้การเสนอชื่อเพื่อขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านวรรณกรรมพื้นบ้าน กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กรมส่งเสริมพระพุทธศาสนากระทรวงวัฒนธรรม วิถีชีวิตทางวัฒนธรรมของภาคอีสาน และหลักการวิเคราะห์ดนตรีชาติพันธุ์ โดยเก็บข้อมูลจากผู้ขับร้องกลอนสรภัญญะ ผู้ประพันธ์ ครู พระภิกษุ และชาวบ้านในพื้นที่

ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะทางวัฒนธรรมบ้านค้อขึ้นอยู่กับปัจจัยทางการเมืองและวัฒนธรรม มีวัดวัดไธธรรมมารามเป็นที่พึ่ง บ้านค้อ มีภูมิปัญญาหลากหลายโดยเฉพาะการสวดสรภัญญะแบบดั้งเดิมได้รับการสืบทอดมายาวนานกว่า 153 ปี เนื้อหาทั่วไปของสรภัญญะบ้านค้อคือ บทนำ บูชาพระรัตนตรัย บทสรรเสริญ บทหลัก บทธรรมะ บทสรุปและบทกล่าวลา จันท์ลักษณะคือ กลอนหัวเดียวแบบดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วและกาพย์ยานีแบบประยุกต์ที่ได้ประพันธ์ขึ้นมาใหม่ จากการรวบรวมกลอนสรภัญญะบ้านค้อทั้งสิ้น 103 กลอน จำแนกตามหมวดหมู่วิเคราะห์ลักษณะทำนองได้ 1) กลอนสรภัญญะแบบดั้งเดิม 47 กลอน 2) กลอนสรภัญญะแบบประยุกต์ 56 กลอน เนื้อหาวรรณกรรมของกลอนดั้งเดิมส่วนใหญ่เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและพระเวสสันดรชาดก ลักษณะทำนองสรภัญญะมีความหลากหลาย ได้รับอิทธิพลมาจากทำนองลำ หรือทำนองอีสาน ส่วนกลอนสรภัญญะแบบประยุกต์ เป็นกลอนที่ได้รับการประพันธ์ขึ้นมาใหม่เนื้อหาวรรณกรรมส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับสภาพสังคมปัจจุบัน อาทิ วิถีชีวิตประจำวัน และเหตุการณ์บ้านเมืองหรือกล่าวถึงตัวบุคคลมาประพันธ์ ลักษณะทำนองดัดแปลงมาจากทำนองดั้งเดิม ทำนองส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ไม่หลากหลายเท่ากับทำนองดั้งเดิม แต่มีลักษณะเนื้อหาในด้านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเหมือนกัน

¹นิสิตปริญญาโท สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

²อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, ดร., อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา

แนวทางการอนุรักษ์ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบการขอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่ได้กำหนดไว้ในคู่มือของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

คำสำคัญ : การจัดการ/มรดกภูมิปัญญา/วรรณกรรมพื้นบ้าน/บทสวดสรรภัญญะ

Abstract

This research aims 1) to study, discover and identify cultural characteristics and social contexts of Bankor community 2) to explore and keep intellectual folklore data; a Sorapanya rhyme 3) to preserve a Sorapanya rhyme as one of the national heritage. This research is using the method and the principle of the Thailand International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), Knowledge management of national cultural heritage preservation, folk literacy, Department of Cultural Promotion, Department of Buddhism, Ministry of Culture. This research also concerns about Northeastern ways of life and cultures and the principle analysis of ethnic music. The information for the research is a narrative by Sorapanya singer, Sorapanya writers, teachers, monks, and folks in the area.

The research found that the attribute of folk culture is depended on the administration of Mahasarakham Province. The community has Wilaidhammaram temple as a spiritual anchor. The community has a variety knowledge especially Sorapanya rhyme. The original Sorapanya has been inheriting for longer than 153 years. The folk literature which is the content of Northeastern Sorapanya is a preface, salutation to the Triple Gem, encomium, main content, Dhamma, and the conclusion. Prosody is an originally poem and the poem that consists 11 syllables. The research found 103 Sorapanya poems which could be separated according to the rhythm. The poems are separated into 2 groups. First, the original Sorapanya has 47 poems. Second, applied Sorapanya rhyme has 56 poems. The contents of the literature are mostly about Buddhism Dhamma principles, Jataka which are stories of the former incarnations of the Lord Buddha. The Jataka that is being told is the story of Vessantara. The rhythms are diverse and have been influenced by Isan rhyme and rhythms. Meanwhile, the applied Sorapanya is the rhyme that has been lately composed and the stories are quite modern such as lifestyle, daily life routine, people, and also political situations. The rhythm of the applied Sorapanya is applied from the ancient ones. The rhythms are similar with others and not as diverse as the original ones. This research is operating the preservation of the national cultural heritage according to the regulations for the registration of the intangible cultural heritage which are assigned in the handout by Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture.

Keywords : Managing / Intellectual Cultural Heritage / vernacular folklore / A Sorapanya rhyme

บทนำ

ชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ มีความจำเป็นที่จะต้องจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเพื่อให้สามารถดำรงคงอยู่โดยไม่สูญสลายหายไปกับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง ในท้องถิ่นอีสานมีการสวดสรภัญญะ ที่กำลังจะเลือนหายไปตามการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคม ถ้าหากขาดการจัดการที่ดี การสวดสรภัญญะนอกจากจะมีความไพเราะสร้างความบันเทิงแก่กลุ่มชนแล้ว เนื้อหาส่วนใหญ่ได้นำมาจากพระเวสสันดรชาดก และประพันธ์ขึ้นมาใหม่ ล้วนแฝงไว้ด้วยแง่คิดด้านการดำเนินชีวิตคติธรรมการอบรมขัดเกลาจิตใจ ในชุมชนบ้านค้อ ตำบลดอนเงิน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม เป็นชุมชนที่มีบทสวดสรภัญญะอยู่มาก แต่ขาดการจัดการที่ดี จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าชาวบ้านและปราชญ์ท้องถิ่นอีสานไม่สามารถบอกได้ว่าการสวดสรภัญญะได้ถือกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคสมัยใด มีประวัติศาสตร์อย่างไร ทราบแต่เพียงว่าการสวดสรภัญญะได้อยู่คู่กับชาวอีสานมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ชาวบ้านค้อต่างสวดสรภัญญะเป็นประจำ กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต จึงควรแก่การศึกษาและวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป

การสวดสรภัญญะเป็นกลวิธีการสร้างสีสันและสร้างความน่าสนใจให้แก่การจัดงานบุญตามเทศกาลได้เป็นอย่างดี นอกจากการสวดตามงานบุญเป็นปกติ ยังมีการสวดสรภัญญะเพื่อการแข่งขัน มีเกณฑ์การพิจารณาจากความสามารถในการร้องและสรวัดตะ กลอนสรภัญญะมีสองแบบ คือ 1) กลอนสวดแบบดั้งเดิม ที่ได้รับการบันทึกสืบทอดต่อกันมา 2) กลอนสวดประยุกต์ หรือกลอนสวดทันสมัยที่ประพันธ์ขึ้นมาใหม่ โดยมีสัดส่วนการร้องของกลอนสวดประยุกต์มากกว่ากลอนสวดแบบดั้งเดิม กลอนสรภัญญะในยุคสมัยใหม่ได้รับการดัดแปลงเนื้อหาให้เป็นภาษาปัจจุบันเพื่อให้เป็นที่เข้าใจได้ง่าย เนื่องจากเดิมเป็นภาษาธรรมที่ยากแก่การเข้าใจและเนื้อหายังอิงหลักธรรมทางศาสนา การจะทำความเข้าใจต้องแปลเป็นภาษาธรรมดา ให้คนทั่วไปสามารถเข้าใจความหมายได้ทันทีโดยไม่ต้องแปลความหมาย สาระของกลอนร้องแบบประยุกต์ได้รับการแต่งขึ้นให้เป็นที่เข้าใจได้ง่าย สอดแทรกคุณค่าในการอบรม ขัดเกลาจิตใจและสั่งสอนคติธรรมโดยได้แรงบันดาลใจจากกลอนดั้งเดิม แม้กลอนสวดทำนองสรภัญญะจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือ สถานที่ ๆ ใช้ในการสวดคือ “วัด” เนื่องจากวัดยังคงเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แหล่งรวมความศรัทธาของคนในชุมชนตลอดมาทุกยุคสมัย

ในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญา ในด้านต่าง ๆ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ขึ้น เพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครอง ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งเรียกว่าพระราชบัญญัติมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวม 7 สาขา คือ 1) ศิลปะการแสดง 2) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 3) วรรณกรรมพื้นบ้าน 4) กีฬาภูมิปัญญาไทย 5) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 6) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 7) ภาษา (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม 2556, หน้า 36-37) โดยบทสวดสรภัญญะบ้านค้อนั้น ตรงกับมรดกทางวัฒนธรรมสาขาวรรณกรรมพื้นบ้าน สอดคล้องกับพระราชบัญญัติภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมพื้นบ้าน ที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชาวชาวบ้าน อันเป็นวิธีการบอกเล่า

หรือเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรแบ่งออกเป็น 7 ประเภทคือ 1) นิทานพื้นบ้าน 2) ตำนานพื้นบ้าน 3) บทสวดหรือบทกล่าวนในพิธีกรรม 4) บทร้องพื้นบ้าน 5) สำนวนสุภาษิต 6) ปริศนาคำทาย 7) ตำรา การสวดแทรกถึงบาปบุญคุณโทษอันเป็นลักษณะสำคัญของวรรณกรรม การศึกษาบทสวดสรภัญญะ บ้านค้อ ตำบลดอนเงิน อำเภอยะยี่น จังหวัดมหาสารคาม จึงเน้นศึกษาเนื้อหา ลักษณะ รวบรวมผลงาน และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลการวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและเป็นมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมของชาติสืบไป

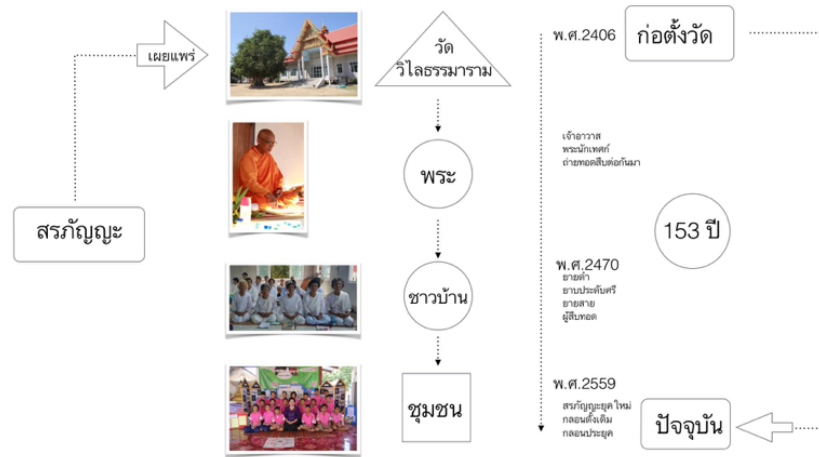
วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสำรวจคุณลักษณะทางวัฒนธรรมและบริบททางสังคมของชุมชนชาวบ้านค้อ ตำบลดอนเงิน อำเภอยะยี่น จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อสำรวจบันทึก วิเคราะห์ข้อมูลภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมพื้นบ้าน บทสวดสรภัญญะ บ้านค้อ ตำบลดอนเงิน อำเภอยะยี่น จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อนำข้อมูลบทสวดสรภัญญะไปอนุรักษ์โดยเสนอชื่อเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ

1. ประวัติศาสตร์บทสวดสรภัญญะบ้านค้อ

จากการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชน สัมภาษณ์บุคคลข้อมูล สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้สวดสรภัญญะและผู้สืบทอดสรภัญญะบ้านค้อพบว่า บ้านค้อตำบลดอนเงิน อำเภอยะยี่น จังหวัดมหาสารคาม มีประวัติการศึกษาสรภัญญะที่สืบค้นได้มากกว่า 90 ปี โดยประมาณ สรภัญญะสมัยก่อนในจังหวัดมหาสารคาม ได้รับการถ่ายทอดมาแต่โบราณ พุทธศักราช 2410 ชาวบ้านย้ายถิ่นฐานจากบ้านโพน ตำบลหนองซอน มาตั้งรกรากที่บ้านค้อ ตำบลดอนเงิน ได้รับการ ถ่ายทอดการสวดสรภัญญะติดตัวกันมา จากผู้คนในสมัยก่อน และได้รับการเรียนการสอนในวัด จากพระครู การถ่ายทอดเริ่มจากพระนักเทศน์หลายต่อหลายรูป บทบาทหลักของท่านองสวด สรภัญญะ เป็นท่านองสวดเพื่อพระพุทธรูปศาสนาที่มีมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 พระสงฆ์จึงถือว่าผู้สืบทอดท่านองสรภัญญะมาแต่โบราณ มีการนำเรื่องพระเวสสันดร ชาดกในตอนต่างๆมาประพันธ์ ให้วรรณกรรมคำร้องผสมผสานกับท่านองที่สร้างสรรค์ขึ้นจนเป็น สรภัญญะในท่านองต่างๆใช้ในการสวด เทศนา และสวดปฏิบัติธรรมในโอกาสต่างๆในวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา การถ่ายทอดเข้ามาสู่บ้านค้อนั้น ได้มีการสอนถ่ายทอดให้ลูกศิษย์ที่มาปฏิบัติ ธรรมในวัด จากการสัมภาษณ์ นางประดับศรี รัตนทิพย์ อายุ 70 กล่าวว่า สมัยก่อนไม่มีความบันเทิง และกิจกรรมมากนัก การเข้าวัดปฏิบัติธรรมจึงเหมือนเป็นหลักปฏิบัติของชาวบ้าน เมื่อตนได้เข้าวัด ปฏิบัติธรรมตามการชักชวนจากเพื่อน และรุ่นพี่ ตอนนั้นตนอายุ 16 ปี ก็ได้เรียนสรภัญญะ ตั้งแต่นั้น โดยมิเจ้าอาวาสวัดบ้านค้อ เช่น พระอธิการบุญเพ็ง สอนให้ พระครูหลายรูปได้ไปเรียนมา

จากวัดอื่นที่หมู่บ้านใกล้เคียง หรือวัดในอำเภอเช่นกัน แล้วจึงนำมาสอนชาวบ้าน เมื่อร้องได้ชำนาญแล้ว ก็จะเดินทางไปประพาดตามหมู่บ้านต่างๆ อยู่บ่อยๆ จนสรภัญญะได้รับการสืบทอดมาจนปัจจุบัน

ภาพที่ 1 ภาพแสดงประวัติศาสตร์สรภัญญะบ้านค้อ

2.การจำแนกประเภทกลอนสรภัญญะบ้านค้อ

2.1 กลอนดั้งเดิม หมายถึงกลอนที่ได้อ่านสืบทอดต่อกันมานานแล้ว มีที่มาจากการที่ชาวบ้านในชุมชนไปปฏิบัติธรรมในวัดต่างบ้าน ในชุมชนใกล้เคียง มีการร้องสรภัญญะในการเข้าวัดวิปัสสนา ได้รับการถ่ายทอดจากครูบาอาจารย์ พระนักเทศน์ เกิดการถ่ายทอดจากพระสู่ฆราวาส และมีการเรียนการสอนมาตั้งแต่สมัยโบราณ และจดบันทึกเอาไว้ จากการวิจัยพบกลอนดั้งเดิม 47 กลอนจากกลอนสรภัญญะบ้านค้อทั้งหมด 103 กลอน จำแนกออกตามหมวดหมู่วรรณกรรมที่ปรากฏได้ 4 หมู่ ดังนี้ 1) บทนำ บุษาดอกไม้ บทสรรเสริญ บทไหว้ครู 2) บทเสริมตำนานพื้นบ้าน เหตุการณ์วรรณคดี 3) กลอนวิสูตร กลอนอ้อลา กลอนขอภัยนอกบ้าน 4) กลอนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม ปัจจุบันจึงเรียกว่ากลอนดั้งเดิมหรือกลอนโบราณ กลอนดั้งเดิมเหล่านี้ มีเนื้อหาที่เน้นไปทางประวัติพระพุทธศาสนา และ มหาเวชสันดรชาดก สอนใจให้หลักธรรมคำสอน การประพฤติปฏิบัติตน โดยยกบางตอนหรือเหตุการณ์ในวรรณกรรมมหาเวชสันดรชาดก มาประพันธ์ เช่น กลอนพราหมณ์ขอช้าง กลอนก่อนลา กลอนล่องโขง เป็นต้น

การวิเคราะห์กลอนดั้งเดิม

ตัวอย่างการวิเคราะห์กลอนดั้งเดิมพราหมณ์ขอช้าง เพื่อแสดงผลการวิเคราะห์ ลักษณะทั่วไปทางดนตรี และรูปลักษณะวรรณกรรม โดยทำการบันทึกเสียง และบันทึกโน้ตสากลเพื่อประกอบการวิเคราะห์

1.ลักษณะทั่วไป (General background)

1.2 ความหมาย (Meaning) เล่าเรื่องราวการเดินทางของพราหมณ์ทั้ง 8 เดินทางไกล จากเมืองกลิงคราษฎร์ เพื่อมาขอช้างจากพระเวสสันดร เนื่องจากความเดือดร้อนจากฝนฟ้าโดยหวังว่าจะช่วยให้ดีขึ้น

1.4 รูปแบบ (Form) กลอนสรภัญญะพราหมณ์ขอช้าง ใช้รูปแบบการซ้ำทำนอง โดยใช้ทำนองเดิมมาซ้ำใหม่ในท่อนต่อไป แต่เปลี่ยนคำร้องใหม่ไปตามเรื่องราว รวมทั้งหมด 6 ท่อน

2. ทำนอง (Melody) ทำนองกลอนพราหมณ์ขอช้างใช้เสียงทางกลาง ในดนตรีไทย ซึ่งตรงกับเสียง เร ในดนตรีสากล

2.1 กลุ่มเสียง (Tone Setting) กลอนพราหมณ์ขอช้างใช้เสียง 5 เสียง ได้แก่ ลา ที โด เร มี فا

2.2 ช่วงเสียง (Range) กลอนพราหมณ์ขอช้างใช้เสียงต่ำสุดคือเสียง ลา และ สูงสุดคือเสียง ฟา

2.3 ความยาว (Length) กลอนพราหมณ์ขอช้าง ยาว 24 ห้อง 96 จังหวะ แบ่งเป็น 6 ท่อน

2.4 รูปลักษณะทำนอง (Melodic contour and image) และการเคลื่อนทำนอง (Melodic Modulation) ทำนองเคลื่อนที่ โดยสลับโน้ตขึ้นและลง แต่กลับมาเสียงเดิม คือเสียง ที่ต่ำ ขึ้นลงสูง จากเสียง ที่ต่ำ ไปเสียง มี

2.5 จังหวะทำนอง (Melodic rhythm) ใช้โน้ตตัวขาวหนึ่งตัวและโน้ตตัวดำสองตัว ในการสร้างทำนอง หลัก โดยสลับกันไปกลุ่มละ 4 โน้ต ไปเรื่อยๆ

2.5.1 การขึ้นต้น (Anacrusis) มีการขึ้นต้นเพลงโดยนำเข้าก่อนเพลง หนึ่งจังหวะ

2.5.2 การขัดจังหวะ (Syncopation) ไม่พบการขัดจังหวะ ทำนองดำเนินปกติ

2.5.3 การซ้ำทำนอง (Melodic Repetition) มีการซ้ำทำนองเดียวกันของห้องที่ 10 -11

2.5.4 การประดับทำนอง (Ornamentation) มีการยัดจังหวะ ผู้ขับร้องยัดจังหวะ ตามลักษณะการจบประโยค

2.5.4.1 การเอื้อนเสียง (Slur) เอื้อนเสียงในคำร้องคำว่า “นา...เคนทร์” ในท่อนแรก

2.5.4.2 การโน้ตเสียง (Slide) ไม่พบการโน้ตเสียง ทำนองดำเนินไปอย่างราบรื่น

2.5.4.3 การเอื้อนเสียงพันหลัก (Turn) ไม่พบการเอื้อนเสียงพันหลัก มีลูกคอปกติ

2.5.5 คำร้อง (Text Setting) บางคำเป็นภาษาอีสาน เช่น “ซอนลอน”

2.5.5.1 ฉันทลักษณ์ (Rhyme) ใช้กาพย์ยานี 11

2.5.5.2 พยางค์ (Syllable) ตามรูปแบบประโยค

2.5.5.3 การเอื้อนทำนอง (Melismatic) การเอื้อนโดยทำนอง เอื้อนลงสามเสียง ในคำร้องคำเดียว

3. จังหวะ (Rhythm) กลอนพราหมณ์ขอช้าง จังหวะซ้ำ ความเร็วจังหวะ 130 จังหวะต่อนาที

3.1 อัตราจังหวะ (Metre) อัตราจังหวะปกติ ซ้ำ เคาะได้ 4 จังหวะหนัก ต่อ 1 ห้อง

3.2 ความเร็ว (Tempo) อัตราความเร็วจังหวะคงที่ มีการยัดจังหวะตอนท้าย ประโยคของคำร้อง

รูปลักษณะทำนอง

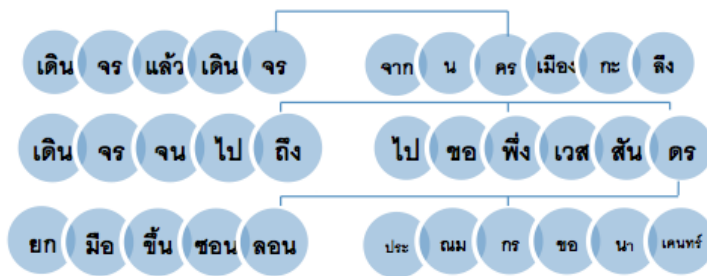
รูปลักษณะทำนองของกลอนพราหมณ์ขอช้าง 1 ท่อน ประกอบไปด้วย 4 ประโยค ที่มี
ทำนองแตกต่างกันไป สามทำนองย่อย และซ้ำทำนองในประโยคทำนองที่สาม เพื่อเป็นประโยคจบ

ประโยคแรก	ประโยคสอง	ประโยคที่สาม	ซ้ำ
เดินจรแล้วเดินจรจาก นครเมืองกลิ้ง	เดินจรจนไปถึงไปขอ ฟังเวสสันดร	ยกมือขึ้นซอนลอน ประณมกรขอณาเคนทร์	ประณมกรขอณาเคนทร์

ทำนอง 1 ท่อน แบ่งเป็น 4 ช่วง ตามประโยคทำนองและคำร้อง จากนั้นซ้ำรูปแบบนี้ทั้งหมด 6 ครั้ง

รูปลักษณะวรรณกรรม

รูปลักษณะวรรณกรรมกลอนพราหมณ์ขอช้าง วิเคราะห์ตามรูปแบบที่ปรากฏ ประกอบ
ด้วย 7 บาท ประโยคละ 11 คำให้สัมผัส ตามลักษณะของกาพย์ยานี

ภาพที่ 3 รูปลักษณะ ชั้นหลักชั้น กาพย์ยานี 11 ของกลอนพราหมณ์ขอช้าง

คำร้องกลอนพราหมณ์ขอช้าง

การสวดสรวัญญะกลอนพราหมณ์ขอช้าง ให้สวดตามคำร้องและซ้ำ วรรคที่ขีดเส้นใต้ 1
รอบก่อนเริ่มท่อนใหม่ จึงจะถูกต้อง

เดินจรแล้วเดินจร	จากนครนั้นเมืองกระลิ่ง
เดินจรจนไปถึง	ไปขอฟังเวสสันดร
ยกมือขึ้นซอนลอน	<u>ประณมกรขอณาเคนทร์</u>
เวสสันดรท่านมองเห็น	ว่าไม่เป็นพวกขอทาน
จึงถามทุกสุขประการ	ว่าพวกท่านอยู่เมืองใด
ดูเหมือนจะอยู่ใกล้	<u>เหตุจหนักจึงได้มา</u>
พวกนามพราหมณา	ไม่ชักช้าแถลงไข

พวกข้าพ้าน้อยอยู่เมืองไกล	แสนจวนใจในบุรี
ฝนแล้งถึง 7 ปี	มาครั้งนี้เพื่อขอทาน
ใจประสงค์แต่ช้างสาร	ผู้มีบารเพื่อมงคล
ขอไปเพื่อปวงชน	เผื่อฟ้าฝนตกลงมา
จงสงสารแต่พวกข้า	กรุณาให้ทานเทอญ
เทวดาช่วยพระเชษฐ	คำพรเชิญขอต่อไป
ปรารถนาเอาสิ่งใด	ขอให้ได้โพธิญาณ
ด้วยดีที่ให้ท่าน	ให้ช้างสารแก่พวกพราหมณ์
เวสสันดรน้ำใจงาม	สีไปตามโพธิญาณ
จึงให้ช้างเป็นทาน	ให้ช้างสารแก่พวกพราหมณ์
อุทิศและกรวดน้ำ	กับพวกพราหมณ์ทั้งนั้นแล

2.2 กลอนประยุกต์ หมายถึง กลอนที่ได้รับการประพันธ์ขึ้นมาใหม่ โดยพัฒนาทำนองมาจากกลอนดั้งเดิม ในชุมชนบ้านค้อมีกลอนประยุกต์อยู่มาก เกิดจากการประพันธ์ของครูสุนทร รัตนทิพย์ และนางยุพิน ทวีโชติ ผู้สืบทอดสภากัญญา ได้ประพันธ์และรวบรวมเอาไว้ แนวคิดของการเกิดกลอนประยุกต์เหล่านี้นางยุพิน ทวีโชติกล่าวว่า เมื่อครูสุนทร รัตนทิพย์ซึ่งเป็นผู้ประพันธ์ได้เห็นเหตุการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนไปทั้งทางด้านดีขึ้นและเสื่อมลง บริบทต่างๆในชุมชนเปลี่ยนไปให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆครูสุนทร เกิดคิดว่าจะทำอย่างไรให้มีการสะท้อนเหตุการณ์เหล่านั้นให้แก่ชุมชนได้มีการทบทวน ทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม จึงได้ประพันธ์เป็นสภากัญญาเพื่อเป็นวรรณกรรมสะท้อน และสั่งสอนชุมชน การประพันธ์จึงเรียกว่ากลอนประยุกต์เพราะเป็นการนำรูปแบบฉันทลักษณ์และวิธีการร้องหรือทำนองโบราณมาประยุกต์ใหม่ โดยจะมีความแตกต่างที่เห็นได้ชัดคือเนื้อหาวรรณกรรมและลักษณะทำนองที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย เนื้อหาวรรณกรรมจะไม่เน้นทางใดทางหนึ่ง จะมีการประพันธ์ขึ้นโดยยกเหตุการณ์ในบ้านเมือง ชุมชน วิถีชีวิต พรรณนาถึงท้องถิ่น หรือลักษณะเฉพาะของบุคคล สถานที่ เป็นต้น เช่น กลอนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เช่น กลอนหอยเชอรี่ กลอนที่กล่าวถึงบุคคล เช่นกลอนชมเชยนายกทักษิณ กลอนสอนใจ เช่นกลอนวัยรุ่นสายเดี่ยว เป็นต้น

♩ = 93

กลอนสมเด็จพระแม่ไทย

ท้าวสุทนต์

ภาพที่ 4 ภาพโน้ตสากลกลอนสรภัญญะประยุกต์กลอนสมเด็จพระแม่ไทย

จากการบันทึกเป็นโน้ตสากลและถอดคำร้อง ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ตามหลักตามระบบการวิเคราะห์ โดยใช้แนวทางของ Melodic Perception and Analysis; A Manual on Ethnic Melody (Vida Chenoweth, 1974 หน้า 63 ถึง 115) ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไป (General background)

1.1 ประวัติความเป็นมา (Historic background) ผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์ขึ้นเพื่อสดุดีต่อพระมหากษัตริย์คุณของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถฯ

1.2 ความหมาย (Meaning) กล่าวถึงพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถฯ ในด้านการพระราชทานบริหารศิลปชีพแก่ประชาชน การสำนึกรักในพระมหากษัตริย์คุณ เนื่องในวันแม่ และเชิญชวนให้ประชาชนถวายพระพรสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถฯ

1.3 โอกาสใช้บทสวดสรภัญญะ (Performing Occasion) นิยมนำไปร้องประกวดโดยคณะสรภัญญะยุพิน พัฒนา และร้องแสดงในงานบุญเข้าพรรษา ออกพรรษาในหมู่บ้าน

1.4 รูปแบบ (Form) เป็นกลอนห้าเดียว ทำนองสั้นๆ 8 ห้องจากนั้นก็ซ้ำทำนองเดิม จนจบกลอน

2.ทำนอง (Melody) ทำนองกลอนนี้ใช้ทางอบน ;ทางนอกต่ำ เป็นเสียงหลักในเพลงซึ่งตรงกับเสียง ที่

2.1 กลุ่มเสียง (Tone Setting) ใช้โน้ต 6 เสียง คือ ที โด เร มี ฟา ซอล

2.2 ช่วงเสียง (Range) เสียงต่ำสุดคือ ทีต่ำ สูงสุดคือ ทีสูง

2.3 ความยาว (Length) ทำนอง 1 ท่อนมี 8 ห้อง ซ้ำ 13 ท่อน รวมความยาวตามคำร้องและทำนองทั้งหมด 104 ห้อง 416 จังหวะ

2.4 รูปลักษณะทำนอง (Melodic contour and image) และการเคลื่อนทำนอง (Melodic Modulation) เคลื่อนที่คงที่ขึ้นและลง จากนั้นเคลื่อนลงและจบทำนองที่เสียง ทีต่ำในห้องที่ 8

2.5 จังหวะทำนอง (Melodic rhythm) ใช้โน้ตตัวสองจังหวะกับโน้ตหนึ่งจังหวะ สอดตัวเป็นจังหวะหลัก

2.5.1 การขึ้นต้น (Anacrusis) มีการขึ้นต้นทำนอง ก่อนเข้าจังหวะตก

2.5.2 การขัดจังหวะ (Syncopation) ไม่มีการขัดจังหวะ ทำนองดำเนินเรื่อย ๆ ตามปกติ

2.5.3 การซ้ำทำนอง (Melodic Repetition) ซ้ำทำนองเดิมทั้งท่อน รวมทั้งหมด 13 ท่อน

2.5.4 การประดับทำนอง (Ornamentation) เอื้อนลูกคออยู่ทั่วไปในคำร้อง

2.5.4.1 การเอื้อนเสียง (Slur) เอื้อนเสียงขึ้นตามทำนอง

2.5.4.2 การไหนดเสียง (Slide) ไหนดจากเสียงต่ำขึ้นไปสูงในคำร้องเดียวในห้องที่ 3

2.5.4.3 การเอื้อนเสียงพันหลัก (Turn) ในคำร้องที่ลากเสียงยาว เช่น ภูมิพล (พล)

ลากเสียงยาว

2.5.5 คำร้อง (Text Setting)

2.5.5.1 ฉันทลักษณ์ (Rhyme) กลอนนี้ใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ภาพยยานี 11

2.5.5.2 พยางค์ (Syllable) มีการเว้นวรรคการหายใจ โดยจบประโยค คำร้องหนึ่ง เว้นหนึ่งครั้ง

2.5.5.3 การเอื้อนทำนอง (Melismatic) เอื้อนทำนองขึ้น แต่การเอื้อน อยู่ในคำร้องคำเดียว ในห้องที่ 3

3.จังหวะ (Rhythm) จังหวะช้า เป็นเพลงจังหวะช้า แต่ก็มีช้าเร็ว ยืดช้าและเพิ่มเร็วขึ้นในตัว

3.1 อัตราจังหวะ (Metre) อัตราจังหวะ 1 ห้อง เคาะได้ 4 จังหวะหลัก

3.2 ความเร็ว (Tempo) ความเร็วเคาะได้ 93 จังหวะต่อนาที

รูปลักษณะทำนอง

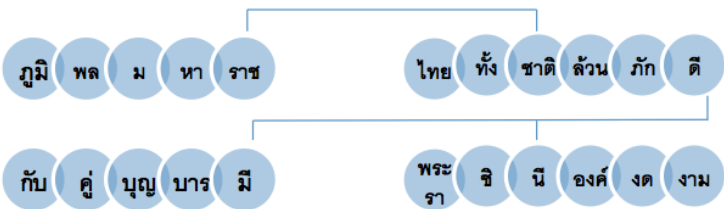
รูปลักษณะทำนองของกลอนสมเด็จพระแม่ไทย 1 ท่อน ประกอบไปด้วย 2 ประโยค
ลักษณะทำนองประโยคแรก กับประโยคสองมีจังหวะทำนองเหมือนกัน แตกต่างที่ประโยคที่สองมี
โน้ตทำนองต่างกันเพื่อแสดงถึงการจบประโยค 1 ท่อน จากนั้นก็ซ้ำท่อนเดิม ไปจนจบกลอน

ประโยคแรก	ประโยคสอง
ภูมิพลมหาราช ไทยทั้งชาติล้วนรักดี	กับคุณุญบารมีพระราชน้องคังดงาม

ทำนอง 1 ท่อน แบ่งเป็น 2 ช่วง ตามประโยคคำร้อง จากนั้นซ้ำรูปแบบเดิม 13 ครั้งจนจบกลอน

รูปลักษณะวรรณกรรม

รูปลักษณะวรรณกรรมกลอนสมเด็จพระแม่ไทย วิเคราะห์ตามรูปแบบที่ปรากฏ ประกอบ
ด้วย 4 บาท รวมเป็น 1 บท ประโยคละ 11 คำ ให้สัมผัส ตามลักษณะของกาพย์ยานี

ภาพที่ 4 ลักษณะ ฉันทลักษณ์ กาพย์ยานี 11 ของกลอนสมเด็จพระแม่ไทย

คำร้องกลอนสมเด็จพระแม่ไทย

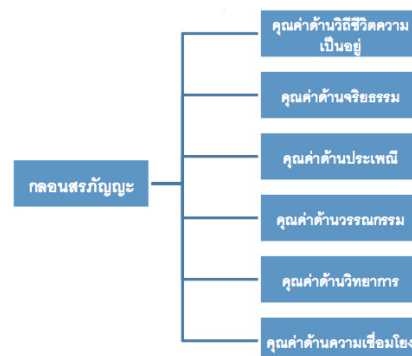
คำที่ขีดเส้นใต้ในคำร้องกลอนสรรภัญญะสมเด็จพระแม่ไทย คือคำที่ร้องรวบคำ ถ้านับตาม
คำร้องแล้ว จะมี 12 คำ แต่นับจากการร้องรวบคำประกอบกับทำนองแล้ว จึงอนุโลมเป็น กาพย์ยานี
11 ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของกลอนนี้ การสวดสรรภัญญะกลอนสมเด็จพระแม่ไทย ให้สวดตาม
คำร้องตามปกติตามลักษณะพยางค์ ดำเนินไปเรื่อยๆ เนื่องจากเป็นกลอนที่ไม่มีความซับซ้อน

ภูมิพลมหาราช	ไทยทั้งชาติล้วนรักดี
กับคุณุญบารมี	พระราชน้องคังดงาม
พระทรงเป็นพระแม่ไทย	องค์ยิ่งใหญ่เลื่องลือนาม
ออกทรงงานเป็นประจำ	ทุกเขตคามเสด็จเยือน
พระปรีชาของแม่เจ้า	ใครไม่เท่าเสมอเหมือน
เปรียบประดุจดั่งดวงเดือน	เพ็ญลอยเลื่อนบนนภา
ศิลปะชีพทุกภาคไรรู้	พระแม่ไทยทรงสรรหา

เพื่อให้ชาวปวงประชา	มีเงินตราไม่ว่างงาน
ฟังพระราชเสาวนีย์	แต่ละที่ช่างซึ่งหวาน
เปรียบเสมือนมะโหธาร	ชวนซาบซ่านไทยรมยอ
ทรงพูดถึงเรื่องของน้ำ	ขององค์ธรรมในหลวงหนอ
พระแม่ไทยไม่รีรอ	ขอเป็นป่านาปลื้มใจ
กราบเบื้องบาทพระแม่เจ้า	ด้วยเศียรเกล้าถวายชัย
ขอให้พระมิ่งแม่ไทย	พรรษาได้ลักร้อยเกิน
อันพระคุณของพระแม่	นั้นมากทำให้แคลั่งเสริญ
ทรงฉลาดอย่างเหลือเกิน	ชาติเจริญมากมายจริง
คราวันแม่เวียนบรรจบ	ฝ่าบาทนบเฝ้าวอนวิง
ขอไถรรัตนเนบแอบอิง	ดลในสิ่งทรงจำนง
ทรงสุขเทิดพระแม่แก้ว	ผู้เฝ้าแผ้วส่งองค์
พระราชินีจักรีวงศ์	ขอจงทรงค้อมเกล้าไทย
หากว่าปวงข้าพระบาท	ร้องผิตพลาด ณ ตรงใด
ได้ล่วงล้ำหรือล้ำกราย	อาญาร้ายอย่าได้มี
มาเกิดเหงามวลนิกร	ถวายพระพรราชินี
ให้ทรงสุขเกษมศรี	คู่บารมีองค์ราชา
(เป็นที่พึงพลกนิกร	ถวายพระพรทรงพระเจริญ)

3.คุณค่าของวรรณกรรมที่ปรากฏต่อชุมชนชาวบ้านคือ ตำบลดอนเงิน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

บทสวดสรภัญญะเป็นวรรณกรรมที่มีความสำคัญต่อชุมชน การสวดสรภัญญะเป็นหลักปฏิบัติของชุมชน วรรณกรรมที่ปรากฏเป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้ผู้คนปฏิบัติตามหลักธรรม คำสั่งสอนที่สอดแทรกมาจากบทสวดสรภัญญะ บทสวดสรภัญญะจึงก่อเกิดคุณค่าต่อชุมชนในหลายๆ ด้าน ดังนี้

- 1.คุณค่าด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สร้างคุณธรรมต่อการประกอบอาชีพ คุณธรรมในการปฏิบัติต่อสังคม การดูแลสุขภาพ และการประพฤติตนเป็นคนดี
- 2.คุณค่าด้านจริยธรรม การสวดสรภัญญะ เป็นการฝึกตนให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคาราวะ พุดจาไพเราะ อ่อนโยน ส่งผลให้จิตใจอ่อนโยน
- 3.คุณค่าด้านประเพณี การสวดสรภัญญะเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม และประเพณีที่มีมาแต่โบราณ ทำให้บทสวดสรภัญญะคงอยู่และเป็นการสืบสานประเพณีอีสาน
- 4.คุณค่าด้านวรรณกรรม บทสวดสรภัญญะมีคุณค่าทางด้านการวรรณกรรมแทรกศีลธรรม ส่งเสริมสติปัญญา ส่งเสริมพระพุทธศาสนา จารีตประเพณี ความบันเทิง ค่านิยม และอักษรศาสตร์
- 5.คุณค่าด้านวิทยาการ มีแบบแผนในการขับลำนำ บทสวดสรภัญญะมีขั้นตอนการเอื้อนทำนอง การแบ่งวรรคตอน ท่อน เที้ยว ที่เป็นแบบแผนดั้งเดิม ส่วนใหญ่ฉันทลักษณ์เป็นกาพย์ยานี 11
- 6.คุณค่าด้านความเชื่อมโยง บทสวดสรภัญญะแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกับชุมชนใกล้เคียงกัน ด้านแบบแผนและลักษณะของบทสวดสรภัญญะ เช่นบทสวดสรภัญญะก่องข้าวน้อยฆ่าแม่มีการสวดในหลายจังหวัดใกล้เคียง เนื้อหาคำร้องเหมือนกันแต่แตกต่างกันไปเพียงเล็กน้อย

4. การจำแนกหมวดหมู่เนื้อหาวรรณกรรมที่ปรากฏ

4.1 หมวดหมู่เนื้อหาวรรณกรรมในกลอนสรภัญญะดั้งเดิม กลอนดั้งเดิมที่ได้รวบรวมโดยยายประดับศรี รัตนทิพย์ ผู้เก็บรักษาจำนวน 47 กลอนสรภัญญะบ้านค้อ เนื้อหาส่วนใหญ่มาจากพระเวสสันดรชาดก กลอนบุชารัตนดริยหลักพระพุทฺธิในศาสนาพุทธ วิถีชีวิต ไม่ปรากฏผู้ประพันธ์ เป็นกลอนที่ใช้ร้องในบ้านค้อและถือเป็นกลอนดั้งเดิมของบ้านค้อมีรายชื่อ และจำแนกตามเนื้อหาได้ดังนี้

- บทนำ บูชาดอกไม้ บทสรรเสริญ บทไหว้ครู
- บทหลัก บทธรรมะ บทพุทธประวัติ
- บทเสริมนิทานตำนานพื้นบ้านเหตุการณ์ปัจจุบันวรรณคดี

- กลอนสรุป กลอนอ้อลา กลอนขอกัยนอกบ้าน
- กลอนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณีวัฒนธรรม

4.2 หมวดหมู่เนื้อหาวรรณกรรมในกลอนสรภัญญะแบบประยุกต์กลอนประยุกต์ สรภัญญะบ้านค้อนี้นับรวมจากครูสุนทร รัตนทิพย์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประพันธ์กลอนสรภัญญะ ซึ่งถือเป็นครูกลอนรุ่นใหม่ที่ยึดถือสรภัญญะ และนำเอามาประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์บ้านเมือง ได้มีการประพันธ์กลอนสรภัญญะขึ้นมาใหม่ โดยใส่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ บุคคล วิถีชีวิต คำสอนต่างๆ เพิ่มขึ้น แตกต่างจากกลอนดั้งเดิมที่ส่วนใหญ่เป็นวรรณคดี และคำบูชาพระพุทธศาสนา หากแต่แตกต่างจากเนื้อหา ทางด้านทำนองนั้น สามารถเลือกร้องทำนองใดก็ได้ ตามความเหมาะสม กลอนประยุกต์โดยครูสุนทร รัตนทิพย์ และสามารถจำแนกได้ดังนี้

- บทนำ บูชาดอกไม้ บทสรรเสริญ บทไหว้ครู

- บทหลัก บทธรรมะ บทพุทธประวัติ
- บทเสริมนิทานตำนานพื้นบ้านเหตุการณ์ปัจจุบันวรรณคดี
- กลอนสรูป กลอนอ้อลา กลอนขออภัยนอบน่าน
- กลอนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณีวัฒนธรรม เหตุการณ์บ้านเมือง
- กลอนสอนใจเตือนสติ
- กลอนที่เกี่ยวกับบุคคล สถานที่

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติศาสตร์สรภัญญะบ้านค้อ สรภัญญะคือเพลงสวดทางพระพุทธศาสนาที่มีหลักฐานพบว่ามีมาแต่สมัยพุทธกาล เดิมเป็นภาษาบาลีสันสกฤต พระภิกษุใช้เป็นบทสวดที่มีทำนองและวรรณกรรมเพื่อบูชาพระรัตนตรัย และวรรณกรรมเกี่ยวกับชาติภพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อมาได้สวดเพื่อเทศนาต่อฆราวาสและเผยแพร่บทสวดสรภัญญะสู่ฆราวาส สรภัญญะในภาคอีสานใช้ขับร้องในเทศกาลต่างๆ เช่น เข้าพรรษา ออกพรรษา ปัจจุบันนิยมสวดในวัดตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และมีการประกวดสวดสรภัญญะ กันอย่างแพร่หลาย การสืบทอดของสรภัญญะบ้านค้อมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานกว่า 90 ปี จากการสืบค้นข้อมูล พบว่าบทสวดสรภัญญะบ้านค้อได้รับการสืบทอดต่อกันมา สันนิษฐานว่าตั้งแต่ก่อนย้ายมาตั้งรกรากของหมู่บ้านค้อจนมีบันทึกถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงการจัดการที่สืบทอดกันมาของผู้คนในรุ่นก่อนมีการเก็บรักษาโดยใช้ความความจำบ้าง จดบันทึกบ้าง ทำให้สรภัญญะบ้านค้อยังไม่สูญหายไปไหนตอนนี้ แต่ถ้าหากไม่ได้รับการสืบสานต่อ มรดกทางภูมิปัญญานี้อาจจะสูญหายไป ตามอายุของผู้สืบทอดที่ร่วงโรยผ่านไปตามกาลเวลา

2. วรรณกรรมสำคัญที่ปรากฏ สรภัญญะกลอนดั้งเดิมเป็นการสวดเพื่อบูชาพระรัตนตรัย มีการสืบทอดบทสวดมานานจากพระภิกษุ นอกจากนี้แล้ววรรณกรรมอื่นๆ เนื้อหาจากเรื่องพระเวสสันดรชาดก มีคุณค่าด้านการจรรโลงใจ มีความไพเราะและซาบซึ้งถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่แทรกอยู่ ส่วนกลอนประยุกต์นอกจากวรรณกรรมทางด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแล้ว ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองบุคคล ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเหตุการณ์บ้านเมืองตามยุคสมัย เช่น กลอนหอยเชอรี่ กลอนชมเชยนายกทักษิณ เป็นกลอนสรภัญญะของครูสุนทร รัตนทิพย์ บ้านค้อ ที่ได้ประพันธ์ขึ้นมาใหม่ เนื้อหาวรรณกรรมสรภัญญะบ้านค้อทั้งแบบดั้งเดิมและประยุกต์ล้วนมีคุณค่าในทางที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมทั้งสิ้น

3. หน้าที่ของสรภัญญะ หน้าที่ของสรภัญญะมีหน้าที่ในเชิงพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีหลักฐานว่าในบางพื้นที่ในภาคกลางและอีสานใช้สวดในงานศพ ซึ่งเป็นการสวดเพื่อกิจกรรมทางศาสนาของพระสงฆ์ ต่อมาฆราวาสได้นำการสวดสรภัญญะมาขับร้องเพื่อความบันเทิง และบูชาพระรัตนตรัย ผู้วิจัยได้พบเห็นการสวดสรภัญญะตั้งแต่ก่อนที่มีการอยู่วัดเพื่อวิปัสสนา ก็มีการสวดสรภัญญะ ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา ก็มีการสวดสรภัญญะ การสวดเหล่านี้จะทำการสวดใน

วัด ต่อมากิจกรรมทางศาสนาได้พัฒนาให้มีการแสดงธรรมเทศนา การสวดสรภัญญะก็แพร่หลายมากขึ้น เกิดเป็นการจัดประกวดของแต่ละหมู่บ้าน จนกลายเป็นประเพณีการประกวดสรภัญญะที่จะจัดขึ้นในงานบุญต่างตามฮีต 12 คอง 14 หน้าที่ของสรภัญญะในปัจจุบันจึงมีเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม การสวดสรภัญญะ คล้ายในเชิงมหรสพ นอกจากการประกวด สรภัญญะยังใช้ในการเรียนการสอน มีคุณค่าทางวิทยาการส่งเสริมภาษาแก่เยาวชน การประกวดในระดับโรงเรียนมีมากขึ้น

4. คุณค่าของสรภัญญะต่อสังคม สรภัญญะถือว่ามีคุณค่าต่อสังคมโดยตรง เนื่องจากผู้คนในชุมชนทุกคน ถือว่าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดตั้งแต่เกิด การได้ฟังการสวดอยู่เป็นประจำแล้ว ผู้คนในชุมชนจึงได้รับการศึกษาสรภัญญะไปโดยการจดจำได้เอง การสวดสรภัญญะทุกคนในชุมชนสามารถเป็นผู้สวดได้ การได้ฟังสวดสรภัญญะเป็นประจำที่วัด ทำให้ง่ายต่อการจดจำและสามารถฝึกร้องได้ในเวลาไม่นาน การสวดสรภัญญะถือว่าการรวมชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวได้อย่างหนึ่ง เพราะว่าเมื่อมีการประกวดสรภัญญะต่างหมู่บ้าน ผู้คนในชุมชนต่างให้การสนับสนุนคณะสรภัญญะที่เป็นตัวแทนหมู่บ้านตนเอง เดินทางไปให้กำลังใจทุกครั้งเมื่อมีการประกวด ถือเป็นกิจกรรมที่สนุกสนานของชุมชนที่ว่างเว้นจากการงานได้ทำร่วมกัน สิ่งที่ตามมานั้นก็คือ 1) ฟังบทสวดที่มีการสอดแทรกคุณธรรม 2) การได้เข้าวัดทำกิจกรรมทางศาสนา 3) ส่งเสริมจริยธรรม 4) ความสามัคคีในชุมชน 5) เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน เพื่อเป็นการร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมให้แก่ประเทศชาติ

5. การจัดการวรรณกรรม กลอนสรภัญญะบ้านค้อ ผู้วิจัยได้รวบรวมกลอนสรภัญญะบ้านค้อที่ปรากฏทั้งสิ้น 103 กลอน แยกเป็นกลอนดั้งเดิม 47 กลอน กลอนประยุกต์ 56 กลอน การจัดการต่อมาคือการแยกหมวดหมู่วรรณกรรมได้แยกออกมาหลายประเภทพบว่าเนื้อหาวรรณกรรมเกี่ยวกับการสวดบูชา พระเวสสันดรชาดก บทส่งเสริมจริยธรรม เหตุการณ์บ้านเมือง และบุคคล จากนั้นทำการวิเคราะห์รูปลักษณะทำนองและรูปลักษณะวรรณกรรมกลอนดั้งเดิม 3 กลอน กลอนประยุกต์ 3 กลอน และรวบรวมให้เป็นหมวดหมู่โดยแยกประเภทกลอนและประเภทเนื้อหา เพื่อเก็บรักษาไว้และดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยต่อไป

6. การขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นกิจกรรมที่กระทรวงวัฒนธรรมมีนโยบายปฏิบัติมายาวนานซึ่งถือเป็นกิจกรรมสำคัญของงานวิจัยนี้ด้วย ขั้นตอนการขอขึ้นทะเบียนจะได้รับการพิจารณา เมื่อผู้วิจัยได้จัดการงานวิจัยและมรดกอย่างเรียบร้อยและสมบูรณ์ที่สุด ถือว่าเป็นงานสำคัญที่จะทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสรภัญญะบ้านค้อ ได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สร้างความภาคภูมิใจต่อชุมชนและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ส่งเสริมบทสวดสรภัญญะบ้านค้อให้มีคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติสืบไป

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเพื่อจัดการวรรณกรรมที่เป็นดนตรีพื้นบ้านจำเป็นต้องมีการบันทึกโน้ต บันทึกเสียง ภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหวเพื่อเป็นหลักฐาน ให้วรรณกรรมเหล่านั้นสามารถอยู่ต่อไปไม่สูญหายได้

บรรณานุกรม

- แก้วดา จันทธานุสรณ์. กลุ่มประชาสัมพันธ์สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม (2545). สรภัญญ์: ภูมิปัญญาและบทบาทในสังคมอีสาน. ขอนแก่น: ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กรมการศาสนา.(2536).ประวัติวัดที่วราชอาณาจักร เล่มที่ 12 กองพุทธศาสนสถาน, กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา
- คาน แก้ววิเชียร. นธ. เอก. (ม.ป.ป.). ขับร้องสรภัญญ์แบบทันสมัย. ขอนแก่น: คลังนาธรรมชาติ. คู่มือแนวทางการดำเนินงาน เรื่อง การปกป้องมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2556) กรุงเทพฯ .สำนักงานส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- บุญจันทร์ จอมศรีประเสริฐ.(2551). การวิเคราะห์บทร้อง และทำนองสรภัญญ์อีสาน: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.ขอนแก่น
- พระสมชิต จารุธมโม (อุทากิจ).(2550). ศึกษาวิธีการสอดแทรกจริยธรรมในบทขับร้องสรภัญญ์อีสาน : ศึกษาเฉพาะกรณีบทขับร้องสรภัญญ์อีสานในเขตตำบลตาตทอง อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเครื่อง พระกรุณาคุณ หาญ.(ม.ป.ป.).พระธาตุนาคุณ. เข้าถึงได้จาก <http://khaoso.blogspot.com/>
- มานิตย์ ไศกค้อ.(2552). วิเคราะห์บทสวดสรภัญญะ บ้านท่าลาดตำบลแสนสุข อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- มนัส แก้วบุชา.(2555). ทาง; ทำนองดนตรี,เอกสารประกอบการเรียนวิชาการประพันธ์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ,ม.ป.ท.
- มัลลิกา มาภา.(2553). การสวดสรภัญญะของจังหวัดนครพนม : ศึกษาตามแนวชาติพันธุ์วรรณา แห่งการสื่อสาร. ปรินิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มโนรส จันทพิทักษ์.(2550). การสื่อสารเพื่อการรื้อฟื้นและสืบทอดการสวดสรภัญญะ ที่บ้านใหม่สมบูรณ อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา. ปรินิพนธ์เฑศศาสตรมหา บัณฑิต, สาขานิเทศศาสตร์พัฒนา, คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ประมวล พิมพ์เสน.(2553). สารภัญญ์ เพลงกล่อมลูก. คู่มือการประกวดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
อีสาน. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.
- รุจิรา วงศ์แก้ว.(2533). องค์ประกอบของการร้องสรภัญญ์ : ศึกษากรณีอำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม.
- ปริญญา นิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
ศาลหลักเมืองมหาสารคาม เข้าถึงได้จาก <http://static.tlcdn2.com> วันเดือนปีที่ค้นข้อมูล
1 กันยายน 2559 สารนิเทศท้องถิ่นตำบลคันธารราษฎร์. (ม.ป.ป.).
- พระพุทธรูปยืนมณฑลและพระพุทธรูปยืนมิ่งเมือง. เข้าถึงได้จาก
<http://202.29.22.173/php/information/saranites/b.htm>
- อุดม บัวศรี.(2536). สรภัญญ์เพลงขับเพื่อศาสนาและจริยธรรม. มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์,
11(2), 1-13.

บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ

- Vida Chenoweth.1974, Melodic Perception And Analysis:A Manual On Ethnic Melody,
Summer Institute Of Linguistics Ukarumpa,Papua New Guinea Print By the
S.I.L.Printing Department Ukarumpa ,E.H.D.,Papua New Guinea

บุคคลานุกรม

- พระอธิการจรงค์ดี ปิยธมโม. อายุ 58 ปี เจ้าอาวาสวัดบ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2556.
- นายดิolk ไชยวงศรี. อายุ 63 ปี ไวยาวัจกรวัดบ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2556.
- นางลดาวัลย์ ไชยวงศรี. อายุ 58 ปี อาจารย์โรงเรียนบ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2556.
- นางทอง รัตนทิพย์. อายุ 72 ปี ชาวบ้าน,ผู้สวดสรภัญญะ วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2559.
- นางมะลิ รัตนทิพย์. อายุ 68 ปี ชาวบ้าน,ผู้สวดสรภัญญะ วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2559.
- นางวรรณิ์ โคทนา. อายุ 70 ปี ชาวบ้าน,ผู้สวดสรภัญญะ วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2559.
- นางประดับศรี รัตนทิพย์. อายุ 67 ปี ชาวบ้าน,ผู้สวดสรภัญญะ วันที่สัมภาษณ์ 21 พฤษภาคม 2558.
- นางสุพิน ชารี. อายุ 70 ปี ชาวบ้าน,ผู้สวดสรภัญญะ วันที่สัมภาษณ์ 21 พฤษภาคม 2558.
- นางยุพิน ทวีโชติ. อายุ 55 ปี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านค้อ หัวหน้าคณะสรภัญญะยุพินพัฒนา
วันที่สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2556.
- นางคำนวนน พรหมวงษา. อายุ 58 ปี ชาวบ้าน,ผู้สวดสรภัญญะ วันที่สัมภาษณ์ 21 พฤษภาคม 2558.
- นางอวยพร รัตนทิพย์. อายุ 45ปี ชาวบ้าน,ผู้สวดสรภัญญะ วันที่สัมภาษณ์ 21 พฤษภาคม 2558.
- นางประครองสิน เหล่าบุรี. อายุ 58 ปี ชาวบ้าน,ผู้สวดสรภัญญะ วันที่สัมภาษณ์ 21 พฤษภาคม 2558.
- นางรัตดา แพงยา. อายุ 44 ปี ชาวบ้าน,ผู้สวดสรภัญญะ วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2559.
- นางสมยงค์ เตชะ. อายุ 52 ปี ชาวบ้าน,ผู้สวดสรภัญญะ วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2559.

ปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานวิจัย)เพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับ :
กรณีศึกษา โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน

ปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานวิจัย)เพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับ : กรณีศึกษาโครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน

THE MANAGEMENT FACTORS OF DATA FOR PUBLIC RELATION AND ACCEPTANCE CASE STUDY :

THE STUDY OF HOUSING ENERGY INDEX AND PROTOTYPE OF ENERGY CONSERVATION HOUSES

สร้อยพร ต້องทรัพย์อนันต์¹

รวิษ ครอบประเสริฐ²

บทคัดย่อ

สำนักส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน สังกัดกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.) กระทรวงพลังงาน ร่วมมือกับคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ได้มีโครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงานขึ้น ซึ่งสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีมีหน้าที่ นำข้อมูลมาทำการเผยแพร่และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านพลังงาน รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์รณรงค์ให้ความรู้และจัดแสดงการใช้พลังงานให้กับประชาชน ซึ่งในปัจจุบันสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีทำการจ้างบริษัทภายนอกเข้ามาออกแบบข้อมูลการประชาสัมพันธ์แทน

จากความหมายการประชาสัมพันธ์ ทำให้ได้มาซึ่งปัจจัยของการประชาสัมพันธ์ที่สำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี มีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้ประชาชนยอมรับข้อมูลของโครงการศึกษาเกณฑ์ การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน ในเรื่องของ การกำหนดรูปแบบเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยสำหรับประเทศไทยเพื่อเป็น เกณฑ์ตัวเลือกนำไปสู่การออกแบบบ้านประหยัดพลังงานในประเทศไทยมาทำการประชาสัมพันธ์ ด้วย เล่มรายงานของโครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงานนั้นได้มีข้อมูลจำนวนมากที่ต้องทำการประชาสัมพันธ์ ดังนั้นการจะช่วยให้สำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีสามารถจัดการข้อมูลการประชาสัมพันธ์เบื้องต้นได้ด้วยตนเอง เพื่อ แก้ปัญหาที่ไม่สามารถสื่อสารได้ตามวัตถุประสงค์ในเรื่องของการรณรงค์ให้ความรู้กับประชาชน

จากผลการศึกษาทำให้ได้มาซึ่งปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานวิจัย)ให้กับสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีเพื่อประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนยอมรับ มี 2 ตัวแปร ได้แก่ (1)ข้อมูลมากมายมหาศาล (Enormous information) และ (2)ข้อมูลตัวเลขซับซ้อน(Complex numbers) โดย ตัวแปรดังกล่าวจะเป็นตัวจัดหมวดหมู่ความซับซ้อนของข้อมูลให้เข้าใจง่ายต่อการนำข้อมูลไป ทำการประชาสัมพันธ์ ผลสรุปจึงทำให้ได้มาซึ่งแนวทางการจัดการข้อมูล(รายงานการวิจัย)เพื่อนำไป ใช้จัดการข้อมูลการประชาสัมพันธ์เบื้องต้นได้ด้วยตนเอง และยังสามารถนำไปใช้กับข้อมูล (รายงาน การวิจัย) เล่มอื่นๆ ได้

คำสำคัญ : การจัดการข้อมูล, การประชาสัมพันธ์

¹ นักศึกษาลัทธิปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมเขตร้อน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมเขตร้อน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

Abstract

The Energy Conservation Promotion Agency under the Department of Alternative Energy Development and Efficiency (DEDP), Ministry of Energy collaborated with the Faculty of Architecture. King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang The project has studied the study of housing energy index and prototype of energy conservation houses. The Bureau of Broadcasting and Technology Publishing has a duty. Bring information to disseminate and transfer energy technology. Including public relations campaigns to educate and showcase energy use to the people. Currently, The Bureau of Broadcasting and Technology to hire an outside firm to design the data release.

From the meaning of publicity. Get the factor of public relations at the Bureau of Technology Transfer and Release. The purpose is to require the public to accept the data of the Criteria Study Program. the study of housing energy index and prototype of energy conservation houses. On the issue of determining the appropriate criteria for energy consumption in homes for Thailand as an option, leading to the design of energy-saving homes in Thailand. With the report of the study of housing energy index and prototype of energy conservation houses, there is a lot of information to the public. The agency will help The Bureau of Broadcasting and Technology to manage data releases preliminary manually. To solve the problem that cannot be communicated in accordance with the objectives of the campaign to educate the public.

Based on the results of the study, two factors were identified: 1.Enormous Information and 2.Complex numbers. These variables categorize the complexity of the data to be easy to understand. The data management (research) for other projects has been acquired. Concluded the acquisition of the management information (research) to be used for information management, public relations, and primary self. It can also be applied to the data (research) other books.

Keyword : Keyword: Management factors of data, Public relations

ที่มาและความสำคัญ

แผนอนุรักษ์พลังงาน 20 ปี (พ.ศ. 2558 - 2579) ได้กำหนดกรอบเป้าหมายที่จะลดใช้พลังงานลงร้อยละ 30 ในปีพ.ศ. 2579 เมื่อเทียบกับปีพ.ศ. 2558 หมายถึง การต้องลดใช้พลังงานเชิงพาณิชย์ให้ได้ทั้งสิ้น 56,142 ktoe ของปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายทั้งหมดของประเทศในปี พ.ศ. 2579 มียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติทั้งหมด 10 มาตรการ โดยมาตรการที่ 10 เป็นมาตรการหนึ่งที่สำคัญ เกี่ยวกับมาตรการการประชาสัมพันธ์สร้างปลูกจิตสำนึกอนุรักษ์พลังงาน

ซึ่งมีใจความสำคัญที่จะประชาสัมพันธ์รณรงค์สร้างค่านิยมในการสร้างอาคารประหยัดพลังงานและการเผยแพร่ความรู้ด้าน การประหยัดพลังงานให้กับประชาชนได้รับทราบและตระหนักถึงความสำคัญของการประหยัดพลังงาน³

กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน สังกัดกระทรวงพลังงาน เป็นองค์กรฐานความรู้ มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบภายใต้พระราชบัญญัติบริหารราชการแผ่นดิน รับผิดชอบในการส่งเสริมประสิทธิภาพการใช้พลังงานและภาระหน้าที่ ภายใต้พระราชบัญญัติการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. 2535 ให้รับผิดชอบกำกับ ดูแล ส่งเสริม และช่วยเหลือให้โรงงานควบคุมและอาคารควบคุมได้ปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อให้ใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด⁴ ซึ่งกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน ประกอบไปด้วยหน่วยงานสำคัญทั้งหมด 14 หน่วยงาน โดยมี 13 หน่วยงาน เป็นฝ่ายผลิตองค์ความรู้ และ 1 หน่วยงาน เป็นฝ่ายการประชาสัมพันธ์

โดยสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีเป็นหน่วยงานฝ่ายการประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบและภารกิจหลัก คือ รณรงค์ให้ความรู้และจัดแสดงการใช้พลังงาน⁵ โดยจัดทำแผนงานประชาสัมพันธ์ด้านพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงานให้สอดคล้องกับแผนของกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน รวมไปถึงหน้าที่นำข้อมูลภายในกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงานทั้ง 13 หน่วยงาน มาทำการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลให้กับองค์กร จากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นของผู้วิจัยโดยทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี⁶ พบว่า “ทางสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีทำการจ้างบริษัทภายนอกเข้ามาออกแบบข้อมูลการประชาสัมพันธ์เนื้อหางานวิจัยที่ได้รับมอบหมายแทน”

ในปัจจุบันสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีมีภารกิจที่จะต้องนำข้อมูลรายงานวิจัยโครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงานมาทำการประชาสัมพันธ์ โดยโครงการดังกล่าว เกิดจากการร่วมมือระหว่างสำนักส่งเสริมอนุรักษ์พลังงาน และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2559 – เดือนมกราคม พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นโครงการที่ทำการศึกษานวทางการส่งเสริมบ้านประหยัดพลังงาน โดยมีวัตถุประสงค์หลักของโครงการ คือ เพื่อจัดทำเกณฑ์มาตรฐานการใช้พลังงานสำหรับบ้านพักอาศัยของประเทศไทย และเพื่อจัดทำต้นแบบบ้านประหยัดพลังงานสำหรับประชาชนที่นำไปใช้ปลูกสร้างได้จริง ซึ่งในประเทศไทยยังไม่มีเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าว จึงต้องอาศัยข้อมูลทางวิชาการจากต่างประเทศ ที่มีความแตกต่างกับสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย โดยเกณฑ์มาตรฐานการใช้พลังงานสำหรับบ้านพักอาศัยนี้ จะถูกใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการส่งเสริม เรื่องบ้านประหยัดพลังงาน⁷ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการก่อสร้างได้จริงและก่อให้เกิดการประหยัดพลังงานอย่างชัดเจน สามารถนำไปปรับแบบให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศในแต่ละภูมิภาคของประเทศได้ โดยมุ่งหวังให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจและ

³ แผนอนุรักษ์พลังงาน 20 ปี พ.ศ. 2558-2579

⁴ กระทรวงพลังงาน.2560.กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน.(ออนไลน์). แหล่งที่มา : www.dede.go.th/ewt_news.php?nid=105. สืบค้นข้อมูลวันที่ 29 ธันวาคม.2559

⁵ กระทรวงพลังงาน.2560.สำนักงานถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี.(ออนไลน์). แหล่งที่มา : www.dede.go.th/ewt_news.php?nid=113. สืบค้นข้อมูลวันที่ 29 ธันวาคม.2559

⁶ การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2560

⁷ โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน. (2560).คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์.สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานวิจัย)เพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับ :
กรณีศึกษา โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน

เกิดความเชื่อมั่นว่า แนวคิดเรื่องบ้านประหยัดพลังงานเป็นสิ่งที่นำมาใช้ได้จริง เกิดผลในการประหยัดพลังงานที่เป็นรูปธรรม และยังเป็นบ้านที่อยู่สบาย

ภาพที่ 1: รูปเล่มรายงานข้อมูลโครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัย
และสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน

(ที่มา : โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน)

จากเล่มรายงานโครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน ที่ได้ทำการศึกษาออกมาแล้วนั้น มีข้อมูลทั้งหมด 214 หน้า โดยมีขอบเขตของข้อมูลที่ต้องศึกษาเพื่อทำการประชาสัมพันธ์ ดังต่อไปนี้

- “... 1. การใช้เกณฑ์ทางพลังงานของบ้านพักอาศัยในต่างประเทศ เพื่อหาแนวทางในการปรับใช้กับประเทศไทย
2. สำรวจ รวบรวมข้อมูล ลักษณะของบ้านพักอาศัยและลักษณะการใช้พลังงานโดยให้ครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย
3. จำแนกประเภทการใช้พลังงานของบ้าน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดเกณฑ์การใช้พลังงานของบ้านพักอาศัยแต่ละประเภท
4. การจัดสร้างแบบจำลองสภาพบ้านพักอาศัยแต่ละประเภท และเปรียบเทียบกับข้อมูลจากการสำรวจ เพื่อปรับเทียบค่าการใช้พลังงาน
5. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานของบ้านพักอาศัยในแต่ละประเภท
6. กำหนดเกณฑ์การใช้พลังงานของบ้านแต่ละประเภท...”⁸

ซึ่งสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี จะต้องทำการประชาสัมพันธ์โครงการดังกล่าว เพื่อให้ประชาชนยอมรับ ในเรื่องของการกำหนดรูปแบบเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการใช้พลังงานในบ้านพักอาศัย ซึ่งเป็นเกณฑ์ตัวเลือกนำไปสู่การออกแบบบ้านประหยัดพลังงานในประเทศไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกให้โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงานเป็นกรณีศึกษา ที่จะใช้ทำ **การหาปัจจัยที่จะช่วยทำให้สำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีสามารถจัดการข้อมูลการประชาสัมพันธ์เบื้องต้นได้ด้วยตนเอง เพื่อแก้ปัญหาที่ไม่สามารถสื่อสารได้ตามวัตถุประสงค์ในเรื่องของการรณรงค์ให้ความรู้กับประชาชน**

⁸ โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน.คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์.สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.2560.

วัตถุประสงค์

การหา “ปัจจัย” การจัดการข้อมูล(รายงานการวิจัย) เพื่อใช้ทำการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนยอมรับ ของสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี

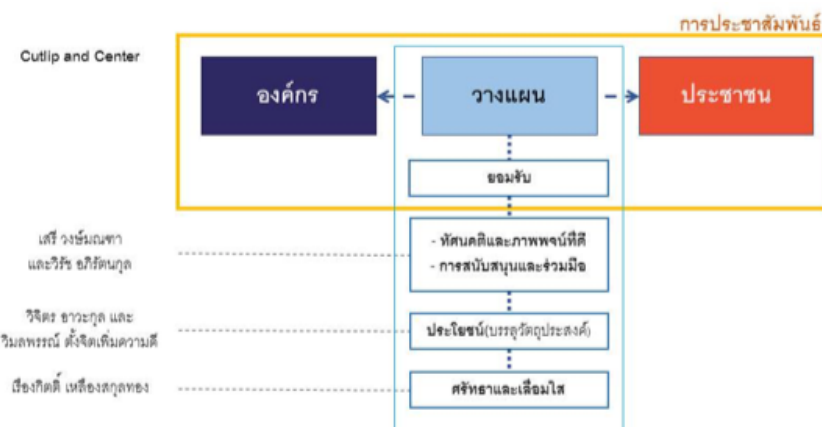
2. ทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิด

2.1 ความหมายของการประชาสัมพันธ์ (ที่สำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีต้องปฏิบัติ) การรับรู้ข่าวสารจากสื่อประชาสัมพันธ์นั้นเป็นกระบวนการแปลความหมายจากสิ่งเร้าที่มาจากสื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่งผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ต้องมีการกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจและตีความข้อมูลข่าวสารนั้น ๆ ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร

จาก Cutlip and Center (Cutlip, S. M., & Center, A. H. (2012). ได้ให้ความหมายการประชาสัมพันธ์ไว้ในหนังสือ Effective Public Relations ว่าเป็นการวางแผนในการที่จะให้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชน ที่ให้การยอมรับการดำเนินธุรกิจของสถาบันโดยเป็น การสื่อสารสองทาง ซึ่งเสรี วงษ์มณฑา(เสรี วงษ์มณฑา, 2540.) และ วิรัช อภิรัตน์กุล (2540) ได้ขยายความของการวางแผนว่าด้วยเรื่องการสร้างทัศนคติและภาพพจน์ที่ดีให้กับองค์กร รวมไปถึงการก่อให้เกิดการสนับสนุนและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีระหว่างองค์กรหรือประชาชน เช่นเดียวกับวิจิตร อวะกุล (2541) และ วิมลพรรณ ตั้งจิตเพิ่มความดี (2543.) ที่มุ่งเน้นเป้าหมายให้บรรลุจุดประสงค์ ในส่วนของ เรื่องกิตติ เหลืองสกุลทอง (2542) ได้พูดถึงการประชาสัมพันธ์ว่า ต้องสร้างความนิยมเลื่อมใสและศรัทธา

ซึ่งนำไปสู่กระบวนการวางแผนเพื่อการประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้กับประชาชน โดยมีประเด็นหลักทั้งหมด 5 หัวข้อ ได้แก่

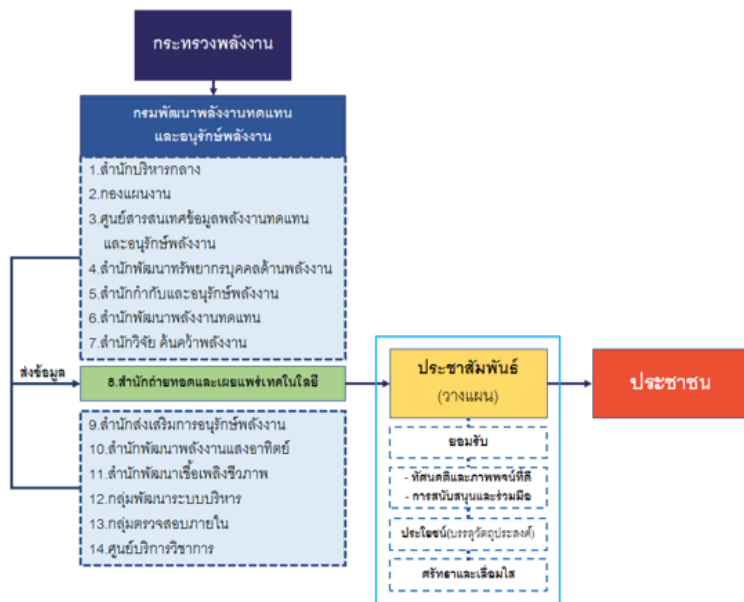
- 1) การยอมรับ
- 2) การสร้างทัศนคติและภาพพจน์ที่ดี
- 3) เกิดการสนับสนุนและการร่วมมือ
- 4) ประโยชน์จากการบรรลุวัตถุประสงค์
- 5) การสร้างความศรัทธาและความเลื่อมใส ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 : แสดงกระบวนการประชาสัมพันธ์

ปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานวิจัย)เพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับ : กรณีศึกษา โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน

ดังนั้น สำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี มีหน้าที่ที่จะต้องนำข้อมูล(รายงานการวิจัย) จาก 13 หน่วยงานภายในองค์กรมาทำการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชน โดยมีกระบวนการวางแผนเพื่อการประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีประเด็นหลักในการประชาสัมพันธ์ 5 หัวข้อ ได้แก่ การยอมรับ, การสร้างทัศนคติและภาพพจน์ที่ดี, เกิดการสนับสนุนและการร่วมมือ, ประโยชน์จากการบรรลุวัตถุประสงค์และการสร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่น

ภาพที่ 3 : แสดงกระบวนการวางแผนการประชาสัมพันธ์ของสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี

2.2 ภาระหน้าที่การประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนยอมรับของสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี

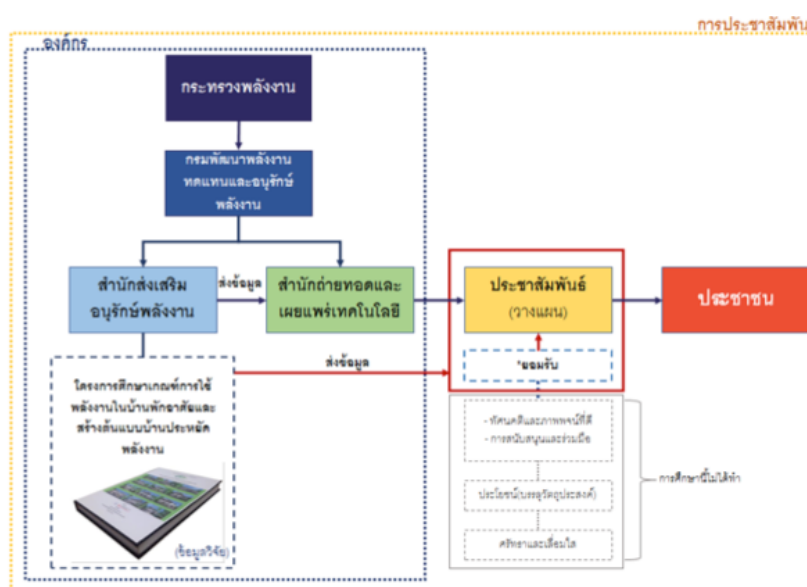
สำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี เป็นหน่วยงานในสังกัดกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบทางด้านการประชาสัมพันธ์ คือ เผยแพร่และถ่ายทอดเทคโนโลยี ด้านพลังงานอีกทั้งรณรงค์ให้ความรู้และจัดแสดงการใช้พลังงาน รวมไปถึงการจัดทำแผนงานประชาสัมพันธ์ด้านพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน ให้สอดคล้องกับแผนงานของกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน อีกทั้งยังมีหน้าที่ที่จะต้องนำข้อมูลจากหน่วยงานในกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงานทั้ง 13 หน่วยงาน มาทำการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลให้กับองค์กร โดยการศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน ที่จัดทำร่วมกับ สำนักส่งเสริมอนุรักษ์พลังงานเป็นกรณีศึกษาซึ่งเป็น 1 ใน 14 หน่วยงาน ของกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน ที่ต้องทำการประชาสัมพันธ์องค์ความรู้ของโครงการฯ ให้กับประชาชน⁹

⁹ กระทรวงพลังงาน.2560.สำนักงานถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี.(ออนไลน์). แหล่งที่มา : www.dede.go.th/ewt_news.php?nid=113.

สืบค้นข้อมูลวันที่ 29 ธันวาคม.2559

โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน เป็นโครงการที่ทำการศึกษาส่งเสริมบ้านประหยัดพลังงาน โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อจัดทำเกณฑ์มาตรฐานการใช้พลังงานสำหรับบ้านพักอาศัยของประเทศไทย และจัดทำต้นแบบบ้านประหยัดพลังงานสำหรับประชาชนที่สามารถนำไปปลูกสร้างได้จริง ซึ่งโครงการมีจุดประสงค์การประชาสัมพันธ์ เพื่อที่จะให้ประชาชนยอมรับ¹⁰ ในเรื่องของการกำหนดรูปแบบเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการใช้พลังงานในบ้านพักอาศัย เพื่อเป็นเกณฑ์ตัวเลือกนำไปสู่การออกแบบบ้านประหยัดพลังงานในประเทศไทย เป็นการตอบสนองต่อนโยบายแผนอนุรักษ์พลังงาน 20 ปี ที่มีเป้าหมายลดการใช้พลังงานในอนาคต¹¹

ดังนั้น สำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีที่จะต้องทำการประชาสัมพันธ์โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน จึงจะมุ่งเน้นไปที่จุดประสงค์การทำประชาสัมพันธ์ของโครงการฯ คือการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนยอมรับเพียงประเด็นเดียวเท่านั้น

ภาพที่ 4 : แสดงภาระหน้าที่ที่สำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีต้องรับผิดชอบการประชาสัมพันธ์โครงการฯ

2.3 ข้อมูล (รายงานการวิจัย) กับการทำประชาสัมพันธ์ของสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี

จากโครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงานเป็นโครงการที่ทำการศึกษานำเสนอการส่งเสริมบ้านประหยัดพลังงาน ที่จะต้องทำการ

¹⁰ โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน.(2560).คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์.

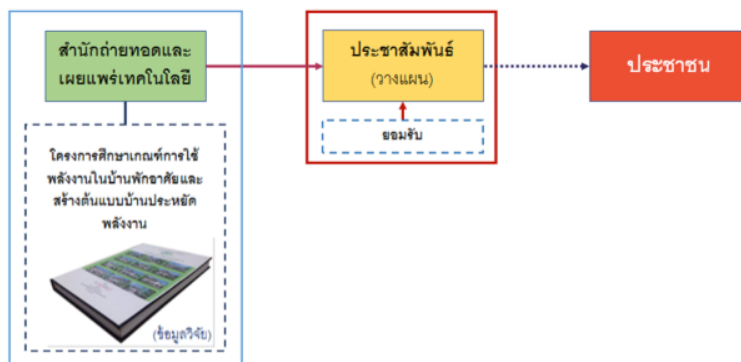
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

¹¹ แผนอนุรักษ์พลังงาน 20 ปี พ.ศ. 2558-2579

ปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานวิจัย)เพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับ :
กรณีศึกษา โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน

ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนยอมรับ ในเรื่องของการกำหนดรูปแบบเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยจะเป็นเกณฑ์ตัวเลือกนำไปสู่การออกแบบบ้านประหยัดพลังงานในประเทศไทย ซึ่งประเทศไทยยัง ไม่มีเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าว จึงต้องอาศัยข้อมูลทางวิชาการจากต่างประเทศ ซึ่งมีความแตกต่างกับสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย โดยเกณฑ์มาตรฐานการใช้พลังงานสำหรับบ้านพักอาศัยนี้ จะถูกใช้เป็นข้อมูลและเครื่องมือที่สำคัญในการส่งเสริมเรื่องบ้านประหยัดพลังงาน มีการทำการสำรวจ รวบรวมข้อมูล ลักษณะของบ้านพักอาศัย และลักษณะการใช้พลังงานให้ครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยการออกสำรวจพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจริงการใช้พลังงานของประชากรกลุ่มตัวอย่าง (บ้านพักอาศัย) จำนวนกว่า 1,800 หลัง เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์สู่การออกแบบต้นแบบบ้านประหยัดพลังงานสำหรับประชาชน ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการก่อสร้างได้จริงและก่อให้เกิดการประหยัดพลังงานอย่างชัดเจน โดยมุ่งหวังให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจและเกิดความเชื่อมั่นว่า แนวคิดเรื่องบ้านประหยัดพลังงานเป็นสิ่งที่นำมาใช้ได้จริง เกิดผลในการประหยัดพลังงานที่เป็นรูปธรรม

โดยรูปเล่มรายงานมีข้อมูลทั้งหมด 214 หน้า¹² ซึ่งเป็นข้อมูลที่สำคัญถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีต้องทำการศึกษาเนื้อหาเพื่อนำไปทำการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนยอมรับข้อมูล(รายงานการวิจัย)ของโครงการนี้

ภาพที่ 5: การจัดการข้อมูล(รายงานการวิจัย)เพื่อทำการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนยอมรับ

2.4 รอบแนวคิดปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานการวิจัย)เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับข้อมูล

ข้อมูล (Data) คือ ข่าวสาร เอกสาร ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคคล สิ่งของหรือเหตุการณ์ที่มีอยู่ในรูปของตัวเลข ภาษา ภาพ สัญลักษณ์ต่างๆ ที่มีความหมายเฉพาะตัว ซึ่งยังไม่มีประมวล (ไพโรจน์ คชชา, 2542.)

¹² โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน. (2560). คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. สถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

¹³ คลังปัญญาชนสยาม. อัศวิน ทอพลี. (ออนไลน์) แหล่งที่มา : www.oocities.org สืบค้นข้อมูลวันที่ 23 ตุลาคม 2560

มีผลงานการเขียนหนังสือ 3 เล่มซึ่งได้เขียนครอบคลุมเวลา 85 ปี จากปีพ.ศ.2493ถึง พ.ศ.2578 ได้แก่ เล่มแรกชื่อ อนาคตระยะที่ทศวรรษ(Future Shock) พิมพ์ครั้งแรกปีพ.ศ.2513 อธิบายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลก, เล่มที่สองชื่อ คลื่นลูกใหม่ที่สาม(The Third Wave) พิมพ์ครั้งแรกปีพ.ศ. 2523 แสดงให้เห็นถึงทิศทางในการเปลี่ยนแปลง และเล่มที่สามชื่อ อำนาจเปลี่ยน(Power shift) พิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ.2533 บอกว่าใครจะเป็นผู้ควบคุมการเปลี่ยนแปลง"

โดยอัลวิน ทอฟฟเลอร์ (Alvin Toffler) เป็นนักคิด นักวิจารณ์และนักเขียนในแนวนอนาคตศาสตร์¹³ จากหนังสือ Future Shock(อนาคตระทึกขวัญ) ได้เขียนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลก การเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์เป็นหนึ่งในหลาย ๆ สิ่ง que เข้าสู่กระบวนการแปรสภาพที่ซึ่งมีผลต่อชีวิตมนุษย์อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ทำให้จิตใจมนุษย์เกิดการปรับตัวไม่ทัน โดยอัลวิน ทอฟฟเลอร์ได้บรรยายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในช่วงระยะเวลานั้น ได้แก่ การแตกสลายของครอบครัวหน่วยกลาง การปฏิวัติทางด้านพันธุกรรมศาสตร์, การเกิดขึ้นของสังคมที่ทิ้งขว้างสิ่งของที่ใช้แล้ว และการปฏิวัติทางการศึกษาที่มีการเรียนการสอนที่ออกจากห้องเรียนมากขึ้น¹⁴ ซึ่งได้กล่าวถึง สภาวะข้อมูลท่วมท้น (Information overload) ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง โดยกำพล นิรวรรณ.ผู้แปล Future Shock หรือ อนาคตระทึกขวัญ ฉบับภาษาไทย กล่าวไว้ว่า

“... เมื่อปัจเจกบุคคลตกอยู่ในภาวะที่สถานการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและผิดปรกติ หรืออยู่ในบริบทหรือข้อมูลข่าวสารที่ไม่เคยพบประสบมาก่อน บุคคลนั้นจะมีความแม่นยำในการคาดการณ์และการเข้าใจข้อมูลลดลง เขาจะไม่สามารถประเมินข้อมูลได้อย่างถูกต้องว่าข้อมูลที่มากมายมหาศาล ประเด็นไหนคือประเด็นที่เชื่อถือได้...”

(อัลวิน ทอฟฟเลอร์,2534.)

จากอัลวิน ทอฟฟเลอร์ (Alvin Toffler) ที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ได้ทราบสาเหตุการเกิดของสภาวะ ข้อมูลท่วมท้น (Information overload) คือ (1) ข้อมูลมากมายมหาศาล (Enormous information) จนไม่สามารถระบุประเด็นได้

ทั้งนี้จากข้อมูล (รายงานวิจัย) ที่ต้องทำการประชาสัมพันธ์ด้านข้อมูลอนุรักษ์พลังงานนั้น ได้มีข้อมูลเนื้อหาทางด้านตัวเลขเป็นจำนวนมาก

โดย IBM Informix Database Design ได้พูดถึงข้อมูลซับซ้อน(Complex data) ที่กล่าวเกี่ยวกับตัวเลขซับซ้อน(Complex numbers) ไว้ว่า

“... The deposition mixed together in a number of figures and cumbersome, confusing and difficult to liquidate. ...”

ซึ่งนำไปสู่ ตัวแปรที่สองคือ (2) ข้อมูลตัวเลขซับซ้อน (Complex numbers)

จากทฤษฎีข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่จะส่งผลต่อการประชาสัมพันธ์ของสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี ดังต่อไปนี้

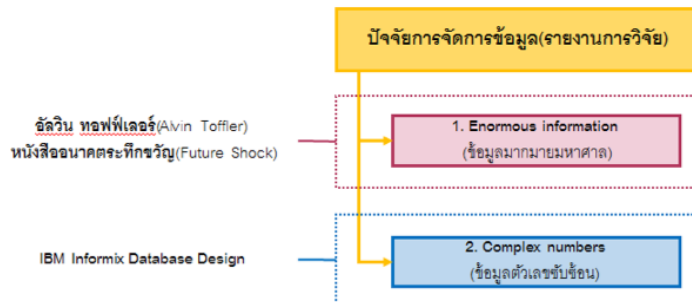
¹³ คลังปัญญาชนสยาม.อัลวิน ทอฟฟเลอร์. (ออนไลน์) แหล่งที่มา : www.oocities.org สืบค้นข้อมูลวันที่ 23 ตุลาคม 2560

“มีผลงานการเขียนหนังสือ 3 เล่มซึ่งได้เขียนครอบคลุมเวลา 85 ปี จากปีพ.ศ.2493ถึง พ.ศ.2578 ได้แก่ เล่มแรกชื่อ อนาคตระทึกขวัญ(Future Shock) พิมพ์ครั้งแรกปีพ.ศ.2513 อธิบายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลก, เล่มที่สองชื่อ คลื่นลูกใหม่ทีสาม(The Third Wave) พิมพ์ครั้งแรกปีพ.ศ. 2523 แสดงให้เห็นถึงทิศทางในการเปลี่ยนแปลง และเล่มที่สามชื่อ อำนาจเปลี่ยน(Power shift) พิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ.2533 บอกว่าใครจะเป็นผู้ควบคุมการเปลี่ยนแปลง”

¹⁴ แนวคิดของอัลวิน ทอฟฟเลอร์ (ออนไลน์) แหล่งที่มา : www.human.tru.ac.th สืบค้นข้อมูลวันที่ 23 ตุลาคม 2560

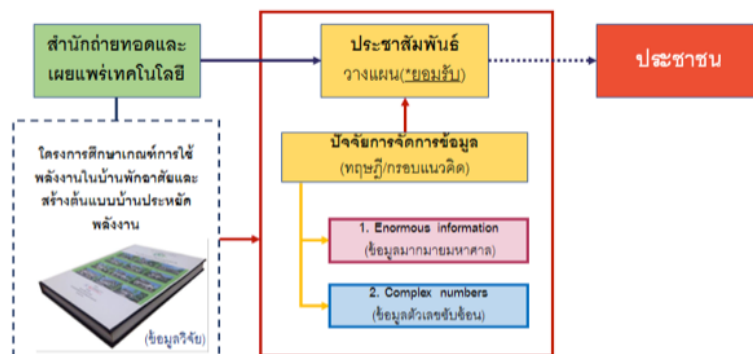
¹⁵ Complex data. 2560.(ออนไลน์) แหล่งที่มา : www.ibm.com . สืบค้นข้อมูลวันที่ 23 ตุลาคม 2560

ปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานการวิจัย)เพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับ :
กรณีศึกษา โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน

ภาพที่ 6 : ปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานการวิจัย)

ดังนั้น ปัจจัยการจัดการข้อมูลข้างต้นจะเป็นตัวช่วยจัดการข้อมูลให้กับสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี ที่มีหน้าที่ที่จะต้องนำข้อมูล(รายงานการวิจัย) จากหน่วยงานภายในองค์กรมาทำการประชาสัมพันธ์และระดมความคิดเห็นให้มีความรู้ด้านพลังงานให้กับประชาชน¹⁶ โดยผู้วิจัยได้ใช้โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงานเป็นกรณีศึกษา ซึ่งโครงการมีจุดประสงค์การประชาสัมพันธ์ เพื่อที่จะให้ประชาชนยอมรับ ในเรื่องของการกำหนดรูปแบบเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการใช้พลังงานในบ้านพักอาศัย เพื่อเป็นเกณฑ์ตัวเลือกนำไปสู่การออกแบบบ้านประหยัดพลังงานในประเทศไทย ซึ่งมีข้อมูลรูปเล่มรายงานทั้งหมด 214 หน้า ที่สำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีต้องจัดการข้อมูลการประชาสัมพันธ์เบื้องต้นด้วยตนเอง

ภาพที่ 7 : ปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานการวิจัย)
เพื่อทำการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับ

3. การสร้างเครื่องมือจากกรอบแนวคิดปัจจัยการจัดการข้อมูล

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยจะทำการสร้างเครื่องมือเพื่อนำไปใช้ในตรวจสอบปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อการทำประชาสัมพันธ์ของข้อมูล (รายงานการวิจัย) ที่สำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีต้อง

¹⁶ กระทรวงพลังงาน.2560.สำนักงานถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี.(ออนไลน์).

แหล่งที่มา : www.dede.go.th/ewt_news.php?nid=113. สืบค้นข้อมูลวันที่ 29 ธันวาคม.2559

ทำการจัดการข้อมูลการประชาสัมพันธ์เบื้องต้นได้ด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยจะใช้โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงานเป็นกรณีศึกษาในการตรวจสอบ โดยจะทำการสร้างเครื่องมือซึ่งแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ตามตัวแปรของปัจจัยที่จะส่งผลต่อการประชาสัมพันธ์ ดังต่อไปนี้

3.1 การจัดการตัวแปรที่ 1 ข้อมูลมากมายมหาศาล (Enormous information)

จากความหมายของข้อมูลมากมายมหาศาลของอัลวิน ทอฟฟเลอร์ (Alvin Toffler) คือข้อมูลที่มีจำนวนมาก (อัลวิน ทอฟฟเลอร์, 2534) ดังนั้นการจะนำข้อมูลทั้งหมดมานำเสนอให้ประชาชนสนใจและยอมรับในเรื่องของ การกำหนดรูปแบบเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการใช้พลังงานในบ้านพัก ซึ่งรูปเล่มรายงานของโครงการจัดเป็นรายงานทางวิชาการ อันเนื่องมาจากการเป็นรายงานที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า ของนักวิชาการหรือสถาบันทางวิชาการ โดยมีระเบียบวิธีการศึกษาค้นคว้าที่เป็นระบบ และมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นข้อเท็จจริง ปราศจากการต่อเติมเสริมแต่งใช้สำนวนภาษาที่เรียบง่าย ตรงไปตรงมา เน้นความรู้ ความถูกต้อง มีระบบการอ้างอิงและที่มาของข้อมูล (ชนกพร พัวพัฒนกุล, 2560.) ซึ่งการเขียนรายงานวิชาการมีองค์ประกอบ 3 ส่วน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 องค์ประกอบส่วนต่างๆของการเขียนรายงานวิชาการ

1.ส่วนประกอบตอนต้น	2.ส่วนประกอบตอนกลาง หรือส่วนเนื้อหา (Text)	3.ส่วนประกอบตอนท้าย (back matter)
1. ปกนอก (Cover หรือ Binding) 2. หน้าปกใน (Title Page) 3. คำนำ (Preface) 4. สารบัญ (Table of Contents)	1.บทนำ (Introduction) 2.ส่วนเนื้อหา (Body of Paper) 3. บทสรุปหรือสรุป (Conclusion)	1. หน้าบอกตอน (Half Title Page) 2. บรรณานุกรมหรือเอกสารอ้างอิง (Bibliography หรือ References) 3. ภาคผนวก (Appendix) 4. ดรรชนี หรือ ดัชนี (Index)

โดยการวิจัยนี้ จะกล่าวถึงในส่วนประกอบตอนกลางหรือส่วนเนื้อหา (Text)เท่านั้น ซึ่งเป็นส่วนที่เสนอเรื่องราวสาระทั้งหมดของรายงานการค้นคว้า การนำเสนอเนื้อหาจะทำการแบ่งเป็นบทหรือเป็นตอนเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นประเด็นสำคัญของเนื้อหาตามลำดับและต่อเนื่องกัน โดยในหนึ่งบทจะมีเพียงหนึ่งประเด็นหลักเท่านั้น

จากศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ นักวิชาการอาวุโส (Senior Fellow) มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้กล่าวถึงหลักการเขียนบทความ ไว้ว่า “ผู้เขียนต้องอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายอย่างต่อเนื่องและเพียงประเด็นเดียว โดยหลักการเขียนบทความหนึ่ง ๆ ไม่ควรมีความยาวเกินกว่า 10 หน้า” (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543) ดังนั้นผู้วิจัยทำการสร้างเครื่องมือเพื่อตรวจสอบข้อมูลรูปเล่มรายงานการวิจัยของโครงการฯ โดยจะทำการตรวจสอบเฉพาะแค่ในส่วนประกอบตอนกลางหรือส่วนเนื้อหา (Text) เท่านั้น ตามการเขียนรายงานว่ามีจำนวนหน้าที่เหมาะสมตามหลักการเขียนบทความหรือไม่

ปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานวิจัย)เพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับ :
กรณีศึกษา โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน

ตารางที่ 2 ตารางเครื่องมือตรวจสอบจำนวนหน้าตามหลักการเขียนบทความ

องค์ประกอบของรายงาน	ส่วนประกอบย่อย	จำนวนหน้า ≤ 10	จำนวนหน้า > 10
*ส่วนประกอบตอนกลางหรือ ส่วนเนื้อหา (Text)	1.บทนำ (Introduction) 2.ส่วนเนื้อหา (Body of Paper) 3. บทสรุปหรือสรุป (Conclusion)		

3.2 การจัดการตัวแปรที่ 2 ข้อมูลตัวเลขซับซ้อน (Complex numbers)

จากความหมายของตัวเลขซับซ้อน คือเป็นการปะปนทับถมรวมกันอยู่ของตัวเลข¹⁷ ดังนั้นจึงมุ่งประเด็นสนใจเพียงข้อมูลที่เป็นตัวเลขเท่านั้น แต่ในตัวเลขเองกลับถูกค้นพบว่า ใช่ว่าทุกตัวเลขจะต้องมีความซับซ้อนหมด ในกรณีที่ตัวเลขที่ใช้สำหรับเรียงลำดับ หรือตัวเลขที่ใช้ระบุนามบัญญัติเป็นต้น

ผู้วิจัยจึงทำการจะศึกษาข้อมูลตัวเลขจากสารานุกรมไทย สำหรับเยาวชน เล่มที่ 6 ว่าด้วยเรื่อง คณิตศาสตร์ โดยการนำเสนอข้อมูลตัวเลขนั้น จัดอยู่ในเรื่องของสถิติ ที่เริ่มต้นตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวนมากและจำเป็นที่จะต้องมีการนำมาจัดใหม่ให้ง่ายหรือเป็นระเบียบ ซึ่งการจัดข้อมูลใหม่ต้องใช้ตาราง กราฟ หรือรูปภาพ เป็นต้น ซึ่งจากเล่มรายงานมีทั้งหมด 214 หน้า ดังนั้นการปะปนทับทบทของข้อมูลตัวเลขจึงมีมากตามไปด้วยและยังรวมไปถึงตัวเลขที่ไม่สามารถ บวก ลบ คูณ หารได้ จากมาตราการวัด ทางสถิติที่ได้ระบุไว้ถึง 2 แบบ¹⁸ คือ มาตราการวัดระดับเรียงอันดับ (Ordinal Scales) และมาตราการวัดระดับนามบัญญัติ (Nominal Scale)

ดังนั้นการตรวจสอบตัวแปรที่ 3 ผู้วิจัยทำการสร้างเครื่องมือโดยการทำเช็คลิสต์มาทำการตรวจสอบข้อมูลรูปแบบรายงานแบบหน้าต่อหน้า ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการแบ่งหมวดหมู่ของข้อมูลตัวเลขออกเป็น 2 ส่วน โดยในแต่ละส่วนมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 3 ส่วนที่ 1 คือ ตัวเลขที่ไม่ซับซ้อน (Non Complex numbers)

ส่วนที่ 1 คือ ตัวเลขที่ไม่ซับซ้อน (Non Complex numbers) แบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ ดังต่อไปนี้	
1.ตัวเลขเรียงอันดับ(Ordinal Scales) เป็นระดับที่ใช้สำหรับจัดอันดับที่หรือตำแหน่งของสิ่งที่จะต้องการวัด ตัวเลขในมาตราการวัดระดับนี้เป็นตัวเลขที่บอกความหมายในลักษณะมาก-น้อย สูง-ต่ำ เป็นต้น ตัวเลขอันดับที่แตกต่างกันไม่สามารถบ่งบอกถึงปริมาณความแตกต่างได้	2.ตัวเลขนามบัญญัติ (Nominal Scale) เป็นระดับที่ใช้จำแนกความแตกต่างของสิ่งที่ต้องการวัดออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยใช้ตัวเลข เช่น การระบุวันเดือนปี ลักษณะแทนบุคคล เป็นต้น ซึ่งไม่สามารถนำมาบวก ลบ คูณ หาร หรือหาสัดส่วนได้

¹⁷ ตัวเลขซับซ้อน.(ออนไลน์) แหล่งที่มา : www.th.wikipedia.org. สืบค้นข้อมูลวันที่ 2 มกราคม 2560

¹⁸ มาตราการวัด.(ออนไลน์) แหล่งที่มา: www.stou.ac.th/Schools/Shs/booklet/book56_3/research.html. สืบค้นข้อมูลวันที่ 15 กรกฎาคม 2560

ผลการวิจัย

1. ตัวแปรที่ 1 ข้อมูลมากมายมหาศาล(Enormous information)

จากสรุปเล่มรายงานการวิจัย ว่าด้วยเรื่องทฤษฎีของอัลวิน ทอฟฟ์เลอร์ (Alvin Toffler) ที่กล่าวถึง Enormous information ว่าคือข้อมูลมากมายมหาศาล จนไม่สามารถระบุประเด็นได้ ดังนั้นจากการตรวจสอบตัวแปร ที่ 1 ด้วยการตรวจสอบเฉพาะแค่ในส่วนประกอบตอนกลางหรือส่วนเนื้อหา (Text) โดยการพิจารณาแยกเป็นบท ซึ่งเป็นส่วนที่เสนอเรื่องราวสาระทั้งหมดของรายงานการค้นคว้า ว่ามีจำนวนหน้าเหมาะสมตามจำนวนหน้า ตามหลักการเขียนบทความของ ศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ นักวิชาการอาวุโส ที่กล่าวว่า ต้องเขียนเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเพียงหนึ่งประเด็น และไม่ควรมีความยาวเกินกว่า 10 หน้า

พบว่า ข้อมูลสรุปเล่มรายงานโครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน มีเพียง 2 บทเท่านั้น ที่มีความยาวไม่เกินกว่า 10 หน้า ตามหลักการเขียนบทความที่สามารถทำความเข้าใจได้ง่ายและรวดเร็ว ได้แก่

บทที่ 1 บทนำ มีจำนวน 5 หน้า ในบทได้กล่าวถึง ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการ

บทที่ 7 การศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานของบ้านพักอาศัยในแต่ละประเภท มีจำนวน 10 หน้า ในบทได้กล่าวถึง ผลการจำลองสภาพที่เกิดขึ้น, การแปลงผลการจำลองสภาพเพื่อให้เป็นตารางเช็คลิสต์และการใช้งานตารางตรวจสอบ (Check List)

ตารางที่ 6 ตารางแสดงผลตรวจสอบจำนวนหน้าตามหลักการเขียนบทความ

องค์ประกอบของ รายงาน	ส่วนประกอบย่อย	จำนวน หน้า≤10	จำนวน หน้า>10
*ส่วนประกอบตอนกลาง	1.บทนำ (Introduction) -บทที่ 1 บทนำ	5	
	2.ส่วนเนื้อหา (Body of Paper) -บทที่ 2 ระเบียบวิธีวิจัย		18
	-บทที่ 3 ศึกษาและรวบรวมข้อมูล ข้อกำหนดและการใช้เกณฑ์ทางพลังงานของบ้านพักอาศัยในต่างประเทศ		50
	-บทที่ 4 การสำรวจ รวบรวมข้อมูล ลักษณะของบ้านพักอาศัย และลักษณะการใช้พลังงานของบ้านพักอาศัยในประเทศไทย		39
	-บทที่ 5 การศึกษา วิเคราะห์ และจำแนกรูปแบบการใช้พลังงานของบ้านพักอาศัยในปัจจุบัน		41

ปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานวิจัย)เพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับ :
กรณีศึกษา โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน

อันดับ 4 คือ บทที่ 8 เป็นข้อมูลการวิเคราะห์และกำหนดเกณฑ์การใช้พลังงานของบ้านแต่ละประเภท ซึ่งมีความซับซ้อนของข้อมูลตัวเลขทั้งหมด 4 หมวด ได้แก่ ปริมาณจำนวน/หน่วยวัด, สูตรคำนวณ, แผนภูมิตาราง และแผนภูมิแท่งเชิงเดียว

อันดับ 5 มีด้วยกันทั้งหมด 2 บท ซึ่งมีความซับซ้อนของข้อมูลตัวเลขทั้งหมด 3 หมวดเท่ากัน ได้แก่ บทที่ 3 เป็นข้อมูลการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ข้อกำหนด และการใช้เกณฑ์ทางพลังงานของบ้านพักอาศัยในต่างประเทศ(ปริมาณจำนวน/หน่วยวัด, แผนภูมิตาราง, แผนภูมิแผนที่สถิติ) และ บทที่ 6 เป็นข้อมูลการจัดสร้างแบบจำลองสภาพบ้านพักอาศัยแต่ละประเภท และการเปรียบเทียบกับข้อมูลจากการสำรวจเพื่อเปรียบเทียบค่าการใช้พลังงาน(ปริมาณจำนวน/หน่วยวัด, แผนภูมิตาราง, แผนภูมิเรดาร์)

อันดับ 6 คือ บทที่ 7 เป็นข้อมูลการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานของบ้านพักอาศัยในแต่ละประเภท ซึ่งมีความซับซ้อนของข้อมูลตัวเลขทั้งหมด 2 หมวด ได้แก่ ปริมาณจำนวน/หน่วยวัดและแผนภูมิตาราง

และบทที่มีความซับซ้อนของข้อมูลตัวเลขน้อยที่สุดเพียงแค่ 1 หมวด คือ ปริมาณจำนวน/หน่วยวัด ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ และ บทที่ 2 ระเบียบวิธีวิจัย

ตารางที่ 7 ตารางสรุปผลการเช็คลิสต์ตามเงื่อนไขการจัดหมวดหมู่ตัวเลข

บทที่	ส่วนที่ 1 Non Complex numbers		ส่วนที่ 2 Complex numbers											
	มาตรฐานการวัด (ที่บวกลบคูณหาร หรือไม่ได้)		1. จำนวน	2. สูตร	3. การนำเสนอข้อมูลทางสถิติ									
	เลข อันดับ	เลข ทศนิยม ทศนิยม	ปริมาณจำนวน หน่วยวัด	สูตรคำนวณ	1. แผนภูมิ ตาราง	2. แผนภูมิแท่ง เชิงเดียว	3. ฮิสโตแกรม	4. แผนภูมิเส้น	5. แผนภูมิแท่ง เชิงซ้อน	6. แผนภูมิแท่ง ประกอบ	7. แผนภูมิวงกลม	8. แผนภูมิเรดาร์	9. แผนภูมิภาพ	10. แผนภูมิแผนที่สถิติ
1	5 หน้า	1หน้า	5 หน้า	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	18หน้า	6หน้า	12 หน้า	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	60หน้า	29หน้า	20 หน้า	-	2 หน้า	-	-	-	-	-	-	-	-	11 หน้า
4	39หน้า	11หน้า	22 หน้า	1 หน้า	16 หน้า	1 หน้า	-	1 หน้า	-	-	-	-	-	1 หน้า
5	41หน้า	39หน้า	22 หน้า	4 หน้า	19 หน้า	1 หน้า	-	13 หน้า	3 หน้า	-	-	-	-	-
6	23หน้า	3หน้า	14 หน้า	-	15 หน้า	-	-	-	-	-	-	5 หน้า	-	-
7	10หน้า	1หน้า	3 หน้า	-	7 หน้า	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	16หน้า	11หน้า	15 หน้า	4 หน้า	9 หน้า	1 หน้า	-	-	-	-	-	-	-	-
9	36หน้า	14หน้า	12 หน้า	-	4 หน้า	-	3 หน้า	1 หน้า	1 หน้า	1 หน้า	-	-	-	1 หน้า
รวม	238 หน้า	119หน้า	1259หน้า	9 หน้า	72 หน้า	3 หน้า	3 หน้า	15 หน้า	4 หน้า	1 หน้า	-	5 หน้า	-	1 หน้า

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยนี้ได้ทำการหาปัจจัยการจัดการข้อมูลจากสาเหตุการเกิดสภาวะที่ทำให้ไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ในเรื่องของการรณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชนของสำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี ซึ่งนำไปสู่ตัวแปรการจัดการข้อมูล 2 ตัวแปร ได้แก่ (1)ข้อมูลมากมายมหาศาล (Enormous information) และ (2)ข้อมูลตัวเลขซับซ้อน (Complex numbers) โดยผู้วิจัยใช้โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงานเป็นกรณีศึกษาในการตรวจสอบปัจจัยการจัดการข้อมูลเพื่อนำไปสู่แนวทางการจัดการพบว่า

การจัดการตัวแปรที่ 1 ข้อมูลมากมายมหาศาล (Enormous information) การนำเสนอเนื้อหาจะทำการแบ่งเป็นบท ซึ่งไม่ควรมีความยาวเกินกว่า 10 หน้า เพื่อให้อ่านเข้าใจได้ง่ายอย่างต่อเนื่องและเพียงประเด็นเดียว จากการนำไปตรวจสอบรูปแบบรายงานการวิจัย โดยทำการพิจารณาแยกแต่ละบททั้งหมด 9 บท ตามหลักการเขียนบทความ ซึ่งผลการวิจัยพบว่ามีเพียง 2 บท ที่เป็นไปตามหลักการเขียนบทความ คือ บทที่ 1 บทนำ มีจำนวน 5 หน้า และบทที่ 7 การศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานของบ้านพักอาศัยในแต่ละประเภท มีจำนวน 10 หน้า

การจัดการตัวแปรที่ 2 ข้อมูลตัวเลขซับซ้อน (Complex numbers) โดยจะทำการพิจารณาเฉพาะในส่วนของข้อมูลที่เป็นตัวเลขเท่านั้น แต่จากการพิจารณาและสร้างเครื่องมือขึ้นพบว่า ใช่ว่าทุกตัวเลขของเล่มรายงานการวิจัยจะเกิดความซับซ้อน จากในทฤษฎีตัวเลขได้กล่าวถึงตัวเลขที่ไม่ส่งผลต่อความซับซ้อนอยู่ จากมาตรการวัดทางสถิติที่ได้ระบุไว้ 2 หัวข้อ คือ ตัวเลขเรียงอันดับ (Ordinal Scales) และตัวเลขนามบัญญัติ (Nominal Scale) แต่ขณะเดียวกันตัวเลขที่มีซับซ้อนได้กล่าวถึงจากสารานุกรมไทย สำหรับเยาวชน เล่มที่ 6 ว่าด้วยเรื่อง คณิตศาสตร์ โดยการนำเสนอข้อมูลตัวเลขในเรื่องของสถิติ เป็นตัวเลขที่ประกอบไปด้วยกลุ่มหัวข้อต่างๆโดยแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ คือ (1)ปริมาณจำนวน/หน่วยวัด, (2)สูตรคำนวณต่างๆ และ(3)การนำเสนอข้อมูลทางสถิติ ดังนั้นจากการนำไปสร้างเครื่องมือและตรวจสอบรูปแบบรายงาน โดยทำการพิจารณาแยกตามบททั้ง 9 บทแบบทีละหน้า ซึ่งผลการวิจัยพบว่า บทที่ 9 บทสรุปของเนื้อหาทั้งหมด มีความซับซ้อนของข้อมูลตัวเลขมากที่สุด(*7หมวด) และน้อยที่สุด บทที่ 1 บทนำ และ บทที่ 2 ระเบียบวิธีวิจัย(*1หมวด)

ข้อเสนอแนะ

สำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีเป็นหน่วยงานฝ่ายการประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่รับผิดชอบและภารกิจหลัก คือ รณรงค์ให้ความรู้และจัดแสดงการใช้พลังงาน รวมไปถึงหน้าที่นำข้อมูลภายในกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงานทั้ง 13 หน่วยงาน มาทำการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลให้กับองค์กร โดยปัจจัย"การจัดการข้อมูล(รายงานการวิจัย) จะเป็นตัวช่วยให้สำนักถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีสามารถจัดการข้อมูลการประชาสัมพันธ์เบื้องต้นได้ด้วยตนเอง

ปัจจัยการจัดการข้อมูล(รายงานวิจัย)เพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับ :
กรณีศึกษา โครงการศึกษาเกณฑ์การใช้พลังงานในบ้านพักอาศัยและสร้างต้นแบบบ้านประหยัดพลังงาน

จากตัวแปรที่ 1 ข้อมูลมากมายมหาศาล (Enormous information) ควรทำการศึกษาและนำเสนอให้หน่วยงานภายในองค์กรทำการเขียนรายงานให้ข้อมูลแต่ละบท ไม่ควรเกินกว่า 10 หน้า หากในบทมีการนำเสนอข้อมูลมากกว่าประเด็นเดียว ควรแยกหัวข้อย่อยและแบ่งจำนวนหน้าไม่ให้เกิดตามหลักการเขียน ที่กล่าวมาข้างต้น

จากตัวแปรที่ 2 ข้อมูลตัวเลขซับซ้อน (Complex numbers) เป็นการจดหมวดหมู่ข้อมูลตัวเลข เพื่อง่ายต่อการนำข้อมูลไปทำประชาสัมพันธ์ และสามารถนำไปจัดการข้อมูล (รายงานการวิจัย) เล่มอื่นๆ ได้

บรรณานุกรม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). เขียนบทความอย่างไรให้น่าอ่าน. กรุงเทพฯ :

บริษัท ชัคเชส มีเดีย จำกัด.

ไพโรจน์ คชชา. (2542). ความรู้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ. กรุงเทพฯ: เซ็นเตอร์ดีสคัฟเวอร์.

เรื่องกิตติ์ เหลืองสกุลทอง. (2542). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประชาสัมพันธ์. นครราชสีมา :

ภาควิชาการจัดการ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.

วิจิตร อวะกุล. (2541). เทคนิคการประชาสัมพันธ์. (ฉบับปรับปรุง) กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิมลพรรณ ตั้งจิตเพิ่มพูน. (2543). การประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟิสิกส์เซ็นเตอร์.

วิรัช อภิรัตน์กุล. (2540). ความหมายภาพลักษณ์ของบริษัท การประชาสัมพันธ์ฉบับสมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 8.

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสรี วงษ์มณฑา. (2540). การประชาสัมพันธ์เชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บริษัท เอเอ็น การพิมพ์.

อัลวิน ทอฟฟเลอร์ . (2534). อนาคตระยะที่หกขั้วโลก แปลจากเรื่อง Future Shock.

แปลโดย.กำพล นิรวรรณ. พิมพ์ครั้งที่ 1.กรุงเทพฯ:แสงดาว.

Cutlip, S. M., & Center, A. H. (2012). Effective Public Relations. (11th Edition). New Jersey:

Prentice Hall, Inc. Complex data. 2560. แหล่งที่มา : www.ibm.com .

สืบค้นข้อมูลวันที่ 23 ตุลาคม 2560.

กระทรวงพลังงาน. 2560. กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน.

แหล่งที่มา : www.dede.go.th/ewt_news.php?nid=105.

สืบค้นข้อมูลวันที่ 29 ธันวาคม. 2559.

กระทรวงพลังงาน. 2560. สำนักงานถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยี.

แหล่งที่มา : www.dede.go.th/ewt_news.php?nid=113.

สืบค้นข้อมูลวันที่ 29 ธันวาคม. 2559.

คลังปัญญาชนสยาม.อัลวิน ทอฟฟเลอร์. แหล่งที่มา : www.oocities.org.

สืบค้นข้อมูลวันที่ 23 ตุลาคม 2560.

ชนกพร พัวพัฒนกุล. IS2 การเขียนรายงานเชิงวิชาการ. แหล่งที่มา: www.la.mahidol.ac.th.

สืบค้นข้อมูลวันที่ 15 กรกฎาคม 2560.

ตัวเลขซับซ้อน.แหล่งที่มา : www.th.wikipedia.org. สืบค้นข้อมูลวันที่ 2มกราคม 2560

แนวคิดของอัลวิน ทอฟฟเลอร์ แหล่งที่มา : www.human.tru.ac.th

สืบค้นข้อมูลวันที่ 23 ตุลาคม 2560.

แผนอนุรักษ์พลังงาน 20 ปี พ.ศ. 2558-2579. แหล่งที่มา: www2.eppo.go.th.

สืบค้นข้อมูลวันที่ 29 ธันวาคม.2559.

มาตรการวัด.แหล่งที่มา: www.stou.ac.th/Schools/Shs/booklet/book56_3/research.html.

สืบค้นข้อมูลวันที่ 15 กรกฎาคม 2560.

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิก วัดนักบุญฟิลิป – ยากอบ (หัวไผ่) อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

Cultural Landscape on Catholic Community : The Church of St. Phillip – James
(Huaphai) Panthong District, Chonburi Province

อุษา จันทร ¹
มนัส แก้วบุชา ²

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ
1) ศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมและบริบทการพัฒนาชุมชนคาทอลิกวัดนักบุญฟิลิป - ยากอบ (หัวไผ่)
2) เสนอแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม วัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) 3) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมของโบสถ์วัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) 4) นำข้อมูลสถาปัตยกรรมของโบสถ์วัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) ไปเสนอขอเพื่อรับรองการอนุรักษ์มรดกด้านวัฒนธรรมดีเด่น โดยมีระเบียบวิธีวิจัย คือ การจัดการระบบวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ การจัดการความรู้ การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิก การจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อนำมาพัฒนาสู่ข้อมูลพื้นที่ศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนคาทอลิกมีประวัติความเป็นมาที่มีคุณค่าด้านมรดกวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมกว้างขวางที่โดดเด่น เฉพาะวัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) นั้นมีอายุถึง 136 ปี ส่วนโบสถ์มีคุณค่าด้านศิลปสถาปัตยกรรมแบบไทยประยุกต์ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ผู้วิจัยได้เสนอปรึกษาบาทหลวงเพื่อจัดทำโครงการข้อมูลเป็นแนวทางอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิก ประกอบด้วย แผนงานระยะยาว แผนงานระยะสั้น 1-3 เพื่อจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและคู่มือนำเสนอศิลปสถาปัตยกรรมให้เป็นประโยชน์ต่อเยาวชนคนรุ่นหลังทั้งภายใน ภายนอกชุมชนคริสตชน สำหรับโบสถ์วัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) นั้นดำรงไว้ซึ่งศิลปสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าสมบูรณ์เพียงพอ เพื่อเสนอต่อสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ จะได้มอบรางวัลอนุรักษ์ดีเด่นปี พ.ศ.2559 ต่อไป

คำสำคัญ : ชุมชนคาทอลิก / ภูมิทัศน์วัฒนธรรม / การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, ดร., อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The present research was action research. The research was aimed to 1) study a cultural landscape and a context of community development at the Church of St. Phillip – Jacob (Huaphai), 2) give guidelines on management of cultural landscape at the Church cultural environment, 3) study guidelines on preservation of arts and architecture at the Church and 4) analyze data on arts- architecture at the Church. The research methodology was conducted through management of cultural landscape in order to promote to be a unique cultural area. The guidelines for preservation of through information on arts and architecture of the Church, a heritage on cultural landscape of the community.

The research revealed that the Catholic community had an interesting 136 years history and it deserved to be tell to generations to come. Besides, the overall characteristics of the Thai applied architecture was its uniqueness. Also, the preservation of arts and architecture of the Church of St. Phillip – Jacob (Huaphai) was done to secure a local syllabus and handbook for visiting the church, on history of Catholic were prepared to provide to the public as well as to present information on history learning and architecture preservation of the Catholic community. The information was aimed to present to The Association of Siamese Architect under Royal Patronage.

Keywords : Catholic Community / Cultural landscape / Architecture preservation

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ เนื่องด้วยคุณลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของชุมชนหัวไผ่ ประกอบด้วยคุณค่าที่สำคัญ คือช่วยให้เกิดความเข้าใจคุณค่าสิ่งต่าง ๆ ในอดีตที่มนุษย์สร้างขึ้น สามารถพัฒนาเรื่องราวของมนุษย์ ร่องรอยที่เกิดขึ้นในอดีต โดยมีหลักฐานพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ได้กล่าวถึง ประวัติศาสตร์ที่มีการเล่าขานกันมาเป็นเวลายาวนาน กลุ่มคนที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันในภาคตะวันออกมีหลากหลายเชื้อชาติที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อเรื่องการวิจัยครั้งนี้ เช่น ชาวกะชองซึ่งเป็นชนเผ่าตระกูลมอญ - เขมร ที่อาศัยอยู่ในเขตป่าเขาใช้ชีวิตร่วมกับธรรมชาติ ชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในสมัยอยุธยา ชาวลาวเวียงที่บ้านหัวถนนพนัสนิคม ชาวมอญที่ชุมชนวัดโบสถ์ บ้านเก่า อำเภอพานทอง ชาวมอญบ้านเก่าปรากฏมีหมู่บ้านญวนอยู่ในกรุงศรีอยุธยา สมัยพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. 2199 โดยตั้งรกรากตามถิ่นฐานจันทบุรี ชุมชนคาทอลิกโดยที่มีชาวญวนที่นับถือคริสต์ศาสนาจะอาศัยอยู่ รวมทั้งชาวจีนที่เคลื่อนย้ายไปจากบางปลาสร้อย

คุณค่าด้านสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม จากข้อมูลทางสังคมวัฒนธรรม ความเป็นอยู่แบบชนบท ได้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ.2416 ชุมชนคาทอลิกได้มีจุดเริ่มต้นมาจากการไถ่ทาส โดยมีชื่อนารีชาว

ฝรั่งเศส ผู้ดูแลกลุ่มคริสต์ชนที่บางปลาสร้อย ได้เริ่มทำการไถ่ทาส จึงเรียกกันว่า “ทาสน้ำเงิน” มาอยู่ในนิคมด้วยความสมัครใจและเข้าศาสนาคริสต์ ไม่ใช่เพียงทาสเท่านั้นญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านต่าง ๆ ก็ชื่นชม ความยุติธรรม ความสามัคคี และความสงบสุขของสมาชิกในนิคม จะได้มีที่อยู่อาศัยรวมถึงมีที่ดินเพื่อ “ทำมาหากิน”

จากปัญหาสำคัญดังที่พบขณะนี้ คือ 1) ภูมิหลัง ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนขาดการจัดเก็บเอกสารที่เป็นรูปแบบที่ถูกต้อง 2) การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิก วัดนักบุญฟิลิป – ยากอบ (หัวไผ่) ให้มีบริเวณทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ 3) จัดทำแนวทางการอนุรักษ์ โดยนำข้อมูลศิลปะสถาปัตยกรรมของวัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) เป็นมรดกด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนเพื่อเสนอสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ต่อไป และ 4) จัดทำ คู่มือประวัติชุมชนคาทอลิกที่ยังไม่เป็นที่รู้จักเท่าที่ควร จึงมีความจำเป็นจะต้องจัดทำให้เกิดความรู้ที่กว้างขวางมากขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลการเรียนรู้ประวัติความเป็นมาและการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในชุมชนให้คงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์

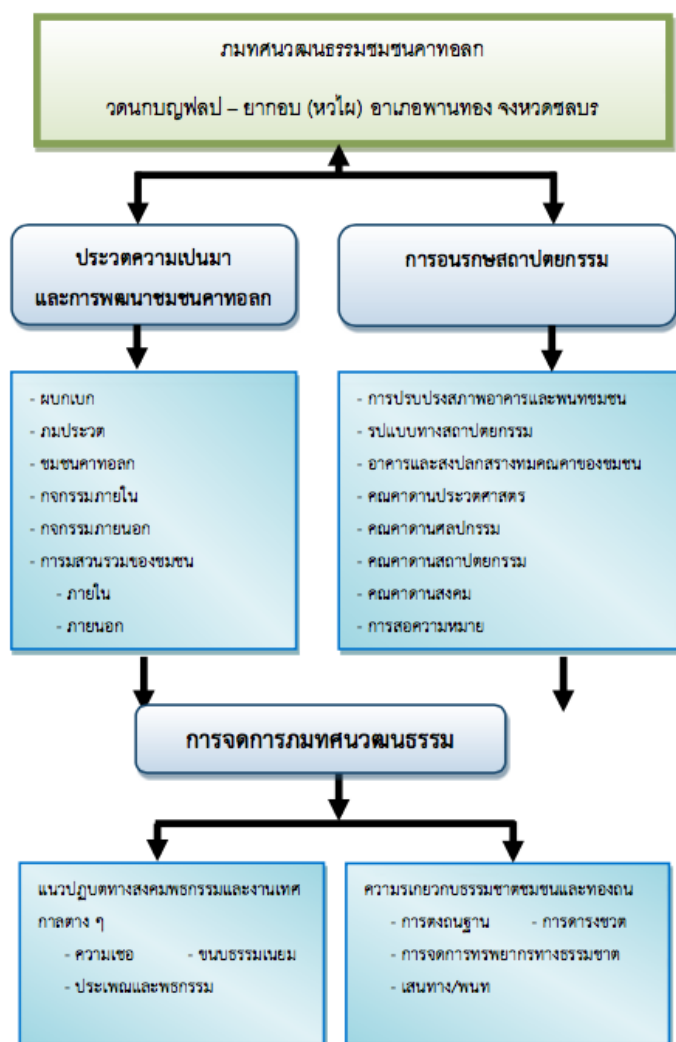
1. ศึกษา สำนวณภูมิทัศน์วัฒนธรรมและบริบทการพัฒนาชุมชนคาทอลิกวัดนักบุญฟิลิป - ยากอบ (หัวไผ่)
2. ศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอแผนงานการอนุรักษ์ชุมชนคาทอลิกและพัฒนาการเรียนรู้สู่ระบบการศึกษาหลักสูตรท้องถิ่นชุมชนคาทอลิกและสาธารณชน
3. ศึกษาสำรวจ รวบรวมวิเคราะห์การจัดทำรายละเอียดด้านกายภาพ ระบุคุณค่าและเนื้อหาของศิลปะที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมโบสถ์วัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) เพื่อการปกป้องอนุรักษ์คุ้มครองข้อมูลและเอกสารขั้นต้น
4. นำเสนอข้อมูลด้านเอกสารขั้นต้นของโบสถ์วัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) ตามแบบฟอร์มและกติกา รางวัลอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทอาคาร ต่อสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่

คำถามการวิจัย

1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนมีส่วนประกอบ พื้นที่และบทบาทหน้าที่อย่างไรบ้าง
2. ผู้บุกเบิกวัดนักบุญฟิลิป - ยากอบ หัวไผ่ (St. Phillip – Jamesat Huaphai) มีประวัติความเป็นมาอย่างไร
3. วัดนักบุญฟิลิป - ยากอบ (หัวไผ่) มีการพัฒนาอะไรบ้างที่เกี่ยวกับชุมชนคาทอลิก
4. มีแนวคิด แนวทางและแผนงานการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม วัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) มีอะไรบ้าง และมีรูปแบบ
5. มีแนวทางในการนำเสนอการอนุรักษ์อย่างไร และนำเสนอสถาปัตยกรรมของโบสถ์วัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) มาปกป้องคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างไร

กรอบแนวทางการรวบรวมข้อมูลวิจัย

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาและการพัฒนาชุมชนคาทอลิก วัดนักบุญฟิลิป - ยากอบ (หัวไผ่) รวมถึงวิธีการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมในการแสดงออกซึ่งแบบอย่างที่ยึดปฏิบัติสืบ ๆ กันมา และเพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์และนำสถาปัตยกรรมเป็นมรดกด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิก ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวทางการรวบรวมข้อมูลวิจัย

กรอบแนวคิดการจัดการระบบมรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ

ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนคาทอลิกวัดนักบุญฟิลิป- ยากอบ(หัวไผ่) โดยการนำกรอบแนวคิดการจัดการระบบมรดกวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพของกรมศิลปากรมาประยุกต์ใช้ เพราะกรมศิลปากรมีบทบาทหน้าที่การอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเป็นระบบแบบแผน พร้อมทั้งมีกฎหมายรองรับ ซึ่งการบริหารมรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพนี้แบ่งออกเป็น 4 ตอน โดยเฉพาะตอนที่ 2 ด้านการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนและศิลปะสถาปัตยกรรมของโบสถ์ การอนุรักษ์ในแนวคิดนี้ ผู้วิจัยดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ 1) การปกป้อง (Prevention) ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาสำรวจข้อมูล คุณค่าทั้ง 5 ด้าน คือ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ และพัฒนาการ คุณค่าด้านสังคมวิถีชีวิต คุณค่าด้านความงามของโบสถ์ สำรวจจริงวัดรายละเอียดทางกายภาพ คุณค่าด้านวิทยาการการก่อสร้าง ลวดลาย การตกแต่งและเชิงช่าง คุณค่าด้านความเชื่อมโยงกับโบสถ์คาทอลิกอื่น ๆ 2) การคุ้มครอง (Safeguard) เป็นการคุ้มครองข้อมูลความรู้ของชุมชน บุคคล และเอกสารชิ้นต้นมาดำเนินการเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อนำไปเป็นองค์ความรู้และคุ้มครองปกป้องการสูญหาย 3) ป้องกัน (Protection) หมายถึง การรับรองระบุว่าคุณค่าของโบสถ์มีความสำคัญที่โดดเด่น สมควรได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย โดยการทำข้อมูลด้านเอกสาร เพื่อนำเสนอเนื้อหาตามแบบฟอร์มและกติกา รางวัลอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทอาคาร ต่อสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทั้งยังนำข้อมูลด้านปกป้องและป้องกันนี้ไปจัดทำเป็นเอกสารนำชมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนี้ยังจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นภายในโรงเรียนของชุมชน ทั้งยังได้เสนอแผนงานด้านการอนุรักษ์ผ่านโครงการต่าง ๆ เป็นต้น ดังมีกรอบแนวคิดการจัดการระบบมรดกวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยนำไปใช้ตั้งแต่บทที่ 1 ถึงบทที่ 6 ดังนี้

ภาพที่ 2 : การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ

ที่มา : กรมศิลปากร, 2543 หน้า 37

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกชุมชนคาทอลิก วัดนักบุญฟิลิป – ยากอบ (หัวไผ่) อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ของวัดและพื้นที่โดยรอบของชุมชนคาทอลิกเฉพาะที่มีโฉนดเท่านั้น มีวิธีเก็บข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์แบบกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้อาวุโสและผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนคาทอลิก ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเริ่มศึกษาตั้งแต่ประวัติความเป็นมา ในปี พ.ศ.2423 ของผู้บุกเบิกพื้นที่ว่างในเขตภาคตะวันออก และสร้างชุมชนคาทอลิก โดยเริ่มจากการไถ่ทาส “ทาสน้ำเงิน” รวมทั้งการพัฒนาของชุมชน สิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ของชุมชนคาทอลิก นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับวิธีการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยใช้หลักมรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรม วัดนักบุญฟิลิป – ยากอบ (หัวไผ่) อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี จากเอกสารโบสถ์คาทอลิก จดหมายมิชชันนารี และเอกสารจากมหาวิทยาลัยแสงธรรม

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การทำวิจัยการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกชุมชนคาทอลิก วัดนักบุญฟิลิป – ยากอบ (หัวไผ่) อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี โดยใช้ช่วงเวลาในวิธีเก็บข้อมูลเนื้อหา ภาคสนาม การสัมภาษณ์ ระหว่าง พ.ศ. 2558 – 2559

นิยามศัพท์

ชุมชนคาทอลิก หมายถึง ชุมชนความเชื่อความศรัทธาในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่มีความสัมพันธ์กันในชุมชนและมีการประกอบศาสนกิจร่วมกัน

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งในรูปธรรมนามธรรม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ผู้คนในกลุ่มยึดถือร่วมกัน เพื่อแสดงถึงความเจริญงอกงามและพัฒนาการของชุมชน มีรายละเอียดด้านเนื้อหา 4 ส่วน คือมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ มรดกทางธรรมชาติและมรดกความทรงจำ นอกจากนี้ยังประกอบด้วยพื้นที่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม 5 พื้นที่ คือ เส้นขอบ เส้นทางสัญจร ย่าน ชุมทางชุมชน จุดหมายตา

นักบุญฟิลิป – ยากอบ หมายถึง ชื่อของนักบุญที่แสดงออกถึงความเชื่อในพระศาสนาอย่างสมบูรณ์ ด้วยการปฏิบัติคุณงามความดีต่าง ๆ เพราะรักต่อพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ โดยถือว่าเป็นชีวิตคริสตชนตัวอย่างที่เราสามารถเลียนแบบ จึงนำชื่อของท่านทั้งสองมาตั้งชื่อวัด

ทาสน้ำเงิน หมายถึง ผู้ที่ขายตนเองเป็นข้ารับใช้ หรือผู้ที่นายเงินไถ่ตัวมาจากผู้อื่น

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม หมายถึง การอนุรักษ์ในแนวคิดนี้ ผู้วิจัยดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ 1.) การปกป้อง (Prevention) ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาลำรวจข้อมูล คุณค่าทั้ง 5 ด้าน คือ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และพัฒนากาาร คุณค่าด้านสังคมวิถีชีวิต คุณค่าด้านความงามของโบสถ์ รายละเอียดทางกายภาพ คุณค่าด้านวิทยาการการ ก่อสร้าง ลวดลาย การตกแต่งและเชิงช่าง คุณค่าด้านความเชื่อมโยงกับโบสถ์คาทอลิกอื่น ๆ 2.) การคุ้มครอง (Safeguard) เป็นการคุ้มครองข้อมูล ความรู้ของชุมชน บุคคล และเอกสารชิ้นต้นมาดำเนินการเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อนำไปเป็นองค์ความรู้และคุ้มครองปกป้องการสูญหาย 3) ป้องกัน (Protection) หมายถึง การรับรองระบุว่าคุณค่าของโบสถ์มีความสำคัญที่โดดเด่น สมควรได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย โดยการทำข้อมูลด้านเอกสาร เพื่อนำเสนอเนื้อหาตามแบบฟอร์มและกติกา รางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทอาคาร ต่อสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทั้งยังนำข้อมูลด้านปกป้องและป้องกันนี้ไปจัดทำเป็นเอกสารนำชมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนี้ยังจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ขึ้นภายในโรงเรียนของชุมชน ทั้งยังได้เสนอแผนงานด้านการอนุรักษ์ผ่านโครงการต่าง ๆ การอนุรักษ์นี้คือการรักษามรดกทางสถาปัตยกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือกิจกรรม ที่ทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติทั่วทั้งชุมชน ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ เกี่ยวข้องกับการสำรวจ รังวัด เพื่อเขียนแบบทางสถาปัตยกรรมแบบไทยประยุกต์พร้อมศิลปกรรมที่ปรากฏอยู่ในวัดหัวไผ่ ตามข้อกำหนดของสมาคมสถาปนิกสยาม เพื่อขอรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นต่อไป

พิธีมิสซา (Mass) หมายถึง พิธีบูชาขอบพระคุณ ในความเป็นหนึ่งเดียวกันของคริสตชน โดยมีองค์พระเยซูเจ้าเอง เป็นเครื่องบูชาเพื่อไถ่บาปแทนเรามนุษย์และมีบาทหลวงประกอบพิธี

มหารพต หมายถึง การที่พระเยซูทรงรับทรมาน สิ้นพระชนม์และทรงกลับคืนพระชนม์ชีพ

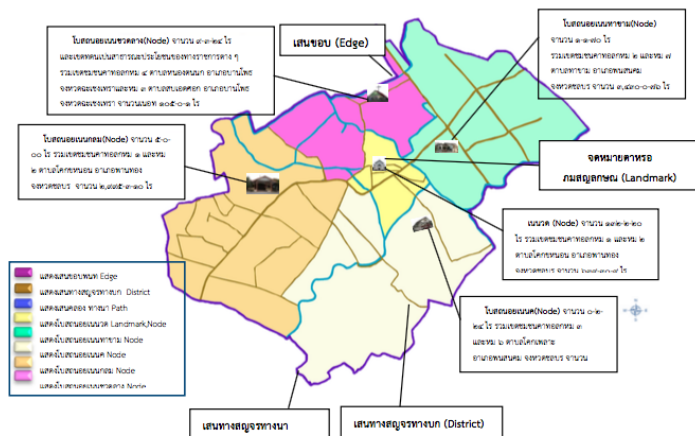
การดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิกวัดนักบุญฟิลิป - ยากอบ (หัวไผ่) อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรีนี้ การรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง โดยยึดหลักเกณฑ์ เรื่อง การจัดการระบบวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพของกรมศิลปากรและหลักเกณฑ์ของสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพราะเป็นหน่วยงานราชการและกิ่งราชการสำคัญที่มีข้อบังคับ หลักเกณฑ์ ตลอดจนกฎหมายรองรับ มีบทบาทหน้าที่ด้านการอนุรักษ์พัฒนาส่งเสริมและปฏิบัติการ โดยเฉพาะงานวิชาการ (Academic work) ที่นำมาใช้ในการสำรวจเอกสารและงานภาคสนาม ด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมและด้านศิลปสถาปัตยกรรม ซึ่งผสมผสานกับข้อมูลจากกลุ่มนักบวชที่เคยทำงานในชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ผู้อาวุโสในชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชนคาทอลิกและใกล้เคียง ซึ่งบุคคลเหล่านั้นอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป เพราะท่านมีข้อมูลความรู้และความทรงจำอยู่ติดตัวท่าน (Tacit Knowledge) แล้วนำมาเรียบเรียงความรู้ที่ชัดแจ้งให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร (Explicit Knowledge) โดยออกแบบปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิกอันเป็นหลักการจัดการความรู้ (Knowledge Management:KM)

ฉบับขับเคลื่อนของ ดร.ประพนธ์ ผาสุขยัต มาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยตามคุณลักษณะทางวัฒนธรรม การศึกษาการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมบนพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิก

การจัดการวิเคราะห์ขนาดของแหล่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยอาจจะจำแนกตามขนาดจาก เล็กไปใหญ่มีความสัมพันธ์กันหรือความเชื่อมโยงกัน โดยแต่ละชุมชนเองจะมีเอกลักษณ์เฉพาะของ ตนที่แตกต่างกันออกไป ยิ่งหากว่าเอกลักษณ์เฉพาะตนนั้นมีความโดดเด่นมากก็จะกลายเป็นภาพ ลักษณะที่ใคร ๆ ต้องจดจำและกล่าวถึงพื้นที่นั้น ๆ สำหรับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ เส้นขอบ (Edge) คือขอบของเมืองหรือชุมชน ชุมทาง / ชุมชุมชน (Node) เป็นจุดที่มีการชุมนุมของผู้คนและ กิจกรรมที่หลากหลาย ย่าน (District) คือบริเวณชุมชนที่มีลักษณะเด่นของกลุ่มชนหรืออาชีพ จุด หมายตา หรือภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) มักจะเป็นสิ่งที่เห็นอย่างเด่นชัดได้จากระยะไกล ภูมิทัศน์ วัฒนธรรมต่างสะท้อนเอกลักษณ์และจุดเด่นของแต่ละพื้นที่ที่จึงสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะ ทำความเข้าใจ “ตนเอง” ของคนภายในชุมชน เพราะเมื่อทุกคนในท้องถิ่นรู้จักทั้งอดีต รู้จักปัจจุบัน จะมองเห็นและพยากรณ์สิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นมาในอนาคตต่อไป

จากการลงพื้นที่ชุมชนคาทอลิกมีประวัติความเป็นมาที่มีคุณค่าด้านมรดกวัฒนธรรมและ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมกว้างขวางที่โดดเด่น เฉพาะวัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) นั้นมีอายุถึง 136 ปี ส่วนโบสถ์มีคุณค่าด้านศิลปสถาปัตยกรรมแบบไทยประยุกต์ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ผู้วิจัยได้เสนอ ปรัชญาบาทหลวงเพื่อจัดทำโครงการข้อมูลเป็นแนวทางอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน คาทอลิก ประกอบด้วย แผนงานระยะยาว แผนงานระยะสั้น 1-3 ปี เพื่อจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและ คู่มือนำชมศิลปสถาปัตยกรรมให้เป็นประโยชน์ต่อเยาวชนคนรุ่นหลังทั้งภายใน ภายนอกชุมชน คริสต์ชน สำหรับโบสถ์วัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) นั้นถ้าวัดซึ่งศิลปสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า สมบูรณ์เพียงพอเพื่อเสนอต่อสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ด้านการอนุรักษ์ดีเด่น ปีพ.ศ.2560 ต่อไป

ภาพที่ 3 ผังภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิกวัดนักบุญฟิลิป – ยากอบ (หัวไผ่)
แสดงอาณาเขตของพื้นที่พร้อมแบ่งเขตเนินวัดน้อยต่างๆ

แผนงานระยะยาว : แนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลผู้วิจัยได้มีการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิกโดยแบ่งความสำคัญด้านแนวทางการอนุรักษ์ของแผนงานระยะยาวตามที่บาทหลวงผู้ดูแลชุมชนคาทอลิกเป็นแนวทางในการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคาทอลิกดังนี้

การพัฒนาเส้นขอบ (Edge) หรือเขตของชุมชนคาทอลิกในปัจจุบันที่อยู่ในการดูแลของทางวัด ซึ่งชุมชนคาทอลิกในปัจจุบันมีพื้นที่อาณาเขต 9,589-4-77 ไร่ แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนคาทอลิกชุมชนคาทอลิกเป็นชุมชนที่ได้รับการดูแลของสังฆมณฑลจันทบุรี ชาวชุมชนคาทอลิกโดยทางวัดได้มีเจ้าหน้าที่ทำการรววัด แต่มีผู้ที่นับถือศาสนาพุทธมาเช่าที่ดินของทางวัดเพื่อประกอบอาชีพมากขึ้น ทางวัดควรมีการสำรวจพื้นที่ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อดูแลพื้นที่ของชุมชนคาทอลิกให้คงอยู่จนถึงลูกหลานต่อไป

การพัฒนาเส้นทางสัญจรชุมชน (Node) ชุมชนคาทอลิกในปัจจุบัน มีถนนภายในชุมชนคาทอลิกในลักษณะเมาะมูม ซึ่งมีสถานที่สำคัญ คือ โบสถ์ โรงเรียน ซึ่งเป็นเขตรถยนต์สัญจรสุสาน รวมถึงเขตชุมชนตามเนินต่างๆ 5 เนิน ดังนี้ เนินวัด เนินท่าข้าม เนินคู้ เนินกลม เนินชวดล่าง แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนคาทอลิก การพัฒนาถนนทุกสายให้อยู่ในการใช้งานได้สะดวกมากขึ้น โดยแบ่งเขตการดูแลตามพื้นที่ให้คณะกรรมการอภิบาลคอยดูแลในเนินต่างๆเพื่อได้รับการบูรณะและพัฒนาให้มากขึ้น

การพัฒนาย่าน (District) ชุมชนคาทอลิกในปัจจุบันมีการตั้งบ้านเรือนในส่วนบริเวณโบสถ์ด้านหน้าและด้านหลังยกเว้นทางทิศตะวันตกและทิศตะวันตกเฉียงเหนือจะเป็นสระน้ำของโบสถ์และที่ตั้งโรงเรียนประชาสงค์เคราะห์ แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนคาทอลิกการตั้งบ้านเรือนในรูปแบบเดิมมีอยู่จำนวนน้อยที่ยังรักษากันหลังเดิมไว้ คนในชุมชนคาทอลิกได้มีการตั้งบ้านเรือนตามเดิมแต่ควรได้รับการจัดระบบนิเวศทางวัฒนธรรมและเห็นความสำคัญทางประวัติศาสตร์ต่อไป

การพัฒนาจุดหมายตา หรือภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) ชุมชนคาทอลิกในปัจจุบัน มีพื้นที่ของโบสถ์และของชุมชนคาทอลิก มีภูมิสัญลักษณ์ที่มีความโดดเด่นและงดงามมีความสำคัญคือศิลปสถาปัตยกรรมในรูปแบบไทยประยุกต์ ที่มีคุณค่าด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้(Tangible cultural heritage) สร้างขึ้นในสมัยคุณพ่อบุญชู ระเบียบพิช พุทธศักราช 2503 (56 ปี) แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนคาทอลิก ควรได้รับการอนุรักษ์อย่างถูกต้อง เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อลูกหลานโดยการเสนอขอรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทอาคาร จากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ต่อไป

การพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้(Intangible cultural heritage) พิธีกรรมชุมชนคาทอลิกมีทุกบทบาททางด้านความเชื่อศรัทธาต่อองค์พระผู้เป็นเจ้า ตามคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกที่เกิดขึ้นกับชุมชนคาทอลิกมาตั้งแต่เริ่มสร้างชุมชนถือว่าเป็นวัฒนธรรมชุมชนคาทอลิกอย่างหนึ่งที่สำคัญยิ่ง รวมถึงพิธีกรรมทางศาสนา แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนคาทอลิกควรมีการปลูกจิตสำนึกให้กับลูกหลานให้มีความเชื่อทางศาสนา โดยการเรียนรู้ในช่วงการเรียนคำสอน

การเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาเพื่อให้เห็นความสำคัญต่อไป

การพัฒนามรดกทางธรรมชาติ(Natural heritage)เป็นทรัพยากรที่สำคัญ เช่น ห้วย หนอง คลองบึง ต้นไม้ ส่วนที่เป็นเนินก็จะเป็นป่าสะแก ป่าไผ่ ป่าหนามปัจจุบันคงเหลือต้นไม้เก่าที่ยังคงอยู่ บริเวณหน้าถ้ำแม่พระคือต้นกุ่ม ต้นลีลาวดีและต้นมะขามที่เดิมเคยมีฝั้หลงที่มีลักษณะใหญ่ แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนคาทอลิก เพื่อให้มีน้ำไหลผ่านเพราะชุมชนคาทอลิกสามารถประกอบ อาชีพได้ควรได้รับการพัฒนาดูแลเพื่อการใช้งานให้เกิดประโยชน์ต่อไป

การพัฒนามรดกแห่งความทรงจำ(Memorable heritage) สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความ หลากหลายทั้งในด้านของวัฒนธรรม จากสังคมในอดีตให้แก่สังคมปัจจุบันได้ด้วย สมุดรายนงาน ของวัด และการบอกเล่าจากผู้อาวุโส เช่น กรณีพิพาทเขตที่ดินที่โคกกระเหียงระหว่างพระเป็น เจ้า อวาสวัดโบสถ์บ้านมอญกับบาทหลวงกีโย (GUILLOU) ประมาณปี พ.ศ. 2440 แนวทางการอนุรักษ์ ชุมชนคาทอลิก เพื่อให้เห็นประวัติจากการบอกเล่าจากผู้สูงอายุตั้งแต่อดีต เพื่อให้เห็นความสำคัญ ของชุมชนคาทอลิกด้วยการรวบรวมบันทึกและสร้างเป็นประวัติชุมชนคาทอลิกให้เข้าสู่หลักสูตรการ เรียนรู้ของท้องถิ่นของตน เยาวชนคนรุ่นหลังจะได้เห็นความสำคัญต่อมรดกทางวัฒนธรรมต่อ ไป โดยมีวัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรมควรอนุรักษ์ รักษา คือ 1) ระวังที่มีการสร้างหอร้งขึ้นตั้งแต่สมัยบาท หลวงมารีออง เกโก (Mathurin Guego พ.ศ.2423-2439) ที่สร้างจากต่างประเทศ ปัจจุบันได้มีการ สร้างหอร้งขึ้นใหม่และระวังทั้ง 3 ใบนี้ยังคงมีการใช้งานอยู่ 2) ถ้ำแม่พระฟาติมา หลังจากรื้อ โบสถ์หลังแรกได้สร้างให้เป็นถ้ำแม่พระฟาติมา ขึ้นแทน ซึ่งในศาสนานิกายโรมันคาทอลิกทุกโบสถ์ ต้องมีถ้ำแม่พระอยู่ทางด้านข้างเสมอ

แผนงานระยะสั้นแนวทางอนุรักษ์ความรู้เรื่องภูมิทัศน์วัฒนธรรมแก่คนในท้องถิ่น

แบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้

แผนงานระยะสั้น 1 : แนวทางอนุรักษ์ความรู้เรื่องภูมิทัศน์วัฒนธรรมแก่คนในท้องถิ่น

การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิกได้จัดทำแผนงานระยะ สั้น 1 นี้สามารถลงปฏิบัติได้ด้วยตนเอง คือ เอกสารหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่อง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน คาทอลิกของเรา ในทุกระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มุ่งหวังให้เรียนรู้ สาระดีใกล้ตัว เพื่อสร้างเสริมความรักหวงแหนความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน คาทอลิก อันจะเป็นแนวทางที่สำคัญในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิก นับตั้งแต่เริ่ม บุกเบิกมาจนถึงปัจจุบัน อายุ 136 ปี บาทหลวงที่มอดูแลชุมชนคาทอลิก 24 ท่าน ผู้วิจัยจึงเห็นถึง ความสำคัญของชุมชนคาทอลิกที่จะส่งต่อไปให้เยาวชนรุ่นหลังให้รู้จักรักและหวงแหนชุมชนอันเป็น บ้านเกิดของตนต่อไป

ภาพที่ 5 เอกสารหลักสูตร ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิกของเรา

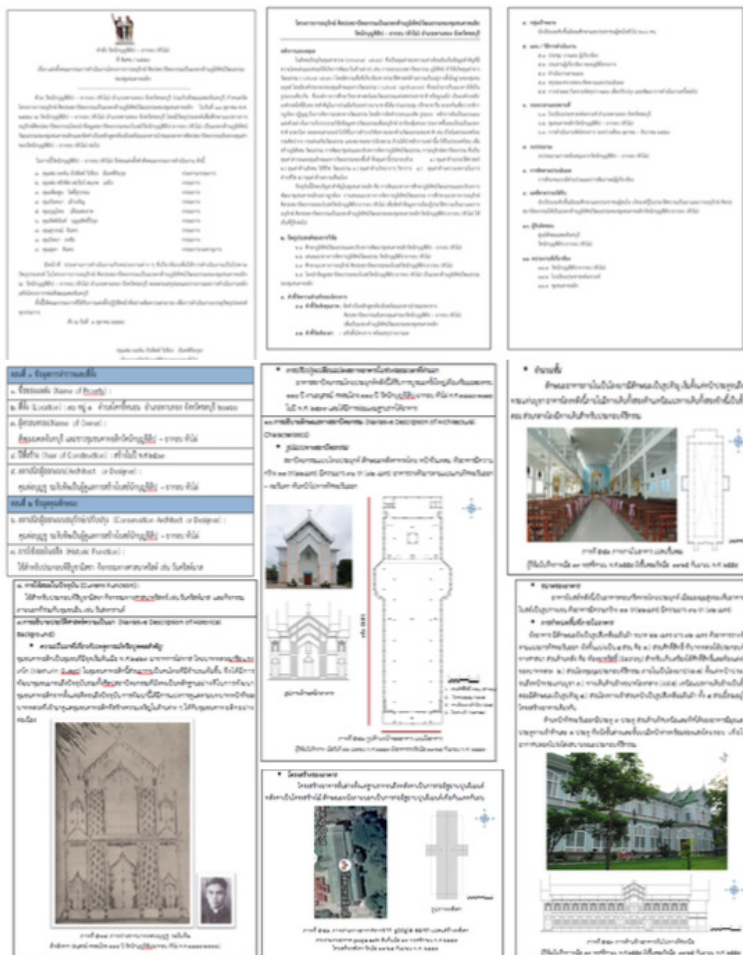
แผนงานระยะสั้น ๒ : แนวทางอนุรักษ์ความรู้เรื่องศิลปสถาปัตยกรรมแก่คนภายนอกชุมชน
เนื่องจากโบสถ์นักบุญฟิลิป – ยากอบ (หัวไผ่) มีคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยิ่ง จึงจำเป็นต้องจัดทำข้อมูลเฉพาะโบสถ์ขึ้น เพื่อบุคคลภายนอกได้เข้าศึกษาเรียนรู้ ท่องเที่ยวในสถานะความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงออกแบบ คู่มือนำเสนอโบสถ์นักบุญฟิลิป – ยากอบ (หัวไผ่) มรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่า ณ วัดนักบุญฟิลิป – ยากอบ (หัวไผ่) ชลบุรี ต่อไป

ภาพที่ 6 ชุดภาพคู่มือนำเสนอโบสถ์นักบุญฟิลิป – ยากอบ(หัวไผ่) จำนวน 12 ภาพ

ครั้งนี้ได้มีการรังวัดอาคารศิลปสถาปัตยกรรมใหม่โดยคุณอรวิรัช พรหมบงค์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ได้ร่างวัดและสร้างแปลนอาคารหลังปัจจุบันเนื่องจากแปลนเดิมไม่มีปรากฏมีแต่แปลนร่างด้านหน้าอาคารที่ออกแบบโดยบาทหลวงบุญชู ระวังบพิตร พ.ศ. 2503 (รวมอายุจนถึงปัจจุบัน 56 ปี)

ดังนั้นการจัดทำข้อมูลโบสถ์นักบุญฟิลิป – ยากอบ (หัวไผ่) ด้วยโบสถ์แห่งนี้ที่นับว่าใหญ่ที่สุดในประเทศไทยโดยเฉพาะศิลปสถาปัตยกรรมแบบไทยประยุกต์ เพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิกและโบสถ์โบสถ์นักบุญฟิลิป – ยากอบ (หัวไผ่) อันเปรียบเหมือนจุดหมายตาหรือภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) ที่มีความโดดเด่นอย่างยิ่งดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้วิจัยกับบาทหลวงและ สังฆมณฑลจันทบุรี เพื่อจัดข้อมูลเอกสารขึ้นต้นเสนอ การอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมเป็นมรดกด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประกอบการพิจารณาขอรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทอาคารของสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ต่อไป

อภิปรายผล

ดูแลรักษาอาคารนั้นไม่ได้รับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างถูกต้อง และอาคารหลังนี้มีคุณค่าแก่ชุมชนคาทอลิกควรที่จะรักษาให้ถูกวิธีเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ เห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมที่คนรุ่นก่อนได้สร้างกันมาให้อยู่คงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนคาทอลิกต่อไป ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมโบสถ์คาทอลิกด้วย การวางแผนการอนุรักษ์ ที่มีการบันทึกข้อมูลประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสภาพสังคมเศรษฐกิจ เทคนิคและวิธีการอนุรักษ์ การรวมกลุ่มของผู้ที่สนใจอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ชุมชนและการบริหารจัดการในชุมชนคาทอลิก โดยสงวนรักษาวัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิก เพื่อปกป้อง ป้องกัน ทำให้นั่นคง ยั่งยืน อนุรักษ์ บูรณะไว้ และดูแลอย่างดี นำไปจัดทำโครงการการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมเป็นมรดกด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิก เพื่อนำข้อมูลสถาปัตยกรรมของโบสถ์วัดนักบุญฟิลิป-ยากอบ (หัวไผ่) เป็นมรดกด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิก (หัวไผ่) ตามลำดับที่มีปรากฏในหลักฐานต่าง ๆ โดยยึดตามหลักของสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ประกอบการพิจารณาขอรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทอาคาร สามารถทำได้หลายวิธี ที่สำคัญเรื่องต้น คือ การให้ความรู้ในด้านข้อมูลคุณลักษณะทางวัฒนธรรม สร้างเสริมให้เข้าใจคุณค่าความงามและศิลปสถาปัตยกรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นควรในการสร้างเอกสารคู่มือนำเสนอโบสถ์นักบุญฟิลิป – ยากอบ มรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่า ณ วัดนักบุญฟิลิป – ยากอบ (หัวไผ่) อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี การออกแบบ คือ เนื้อเรื่องกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนคาทอลิกรวมถึงคุณค่าความงามของสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ที่สร้างขึ้นในช่วงเวลานั้น

บรรณานุกรม

- กามินี วิเจสุรียา.(ม.ป.ป.).ความรู้ทางสถาปัตยกรรมในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.รายงานการประชุมสัมมนานานาชาติ. กรุงเทพฯ.ม.ป.ท.
- สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์.(2550) คู่มือการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำบางปะกง แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน .มหาวิทยาลัยศิลปากร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชัยสันต์ นันทวิสัย.(2505). ประชาสงเคราะห์ หัวไผ่ – รำลึก : สหประชาพาณิษฐ์. ม.ป.ท.
- ชนัญ วงษ์วิภาค.(2547).การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, นครปฐม :โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล.(2539). กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.ม.ป.ท.
- โทมัสห่อง ขมเล็ก. (ม.ป.ป.) . ประวัติบ้านหัวไผ่ .กรุงเทพฯ : บางกอกลำไทร. ม.ป.ท.
- แนวทางการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดจากการประชุมนานาชาติ. (2551).กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

- บาทหลวงธีรพล กอบวิทยากุล.(2553) จากเอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง ประวัติศาสตร์และ
ความเป็นมาของพระศาสนจักรในประเทศไทย.วารสารวิชาการด้านปรัชญา
ศาสนา เทววิทยาและการศึกษา.2553.ฉบับที่ 2 หน้า 81
- ประพนธ์ ผาสุกยี่ด.(2550). หลักการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ฉบับขับเคลื่อน.
กรุงเทพฯ.ประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ปราโมทย์ รัตโนภาสและคณะกรรมกร.(2543). ประวัติวัดนักบุญฟิลิปและยากอบ หัวไผ่
รวมอายุ 130ปี. ชลบุรี: ม.ป.ท.
- พลับพลึง มูลศิลป์.(2523). ความสัมพันธ์ไทย – ฝรั่งเศสสมัยอยุธยา.กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์บรรณกิจ.
- พริ้งชวัลย์ ฐิตาร์ท.(2525). ศาสนากับสังคมเอเชีย,แปลโดย,บันทึก อ่อนคำ. กรุงเทพฯ:
ปาจารย์สาร.
- เพอร์กูดสัน,จอร์จ.(2542). เครื่องหมายและสัญลักษณ์ในคริสต์ศิลป์: กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ภารดี มหาขันธ์.(2552). การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของภาคตะวันออกเฉียงใต้ปรับปรุงประเทศตาม
แบบสมัยใหม่ถึงปัจจุบัน. ชลบุรี:สาขาวิชาไทยศึกษา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ภารดี มหาขันธ์.(2554).การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของภาคตะวันออกเฉียงใต้.ชลบุรี :
สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
- มนัส แก้วบุชา.(ม.ป.ป.). การจัดการระบบวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ.เอกสารประกอบการสอน
รายวิชาพิพิธภัณฑ์ศึกษาและการจัดการ.คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี: ม.ป.ท.
- วรรณศิลป์ พีรพันธุ์องศ์.(2538). องค์ประกอบเมือง. สถาปัตยกรรม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- วิทยาลัยแสงธรรม.(2533). ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิก สมัยกรุงศรีอยุธยา-สังคายนาวาติกัน.
วิทยาลัยแสงธรรม. กรุงเทพฯ:ม.ป.ท.
- วิภาวัลย์ แสงลิมสุวรรณ.(2542). โบสถ์คาทอลิกในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม.ศิลป
สถาปัตยกรรม,มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิวัฒน์ สีหนาท.(2546). การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม.วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- วิสันท์ วงษ์แก้ว.(2558). การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ .
ดุสิตนิพนธ์ปริญญาเอก สาขาวิชาไทยศึกษา.คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์,มหาวิทยาลัยบูรพา

- ศรีศักร วัลลิโภดม.(2540). ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย “ท้องถิ่นวัฒนา” เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เสนอที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์คำสอนอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.(2535) . 62 องค์ผู้ศักดิ์สิทธิ์. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2549). แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม.กรุงเทพฯ : 2549
- สำนักงานสารสนเทศ.(ม.ป.ป.). ประวัติศาสตร์จักรสากลและพระศาสนจักรในประเทศไทย.ม.ป.ท. เสรี พงศ์พิศ.(2527). คาทอลิกกับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดชลบุรี : จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542
- Bernard M.Feilden.(1994). Conservation of Historic Building.Oxford ; Boston : Butterworth Architecture.
- UNESCO.(1972).Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage:Paris.Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention (2013:47)

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ประเมินบทความ

วารสารศิลปกรรมบูรพา ปีที่ 20 ฉบับที่ 2 ธันวาคม 2560 - พฤษภาคม 2561

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์
คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ดร.ข้ามคม พรประสิทธิ์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัณย์ นักรบ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัฒน์ คุระเสน
คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ชนก สุวรรณธาดา
คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิกา พรหมมาศ
คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสุนีย์ หะวัง
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

อาจารย์ ดร.มนน ธนานุรักษ์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

รศ.ว่าที่ร้อยโท พิชัย สดภิบาล
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

อาจารย์ ดร.มนัส แก้วบุชา
คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

รศ.ว่าที่ร้อยโท พิชัย สดภิบาล
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ผศ.ดร.อภิศักดิ์ สันธวัค
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ดร.เชมฤทัย บุญวรรณ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร.มัชฌิมา วีรศิลป์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผศ.ดร.ธนธร กิตติกันต์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

รศ.สถาพร ติบุญมี ณ ชุมแพ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รศ.อวิรุทธ์ ศรีสุภาพรณ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.ไธพัทธ์ ภูชีสส์ขวรรณ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์ ดร.ขจิตรา ศรีพุ่ม
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

หลักเกณฑ์การจัดเตรียมต้นฉบับบทความ สำหรับพิจารณาตีพิมพ์ใน วารสารศิลปกรรมบูรพา

วารสารศิลปกรรมบูรพา (Burapha Arts Journal) เป็นวารสารวิชาการของคณะศิลปกรรมศาสตร์ เพื่อส่งเสริมทางด้านวิชาการ การค้นคว้าวิจัย และการสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ โดยตีพิมพ์ เผยแพร่บทความวิจัย (Research articles) และบทความวิชาการ (Review articles) รวมทั้งผลงานวิทยานิพนธ์ งานสร้างสรรค์ทางศิลปะ และงานศิลปวัฒนธรรมหลากหลายสาขา จากคณาจารย์ นิสิต นักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา ต่างๆ รวมทั้งคณาจารย์ของคณะศิลปกรรมศาสตร์ ซึ่งถือเป็นหนึ่งของการบริหารทางวิชาการแก่สังคม

บทความในวารสารศิลปกรรมบูรพานี้จะมีคณะกรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการเป็นผู้พิจารณากลับกรองโดยมีกำหนดออกปีละ 2 ฉบับ

ฉบับภาคต้น (ฉบับที่ 1 มิถุนายน - พฤศจิกายน)

ฉบับภาคปลาย (ฉบับที่ 2 ธันวาคม - พฤษภาคม)

ประเภทของบทความที่จะตีพิมพ์

1. รายงานการวิจัยทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ เป็นบทความวิจัยหรือบทความงานสร้างสรรค์ทางด้านศิลปกรรม และด้านวัฒนธรรม (การวิจัยงานศิลปะ การออกแบบ ประยุกต์ศิลป์ ดนตรี การแสดง สื่อศิลปะ ปรัชญาศิลป์สุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ โบราณคดี) และการจัดการด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา พิพิธภัณฑ
2. บทความวิชาการหรือบทความงานสร้างสรรค์ทางด้านศิลปกรรมศาสตร์เป็นบทความที่เสนอองค์ความรู้ แนวคิด วิธีการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาต่างๆ ทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ (การวิจัยงานศิลปะ การออกแบบ ประยุกต์ศิลป์ ดนตรี การแสดง สื่อศิลปะ ปรัชญาศิลป์ สุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ และโบราณคดี) และการจัดการด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา พิพิธภัณฑ
3. บทความวิจารณ์หนังสือหรือบทความปริทัศน์

รูปแบบการเขียนบทความ

รายงานการวิจัย บทความวิจัย และงานสร้างสรรค์ทางด้านศิลปกรรม ควรมีความยาวตั้งแต่ 5,000 คำ แต่ไม่ควรเกินกว่า 15,000 คำ (จำนวนคำถือตามการนับจำนวนคำใน Microsoft Word) หรือ จำนวนหน้า ตั้งแต่ 15 หน้า แต่ไม่ควรเกิน 25 หน้า (ไม่รวมบรรณานุกรม ภาพประกอบ และคำบรรยายภาพ) ลงในกระดาษ A4 ระยะห่างจากขอบกระดาษ ทั้งด้านบนและด้านล่าง 1.5 นิ้ว ด้านซ้ายและด้านขวา 1 นิ้ว โดยใช้รูปแบบอักษร Cordia New ขนาด 16 point เท่านั้น ตัวเลขให้ใช้เป็นเลขอารบิกทั้งหมด และมีข้อมูลสำคัญตามลำดับต่อไปนี้

- บทความย่อ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- ชื่อ-นามสกุล ตำแหน่ง ตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานที่สังกัด ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- เิงอรรถและบรรณานุกรม

คำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ

ผู้ส่งผลงานสามารถนำเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ได้ ต้องมีหลักเกณฑ์ดังนี้

- 1.บทความที่ได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องไม่เคยถูกนำไปพิมพ์เผยแพร่ในวารสารใดมาก่อน หรืออยู่ในระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารหรือสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ ในเวลาเดียวกัน
2. บทความต้องได้รับการพิจารณาจากผู้ประเมินอิสระ (Peer Review) จากภายนอกมหาวิทยาลัยในสาขานั้นๆ อย่างน้อย 2 คน
- 3.บทความที่ได้รับการตีพิมพ์นี้ต้องได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ และสามารถดัดแปลง แก้ไข ปรับปรุงสำนวนและรูปแบบ ตามที่กองบรรณาธิการเห็นสมควร
- 4.ผู้ประเมินบทความจะเป็นผู้ให้ความเห็นและขอแนะนำ ว่าบทความนั้นๆ จะได้รับการยอมรับ โดยไม่มีเงื่อนไข หรือให้แก้ไข หากมีการแก้ไขผู้เขียนจะต้องส่งบทความแก้ไขอีกครั้งและต้องแก้ไขบทความนั้นให้เสร็จภายใน 10-15 วันหลังจากได้รับผลการประเมิน
- 5.บทความที่นำเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในฉบับภาคต้น ต้องส่งต้นฉบับ ภายในเดือนกุมภาพันธ์และในฉบับภาคปลาย ต้องส่งต้นฉบับ ภายในเดือนสิงหาคม

การเตรียมต้นฉบับในการตีพิมพ์

1. บทความ

เอกสารบทความวิชาการ/วิจัย จำนวน 3 ชุด พร้อมแบบนำส่งต้นฉบับ จำนวน 1 ชุด
ซีดี-รอม จำนวน 1 แผ่น ประกอบด้วย

- (1) ไฟล์บทความ นามสกุล .doc หรือ .docx และ pdf.
- (2) ไฟล์ภาพประกอบ นามสกุล .jpg, jpeg หรือ RAW หรือ TIFF ความละเอียด 300 Pixel / High Resolution ขนาดไฟล์ไม่ต่ำกว่า 500KB

บทความสามารถจัดทำเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ และในกรณีที่เขียนภาษาอังกฤษบทความดังกล่าวต้องผ่านผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบในการใช้ไวยากรณ์อย่างถูกต้องมาแล้ว การเขียนภาษาไทย ให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และข้อบัญญัติตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน ควรหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอังกฤษในข้อความภาษาไทย ยกเว้นกรณีจำเป็นและไม่ใช้คำย่อ นอกจากเป็นคำที่ยอมรับกันโดยทั่วไปกรณีจำเป็นให้เขียนคำศัพท์ภาษาไทย ตามด้วยในวงเล็บภาษาอังกฤษ โดยคำแรกให้ขึ้นต้นด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ ส่วนคำที่เหลือทั้งหมดให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์เล็ก ยกเว้นชื่อเฉพาะทุก

คำให้ขึ้นต้นด้วยพิมพ์ใหญ่ การปรากฏอยู่หลายที่ในบทความของศัพท์คำเดียวกันที่เป็นภาษาไทยตามด้วยภาษาอังกฤษ ให้ใช้คำศัพท์ภาษาไทยตามด้วยภาษาอังกฤษครั้งแรก ครั้งต่อไปใช้เฉพาะคำศัพท์ภาษาไทยเท่านั้น

2. การพิมพ์

ให้จัดพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word โดยจัดหน้ากระดาษขนาด A4 (8.5 X11 นิ้ว) ตั้งค่าน้ำกระดาษสำหรับการพิมพ์ ห่างจากขอบกระดาษด้านบน 1.5 นิ้ว ด้านอื่น ๆ ด้านละ 1 นิ้ว เว้นบรรทัดใช้ระยะ No spacing ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบอักษร Cordia New เท่านั้น ตัวเลขให้ใช้เป็นเลขอารบิกทั้งหมด ซึ่งมีขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่งดังนี้

- แผ่นปก ชื่อเรื่องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางของหน้าแรกด้วยอักษรขนาด 16 และพิมพ์ชื่อผู้เขียน คุณวุฒิ ตำแหน่ง และสถานที่ทำงาน (Institutional Affiliation(s)) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้บอกหน่วยงานที่สังกัด ชื่อสถาบัน คณะ สาขา และที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ทางไปรษณีย์ เบอร์โทรศัพท์ และ E-mail address ได้ชื่อเรื่องชิตขอบกระดาษด้านขวา

- ต้องมีเลขหน้ากำกับ ในเนื้อหาทุกหน้าโดยมีขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิตขอบบนกระดาษด้านขวา ยกเว้นแผ่นปกไม่ต้องใส่

- ชื่อเรื่องต้นฉบับของผู้เขียน

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขอบกระดาษด้านซ้าย

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขอบกระดาษด้านซ้าย

- ชื่อผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งตำแหน่งขอบกระดาษด้านขวาได้ชื่อเรื่อง ถ้าผู้เขียนเป็นชาวต่างประเทศให้นำชื่อสกุลขึ้นก่อนชื่อต้น

- ระบุข้อมูลว่า เป็นบทความวิชาการ หรือ บทความวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ และระบุที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัด (มหาวิทยาลัย / คณะ / สาขา) ของผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขอบกระดาษด้านขวาได้ชื่อผู้เขียน

- บทความวิชาการให้เขียนบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษก่อนนำเสนอเนื้อหา

- บทความและมีการกำหนดคำสำคัญไม่เกิน 5 คำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การเรียงหัวข้อของเนื้อเรื่องให้พิจารณา ตามความเหมาะสม

- บทคัดย่อภาษาอังกฤษ(Abstract) ใช้อักษรตัวตรง ความยาวไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด

- หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิตขอบกระดาษด้านซ้าย

- หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ระบุหมายเลขหน้าหัวข้อย่อยโดยเรียงตามลำดับหมายเลขตำแหน่งเว้น 1 Tab (0.5 นิ้ว) จากขอบกระดาษด้านซ้าย

- เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิตขอบทั้งสองด้าน

- จำนวนหน้าต้นฉบับ ควรมีความยาวระหว่าง 15-25 หน้า

3. การเรียงลำดับ

รูปแบบของรายงานการวิจัย ควรเรียงลำดับเรื่องดังนี้

- บทคัดย่อภาษาไทย /ภาษาอังกฤษ
- คำสำคัญภาษาไทย 2-5 คำ / ภาษาอังกฤษ
- ที่มาและความสำคัญของปัญหา
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- กรอบแนวคิดและ สมมติฐาน (ถ้ามี)
- วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
- วิธีการดำเนินการวิจัย
- ผลการวิจัย เสนอให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย แต่ไม่ใช่สรุปเป็นข้อๆ
- ใช้ตารางเมื่อจำเป็นคำอธิบายตารางเสนอเฉพาะที่ต้องการชี้ประเด็นสำคัญ
- สรุปและอภิปรายผล เสนอเป็นความเรียงชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลที่ได้กับกรอบแนวคิดและงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายตามสมมติฐานเป็นข้อๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ใช้ศึกษาทั้งหมด
- ข้อเสนอแนะและแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์
- เชิงอรรถ/เอกสารอ้างอิง/ บรรณานุกรม

4. ภาพประกอบ

ผู้เขียนสามารถวางภาพประกอบแทรกไว้ในเนื้อหา โดยขึ้นบรรทัดใหม่และจัดวางภาพไว้ได้ข้อความที่เกี่ยวข้อง และมีคำบรรยายได้ภาพ การบรรยายภาพให้พิมพ์ได้ภาพ หากเป็นภาพที่มีลิขสิทธิ์(เช่น จากหนังสือวารสารต่างๆ เป็นต้น) ต้องได้รับการอนุญาตก่อน และต้องมีการอ้างอิง reference ด้วยโดยระบุดังนี้ ตามรูปแบบ ดังนี้

ภาพที่ 1 :

(ที่มา : ชื่อ และ พ.ศ.)

ให้ใช้คำว่า ภาพที่ 1 โดยเป็นตัวหนา ตามด้วยเครื่องหมายทวิภาค (:) และข้อความบรรยายภาพ บรรทัดต่อมาเป็นที่มาของภาพ โดยระบุ แหล่งที่มา และปี พ.ศ.ไฟล์ภาพที่ส่งมาจะเป็นสีหรือขาวดำ ก็ได้ แต่ภาพในวารสารที่ตีพิมพ์แล้วจะเป็นภาพขาวดำ เท่านั้น โดยให้ส่งเป็นไฟล์ภาพนามสกุล .jpg, jpeg หรือ RAW หรือ TIFF ความละเอียด โดยปรับขนาดของไฟล์รูป ไม่ควรต่ำกว่า 300 Pixel/High Resolution ขนาดไฟล์ไม่ต่ำกว่า 500 KB โดยต้องระบุชื่อภาพ ให้ตรงกับลำดับภาพที่แทรกไว้ในข้อมูลเนื้อหา

5. การอ้างอิงเอกสาร

ในเนื้อเรื่อง ใช้ระบบนาม ปี เป็นการอ้างอิงที่อยู่รวมกันกับเนื้อหาไม่แยกส่วน โดยอาจเขียนชื่อผู้แต่งที่ใช้อ้างอิงให้กลมกลืนไปกับเนื้อหาหรือจะแยกใส่ในวงเล็บท้ายข้อความอ้างอิงก็ได้

1. นามของผู้เขียนและการอ้างอิงที่เป็นตัวเลข
 - นามของผู้เขียนภาษาไทย ให้เขียนชื่อ และให้ใช้พุทธศักราช ตัวเลขหน้าเป็นเลขอารบิกทั้งหมด เช่น
 - พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2543, 48) กล่าวว่า.....(ในการกล่าวถึงผู้เขียนครั้งแรก) หรือ (พวงรัตน์, 2527, 48) กล่าวว่า..... (ในการกล่าวถึงผู้เขียนครั้งต่อมา) หรือ (พวงรัตน์, 2527, 48) (ตามหลังข้อความที่อ้างอิงถึง)
 - ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีของ เบสต์ ที่กล่าวไว้ว่าการแปลความหมายระดับความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์ (Best, 1986 อ้างถึงใน พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543, 48)
 - การผสมผสานระหว่างรูปแบบชิ้นส่วนแต่ละชิ้นในจินตนาการ ให้เกิดรูปลักษณะใหม่ที่ยังคงความรู้สึกถึงประโยชน์ในการประดับตกแต่งตัวอาคาร (นวนน้อย บุญวงษ์, 2539, 59)
 - นามของผู้เขียนภาษาต่างประเทศ ให้เขียนเฉพาะนามสกุล (last name) ให้ใช้คริสต์ศักราช และเลขหน้าเป็นเลขอารบิก ทั้งหมด เช่น
 - Smith and Thomas (1989, 38-42) introduced.....หรือ(Smith and Thomas 1989, 38-42)
2. เรื่องที่มีผู้เขียนมากกว่า 3 คนขึ้นไป
 - ภาษาไทย ใช้ชื่อแรกแล้วตามด้วยคำว่า และคณะ แล้วจึงเป็น พุทธศักราชและเลขหน้า เช่น
 -(นวนน้อย บุญวงษ์ และคณะ 2539, 117-121)
 - ภาษาต่างประเทศ ใช้เฉพาะนามสกุลคนแรก แล้วตามด้วย et al. และ ค.ศ. เช่น
 -(Brown et al. 1978, 58)
3. ผู้เขียนเดียวกัน เสนอเอกสารปีเดียวกัน ให้กำกับตัวอักษรตามลำดับ เช่น ก, ข, ค,... A, B, C,... ต่อจากปีพิมพ์ เช่น
 - (ไพศาล เหล่าสุวรรณ และคณะ 2535ก, 199) หรือ (Brown1991A, 299)
4. กรณีไม่มีชื่อผู้แต่ง ผู้รวบรวม ผู้แปล หรือบรรณาธิการ ให้ลงรายการชื่อเรื่องแทนและใช้ตัวเอน เช่น
 - (ทัศนศิลป์ 2550, 15) เอกสารจากเว็บไซต์ เช่น หลักเกณฑ์การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันแบบถ่าย
 - เสียง (2542, ออนไลน์) หมายความว่า หรือ
 - (Therapeutic Goods Administration, online)

6. การเขียนบรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิงทุกเรื่องที่ปรากฏในรายการอ้างอิงให้นำมาเขียนเป็นบรรณานุกรมทุกรายการ มีหลักเกณฑ์ดังนี้

6.1 จัดทำรายการสิ่งพิมพ์ภาษาไทยก่อน ตามด้วยรายการสิ่งพิมพ์ภาษาต่างประเทศ

6.2 การอ้างอิงที่เป็นตัวเลขใช้เลขอารบิกทุกกรณี

6.3. เรียงลำดับตามตัวอักษรของผู้แต่ง

- เขียนชื่อทุกคนที่ร่วมเขียนเอกสารภาษาไทย ให้เขียนชื่อ ทุกคนเรียงกันไป คั่นด้วยจุลภาค (,) คนสุดท้ายให้เชื่อมด้วย “และ” เช่น พวงรัตน์ ทวีรัตน์, จิตรแก้ว สว่างราช, และชูศักดิ์ เตชะณรงค์ .

- เอกสารที่มีผู้เขียนชุดเดียวกัน ให้เรียงลำดับตามปี จากปีที่พิมพ์ก่อน-ปีที่พิมพ์ หลังต่อๆ มา แต่หากเป็นปีเดียวกันให้ใส่ ก ข ค กำกับไว้ที่พุทธศักราช หรือ A B C กำกับไว้ที่คริสต์ศักราชโดยเรียง ตามลำดับของเล่มที่พิมพ์ก่อน-หลังและตามลำดับตัวอักษรของชื่อเรื่องสำหรับชื่อเรื่องให้ใช้ตัวเอน

- ชื่อผู้แต่งในรายการถัดจากรายการแรกให้แทนชื่อผู้เขียนด้วยการขีดเส้นใต้จำนวน 16 เคาะ (8 ตัวอักษร) ตามด้วยจุด (.)

6.4 บรรณานุกรมที่มีความยาวเกิน 1 บรรทัด ในการพิมพ์/เขียนบรรทัดที่ 2 ให้เยื้องเข้าประมาณ ½ นิ้ว เช่น

ตัวอย่างหนังสือผู้แต่งเป็นผู้เขียน

เสรี วงษ์มณฑา. (2540). ครอบครองเรื่องของการสื่อสารทางการตลาด . กรุงเทพฯ : วลีทัศน์พัฒนา.

ณรงค์ รัตน์ะ. (2528ก). การครอบครองและการรับรู้เทคโนโลยีในประเทศไทย.

กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการพลังงาน.

_____. (2528ข). คู่มือการเจรจาและการทำข้อตกลงการถ่ายทอด

เทคโนโลยี. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน.

American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: American Psychological Association.

ตัวอย่างหนังสือที่มีบรรณาธิการ

พิเชษฐ รุ่งลาวัลย์, บรรณาธิการ. (2553). คนละไม้คนละมือ. ราชบุรี: ศูนย์ประสานงาน ชมรมศิษย์เก่าสามเณรลัยแม่พระนิรมล.

Diener, H. C., &Wilkinson, M., Eds. (1988). Drug-induced headache. New York: Springerverlag.

6.5 ชื่อเรื่องหนังสือ ชื่อบทความ ชื่อวารสารภาษาต่างประเทศ ให้ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวพิมพ์ใหญ่ทุกคำ ยกเว้นคำบุพบทและสันธาน

6.6 หากไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ให้ใช้คำว่า ม.ป.ท. หรือ n.p. หากไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ให้ใช้คำว่า ม.ป.ป. หรือ N.d.

6.7 ในกรณีไม่มีชื่อผู้แต่ง ผู้รวบรวม ผู้แปล หรือบรรณาธิการ ให้ลงรายการชื่อเรื่องแทน

6.7 ลำดับการเขียนและเครื่องหมายวรรคตอนให้ใช้ดังนี้

หนังสือ : ผู้เขียน./ปี./ชื่อหนังสือ./ชื่อเมือง:/สำนักพิมพ์.

ณรงค์ รัตนะ. (2530). เทคโนโลยีโลหะอุตสาหกรรมการหล่อ. กรุงเทพมหานคร

: ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน.

Wyatt, David K. 1984. Thailand: A Short History. New Haven: Yale University Press.

การเขียนอ้างอิงจากปริยฐานิพนธ์/ วิทยานิพนธ์

ผู้เขียน./ปี./ชื่อเรื่อง./วิทยานิพนธ์ ชื่อปริญญา ชื่อคณะ ชื่อมหาวิทยาลัย หรือสถาบัน

โกเมศ คันธิก (2557). การออกแบบบล็อกผนังเครื่องเคลือบดินเผาด้วยเรื่องราว

จากทะเล. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาทัศนศิลป์และ

การออกแบบ, คณะศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา

การเขียนบรรณานุกรมบทความในวารสาร

ผู้เขียน./ปี./"ชื่อเรื่อง."/ชื่อวารสาร เลขปีที่/ฉบับที่/(เดือน)/เลขหน้า.

นวลพรรณ อ่อนน้อม. (2557). การพัฒนางานออกแบบเพื่อบูรณาด้านแนวคิด.

วารสาร คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 22(2), 1-14.

การเขียนบรรณานุกรมเอกสารการประชุมวิชาการหรือการสัมมนาทางวิชาการ

ผู้เขียน./ปี./"ชื่อเรื่อง."/ใน ชื่อสัมมนา วัน สัมมนา./สถานที่:หน่วยงานที่จัด

วสันต์ ศรีสวัสดิ์. (2551). "ความสัมพันธ์ระหว่างงานออกแบบและองค์ประกอบในงาน

ศิลปกรรม." ใน การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชชนกรินทร์

วิชาการและวิจัย ครั้งที่ 3 วันที่ 25-26 เมษายน 2556. ฉะเชิงเทรา: สถาบันวิจัย

และพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนกรินทร์.

การเขียนบรรณานุกรมจากเว็บไซต์

ผู้เขียน./ปี(ที่บันทึกข้อมูล/หรือปีที่ค้นข้อมูล)/ชื่อเรื่อง./หน่วยงานเจ้าของเว็บไซต์,/URL,/

(สืบค้นวันที่ เดือน ปี ภาษาไทย) (accessed เดือน วันที่, ปี ภาษาต่างประเทศ)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2554).แผน
พัฒนาสังคมและวัฒนธรรมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2550 – 2554). สืบค้นวันที่
29 มกราคม 2554, จาก <http://www.idd.go>.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2555). สถิติการส่งออก
(Export)ข้าวหอมมะลิ: ปริมาณและมูลค่าการส่งออกรายเดือน. สืบค้นวันที่ 30
สิงหาคม 2557,จาก[http://www.oae.go.th/oae_report/export_import/ex](http://www.oae.go.th/oae_report/export_import/export_result.php)
[port_result.php](http://www.oae.go.th/oae_report/export_import/export_result.php)

ลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารศิลปกรรมบูรพา (Burapha Arts Journal) คณะ
ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยบูรพา ห้ามนำข้อความ
ทั้งหมดหรือบางส่วนไปพิมพ์ซ้ำเว้นเสียแต่จะได้รับอนุญาตจากมหาวิทยาลัยฯ เป็นลายลักษณ์
อักษร

ความรับผิดชอบ

เนื้อหาต้นฉบับที่ปรากฏในวารสารเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ทั้งนี้ไม่รวมความผิด
พลาด อันเกิดจากเทคนิคการพิมพ์

การพิจารณาบทความ

1. กองบรรณาธิการ จะทำหน้าที่พิจารณาก่อนการรับบทความและจะแจ้งผลการพิจารณา
ให้ผู้ส่งบทความทราบภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับบทความ ทั้งนี้กองบรรณาธิการฝ่ายประสาน
งานจะทำหน้าที่ประสานงานกับผู้ส่งบทความในทุกขั้นตอน

2. ฝ่ายประสานงานจะดำเนินการจัดรูปแบบของบทความให้เป็นระบบเดียวกันทุก
บทความก่อนนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) พิจารณา จากนั้น จึงส่งบทความที่ได้รับการ
พิจารณาในเบื้องต้นให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) จำนวน 2 ท่าน เป็นผู้พิจารณาให้ความเห็น
ชอบในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ โดยใช้เวลาพิจารณาแต่ละบทความไม่เกิน 1 เดือน

ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวถือเป็นสิ้นสุด จากนั้น จึงส่งผลการพิจารณาของ
ผู้ทรงคุณวุฒิให้ผู้ส่งบทความ หากมีการแก้ไขหรือปรับปรุงให้ผู้ส่งบทความแก้ไขและนำส่งกอง
บรรณาธิการภายในระยะเวลา 1 เดือนนับตั้งแต่วันที่ได้รับผลการพิจารณา

3. ฝ่ายประสานงานนำบทความที่ผ่านการพิจารณาและแก้ไขแล้ว เข้าสู่กระบวนการเรียบ
เรียงพิมพ์และการตีพิมพ์ โดยใช้ระยะเวลาดำเนินการประมาณ 2-3 เดือน

4. ผู้ส่งบทความจะได้รับ “วารสารศิลปกรรมบูรพา” จำนวน 2 เล่มเป็นการตอบแทน
ภายใน 1 เดือนนับตั้งแต่วารสารศิลปกรรมบูรพาได้รับการเผยแพร่การส่งต้นฉบับ

การจัดส่ง

ผู้เขียนต้องนำส่งเอกสารต้นฉบับในรูปแบบไฟล์ Word พร้อมแผ่น CD ตามข้อกำหนดของรูปแบบวารสาร จำนวน 3 ชุด ส่งด้วยตนเอง หรือทางไปรษณีย์ลงทะเบียนมาที่

บรรณาธิการวารสารศิลปกรรมบูรพา (Burapha Arts Journal)

บัณฑิตวิทยาลัย สำนักงานคณบดี

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131

โทรศัพท์. 038 102 222, 038 391 042 ต่อ 2510, 2511, 2516

โทรสาร 038 391042

แบบฟอร์มนำส่งบทความเพื่อพิมพ์เผยแพร่ใน
วารสารศิลปกรรมบูรพา มหาวิทยาลัยบูรพา
(ส่งพร้อมกับบทความ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการวารสารศิลปกรรมบูรพา มหาวิทยาลัยบูรพา

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....

(Mr./Mrs./Ms.).....

คุณวุฒิสูงสุด และสถานศึกษา.....

ตำแหน่ง/ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

ชื่อหน่วยงาน/สถาบันที่ทำงาน.....

ขอส่ง ☐ บทความจากงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ☐ บทความวิชาการ
☐ บทความปริทัศน์ (review article) ☐ บทวิจารณ์หนังสือ (book review)

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย)

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ)

คำสำคัญ (ภาษาไทย)

Keyword (ภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่สามารถติดต่อได้สะดวก.....หมู่ที่.....ซอย.....ถนน.....

ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร.....

E-mail.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้

- ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าเพียงผู้เดียว
☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ที่เราขอชื่อในบทความ

บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และจะไม่นำไปเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นๆ อีก นับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งบทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสารศิลปกรรมบูรพา มหาวิทยาลัยบูรพา

ลงนาม.....

(.....)

ข้อมูลผู้ร่วมเขียนบทความ

(ส่งแนบพร้อมกับบทความ)

ผู้ร่วมเขียนบทความคนที่ 1

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....

(Mr./Mrs./Ms.).....

คุณวุฒิสูงสุด และสถานศึกษา.....

ตำแหน่ง/ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

ชื่อหน่วยงาน/สถาบันที่ทำงาน.....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก..... หมู่ที่..... ซอย.....

ถนน..... ตำบล/แขวง..... อำเภอ/เขต..... จังหวัด.....

รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์..... โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร..... Email.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าในฐานะผู้ร่วมวิจัยและร่วมเขียนบทความจากงานวิจัย(กรณีที่เป็นบทความจากงานวิจัย)☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าในฐานะผู้ร่วมเขียนบทความ

ผู้ร่วมเขียนบทความคนที่ 2

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....

(Mr./Mrs./Ms.).....

คุณวุฒิสูงสุด และสถานศึกษา.....

ตำแหน่ง/ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

ชื่อหน่วยงาน/สถาบันที่ทำงาน.....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก..... หมู่ที่..... ซอย.....

ถนน..... ตำบล/แขวง..... อำเภอ/เขต..... จังหวัด.....

รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์..... โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร..... Email.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าในฐานะผู้ร่วมวิจัยและร่วมเขียนบทความจากงานวิจัย(กรณีที่เป็นบทความจากงานวิจัย)☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าในฐานะผู้ร่วมเขียนบทความ

หมายเหตุ : ถ้ามีผู้เขียนบทความมากกว่า 2 ท่าน กรุณากรอกรายละเอียดของผู้เขียนบทความร่วมท่านอื่น ๆ ด้วย

BURAPHA
arts
JOURNAL วารสาร
ศิลปกรรมบูรพา
Faculty of Fine & Applied Arts
ปีที่ 20 ฉบับที่ 2 ปีการศึกษา 2560 ธันวาคม 2560-พฤษภาคม 2561
ISSN 0859-0600

๑๑๑

มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะศิลปกรรมศาสตร์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
169 ถนนลาดยางสาย ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131
โทรศัพท์ : 0-3810-2510 โทรสาร : 0-3839-1042
Email : finearts.buu@gmail.com

Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University
169 Long-Hard Bangsaen Road, Saen Sook Sub-district, Mueang District,
Chonburi 20131 , Tel : 0-3810-2510 Fax : 0-3839-1042,
Email : finearts.buu@gmail.com